

T.C
KASTAMONU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İLKÖĞRETİM ANABİLİM DALI
SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ BİLİMDALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**SOSYAL BİLGİLER DERS KİTAPLARININ, HARİTA OKUMA
BECERİSİ AÇISINDAN ANALİZİ**

Cahit UYANIK

Danışman
Jüri Üyesi
Jüri Üyesi
Jüri Üyesi
Jüri Üyesi

Yrd. Doç. Dr. Ersin TOPÇU
Prof. Dr. B. Ünal İBRET
Doç. Dr. Duran AYDINÖZÜ
Doç. Dr. Kadir KARATEKİN
Doç. Dr. Zafer KUŞ

KASTAMONU - 2016

EK 3

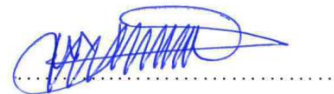
TEZ ONAYI

Cahit UYANIK tarafından hazırlanan “Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının Harita Okuma Becerisi Açısından Analizi” adlı tez çalışması aşağıdaki jüri üyeleri önünde savunulmuş ve oy birliği / oy çokluğu ile Kastamonu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü **Sosyal Bilimler ve Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı’nda YÜKSEK LİSANS** tezi olarak kabul edilmiştir.

Danışman Yrd.Doç.Dr. Ersin TOPÇU
Kastamonu Üniversitesi

Jüri Üyesi Prof.Dr. B. Ünal İBRET
Kastamonu Üniversitesi

Jüri Üyesi Doç.Dr.Duran AYDINÖZÜ
Kastamonu Üniversitesi

Jüri Üyesi Doç.Dr.Kadir KARATEKİN
Kastamonu Üniversitesi

Jüri Üyesi Doç.Dr.Zafer KUŞ
Ahi Evran Üniversitesi

Enstitü Müdürü Doç.Dr.Duran AYDINÖZÜ

TAAHHÜTNAME

Tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada bana ait olmayan her türlü ifade ve bilginin kaynağına eksiksiz atıf yapıldığını bildirir ve taahhüt ederim.

Cahit UYANIK

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının, Harita Okuma Becerisi Açısından Analizi

Cahit UYANIK

Kastamonu Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
İlköğretim Anabilim Dalı
Sosyal Bilgiler Eğitimi Bilim Dalı

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Ersin TOPÇU

Bu araştırma, sosyal bilgiler ders kitaplarının, harita okuma becerisinin gelişimine olan yeterlilik düzeyinin ortaya konulmasını amaçlamaktadır. Belirlenen amaç doğrultusunda nitel araştırma yöntemlerine uygun olarak desenlenen bu çalışmada, doküman analizi tekniğinden yararlanılmıştır. Çalışmada nitel araştırma yönteminden yararlanılmasının nedeni; ders kitaplarında kullanılan haritalarda, harita okuma becerisinin gelişmesini engelleyici sorunların ayrıntılı bir şekilde ortaya konulmak istenmesidir.

Araştırmanın çalışma grubunu, Milli Eğitim Bakanlığı Tebliğler Dergisinde kabul edilen ve 2014-2015, 2015-2016 eğitim-öğretim yıllarında okullarda kullanılan sosyal bilgiler ders kitapları oluşturmaktadır. İncelenen ders kitaplarının seçiminde, 5 yıllık kullanım süresinin dolmamış olmasına ve harita çeşitliliğinin bulunmasına dikkat edilmiştir

Seçilen çalışma grubundaki ders kitaplarının analizinin yapılabilmesi için veri toplama aracı olarak araştırmacı tarafından geliştirilen “Harita Değerlendirme Formu” kullanılmıştır. Form kriterlerinin oluşturulmasında alanında uzmanlaşmış 5 öğretim elemanının görüşüne başvurulmuştur. Çalışmada 4, 5, 6 ve 7. sınıf seviyelerinde kullanılan 8 sosyal bilgiler ders kitabındaki toplam 128 haritanın ayrıntılı analizi yapılmıştır.

Ders kitaplarının harita değerlendirme formu kriterlerine göre değerlendirildiği bu araştırma sonucunda haritaların, hem kullanılabilirlik hem de içerik açısından

öğrencilerin harita okuma becerisini geliştirmeye pek katkısının olmadığı, hazırlanışlarında bilimsel ilkelere göre hareket edilmediği ve öğrencilerin bazı haritalardan faydalanmalarının oldukça güç olduğu görülmüştür. Ayrıca incelenen haritalarda özellikle yazı niteliğine, renk ve baskı kalitesine, kaynak belirtilmesine, temel harita elemanlarının bulunmasına, öğrenci-harita etkileşimine ve harita-kitap uyumuna dikkat edilmediği sonuçlarına ulaşılmıştır. Çalışmada son olarak ulaşılan sonuçlara uygun çözüm önerileri getirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Bilgiler, Ders Kitapları, Beceri, Harita, Harita Okuma Becerisi

ABSTRACT

Postgraduate Thesis

Analysis of Social Studies Course Books in terms of Map Reading Ability

Cahit UYANIK

Kastamonu University

Institute of Social Sciences

Department of Primary Education

Discipline of Social Studies Education

Advisor: Assist. Prof. Dr. Ersin TOPÇU

This research aims to reveal the level of proficiency of social studies textbooks for the development of map reading skills. Document analysis technique was used in this study designed in compliance with methods of qualitative research in accordance with the determined goal. The reason behind why method of qualitative research was utilized in the study is that it was aimed to comprehensively reveal problems preventing development of map reading skills in maps used in textbooks.

The working group of the study consisted of textbooks of social studies accepted in Ministry of Education, Journal of Notifications and used at schools in 2014-2015 and 2015-2016 school years. 5-year life cycle should not be expired and there is a variety of maps has been pain attention in selection of examined textbooks.

“Map Evaluation Form” developed by the researcher was used as data collection tool in order to carry out analysis of textbooks in chosen working group. Opinions of 5 instructors specialized in their fields were consulted for creating criteria of form. In the study, detailed analysis of totally 128 maps in 8 textbooks of social studies used at 4th, 5th, 6th, and 7th grade levels was made.

This study in which textbooks are assessed according to map evaluation form criteria, suggests that maps do not contribute much to improving students ability to read maps in terms of usability and content, maps were not prepared in accordance with scientific principles, it was considerably hard for some students to utilize from some maps. It was also concluded in examined maps that especially quality of script,

quality of color and printing, indicating references, presence of basic map elements, student-map interaction, and map-book compliance were not paid attention. Consequently, solution suggestions appropriate to the obtained results were offered in the study.

Key Words: Social Studies, Textbooks, Skill, Map, Map Reading Skills

ÖNSÖZ

Kastamonu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nün Yüksek Lisans Programına bağlı olarak hazırlanan bu çalışma; sosyal bilgiler ders kitaplarının harita okuma becerisinin gelişimine olan yeterlilik düzeyinin ortaya konulmasını amaçlamaktadır.

İnsanlar, günümüzde haritalara hayatlarının her anında ihtiyaç duymaktadırlar. Yolculuk sırasında, bir şehri gezerken, yerleşim yeri olarak bir bölgeyi seçerken, siyasi meseleleri görüşürken vb. birçok farklı konuda haritalar bizler için vazgeçilmez materyallerdir. Ancak bizler için bu kadar önemli olan haritaların kullanımını konusunda büyük sıkıntılar yaşamaktayız. Yaşanılan bu sıkıntıların en önemli sebeplerinden birisi de küçük yaşlarda bireylere harita okuma ve kullanma becerisini kazandıramıyor olmamızdır.

Harita okuma becerisinin kazanılmasında yaşanan bu sıkıntıların giderilmesi amacı, eğitim programlarımızı da etkilemiştir. Nitekim 2005 sosyal bilgiler programında 7.genel amaç *(Bilgiyi uygun ve çeşitli biçimlerde (harita, grafik, tablo, küre, diyagram, zaman şeridi vb.) kullanır, düzenler ve geliştirir)* bireylere harita ve diğer görsel materyalleri kullanabilme becerisini kazandırmaya yöneliktir.

Küçük yaştan itibaren bireylerin sahip olması gereken harita okuma becerisi birçok materyal aracılığıyla öğrencilere kazandırılabilir. Fakat çoğu materyaller gerek ekonomik gerekse fiziksel imkansızlıklar nedeniyle bir çok eğitim kurumunda bulunmamaktadır. Bu yüzden eğitim kurumları tarafından en kolay bulunabilen ve en sık kullanılan ders kitaplarının yapısı ve içeriği, öğrencilerin bu beceriyi kazanmalarına katkı sağlamalıdır.

Çalışmada ortaya çıkan sonuç ve önerilerin, sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alan haritaların hazırlanışı ve kullanımını esnasında yapılan hataların giderilmesine katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Çalışma sürecinde desteği ve yardımını benden hiçbir zaman esirgemeyen danışmanın Sayın Yrd. Doç. Dr. Ersin Topçu hocama teşekkürü borç bilirim. Başından beri çalışmamın her aşamasında yardımını esirgemeyen Sayın Doç. Dr.

Kadir Karatekin hocam ve diğer tüm öğretim elemanı hocalarıma, Hamdi Uyanık ve aileme teşekkürlerimi sunarım.

Cahit UYANIK

Kastamonu, Kasım, 2016

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET.....	iv
ABSTRACT.....	vi
ÖNSÖZ.....	viii
İÇİNDEKİLER.....	x
TABLolar LİSTESİ.....	xiv

BİRİNCİ BÖLÜM

1. GİRİŞ

1.1. Problem Durumu.....	1
1.2. Problem Cümlesi.....	4
1.2. Alt Problemler.....	4
1.3. Araştırmanın Amacı.....	4
1.4. Sayıtlar.....	4
1.5. Sınırlılıklar.....	5
1.6. Araştırmanın Önemi.....	5
1.7. Tanımlar.....	7
1.8. İlgili Çalışmalar.....	8

İKİNCİ BÖLÜM

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Sosyal Bilgiler Dersinin Tanımı.....	19
2.2. Sosyal Bilgiler Dersi ve Materyal Kullanımı.....	21
2.2.1. Sosyal Bilgiler Dersinde Kullanılan ve Harita Okuma Becerisinin Gelişimine Katkı Sağlayan Materyaller.....	24
2.2.1.1. Küreler.....	24
2.2.1.2. Atlaslar.....	25
2.2.1.3. Haritalar.....	27
2.2.1.3.1. Ülkemizde Harita Kullanımı.....	27

2.2.1.3.2. Haritalarda Bulunması Gereken Unsurlar.....	29
2.3. Harita Çeşitleri.....	32
2.3.1. Ölçeklerine Göre Haritalar.....	32
2.3.1.1. <i>Büyük Ölçekli Haritalar</i>	32
2.3.1.2. <i>Orta Ölçekli Haritalar</i>	33
2.3.1.3. <i>Küçük Ölçekli Haritalar</i>	34
2.3.2. Konularına Göre Haritalar.....	34
2.3.2.1. <i>Genel Haritalar</i>	35
2.3.2.1.1. <i>Topoğrafya Haritaları</i>	35
2.3.2.1.2. <i>Şehir Haritaları</i>	36
2.3.2.1.3. <i>Duvar Haritaları</i>	36
2.3.2.1.4. <i>Atlas Haritaları</i>	37
2.3.2.1.5. <i>Siyasi ve İdari Haritalar</i>	38
2.3.2.1.6. <i>Turizm Haritaları</i>	39
2.3.2.1.7. <i>Yol Haritaları</i>	39
2.3.2.1.8. <i>Diğer Genel Haritalar</i>	40
2.3.2.2. <i>Özel Haritalar</i>	40
2.3.2.2.1. <i>Jeolojik Haritalar</i>	40
2.3.2.2.2. <i>Jeomorfoloji Haritaları</i>	41
2.3.2.2.3. <i>Hidroğrafya Haritaları</i>	41
2.3.2.2.4. <i>İklim (Klimatik) Haritaları</i>	42
2.3.2.2.5. <i>Toprak Haritaları</i>	42
2.3.2.2.6. <i>Nüfus Haritaları</i>	42
2.3.2.2.7. <i>Ekonomik Haritalar</i>	43
2.3.2.2.8. <i>Biyocoğrafya Haritaları</i>	44
2.3.2.2.9. <i>İzoterm Haritaları</i>	44
2.3.2.2.10. <i>Arazi Kullanım Haritaları</i>	45
2.3.2.2.11. <i>Diğer Özel Haritalar</i>	45
2.4. Beceri Nedir?	46
2.4.1. Coğrafi Beceriler.....	47

2.4.1.1. <i>Harita Okuma Becerisi</i>	49
2.4.1.1.1. <i>Sembollerin Anlaşılması Becerisi</i>	52
2.4.1.1.2. <i>Alansal Perspektifin Geliştirilmesi Becerisi</i>	53
2.4.1.1.3. <i>Yön Becerisi</i>	53
2.4.1.1.4. <i>Uzaklığın Anlaşılması Becerisi</i>	53
2.4.1.1.5. <i>Yerin Belirlenmesi Becerisi</i>	54
2.4.1.1.6. <i>Harita Ölçeği Becerisi</i>	54
2.4.1.1.7. <i>Yeryüzü Şekillerinin Anlaşılması Becerisi</i>	54
2.4.1.1.8. <i>Harita Okuma ve Yorumlama Becerisi</i>	55
2.5. Harita Okuma Becerisi İle İlgili Anahtar Kavramlar ve Sorular.....	55
2.5.1. Semboller.....	56
2.5.2. Konum.....	56
2.5.3. Yönler ve Yön Bulma.....	56
2.5.4. Ölçek ve Uzaklık.....	56
2.5.5. Karşılaştırmalar ve Çıkarım Yapma.....	56
2.6. Cumhuriyet Tarihindeki İlkokul Programlarında Yer Alan Harita Okuma Becerileri.....	56
2.6.1. 1924 İlk Mekteplerin Müfredat Programı.....	57
2.6.2. 1926 İlk Mekteplerin Müfredat Programı.....	57
2.6.3. 1936 İlkokul Programı.....	58
2.6.4. 1948 İlkokul Programı.....	60
2.6.5. 1968 İlkokul Programı.....	61
2.6.6. 1998 İlköğretim Programında.....	61
2.7. 2005 İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı.....	62
2.8. Sosyal Bilgiler Dersinde Harita Okuma Becerisinin Kazandırılmasında Takip Edilecek Basamaklar.....	63
2.8.1. Kroki Basamağı.....	64
2.8.2. Plan Basamağı.....	65
2.8.3. Harita Basamağı.....	66

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Modeli.....	68
3.2. Çalışma Grubu.....	69
3.3. Veri Toplama Aracı.....	70
3.4. Verilerin Toplanması.....	73
3.5. Verilerin Analizi.....	73

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. BULGULAR VE YORUM

4.1. Birinci Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorum.....	74
4.2. İkinci Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorum.....	90
4.3. Üçüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorum.....	142
4.4. Dördüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorum.....	197
4.5. Beşinci Alt Probleme İlişkin Bulgular.....	243

BEŞİNCİ BÖLÜM

5. TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER.....	249
-------------------------------------	-----

ALTINCI BÖLÜM

6. KAYNAKÇA.....	262
------------------	-----

EK 1: Uzman Görüş Formu.....	271
------------------------------	-----

EK 2: Yemin Belgesi.....	275
--------------------------	-----

EK 3: Analiz Edilen Sosyal Bilgiler Ders Kitapları.....	276
---	-----

EK 4: Özgeçmiş.....	284
---------------------	-----

TABLOLAR LİSTESİ

	Sayfa
Tablo 1. Ocak 2014-2676 sayılı tebliğler dergisi kararınca kabul edilen sosyal bilgiler ders kitapları.....	69
Tablo 2. Ocak 2015-2688 sayılı tebliğler dergisi kararınca kabul edilen sosyal bilgiler ders kitapları.....	69
Birinci Alt Probleme İlişkin Tablolar	
Tablo 3. 4. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarının, biçim bakımından analizine ilişkin bulgular	74
Tablo 4. 4. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarının, içerik bakımından analizine ilişkin bulgular	86
İkinci Alt Probleme İlişkin Tablolar	
Tablo 5. Harita, renk ve baskı yönünden iyi seçilmiş midir? sorusuna ilişkin bulgular.....	92
Tablo 6. Harita, metnin uygun yerinde, ilgili olduğu konu ile aynı sayfada bulunmakta mıdır? sorusuna ilişkin bulgular.....	94
Tablo 7. Haritanın altında gerekli durumlarda kullanabilmek için “ <i>kaynak</i> ” belirtilmiş midir? sorusuna ilişkin bulgular.....	95
Tablo 8. Haritanın kaynağı kaynakçada belirtilmiş midir? sorusuna ilişkin bulgular.....	96
Tablo 9. Haritada “ <i>Haritaların sayfanın bir yerine sıkıştırılmaması</i> ” ilkesine uyulmuş mudur? sorusuna ilişkin bulgular.....	97
Tablo 10. Haritada ülke ve bölgeleri birbirinden ayıran “ <i>sınır çizgilerine</i> ” yer verilmiş midir? sorusuna ilişkin bulgular.....	98
Tablo 11. Haritada “ <i>başlık</i> ” bulunmakta mıdır? sorusuna ilişkin bulgular.....	100
Tablo 12. Haritada “ <i>lejant</i> ” kısmına yer verilmiş midir? sorusuna ilişkin bulgular.....	101
Tablo 13. Harita lejantında yer alan sembollere, haritada yer verilmiş midir? sorusuna ilişkin bulgular.....	104

Tablo 14. Haritada öğrencinin yönünü tespit edebileceği “ <i>yön oku/enlem-boylam dereceleri</i> ” yer almakta mıdır? sorusuna ilişkin bulgular.....	106
Tablo 15. Haritada küçültme oranını gösteren “ <i>ölçek</i> ” kullanılmış mıdır? sorusuna ilişkin bulgular.....	109
Tablo 16. Haritada kullanılan ilgili yer isimleri ve diğer işaretler/semboller tam yerinde kullanılmış mıdır? sorusuna ilişkin bulgular.....	110
Tablo 17. Haritada kullanılan işaretler/semboller/çizgiler kolaylıkla okunabilmekte midir? sorusuna ilişkin bulgular.....	112
Tablo 18. Haritada kullanılan yazılar öğrencinin kolaylıkla okuyabileceği nitelikte midir? sorusuna ilişkin bulgular.....	116
Tablo 19. Harita, öğrencilerin de eklemeler yapabileceği şekilde hazırlanmış mıdır? sorusuna ilişkin bulgular.....	121
Tablo 20. Harita, coğrafi bilimsel gerçeklere uygun olarak çizilmiş midir? sorusuna ilişkin bulgular.....	122
Tablo 21. Haritada kullanılan yer isimleri coğrafi bilgi açısından doğru olarak yazılmış mıdır? sorusuna ilişkin bulgular.....	124
Tablo 22. Haritada konu ile ilgili yer isimlerine yeterince yer verilmiş midir? sorusuna ilişkin bulgular.....	126
Tablo 23. Haritada “ <i>Gereksiz bilgiye yer verilmez</i> ” ilkesine uyulmuş mudur? sorusuna ilişkin bulgular.....	130
Tablo 24. Haritada “ <i>Fazla ayrıntıya yer verilmez</i> ” ilkesine uyulmuş mudur? sorusuna ilişkin bulgular.....	132
Tablo 25. Harita; harita-konu uyumuna dikkat edilerek hazırlanmış mıdır? sorusuna ilişkin bulgular.....	133
Tablo 26. Harita ve kitapta, yer isimleri uyuşmakta mıdır? sorusuna ilişkin bulgular.....	134
Tablo 27. Harita lejantında kullanılan semboller/simgeler haritayı açıklayıcı nitelikte midir? sorusuna ilişkin bulgular.....	136
Tablo 28. Harita; imla, noktalama ve diğer dil bilgisi kurallarına uygun mudur? sorusuna ilişkin bulgular.....	139

Üçüncü Alt Probleme İlişkin Tablolar

Tablo 29. Harita, renk ve baskı yönünden iyi seçilmiş midir? sorusuna ilişkin bulgular.....	142
Tablo 30. Harita, metnin uygun yerinde, ilgili olduğu konu ile aynı sayfada bulunmakta mıdır? sorusuna ilişkin bulgular.....	145
Tablo 31. Haritanın altında gerekli durumlarda kullanabilmek için “ <i>kaynak</i> ” belirtilmiş midir? sorusuna ilişkin bulgular.....	146
Tablo 32. Haritanın kaynağı kaynakçada belirtilmiş midir? sorusuna ilişkin bulgular.....	147
Tablo 33. Haritada “ <i>Haritaların sayfanın bir yerine sıkıştırılmaması</i> ” ilkesine uyulmuş mudur? sorusuna ilişkin bulgular.....	148
Tablo 34. Haritada ülke ve bölgeleri birbirinden ayıran “ <i>sınır çizgilerine</i> ” yer verilmiş midir? sorusuna ilişkin bulgular.....	150
Tablo 35. Haritada “ <i>başlık</i> ” bulunmakta mıdır? sorusuna ilişkin bulgular.....	152
Tablo 36. Haritada “ <i>lejant</i> ” kısmına yer verilmiş midir? sorusuna ilişkin bulgular.....	154
Tablo 37. Harita lejantında yer alan sembollere, haritada yer verilmiş midir? sorusuna ilişkin bulgular.....	156
Tablo 38. Haritada öğrencinin yönünü tespit edebileceği “ <i>yön oku/enlem- boylam dereceleri</i> ” yer almakta mıdır? sorusuna ilişkin bulgular.....	157
Tablo 39. Haritada küçültme oranını gösteren “ <i>ölçek</i> ” kullanılmış mıdır? sorusuna ilişkin bulgular.....	159
Tablo 40. Haritada kullanılan ilgili yer isimleri ve diğer işaretler/semboller tam yerinde kullanılmış mıdır? sorusuna ilişkin bulgular.....	160
Tablo 41. Haritada kullanılan işaretler/semboller/çizgiler kolaylıkla okunabilmekte midir? sorusuna ilişkin bulgular.....	163
Tablo 42. Haritada kullanılan yazılar öğrencinin kolaylıkla okuyabileceği nitelikte midir? sorusuna ilişkin bulgular.....	166
Tablo 43. Harita, öğrencilerin de eklemeler yapabileceği şekilde hazırlanmış mıdır? sorusuna ilişkin bulgular.....	168
Tablo 44. Harita, coğrafi bilimsel gerçeklere uygun olarak çizilmiş midir? sorusuna ilişkin bulgular.....	170

Tablo 45. Haritada kullanılan yer isimleri coğrafi bilgi açısından doğru olarak yazılmış mıdır? sorusuna ilişkin bulgular.....	172
Tablo 46. Haritada konu ile ilgili yer isimlerine yeterince yer verilmiş midir? sorusuna ilişkin bulgular.....	176
Tablo 47. Haritada “ <i>Gereksiz bilgiye yer verilmez</i> ” ilkesine uyulmuş mudur? sorusuna ilişkin bulgular.....	179
Tablo 48. Haritada “ <i>Fazla ayrıntıya yer verilmez</i> ” ilkesine uyulmuş mudur ? sorusuna ilişkin bulgular.....	182
Tablo 49. Harita; harita-konu uyumuna dikkat edilerek hazırlanmış mıdır? sorusuna ilişkin bulgular.....	185
Tablo 50. Harita ve kitapta, yer isimleri uyuşmakta mıdır? sorusuna ilişkin bulgular.....	187
Tablo 51. Harita lejantında kullanılan semboller/simgeler haritayı açıklayıcı nitelikte midir? sorusuna ilişkin bulgular.....	191
Tablo 52. Harita; imla, noktalama ve diğer dil bilgisi kurallarına uygun mudur? sorusuna ilişkin bulgular.....	195
Dördüncü Alt Probleme İlişkin Tablolar	
Tablo 53. Harita, renk ve baskı yönünden iyi seçilmiş midir? sorusuna ilişkin bulgular.....	197
Tablo 54. Harita, metnin uygun yerinde, ilgili olduğu konu ile aynı sayfada bulunmakta mıdır? sorusuna ilişkin bulgular.....	200
Tablo 55. Haritanın altında gerekli durumlarda kullanabilmek için “ <i>kaynak</i> ” belirtilmiş midir? sorusuna ilişkin bulgular.....	200
Tablo 56. Haritanın kaynağı kaynakçada belirtilmiş midir? sorusuna ilişkin bulgular.....	202
Tablo 57. Haritada “ <i>Haritaların sayfanın bir yerine sıkıştırılmaması</i> ” ilkesine uyulmuş mudur? sorusuna ilişkin bulgular.....	202
Tablo 58. Haritada ülke ve bölgeleri birbirinden ayıran “ <i>sınır çizgilerine</i> ” yer verilmiş midir? sorusuna ilişkin bulgular.....	205
Tablo 59. Haritada “ <i>başlık</i> ” bulunmakta mıdır? sorusuna ilişkin bulgular.....	208
Tablo 60. Haritada “ <i>lejant</i> ” kısmına yer verilmiş midir? sorusuna	

ilişkin bulgular.....	209
Tablo 61. Harita lejantında yer alan sembollere, haritada yer verilmiş midir? sorusuna ilişkin bulgular.....	211
Tablo 62. Haritada öğrencinin yönünü tespit edebileceği “ <i>yön oku/enlem- boylam dereceleri</i> ” yer almakta mıdır? sorusuna ilişkin bulgular.....	212
Tablo 63. Haritada küçültme oranını gösteren “ <i>ölçek</i> ” kullanılmış mıdır? sorusuna ilişkin bulgular	215
Tablo 64. Haritada kullanılan ilgili yer isimleri ve diğer işaretler/semboller tam yerinde kullanılmış mıdır? sorusuna ilişkin bulgular.....	216
Tablo 65. Haritada kullanılan işaretler/semboller/çizgiler kolaylıkla okunabilmekte midir? sorusuna ilişkin bulgular.....	218
Tablo 66. Haritada kullanılan yazılar öğrencinin kolaylıkla okuyabileceği nitelikte midir? sorusuna ilişkin bulgular.....	220
Tablo 67. Harita, öğrencilerin de eklemeler yapabileceği şekilde hazırlanmış mıdır? sorusuna ilişkin bulgular.....	223
Tablo 68. Harita, coğrafi bilimsel gerçeklere uygun olarak çizilmiş midir? sorusuna ilişkin bulgular.....	225
Tablo 69. Haritada kullanılan yer isimleri coğrafi bilgi açısından doğru olarak yazılmış mıdır? sorusuna ilişkin bulgular.....	226
Tablo 70. Haritada konu ile ilgili yer isimlerine yeterince yer verilmiş midir? sorusuna ilişkin bulgular.....	228
Tablo 71. Haritada “ <i>Gereksiz bilgiye yer verilmez</i> ” ilkesine uyulmuş mudur? sorusuna ilişkin bulgular.....	231
Tablo 72. Haritada “ <i>Fazla ayrıntıya yer verilmez</i> ” ilkesine uyulmuş mudur ? sorusuna ilişkin bulgular.....	233
Tablo 73. Harita; harita-konu uyumuna dikkat edilerek hazırlanmış mıdır? sorusuna ilişkin bulgular.....	233
Tablo 74. Harita ve kitapta, yer isimleri uyuşmakta mıdır? sorusuna ilişkin bulgular.....	234
Tablo 75. Harita lejantında kullanılan semboller/simgeler haritayı açıklayıcı nitelikte midir? sorusuna ilişkin bulgular.....	237
Tablo 76. Harita; imla, noktalama ve diğer dil bilgisi kurallarına uygun mudur? sorusuna ilişkin bulgular.....	241

Beşinci Alt Probleme İlişkin Tablolar

Tablo 77. Tüm sosyal bilgiler ders kitaplarının, analizine

ilişkin bulgular..... 243

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

Çalışmanın bu bölümünde araştırmanın problem durumu, problem cümlesi, alt problemleri, amacı, önemi, kapsam ve sınırlılıkları ile araştırma konusuyla ilgili daha önce yapılmış olan çalışmalara yer verilmiştir.

1.1. Problem Durumu

Günlük hayatımızda yaptığımız faaliyetlerin birçoğuna baktığımızda bunların yaşanılan mekanla doğrudan ilişkili olduğunu görürüz. Giyim tarzlarımız, barınacağımız evin mimarisi, yetiştireceğimiz tarım ürünü çeşidi vb. birçok faaliyet, mekanla ilgilidir. Yaşanılan mekanı anlayabilmek ve onu okuyabilmekte ilk ve ortaokul kademesinde, sosyal bilgiler dersinin katkısıyla olmaktadır.

MEB (2005) sosyal bilgileri; “bireyin toplumsal varoluşunu gerçekleştirebilmesinde yardımcı olması amacıyla; Tarih, Coğrafya, Ekonomi, Sosyoloji, Antropoloji, Psikoloji, Felsefe, Siyaset Bilimi ve hukuk gibi Sosyal Bilimlerin ve Yurttaşlık Bilgisinin konularının, öğrenme alanlarını yansıtan bir ünite ya da tema altında birleştirilmesini içeren, insanın sosyal ve fiziki çevresiyle etkileşiminin geçmiş, bugün ve gelecek bağlamında incelendiği toplu öğretim anlayışından hareketle oluşturulmuş bir ilköğretim dersidir“ şeklinde tanımlamıştır.

Sosyal bilgiler dersinin tanımına bakıldığında “*insanın fiziki çevresiyle etkileşiminin*“ şeklinde yer alan cümle, sosyal bilgilerin öğrencilere mekanı algılama becerisini kazandırmayı amaç edindiğini göstermektedir. Çalışmanın temelini oluşturan harita okuma becerisi, mekanı algılama becerisinin içerisinde yer almaktadır. Bireylerin, mekanı algılama becerilerini geliştirilebilmek için onlara küçük yaşlardan itibaren harita okuma becerisinin kazandırılması gerekmektedir. Öğrencilerin bulunduğu çevreyi tanıması, her hangi bir yere gittiği zaman kendi kendine yetebilmesi, dünyada yaşanılan gelişmeleri daha iyi anlayabilmesi vb. birçok durum, harita okuma becerisine sahip olduğunda çok daha kolay gerçekleşecektir. Durum böyleyken yaşanılan mekanı algılayabilmenin yolunun, haritaları

okuyabilmekten geçtiğini söylememiz yanlış olmayacaktır. Aksoy ve Ünlü (2012) tarafından yapılan çalışmada, öğrencilerin mekân algılarını geliştirmeleri ile harita okuma becerileri arasında anlamlı bir ilişki olduğu ve mekân algılayabilmek için haritalardan yararlanılmasının önemi dile getirilmiştir.

İçinde bulunduğumuz bilgi çağında, mevcut bilgi hacmini hızlı ve etkili bir şekilde işleme ihtiyacı her geçen gün daha da artmaktadır. Bu hızlı ve yoğun bilgi işleme sürecinde “görselleştirme”; günlük yaşantımız için olduğu kadar, eğitim yaşantımız için de giderek daha fazla önem kazanmaktadır (Ünal, 2008: 12). Eğitim sürecinde “görselleştirme” öğrenmenin kalıcılığı açısından son derece önemlidir. Bir öğretme etkinliği ne kadar fazla duyu organına hitap ederse öğrenme olayı da o kadar iyi ve unutmada da o kadar geç olmaktadır. Görsel araçları kullanmak, gerçek uygulamaları sınıf içerisine getirmek öğrencilere konu hakkında daha kolay pratik kazandırmaktadır. Diğer yandan öğrenci, gözüyle, kulağıyla ve eliyle öğrenme ortamına çekilerek öğrenmenin daha kalıcı olması sağlanmaktadır (Ünlü, Üçışık ve Özey, 2002: 11). Özellikle görsel zekâsı gelişmiş öğrencilerin başarılarının artırılmasında görsel materyallerin kullanımı çok önemlidir.

Sosyal bilgiler dersinde birçok görsel materyal kullanılabilir. Ancak eğitim kurumlarının tamamında yer alan ve öğrencilerin hepsinin kolaylıkla ulaşabileceği en önemli materyal, ders kitaplarıdır. Ders kitapları öğrenciler için birinci dereceden kaynak teşkil ettiği için öğrencilerin ilgisini çekecek ve onları konuya adapte edecek niteliklere sahip bir şekilde hazırlanması gerekir (Kırbaş, Orhan ve Topal, 2012: 2228). Ortaylı (1997: 51) ve Ata (2006: 126), ders kitabı yazmanın kolay bir iş olmadığını, bunun için öğrencilerin zihninde ilgi ve farklı yorumlar oluşturabilecek şekilde, faydalı olabilecek her unsuru dikkatlice kullanarak yazılabilmesi gerektiğini vurgulamışlardır.

Ders kitabı yazmak için öncelikle önemli bir hazırlık gereklidir. Çünkü ders kitapları, yazılı ve görsel tasarım olarak içerisinde birçok materyali barındırmaktadır. Bu duruma sosyal bilgiler ders kitapları hazırlanırken çok daha fazla dikkat edilmesi gerekir. Çünkü Pettersson tarafından yapılan çalışmada, öğretmenlere ve öğrencilere hangi derslerde yer alan konuların işlenişinde görsel materyallere daha fazla ihtiyaç

duyulduğu sorulmuştur. Soruya verilen yanıtlara göre derslerin sıralaması şu şekildedir: sosyal bilimler konuları (%49), görsel sanatlar (%21), bilim konuları (%19), dil bilim (%7) ve matematik (%4) şeklindedir (Yıldıran, 2007).

Sosyal bilgiler ders kitapları görsel tasarım olarak birçok materyali içeriğinde barındırmaktadır. Bunlar, konuları açıklayıcı ve konuların daha kolay anlaşılmasını sağlayan grafik, fotoğraf, resim, kroki ve plan gibi öğretime yardımcı unsurlardır. Ders sürecinde, öğretime yardımcı unsurların en önemlilerinden birisi de haritalardır. Sosyal bilgiler ders kitaplarında, birçok farklı türde haritalar yer almaktadır. Bu haritaların kullanım amacı; konunun öğrenilmesini kolaylaştırmak, ders içeriğini görselleştirmek, öğrenilenlerin kalıcılığını sağlamak, dersi daha ilgi çekici ve eğlendirici hale getirmek gibi nedenlerdir. Bu yüzden sosyal bilgiler ders kitaplarında bulunan haritaların, kullanılabilir bir nitelik taşıması son derece önemlidir. Zira harita okuma becerisi; amaca uygun, doğru ve yerinde kullanılan haritalarla mümkün olabilmektedir. Ancak maddi imkânsızlıklardan ötürü birçok eğitim kurumunda daha çok küçük ölçekli haritalar bulunmaktadır (Türkiye Haritası, Dünya Haritası vb.). Bu kadar küçük ölçekli ve yüzeysel haritaların, mekanı algılama ve harita okuma becerisinin gelişimine pek katkısı olmayacaktır (Göksel, 2007: 40). Öğrenci bu haritalarla, yaşadığı mekanı anlamakta zorluk çekecektir. Çünkü küçük ölçekli haritalarda, ülkeler veya bölgeler genel hatlarıyla yer almaktadır. Durum böyleyken öğrenci kendi yaşadığı mekanı yakından görebilme imkanına sahip olamayacaktır. İşte tüm bu olumsuzlukların giderilebilmesi için kullanılacak materyallerin başında, ders kitapları gelmektedir. Ancak ders kitaplarında yer alan haritaların, ne kadarının harita okuma becerisinin kazanılmasına katkı sağlayacak nitelikte hazırlandığı şüphelidir. Ayrıca literatür incelendiğinde sosyal bilgiler ders kitaplarındaki haritaların, nitelik ve kullanılabilirliğine ilişkin çalışmalar oldukça azdır.

Tüm bu nedenlerden dolayı, ilgili literatür taranarak derin bir araştırma gerçekleştirilmiştir. Elde edilen veriler ışığında, çalışmanın temelini; “*Sosyal bilgiler ders kitapları, harita okuma becerisinin gelişimi açısından yeterli midir?*” sorusuna cevap aramak oluşturmuştur.

1.2. Problem Cümlesi

Bu çalışma; “Sosyal bilgiler ders kitapları, harita okuma becerisinin gelişimi açısından yeterli midir?” sorusuna cevap aramaktadır.

1.2.1. Alt Problemler:

1. 4. sınıf için seçilmiş sosyal bilgiler ders kitapları, harita okuma becerisinin gelişimi açısından yeterli midir?”
2. 5. sınıf için seçilmiş sosyal bilgiler ders kitapları, harita okuma becerisinin gelişimi açısından yeterli midir?”
3. 6. sınıf için seçilmiş sosyal bilgiler ders kitapları, harita okuma becerisinin gelişimi açısından yeterli midir?”
4. 7. sınıf için seçilmiş sosyal bilgiler ders, harita okuma becerisinin gelişimi açısından yeterli midir?”
5. Tüm sınıf seviyeleri için seçilmiş sosyal bilgiler ders kitapları, harita okuma becerisinin gelişimi açısından yeterli midir?”

1.3. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı: Sosyal bilgiler ders kitaplarının, harita okuma becerisinin gelişimine olan yeterlilik düzeyinin ortaya konulup elde edilen veriler ışığında; yayınevlerine, denetmenlere ve ders kitabı yazarlarına, harita okuma becerisinin gelişimi konusunda getirilebilecek çözüm önerilerinin belirlenmesidir.

1.4. Sayıtlar

- Araştırmada kullanılan haritaların değerlendirilmesi ciddiye ve objektiflikle yapılmıştır.

- Farklı yayınevlerine ait haritalar değerlendirilirken diğer haritalardan etkilenilmemiştir. Her harita amacına uygun olarak kendi içerisinde değerlendirilmiştir.
- Seçilen örneklerin evreni temsil edeceği düşünülmektedir.
- Araştırmanın kavramsal çerçevesini oluşturmak için taranan kaynakların güvenilir olduğu ve yeterli bilgi verdiği düşünülmektedir.
- Kullanılan veri toplama aracının geçerlik ve güvenilirliğinin yeterli olduğu düşünülmektedir.

1.5. Sınırlılıklar

- Çalışma sonuçları;
 4. sınıf: Dikey Yayınları ve Evrensel İletişim Yayınları
 5. sınıf: Evren Yayınları ve Harf Yayınları
 6. sınıf: Yakınçağ Yayınları ve Evren Yayınları
 7. sınıf: Tuna Matbaacılık ve MEB Yayınları ile sınırlıdır.
- Çalışma yukarıda adı geçen sosyal bilgiler ders kitaplarında bulunan haritalarla sınırlıdır.
- Çalışma için literatür tarama ve kullanılan veri toplama aracı sonuçları yeterli görülmüştür.

1.6. Araştırmanın Önemi

Küçük yaşlardan itibaren öğrencilere sunulan eğitimin temel amacı, hedeflenen beceri, değer ve kazanımlara ulaşılmasını sağlamaktır. 2005 yılında uygulamaya konulan sosyal bilgiler dersi programına bakıldığında hedeflenen becerilerden birisinin de “harita okuma becerisi” olduğunu görmekteyiz.

Ülkemizde yaşayan insanların harita kullanımı konusunda çokta başarılı olmadıklarını görmekteyiz. Örneğin; ülkemiz halkı, adresini tam olarak bilmedikleri bir yere yolculuk yaparken harita kullanmaya çokta ihtiyaç duymaz. Hatta bu durum, atasözü ve deyimlerimizi dahi etkilemiştir. “Sora Sora Bağdat Bulunur”, “Yol Sormakla Bulunur” gibi dilimizde yer alan atasözleri bu durumu destekler niteliktedir. Halbuki yurt dışından gelen turistleri gözlemlediğimizde, neredeyse her

birisinin elinde o bölgeye ait haritaların bulunduğunu görmekteyiz. Ülkemiz bireylerinin de bu beceriye sahip bir şekilde yetiştirilmesi gerekir.

Harita okuma becerisinin kazanılabilmesi için küçük yaşlardan itibaren haritalarla etkileşim içinde olmak gerekir. Ancak ihtiyaç duyduğumuz anda haritaları anlayabilmenin yolu, haritaları okuyabilmekten geçmektedir. Fakat haritaları okuyabilmek için de temel harita bilgisine sahip olmak gerekmektedir. MEB (2005) sosyal bilgiler programında bu durum son derece önemli görülmüş ve ilköğretim ikinci kademedeki her sınıf düzeyinde harita okuma becerisinin geliştirilmesine yönelik kazanım ve ünitelere yer verilmiştir.

Sosyal bilgiler derslerinde harita kullanımı önemli yer tutmasına rağmen bu araçlardan yeterince faydalandığı söylenemez (Duman, 2011: 40). Çünkü birçok eğitim kurumu öğrenci gelişim düzeyine uygun, doğru ve kullanılabilir niteliklere sahip harita temin etmekte sıkıntı yaşamaktadır. Bu yüzden eğitim-öğretim sürecinin vazgeçilmez unsurlarından birisi olan ders kitaplarının bu ihtiyacı karşılayacak nitelikte hazırlanması gerekir.

Harita okuma becerisine sahip olmanın önemli olduğu günümüzde, ülkemiz öğrencilerinin de bu beceriyi kazanabilmeleri için ders kitaplarında kullanılan haritaların ayrıntılı bir şekilde analiz edilmesi gerekmektedir. Literatür tarandığında harita okuma becerisi konusunda birçok çalışma bulunmaktadır. Fakat ders kitaplarının harita okuma becerisi konusundaki yeterliliğinin tespit edilmesi noktasında literatürde açık bulunmaktadır. Bu çalışmayla bu açığın kapatılacağı düşünülmektedir. Çalışma sonucunda;

- Sosyal bilgiler ders kitaplarındaki haritaların, harita okuma becerisinin gelişimine yönelik yeterlilik düzeyi tespit edilecektir.
- Ulaşılan sonuçlara getirilen öneriler ile; ders kitabı yazarları, yayınevleri ve sosyal bilgiler öğretmenlerinin harita okuma becerisinin önemi konusunda aydınlanacağı ve gelecek eğitim-öğretim yıllarında kullanılacak ders kitaplarının harita okuma becerisini kazandırmaya yönelik olarak hazırlanacağı düşünülmektedir.

- Çalışmada elde edilen sonuçlar daha sonraki araştırmalara kaynak teşkil edebilecektir.
- Ders kitaplarının, harita okuma becerisinin geliştirilmesi konusundaki eksikliklerinin giderilmesi için ışık tutacaktır

1.7. Tanımlar;

Sosyal Bilgiler: Sosyal bilgiler, ilköğretim okullarında iyi ve sorumlu vatandaş yetiştirmek amacıyla, sosyal bilimler disiplinlerinden seçilmiş bilgilere dayalı olarak, öğrencilere toplumsal yaşamla ilgili temel bilgi, beceri, tutum ve değerlerin kazandırıldığı bir çalışma alanıdır (Barth ve Demirtaş, 1997).

Coğrafya: Doğa ve insana ait konum, dağılışı, sistemler, süreçler ve dokular ve etkileşimi açıklayan bilimdir (MEB, 2005).

Beceri: Kişinin yatkınlık ve öğrenime bağlı olarak bir işi başarma ve bir işlemi amaca uygun olarak sonuçlandırma yeteneğidir. (URL-1)

Harita: Coğrafya, tarih, dil, nüfus vb. olgularla ilgili yeryüzünün veya bir parçasının, belli bir orana göre küçültülerek düzlem üzerine çizilen taslağıdır (URL-1)

Coğrafi Beceri: Öğrencilerin yaşamlarında, mesleklerinde ve gelecekte de kullanabilecekleri niteliklerdir. Bu beceriler harita, gözlem, arazi çalışma, coğrafi sorgulama, tablo, grafik, diyagram hazırlama ve yorumlama, zamanı algılama, değişim ve sürekliliği algılama ile kanıt kullanmadır (MEB, 2005).

Harita Okuma Becerisi: Harita üzerinde konum belirleme, harita üzerine bilgi aktarma, amacına uygun harita seçme, haritalardan yararlanarak hesaplamalar yapma, mekânsal dağılışı anlama, haritayı doğru şekilde yorumlama, taslak haritalar oluşturma anlamına gelmektedir (MEB, 2005).

1.8. İlgili Araştırmalar

Aksoy'un (2012) yaptığı "*Coğrafya Derslerinde Harita Becerisi Kazandırmaya Yönelik Uygulamaların Öğretmen ve Öğrencilerin Tutumlarına Etkisi*" adlı yayımlanmamış yüksek lisans çalışmasında; Coğrafya dersinde başta harita olmak üzere görsel öğelerin kullanımının gerekli ve önemli olduğu, öğrencilerin mekan algılarını geliştirmeleri ile harita kullanımı arasında anlamlı bir ilişki olduğu, öğrencilerin henüz kendi taslak haritalarını oluşturma beceri düzeyine ulaşamadıkları, harita becerisi kazandırmaya yönelik etkinliklerle işlenen bir coğrafya dersine yönelik düşüncelerin geleneksel yöntemlere işlenen coğrafya dersine göre daha olumlu olduğu sonuçlarına ulaşılmıştır. Aksoy'un (2012) ulaştığı; mekanı algılama becerisinin kazandırılabilmesi için haritadan yararlanılması gerektiği sonucu, Aksoy ve Ünlü (2012) tarafından yapılan çalışmada da aynı şekilde belirtilmiştir. Ayrıca Aktürk, Yazıcı ve Bulut'un (2013) birlikte yaptığı çalışmada, mekanı algılama becerisinin animasyon ve dijital harita kullanımıyla daha kolay kazandırılabilirdiği sonucuna ulaşması da bu durumu destekler niteliktedir. Bu çalışmalardan da anlaşılacağı üzere; harita okuma becerisinin gelişmesini sağlamak için öğrencileri sık sık haritayla etkileşim halinde tutmak gerekir.

Aksoy ve Ünlü'nün (2012) birlikte yaptığı "*Coğrafya Derslerinde Harita Becerisine Yönelik Uygulamaların Öğrenci Tutumlarına Etkisi*" adlı çalışmada; kız öğrencilerin Coğrafya dersine yönelik tutumları erkek öğrencilere göre daha olumlu olduğu . eşit ağırlık ve sosyal bilimler alanı öğrencilerinin coğrafya dersine yönelik tutumları, fen matematik bölümü öğrencilerine göre daha olumlu olduğu sonuçlarına ulaşılmıştır. Ayrıca Coğrafya derslerinin öğretimi ile görsellik arasında anlamlı bir ilişki vardır. Buna göre öğrenciler, başta harita olmak üzere derslerde görsel öğelerin (tablo, şekil, grafik, küre gibi...) kullanımının coğrafya öğretiminde gerekli ve önemli olduğu sonucuna varılmıştır. Bir başka bulguda ise öğrencilerin mekân algılarını geliştirmeleri ile harita kullanımı arasında anlamlı bir ilişki olduğuna ulaşılmıştır.

Aktürk, Yazıcı ve Bulut'un (2013) birlikte yaptıkları "*Sosyal Bilgiler Dersinde Animasyon ve Dijital Harita Kullanımının Öğrencilerin Mekanı Algılama Becerilerine Yönelik Etkileri*" adlı çalışmada ilköğretim 6.sınıf sosyal bilgiler dersi

“Yeryüzünde Yaşam” ünitesinde öğrencilere verilmesi gereken temel becerilerden mekân algılama becerisinin animasyon ve dijital harita (sayısal harita) kullanılarak geliştirilmesi amaçlanmıştır. Bu amaç için 24 maddelik başarı testi hazırlanmıştır. Çalışma sonunda elde edilen verilere göre animasyon ve dijital harita kullanımının öğrencilerin akademik başarısına katkı sağladığına ulaşılmıştır.

Başıbüyük ve Çıkkılı'nın (2002) birlikte yaptığı “*İlköğretim 6. ve 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Coğrafya Konularında Çalışma Yaprağı ve Dilsiz Harita Kullanımının Öğrenci Motivasyon ve Başarısı Üzerine Etkisi*” adlı çalışmada; çalışma yaprakları ve dilsiz haritaların öğrencilerin sınıf içi etkinliklere katılmada ve akademik başarılarında olumlu katkısının olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Demiralp (2006a) tarafından yapılan çalışmada öğrencilerin ders sürecine aktif olarak katılmasıyla, ders sürecine ilgilerin arttığı ve uygulama-üstü başarılarında da artış gözlemlendiği belirtilmiştir. Yine Koç ve Bulut (2014) tarafından yapılan çalışmada, gösteri yöntemi gibi öğrenci merkezli yaklaşımların harita okuma ve yorumlama becerilerini arttırdığı vurgulanmıştır. Yapılan çalışmada öğrenciler çalışma yaprağı ve dilsiz harita kullanarak ders sürecine aktif olarak katılmışlardır. Öğrencilerin bu şekilde aktif olması, onların akademik başarılarına da olumlu yönde katkısı olmuştur. Birbirini destekleyen bu çalışmalar değerlendirildiğinde, harita okuma becerisinin kazanılabilmesi için öğrenci merkezli etkinliklerin ders sürecinde mutlaka yapılması gerekir. Bu sayede öğrenciler hem eğlenecek hem de öğrenecektir.

Buğdaycı'nın (2012) yaptığı “*İlköğretimde Harita Kullanımı Üzerine Bir İnceleme*” adlı yayımlanmamış doktora tezi çalışmasında; 4-7. Sınıf sosyal bilgiler ders kitapları ve atlaslarda kullanılan haritaları genel kartografik tasarım ve çocuk haritalarının kartografik tasarımı açısından değerlendirmiştir. Araştırmada elde edilen bulgulara bakıldığında; müfredatta kartografya açısından harita bilgilerinde eksiklikler, tasarım problemleri, atlasların öğrenci seviyesi göz ardı edilerek bilinçsizce kullanıldığı gibi sonuçlar elde edilmiştir. Yapılan araştırmada, harita okuma ve kullanma becerisinin kazanılmasına engel olan sorunlar üzerinde durulmuştur. Buğdaycı, Bildirici ve Tarman (2015) tarafından yapılan çalışmada da haritalarda görülen hataların sebepleri ifade edilmiştir. Her iki çalışmanın amacı da daha nitelikli ve kullanılabilir

haritalar hazırlanmasına yöneliktir. Bu amaçlar gerçekleştirildiğinde harita okuma becerisinin kazanılması çok daha kolay olacaktır.

Buğdaycı ve Bildirici'nin (2009) birlikte yaptıkları "*Harita Kullanmanın Coğrafya Eğitimindeki Önemi*" adlı çalışmada; haritaların, coğrafya öğretimindeki önemine değinilmiştir. Çalışma sonunda elde edilen bulgulara bakıldığında; Eğitim fakültelerinden mezun olan öğretmen adaylarının ders kitaplarında bulunan haritaları okuyup algılama ve anlatma becerisi kazanmadan mezun oldukları ayrıca öğretmenlerin derste kullanabilmek amacıyla yeterli sayıda materyallere ulaşamadıkları sonucu elde edilmiştir.

Buğdaycı, Bildirici ve Tarman'ın (2015) birlikte yaptıkları "*6-7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarındaki Haritaların Kartografik Tasarımlarının Kazanımlar Açısından İncelenmesi*" adlı çalışmada; haritalarda, ölçek, işaret tablosu gibi temel kavramların olmadığı, bazı haritalarda hatalı bilgilerin olduğu, tematik haritaların doğru yöntem ve tekniklerle tasarlanmadığı ve bu nedenle algılama hatalarına neden olduğu vb. sorunlar görülmüştür. Ayrıca derslerde kullanılan haritaların Milli Eğitim Bakanlığı tarafından belirlenen kazanımları karşılayacak nitelikte olmadığı sonuçlarına ulaşılmıştır.

Darakçı'nın (2013) yaptığı "*Sosyal Bilgiler Öğretim Programı ve Ders Kitaplarında Harita Kullanımı*" adlı çalışmasında elde edilen bulgulara bakıldığında; harita kullanımı ile ilgili becerileri kazandırmak için ders kitaplarında çeşitli haritalar kullanılmış ancak özellikle yapılandırmacı yaklaşıma uygun olarak öğrencilerin konuyu yapılandırmasına yönelik etkinliklere ders kitaplarında yer verilmemiştir. Öğrencilerin harita kullanımı ile ilgili bilgilerini yapılandırmasına yönelik harita oluşturma, sembol oluşturma, harita üzerinde bunları gösterme, haritaları yorumlama, harita çeşitlerini tanıma etkinliklerine ders kitaplarında fazla yer verilmediği sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuçlardan da görülebileceği gibi sosyal bilgiler ders kitapları öğrencilerin aktifleşmesini sağlayacak nitelikte hazırlanmamaktadır. Gülersoy'un (2013) yaptığı çalışmada da sosyal bilgiler ders kitaplarında birçok sorun olduğu ifade edilmiştir. Her iki çalışma da sosyal bilgiler ders kitapları harita okuma becerisi açısından incelenmiş ve bu becerinin gelişimine

engel olan sorunlar nedenleriyle birlikte açıklanmıştır. Birçok sorunun olduğu ve öğrencileri aktifleştirmeyen ders kitaplarının harita okuma becerisine pek katkısı olmayacaktır. Bu eksikliklerin giderilmesi harita okuma becerisi açısından son derece önemlidir.

Demiralp'in (2006a) yaptığı "*Coğrafya Öğretiminde Gösteri Yöntemi Kullanılarak Harita ve Küre Kullanım Becerilerinin Geliştirilmesi*" adlı yayımlanmamış doktora tezi çalışmasında elde edilen bulgulara bakıldığında, gösteri yöntemi uygulanan öğrencilerinin harita ve küre kullanım becerilerinin; ilgi düzeyleri açısından anlamlı bir artış sağladığı, kavrama düzeyleri açısından anlamlı bir artış sağlamadığı, uygulama-üstü düzeyleri açısından anlamlı bir artış sağladığı sonuçlarına ulaşılmıştır.

Duman'ın (2011) yaptığı "*Sosyal Bilgiler Eğitiminde Harita Kullanımı ve Harita Kullanımı Konusunda Öğretmen Görüşleri*" adlı yayımlanmamış yüksek lisans çalışmasında alt, orta ve üst sosyo-ekonomik gruplardaki öğretmenlerin harita kullanımına yönelik tutumlarındaki farklılığa bakılmıştır. Alt grup anlamlı bir fark oluştururken, üst ve orta grup arasındaki fark sınırlı derecede çıkmıştır.

Ertuğrul'un (2008) yaptığı "*İlköğretim 6. Sınıf Öğrencilerinin Harita ve Küre Kullanım Becerilerinin Tespiti*" adlı yayımlanmamış yüksek lisans tezi çalışmasında; harita ve kürenin eğitim öğretimdeki yeri üzerinde durmuş, harita ve küre kullanım becerilerinin neler olduğu ve bunların öğretimin her seviyesinde hangi ölçülerde kazandırılacağını belirlemiştir. Çalışmada tespit edilen sekiz harita ve küre kullanım becerisinin kazanılma düzeyleri tek tek ölçülmüştür. Buna göre iyi düzeyde kazanılan tek beceri harita yorumlamadır, uzaklığın anlaşılması ve harita ölçeği becerileri düşük seviyede bunların dışındaki diğer beceriler de orta seviyede kazandırılmıştır. Sönmez (2010) tarafından yapılan çalışmada da benzer sonuçlar elde edilmiştir. Altıncı sınıf sosyal bilgiler ders kitapları metinleri incelenmiş harita becerileri ile ilgili altı beceri üst tema olarak içerik analizine tabi tutulmuştur. En az yer alan üst tema % 1'lik oranla uzaklık ölçme becerisi olmuştur. Her iki çalışmada da uzaklık ölçme becerisinin en zor kazanılan beceri olduğu sonucuna ulaşılması, hangi alanların geliştirilmesine ağırlık verilmesi gerektiğini bizlere açıklamaktadır.

Griffin, Marlynn Marie'nin (1992) yaptığı “*A comparison of situated cognition and traditional instruction in teaching map skills (Harita becerilerinin öğretiminde durumlu bilişsel ve geleneksel eğitimin karşılaştırılması)*”adlı çalışmada; durumlu bilişsel öğretimle öğrenim gören öğrencilerin harita becerilerinin diğer grubun öğrencilerine göre daha üst seviyede geliştiği tespit edilmiştir. Yapılan çalışmada, öğrencilerin ders sürecine katılımı arttıkça harita becerilerinde de artış gözlemlendiği vurgulanmıştır. Elde edilen sonuçlar analiz edilecek olursa; harita okuma becerilerinin geliştirilebilmesi için öğrencilerin ders sürecine mutlaka dahil edilmesi gerekmektedir.

Göksel'in (2007) yaptığı “*Sosyal Bilgiler Öğretiminde Harita ve Grafik Kullanımının Eğitim Destekleme Düzeyi*” adlı yayımlanmamış yüksek lisans çalışmasında; sosyal bilgiler eğitiminin vazgeçilmez unsurlarından olan harita ve grafiklere ilköğretim kurumlarında yer verilme düzeyi, harita ve grafiklerin öğrenciye aktarılması sırasında ortaya çıkan sorunlar ve bu sorunlara karşı çözüm önerilerine yer verilmiştir. Çalışmada ulaşılan sonuçların bazıları şu şekildedir; Öğretmenlerin %30'u ders kitaplarındaki haritaları yeterli bulmuş ancak %65'lik kısım haritaları yeterli görmemişlerdir. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin %71'i ders kitabındaki haritalarda yazım yanlışlıklarının bulunduğunu belirtirken , %26'sı bu görüşe katılmamıştır. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin ders kitaplarındaki haritalarda çizim yanlışlıkları ile ilgili olarak %42'si bu tür yanlışlıklarla karşılaştıklarını belirtirken, %37'si ders kitaplarındaki haritalarda çizim yanlışlıkları ile karşılaşmamışlardır. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin %52'si ders kitaplarındaki haritalarda renk hataları ile karşılaştıklarını belirtirken , %28'i bu görüşe katılmamıştır. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin ders kitaplarındaki haritaların yeterince güncelleştirildiğini düşünenlerin oranı %20 olarak tespit edilmiştir. Ayrıca öğretmenler sosyal bilgiler dersinde en çok kullandıkları araç-gerecin %90'lık oranla harita olduğunu belirtmişlerdir. Bu çalışmayla harita okuma becerisine engel olan birçok sorun öğretmenlerin düşünceleri çerçevesinde ifade edilmeye çalışılmıştır. Ulaşılan sonuçlara göre yapılan hatalara, araştırmacı tarafından çözüm önerileri getirilerek harita okuma becerisinin gelişimine engel olan sorunlar giderilmeye çalışılmıştır. Ortaya konulan sorunların çözüme kavuşturulması halinde, harita okuma becerisinin gelişimi çok daha kolay olacaktır.

Gülersoy'un (2013) yaptığı “*İdeal Ders Kitabı Arayışında Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının Bazı Özellikler Açısından İncelenmesi*” adlı çalışmasında 6. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitapları örnek bir inceleme yoluyla fiziksel, eğitsel, görsel ve dil-anlatım özellikleri açısından incelenmiştir. İnceleme sonunda elde edilen bulgulara bakıldığında; 6. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında genel olarak öğrencilerin kitabı nasıl kullanacaklarını, kitap içeriğini vb. anlatan bir önsözün, ünite başlarında o üniteye nelerin öğretileceğinin belirtildiği kazanım ifadelerinin, ünite sonunda bir özet kısmının, kitap sonunda indeks ve kullanışlı tarihi-coğrafi haritalardan oluşan küçük bir atlasın olmamasının, metin kısımlarında konu anlatımlarının yetersizliğinin vb. dikkat çeken eksiklikler olduğu görülmüştür.

Kabapınar'ın (2002) yaptığı “*İlköğretim Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretiminde Kullanılan Ders Kitapları ve Öğretim Materyalleri Açısından Türkiye ve İngiltere Örnekleri*” adlı çalışmada, Türkiye ve İngiltere'deki ilköğretimin ilk basamağında yer alan Hayat Bilgisi ve Vatandaşlık Eğitimi derslerinde izlenen yöntemlerin karşılaştırılması yapılmıştır. Çalışmada iki ülkenin de ders kitapları incelenmiştir. Ulaşılan sonuçlardan bazıları şu şekildedir; Her iki ülkenin sosyo-ekonomik yapısının yansıması olarak Türk tarih ders kitapları baskı tekniği ve kâğıt kalitesi açısından İngiliz ders kitaplarına göre çok daha düşüktür. Türk tarih ders kitaplarında, fotoğraflar ve görsel materyaller dekoratif birer öğe olarak bulundurulurken, İngiliz tarih ders kitaplarında ise, yaratıldıkları dönemi anlatan tarihsel kaynaklar olarak kabul edilmektedir. Türk tarih ders kitapları hikâyeci ve didaktik yazım tarzı sergilerken, İngiliz tarih ders kitapları sınıf içi tartışma ve katılımın hazırlayıcıları olabilmektedirler. Türk tarih ders kitaplarında, ders kitabı yazarının değer yargıları, bakış açıları belirleyici olabilmekteyken İngiliz tarih ders kitaplarında ders kitabı yazarı kendi değer yargıları ve bakış açılarını öne çıkarmamaktadır. Türkiye ve İngiltere de kullanılan ders kitapları karşılaştırılarak ülkemizde yapılan hataların tespiti yapılmıştır. Keke'nin (2002) yaptığı çalışmada da Yunanistan ve ABD'deki ders kitaplarının ülkemizdekilerden çok daha renkli ve kaliteli hazırlandığı vurgulanmıştır. Her iki çalışmada ders kitaplarının nitelik ve kullanılabilirliğinin gelişimi açısından son derece önemlidir Çünkü çalışmalarda elde edilen sonuçlar ders kitaplarında yapılan hataların giderilebilmesine ışık tutmaktadır.

Keke'nin (2002) yaptığı "*İlk ve Ortaöğretim Coğrafya Derslerinde Harita ve Grafiklerin Kullanımı ve Analizi*" adlı yayımlanmamış yüksek lisans çalışmasında; Coğrafya derslerinde yer alan harita ve grafiklerden bahsetmiştir. Ayrıca çalışmasında farklı ülkelerdeki coğrafya ders kitaplarında yer alan harita ve grafikleri de incelemiştir. Elde ettiği sonuçlarda ise ülkemizde yer alan ders kitaplarının bazı ülke kitaplarından daha zengin olduğu fakat Yunanistan ve ABD'deki ders kitaplarının harita yönünden oldukça renkli ve ders kitaplarının baskı kalitesi bakımından oldukça iyi olduğunu dile getirmiştir.

Koç'un (2008) yaptığı "*Coğrafya Öğretim Programındaki Kazanımların Öğrencilerin Harita Beceri Düzeyleri Üzerine Etkisi*" adlı yayımlanmamış doktora tezi çalışmasında; ortaöğretim kurumlarında öğrenim gören öğrencilerin harita beceri düzeyleri 9. ve 10. sınıflar arasında anlamlı fark oluşturmadığı, hem 9. sınıfta hem de 10. sınıfta öğrenim gören öğrencilerin harita beceri düzeyleri 11. sınıfta öğrenim gören öğrencilerin harita beceri düzeylerinden daha yüksek olduğu sonucuna ulaşmıştır. Ayrıca ortaöğretim kurumlarının eşit ağırlık ve sayısal alanlarında öğrenim gören öğrencilerin harita beceri düzeyleri sosyal alanda öğrenim gören öğrencilerden, sayısal alanda öğrenim gören öğrencilerin harita beceri düzeylerinin de eşit ağırlık alanında öğrenim gören öğrencilerden daha yüksek olduğu sonucu elde edilmiştir. Öğrencilerin aynı sınıf seviyesinde olmalarına rağmen aldıkları eğitimin türü ve içeriği harita okuma becerisinin gelişiminde son derece önemlidir. Bu bakımdan öğrencilerin, eğitimdeki farklılıklarının giderilmesi gerekmektedir.

Koç ve Bulut'un (2014) birlikte yaptıkları "*Gestalt Kuramının Öğrencilerin Harita Okuma ve Yorumlama Beceri Düzeyleri Üzerine Etkisini Belirlemeye Yönelik Bir İnceleme*" adlı çalışmasında; Gestalt kuramının (algısal organizasyon) bireylerin harita okuryazarlık düzeyleri üzerinde etkisinin olup olmadığını belirlemek amaçlanmıştır. Çalışmanın sonucunda; Gestalt yaklaşımının, öğretmen merkezli öğretim yöntemlerine göre öğrencilerin harita okuma ve yorumlama becerisine ait başarılarını artırmada daha etkili olduğuna ulaşılmıştır.

McClure'nin (1992) yaptığı "*A conceptual model for map skills curriculum development based upon a cognitive field theory philosophy (Bilişsel alan kuramı*

felsefesine dayalı harita becerileri müfredatı geliştirilmesine yönelik kavramsal bir model)” adlı doktora tezinde ABD’de eğitim gören öğrencilerin harita becerilerinin gelişmediğine ulaşılmıştır. Yapılan ayrıntılı gözden geçirme çalışması sonucunda müfredat, kapsam çalışmalarında, sıra ve sınıf düzeyinde harita becerisi eğitime yönelik diğer uygulamalar bakımından eksikliklerin olduğu sonucuna varılmıştır. Yapılan bu çalışma harita okuma becerisinin kavramsal çerçevesini ortaya koyması bakımından da son derece önemlidir. McClure, yaptığı çalışmayla harita okuma becerisinin gelişim sürecini ayrıntılı bir şekilde analiz etmiştir. Bu analiz, harita okuma becerisinin kazanılmasını kolaylaştırması bakımından son derece önemlidir.

Sönmez’in (2006) yaptığı *“İlköğretim Sosyal Bilgiler 7. Sınıf Karadeniz Bölgesi Konusunun Görsel Araç-Gereçlerle Öğretiminin Öğrencilerin Akademik Başarısına Etkisinin Değerlendirilmesi”* adlı yayımlanmamış yüksek lisans çalışmasında; görsel araç ve gereçler kullanılarak öğretim yapılan grubun daha başarılı olduğu sonucuna ulaşmıştır. Ayrıca elde edilen bulgulara göre sosyal bilgiler dersinde görsel araç-gereç kullanımının öğrenci başarısını geleneksel öğretim yöntemlerine göre daha fazla arttırdığına ulaşılmıştır.

Sönmez’in (2010) yaptığı *“İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğretiminde Harita Becerileri”* adlı yayımlanmamış doktora tezi çalışmasında el edilen bulgulara bakıldığında; İlköğretim ikinci kademe öğrencilerinin sembollerini anlama ve yorumlama, yön bulma, harita okuma ve yorumlama, ölçek kullanma, uzaklık ölçme, konum ve koordinat belirleme becerileri puanları özel okul lehine anlamlı bir şekilde farklılaştığı bulunmuştur. Ayrıca altıncı sınıf sosyal bilgiler ders kitapları metinleri incelenmiş harita becerileri ile ilgili altı beceri üst tema olarak içerik analizine tabi tutulmuştur. Bu analiz neticesinde altıncı sınıflarda, konum ve koordinat bulma becerisi % 30’luk bir oranla tüm temalar arasında en büyük ağırlığa sahip olduğu görülmüştür. En az yer alan üst tema ise % 5 oranla sembollerini anlama ve yorumlama becerisi olmuştur. Çalışmada altıncı sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alan görsellerde incelenmiştir. Altıncı sınıf sosyal bilgiler ders kitabı görsellerinde, konum ve koordinat belirleme becerisi % 37’lik bir oranla tüm temalar arasında en büyük ağırlığa sahip olduğu görülmüştür. En az yer alan üst tema ise % 1’lik oranla uzaklık ölçme becerisi olmuştur.

Sönmez ve Aksoy'un (2012) birlikte yaptığı "*İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinin Harita Beceri Düzeylerinin Belirlenmesi*" adlı çalışmanın amacı; ilköğretim ikinci kademe öğrencilerinin harita beceri düzeylerini belirlemektir. Çalışma sonunda; özel okulda öğrenim gören, yerleşim yeri olarak büyükşehirde yaşayan, öğretmen mezuniyetinin sosyal bilgiler olduğu öğrencilerin harita beceri düzeylerinin daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca İlköğretim ikinci kademe öğrencilerinin sembollerini anlama ve yorumlama, yön bulma, harita okuma ve yorumlama, ölçek kullanma, uzaklık ölçme, konum ve koordinat belirleme becerileri puanlarının okul türü değişkenine göre anlamlı bir şekilde farklılaştığı bulunmuştur. Bu anlamlı farklılığın ise özel okul lehine olduğu belirlenmiştir. Yapılan çalışmayla harita becerilerinin gelişimine engel olan diğer faktörler (sosyo-ekonomik yapı, eğitimin türü ve kalitesi vb.) üzerinde durulmuştur. Birçok çalışmada harita okuma becerisinin gelişimine engel olan sorunların; niteliksiz ve amaca uygun olmayan haritaların neden olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu çalışmayla harita okuma becerisinin gelişimine engel olan diğer sorunlarda ortaya çıkarılmıştır. Farklı sorunlarında görülebilmesine olanak sağlaması bakımından yapılan çalışma son derece önemlidir. Bu sorunların çok iyi analiz edilip giderilmesi, harita okuma becerisinin gelişimini daha kolay hale getirecektir.

Sönmez ve Aksoy'un (2013) birlikte yaptıkları "*Cumhuriyetten Günümüze İlköğretim Programlarında Harita Becerileri*" adlı çalışmada; Cumhuriyetten günümüze kadar gelen programlardaki harita okuma becerilerini incelemiştir. Çalışmada elde edilen bulgulara bakıldığında; ilköğretim programlarında harita becerilerinin genellikle coğrafya dersi içeriğinde verildiği belirlenmiştir. Cumhuriyetten günümüze ilköğretim programlarında, çağın ihtiyaçlarına göre değişiklikler yapılmıştır. Harita becerileri programlarda, cumhuriyetin ilk yıllarında öğrencilerin gözleri önündeki çevre referans alınarak yer alırken günümüzde kartografya teknikleri ve teknolojideki gelişmelere bağlı olarak daha ileri boyutlara taşındığına ulaşılmıştır. Yapılan çalışmayla harita okuma becerisinin sanıldığından aksine sadece 2005 programında yer almadığı ortaya konulmuştur. Ünal ve Ünal'ın (2012) birlikte yaptığı çalışmada da bu durumu destekler nitelikli veriler yer almaktadır. Her iki çalışmayla da harita okuma becerisinin ülkemizdeki tarihçesi

ortaya konulmuştur. Araştırmalarda, ülkemizdeki harita okuma becerisinin gelişim sürecinin görülebilmesini sağlaması bakımından önemli veriler yer almaktadır.

Ünal'ın (2008) yaptığı “*İlköğretim 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Yurdumuzun Komşuları ve Türk Dünyası Ünitesinde Geçen Haritaların Kullanılabilirlik Düzeyi*” adlı yayımlanmamış doktora çalışmasında; ilköğretim 7. Sınıf Sosyal Bilgiler dersi Yurdumuzun Komşuları ve Türk Dünyası ünitesinde geçen haritaların öğretmenler tarafından yeterince kullanılmadıkları ayrıca haritaların öğrenci seviyelerine, öğretim programına ve harita çizim ilkelerine de uygun olmadıkları sonucuna ulaşmıştır. Daha kullanılabilir ve nitelikli harita ortaya koymak amacıyla yapılan çalışmada, haritalarda görülen birçok eksiklik ayrıntılı bir şekilde analiz edilmiştir. Yalçinkaya (2004) tarafından yapılan çalışmayla karşılaştırıldığında harita okuma becerisinin gelişimini engelleyici sorunların benzer şekilde olduğu görülmüştür. Yapılan çalışmalar, harita okuma becerisini engelleyici sorunların giderilmesine ışık tutması bakımından son derece önemlidir. Ortaya koydukları sonuç ve önerilerle, bu sorunlar daha kolay giderilebilecektir.

Ünal ve Ünal'ın (2012) birlikte yaptıkları “*Sosyal Bilgiler Öğretim Programları (1924-2005) ve Ders Kitaplarında (2005-2010) Harita Okuma Becerisi*” adlı çalışmada; harita okuma becerisinin Türkiye Cumhuriyeti tarihindeki (1924-2005) sosyal bilgiler öğretim programlarında ve 2005-2010 yıllarında kullanılan sosyal bilgiler ders kitaplarında nasıl yer aldığı araştırılmıştır. Araştırmada elde edilen bulgular ışığında; sosyal bilgiler öğretim programlarında harita okuma becerisine ve haritalarla aktarılmaya çalışılan bilginin nasıl elde edileceğine ilişkin ayrıntılı açıklamaların olmadığı, ders kitaplarında haritaların öğretim programına, öğrencilerin bilişsel düzeylerine ve harita çizim ilkelerine göre verilmediği, bu konuda herhangi bir model ve anlayışın da bulunmadığı sonuçlarına ulaşılmıştır.

Ünlü ve Aksoy'un (2013) birlikte yaptıkları “*Coğrafya Derslerinde Harita Becerisine Yönelik Uygulamaların Öğretmen Tutumlarına Etkisi*” adlı çalışmada; okulun teknolojik imkânlarının ve ders araç-gereçlerinin yetersizliği öğretmenlerin teknoloji destekli ders hazırlama ve uygulama isteklerini olumsuz yönde etkilediği, Coğrafya öğretmenlerinin haritaların kalıcı öğrenmeye etkisi hakkındaki

düşüncelerinin olumlu olduğu, harita becerisi kazandırmaya yönelik etkinliklerle işlenen bir coğrafya dersine yönelik düşünceler, geleneksel öğretim yöntemleri ile işlenen bir coğrafya dersinden daha olumlu olduğu sonuçlarına ulaşılmıştır. Yapılan çalışmayla harita becerisinin öğrenciler tarafından nasıl daha kolay kazanılabileceği ortaya konmuştur. Öğrencilerin aktifleştigi ve öğretmenin rehber olduğu ders süreçlerinin harita becerisinin kazanılması açısından çok daha önemli olduğu vurgulanmıştır. Üzümcü'nün (2007) çalışmasında da aktif öğrenme etkinliklerinin öğrencilerin harita okuma becerilerinin gelişiminde artış gösterdiği sonucuna ulaşması bu durumu destekler niteliktedir.

Üzümcü'nün (2007) yaptığı *“İlköğretim 6.Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Harita Okuma Becerisinin Aktif Öğrenme Yöntemiyle Kazandırılması”* adlı yayımlanmamış yüksek lisans çalışmasında aktif öğrenme etkinlikleri uygulanan öğrencilerin harita okuma becerisinin gelişiminde başarılı bir artış sağlandığı gözlenmiştir.

Yalçinkaya'nın (2004) yaptığı *“İlköğretim Okulu 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Yer Alan Haritaların Nitelikleri ve Kullanılabilirlik Düzeylerine İlişkin Öğrenci ve Öğretmen Görüşleri”* adlı yayımlanmamış yüksek lisans çalışmasında; ders kitaplarında yer alan haritaların öğrencilerin ilgisini pek çekmediği, hedef davranışlara yeterince uygun olmadığı, haritaların birbirilerini pek tamamlamadığı, yazı, baskı kalitesi, renk uyumu açısından belirlenen ölçülere tam anlamıyla uymadığı, haritaların tam olarak kullanılabilir düzeyde olmadığı sonuçları ortaya çıkmıştır.

Yıldız'ın (2006) yaptığı *“İlköğretim 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Derslerindeki Harita, Grafik ve Şekillerin Kavranma Düzeyi”* adlı yayımlanmamış yüksek lisans çalışmasında; sosyal bilgiler ders kitaplarının harita, grafik ve şekiller yönünden yetersiz olduğu, sosyal bilgiler ders kitaplarındaki harita, grafik ve şekillerin anlaşılmasının zor olduğu, sosyal bilgiler ders kitaplarındaki harita, grafik ve şekillerin ilgi çekici olmadığı, ilköğretim okullarında konu haritalarının eksik olduğu gibi sonuçlara ulaşılmıştır. Çalışma, ulaşılan bu eksikliklerinin giderildiğinde, ders kitaplarının çok daha faydalı ve kullanılabilir olacağını ortaya koymuştur.

İKİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Sosyal Bilgiler Dersinin Tanımı

Sosyal bilgiler, sosyal disiplinlerin bir araya gelerek oluşturdukları bir derstir. Sosyal bilgiler, yasamı ve insanı konu aldığından, sabit bir tanımını yapmak oldukça zordur. Yine de sosyal bilgilerle ilgili çeşitli zamanlarda birçok farklı tanım yapılmıştır. Yapılan bu tanımlardan bazıları şu şekildedir;

ABD'deki, Amerikan Sosyal Bilgiler Ulusal Konseyi (NCSS) sosyal bilgileri, “sosyal ve beşerî bilimleri vatandaşlık yeterliklerini geliştirmek amacıyla kaynaştıran bir çalışma alanıdır. Okul programı içinde sosyal bilgiler, antropoloji, arkeoloji, ekonomi, coğrafya, tarih, hukuk, felsefe, siyasal bilimler, psikoloji, din, sosyoloji ve sanat, edebiyat, matematik ve doğa bilimlerinden uygun ve ilgili içeriklerden süzülen sistematik ve eşgüdümlü bir çalışma alanı sağlar. Sosyal bilgilerin öncelikli amacı, karşılıklı olarak birbirine bağlı bir dünyada, kültürel farklılıkları olan demokratik bir toplumda, genç insanlara bilgiye dayalı ve mantıklı karar alabilme yeteneklerini geliştirmede yardımcı olmaktır” şeklinde tanımlanmıştır (NCSS, 1993).

Bir başka tanımda ise sosyal bilgiler; “ilköğretim okullarında iyi ve sorumlu vatandaş yetiştirmek amacıyla, sosyal bilimler disiplinlerinden seçilmiş bilgilere dayalı olarak, öğrencilere toplumsal yaşamla ilgili temel bilgi, beceri, tutum ve değerlerin kazandırıldığı bir çalışma alanı” olarak tanımlamıştır (Barth ve Demirtaş, 1997).

Sosyal bilgiler eğitiminin dünyada ne zaman ve nerede başladığı kesin olarak bilinmemektedir. Ancak bu alanda yapılan çalışmalar ve eğitim etkinlikleri oldukça eskilere dayanmaktadır. Çağdaş anlamda sosyal bilgiler eğitimi ABD'nin 19. yüzyılın sonları ile 20. yüzyılın başlarında yaşadığı sosyal, ekonomik, kültürel vb. alanlardaki büyük dönüşümün doğurduğu sorunlara çözüm arama kaygısından doğmuştur. Amerika'da ortaya çıkan bu kaygılar ışığında 1916 yılında, The-National Education Association Commission okul programındaki sosyal eğitim ve öğretim konularını tanımlamak için resmen "sosyal bilgiler" terimini kullandı (Öztürk ve Otluoğlu,

2005: 13-14). Sosyal bilgiler, ABD'de doğmuş ve gelişmiş bir öğretim yaklaşımı olmakla birlikte, bu ülkenin eğitim sisteminden etkilenen başka ülkelerde de benimsenmiştir. Bunlar arasında, Türkiye, Japonya ve Güney Kore gibi ülkeler bulunmaktadır (Barth, 1991). Ülkemizde sosyal bilgiler konu alanına giren dersler 1924 programından itibaren görülmektedir. Ancak 1968 yılına gelinceye kadarki süreçte “sosyal bilgiler” terimi kullanılmamıştır. 1962 programında “toplum ve ülke incelemeleri” dersinde yapılan değişiklikle bu terim programlarımızda ilk kez yer almıştır. 1998 programında “Sosyal Bilgiler Dersi Programı” ilköğretim 4, 5, 6 ve 7.sınıflara yönelik olarak hazırlanmıştır.(MEB, 1998).

2004 yılında yeniden düzenlenen sosyal bilgiler programı; öğrenme süreçlerinde, öğrencilerin düşünmelerini, araştırmalarını, sorun çözmelerini ve edindikleri bilgi ve becerileri yeniden yapılandırıp yaşama aktarabilmelerini destekleyecek bir şekilde yapılandırılmıştır (MEB, 2005). Bu programla şekillendirilmiş sosyal bilgiler dersinin kazanımlarına ulaşan bir öğrenci; toplum sorunlarına duyarlı, çevresiyle rahat iletişim kurabilen, sentez yeteneği gelişmiş bireyler haline gelir.

Öğrenciler, öğrenim hayatları boyunca birçok farklı türde ders görmektedirler. Bunların arasında sosyal bilgilerde yer almaktadır. Ancak sosyal bilgileri, diğer derslerden ayıran en önemli noktalardan birisi, bu dersin öğrencinin hayatını doğrudan etkilemesidir. Yani sosyal bilgiler dersinin amaçladığı kazanımlara ulaşan bir öğrenci daha okuldan çıktığı anda öğrendiklerini kullanabilme imkanına sahiptir. Çocuğun; çevresindeki insanları, doğayı, kurumları tanıyabilmesi ve bunların bir biriyle olan ilişkisine dikkat edebilmesi sosyal bilgiler dersinin gereği gibi öğretilmesiyle mümkün olabilmektedir.

Sosyal bilgiler içerisinde yer alan disiplinleri ders sürecinde ayrı ayrı ele alamayız. Çünkü sosyal bilgiler dersindeki her konunun birden fazla disiplinle ilişkisi bulunmaktadır. Örneğin; 5.sınıfta “Doğal Varlıklar, Tarihi Mekanlar, Yapıtlar ve Nesnelere” konusunu işlerken Coğrafya, Tarih, Vatandaşlık, Arkeoloji, Antropoloji, Ekonomi gibi disiplinlerden faydalanılmaktadır. Bu şekilde problemlerin bir bütün olarak çok yönlü ele alınması ve dolayısıyla çözüme ulaşılması daha mümkün hale gelmektedir.

2.2. Sosyal Bilgiler Dersi ve Materyal Kullanımı

Sosyal bilgiler, sadece tek bir öğrenme ve öğretme yöntemiyle öğrencilere kazandırılabilir bir ders değildir. Çünkü her bireyin anlama ve kavrama düzeyleri bir birinden farklıdır. Bu farklılıkların da birer zenginlik olduğunu düşünürsek sosyal bilgilerin farklı yöntemler kullanılarak öğretilmesi gerekir. Farklı öğrenme ve öğretme yöntemleri sunan en önemli yardımcı araçların başında da materyaller gelmektedir.

Eğitimde görsel ve işitsel materyallerin, öğrenmenin kalıcı olmasını sağlaması bakımından önemli olduğu vurgulanmaktadır. Bir öğretme etkinliği ne kadar fazla duyu organına hitap ederse öğrenme olayı da o kadar iyi ve unutmada da o kadar geç olmaktadır. Görsel ve işitsel araçları kullanmak, gerçek uygulamaları sınıf içerisinde getirmek öğrencilere konu hakkında daha kolay pratik kazandırmaktadır. Diğer yandan öğrenci, gözüyle, kulağıyla ve eliyle öğrenme ortamına çekilerek öğrenmenin daha kalıcı olması sağlanmaktadır (Ünlü vd., 2002: 11). Öğrenme ve hatırlama üzerine yapılan araştırmalar, (Barth ve Demirtaş, 1997: 6; Ünlü vd., 2002: 11) görülen bir resmin, haritanın, filmin ya da okunan bir kitabın %15'inin hatırlanabileceğini savunmaktadır. Eğer görsel-işitsel araçlar kullanılarak ders anlatılırsa yani, hem dinleyip hem de harita ya da küre gibi araçları izleme imkanı olursa, bu oran %20'ye ulaşır. Dahası, öğrenci harita, küre, duvar resmi, şema, poster, grafik gibi araçları, kendisi kullanarak bir konuyu anlatırsa, öğrenme ve hatırlama %80'e ulaşır. Soyut kavramlar, materyaller aracılığıyla ne kadar çok somutlaştırılırsa, öğrenci o kadar çok öğrenip, hatırlar. Soyut bilgiler, kullanılan araç-gereç sayesinde somut hale getirilir. Soyut ve somut ortamları bir şekil ile ifade eden Dale, çeşitli yaşantıları bir koni şeklinde göstermiş ve bunu da "Yaşantı Koni" olarak tanımlamıştır.

Çilenti (1998: 57), yaşantı konisinin dayandığı bilimsel ilkeleri şöyle sıralamaktadır:

1. Öğrenme işlemine katılan duyu organlarımızın sayısı ne kadar fazla ise o kadar iyi öğrenir ve o kadar geç unutulur.
2. En iyi öğrendiğimiz şeyler, kendi kendimize yaparak öğrendiğimiz şeylerdir.
3. Öğrenilen şeylerin çoğu gözler yardımıyla öğrenilir.

4.En iyi öğretim, somuttan soyuta ve basitten karmaşığa doğru giden öğretimdir.

Şekil 1. Edgar Dale'nin Yaşantı Konisi (Bağdatlı, 2010:126)

Yaşantı konisine bakıldığında zaman görülmektedir ki birey öğrenme-öğretme faaliyetinde ne kadar aktifse öğrenmede o kadar kalıcı olmaktadır. Ayrıca öğrenme-öğretme faaliyetine katılan duyu organı sayısı düştükçe öğrenilenin kalıcılığı da bu durumdan olumsuz etkilenmektedir. Yaşantı konisine göre gerek yeni bir şey öğrenirken ve gerekse yeni kavramların geliştirilmesinde en önemli nokta, bireyi mümkün olduğunca farklı yaşantısal zenginliklere sokabilmektir. Sonuç olarak materyal kullanımının yararlarını şu şekilde sıralayabiliriz;

1. Birey kendi başına öğrenebilme olanağına sahip olur.
2. Soyut konular somutlaştırılarak öğretilir.
3. Dikkat çekerler.
4. Öğrenciler çalışmaya daha istekli olur.
5. Öğrenme-öğretme süreci daha verimli olur.
6. Öğrenilecek konunun sözcüklerle boğulmasını önler ve öğrenilenler somut duruma getirilmiş olur. Böylece öğrenme-öğretme süreci tekdüzelikten (monotonluktan) kurtulur.

7. Uygulama açısından öğretmene son derece önemli destekler sağlar.
8. Öğrenmede kolaylık ve zamandan tasarruf sağlayarak eğitimin ekonomik gerçekleşmesine olanak bulunmuş olur.
9. Birçok duyu organı öğrenme-öğretme sürecine dahil olduğundan öğrenilenler daha uzun süre bellekte kalabilir.
10. Öğrenilen olgu ve olaylarla ilgili olarak yanlış ve eksik bilgi engellenmiş olur; konunun değişik yönleri kolay, somut ve doğru biçimde ortaya konulabilir (Sözer,1998: 127).

Materyal kullanımının önemi tartışmasız bir gerçek iken her materyal için bu söz konusu değildir. Derslerde kullanılacak materyallerde bazı özellikler aranır.

Bu özellikler :

- Amaca Uygunluk
- Öğrenciye Uygunluk
- Doğruluk
- Sadelik
- Çekicilik
- Kullanışlılık
- Ekonomiklik
- Basitlik (Göksel, 2007: 23-24)

Ayrıca materyal kullanırken dikkat edilmesi gereken noktalar şu şekildedir:

Materyallerin;

- Yeni oluşuna,
- Ucuzluğuna
- Öğretim seviyesine hitap etmesine,
- Dayanıklılığına,
- Sade oluşuna,
- Doğruluğuna,
- Yapı tekniğine, dikkat edilmelidir (Güngördü, 2001: 116-118).

Bu özelliklere dikkat etmeden, gelişigüzel olarak seçilen materyaller dersin işlenişinde verimli olmayacaktır. Çünkü her materyalin sahip olduğu özellikler farklıdır. Bir öğretmen materyal seçimi yaparken bunları göz önünde bulundurmalıdır. Bununla birlikte, bir sınıfta materyalin bulunması o materyalin öğrencilere katkı sağlayacağı anlamına gelmemektedir. Öğretmen tarafından materyalin mutlaka kullanılması gerekir. Sosyal bilgiler dersinde kullanılan çok çeşitli materyaller bulunmaktadır; Bunlardan bazıları şunlardır;

- Tepegöz
- Resimler
- Afiş ve Posterler
- Karikatürler
- Bilgisayar
- Model ve Numuneler
- Grafik ve Şekiller
- Slayt vb. şeklinde sıralanabilir.
- Yazı ve Gösterim Tahtaları
- Levhalar
- Küreler
- Atlaslar
- Haritalar
- Mevsim ve Tarih Şeridi
- Televizyon ve Video

Bu materyaller özellikleri gereği farklı alanlardaki becerilerin gelişimine katkı sağlamaktadırlar. Yukarıdaki materyallere bakılacak olursa bazıları gerek içerik gerekse kullanım amacı olarak diğerlerine oranla harita okuma becerisinin gelişimini daha fazla gerçekleştirmektedir. Bunlar; Küreler, Atlaslar ve Haritalardır.

2.2.1. Sosyal Bilgiler Dersinde Kullanılan ve Harita Okuma Becerisinin Gelişimine Katkı Sağlayan Materyaller

2.2.1.1.Küreler;

Küreler, en doğru haritalardır. Çünkü küreler, gezegenimizi temsil eden en iyi araçtır (Savage,2000: 331-332). Dünyanın yüzeyini en doğru gösteren küreler olduğu için; problemin nerede, ne kadar uzak bir yerde ve o yerin hangi yönde olduğunu, kara ve denizlerin biçimlerini anlamak için sık sık küreye başvurmak gerekir (Sönmez, 2006). Dünya geoid bir şekle sahiptir. Bundan dolayı düzlem üzerine aktarılrken bozulmalar meydana gelmektedir. Bu bozukluk yüksek enlemlerde daha fazla olmaktadır. Örneğin; düzlem üzerine aktarılmış haritalarda öğrenciler “Amerika kıtası” ile “Asya kıtası” arasında sadece “Büyük Okyanusun” bulunduğunu

kavrayamamaktadır. Bu gibi karışıklıkların giderilebilmesi için gerçeğe en yakın olarak çizilen kürelerin kullanımı önemlidir.

Küreler, sadece dünyanın şeklini ve üzerindeki ülkeleri gösteren materyaller değildir. Sosyal bilgiler dersinin içeriğinde yer alan birçok konuda kürelerden yararlanılabilir. Örneğin; paralel ve meridyenler, oğlak ve yengeç dönenceleri, kutup noktaları, ekvator, dünyanın biçimi, eksen, denizler, okyanuslar, kıtalar vb. coğrafya ile ilgili çeşitli kavramlar, ilkeler ve genellemeler öğretilmek istendiğinde de küreden geniş ölçüde yararlanabilmektedir. Böyle etkinliklere yeterince yer vermek, öğrencilerin derse etkin katılımını sağladığı gibi yaratıcılığını da arttırmaktadır (Sözer, 1998: 131).

Küreler sosyal bilgiler dersi açısından çok önemli materyaller olmasına rağmen ülkemizdeki öğrenciler küre kullanımı konusunda yetersizdir. Çünkü okullardaki küreler öğrenciler tarafından rahatlıkla kullanılamamaktadır. Ekonomik kaygı endişesiyle küreler öğrencilerin ulaşamayacakları alanlara koyulmaktadır (Ertuğrul, 2008: 19). Öğretmenlerin bu sorunları çözümlenip derslerde küre kullanımını daha etkin hale getirmeleri gerekir. Ayrıca öğretmenlerin öğrencilere kürelerin bir oyuncak değil eğitim aracı olduğunu belirtmeleri halinde öğrenciler bu materyallerin kullanımını aşamasında daha dikkatli olacaklardır. Küreler sadece 4, 5, 6 ve 7. sınıflarda değil eğitimin her kademesinde kullanılmalıdır. Çünkü kürelerin, görsel bir araç olması çocuklar için eğlendirici ve oyalayıcıdır. Şehirler, bölgeler, ırmaklar, dağlar, okyanuslar, adalar vb. pek çok ayrıntı öğrencileri şaşırtır. Küreler coğrafyanın öğrenciler tarafından daha kolay anlaşılmasını sağlar, öğrencilere değişik bakış açısı kazandırır. Öğrenciler küre üzerinde değişik alanları özgürce görebilir, kürenin açısını değiştirebilirler. Böylece hayali olan konular görsellik kazanmış olur. Kürelerin üzeri tebeşirle, silinebilir kalemle işaretlenebilir. Bu sayede eğitim sürecine duyu organlarının katılımı da artar (Nelson, 1998: 227-228).

2.2.1.2. Atlaslar;

Atlas, bir haritalar koleksiyonudur. Ayrıca dünyanın bütünü, kıtalar ve ülkelerin haritalarını içeren kitap ya da coğrafya, ekonomi, tarih, gökbilim, turizm, botanik gibi bilimsel konularla ilgili dağılımları içeren haritalar ve levhalar bütünü atlas olarak

tanımlanır (Doğanay, 2002: 193). Doğanay (2002: 244) derslerde atlas kullanımının önemini şu sözlerle ifade etmiştir; “Her coğrafya öğretmeni, büyük atlaslardan birini el altında bulundurmalıdır. Zaten atlası olmayan bir coğrafya öğretmeni, coğrafya öğretmeni olduğunu ileri süremez. Bunun tersi bir durum, mesleki ahlak ilkelerine aykırı düşer” diyerek öğretmenlerin atlas kullanmalarının gerekliliğini açıklamıştır.

Sosyal bilgiler derslerinde, Coğrafya ve Tarih Atlasları kullanımı esnasında anlatma, tartışma, örnek olay, bireysel çalışma, beyin fırtınası, gösteri, soru cevap, ikili ve grup çalışması, gözleme, yazılı ve sözlü olarak dönüt sağlama, eğitsel oyunlar ve programlı öğretim yöntem ve tekniklerinden yararlanılabilir. Ayrıca öğrencilere derslerde sadece hazır atlaslar kullanılmamalıdır. Öğrencilere konuyla uyumlu basit atlaslar yaptırılarak onların yaratıcılıkları geliştirilebilir. Son zamanlarda teknolojinin gelişmesine bağlı olarak elektronik atlaslar geliştirilerek öğrencilerin bilgileri daha aktif yoldan kullanmaları sağlanabilir (Doğanay, 2002: 240).

Ders sürecinde kullanılan atlasların adı, içinde toplandığı haritaların yapılış amacına göre değişir. Coğrafya Atlası, Tıp Atlası, Tarih Atlası gibi türler vardır. Kuşkusuz bunlar arasında en yaygın olanları Coğrafya Atlaslarıdır. Bu tür atlaslarda fiziki haritalar (yeryüzü şekilleri, akarsular, göller vb.), siyasi haritalar (ülke sınırları, ülke adları vb.), ekonomik haritalar (ürün ve maden dağılımı haritaları vb.) tektonik haritalar, iklimik haritalar ve nüfus yoğunluk haritaları gibi çeşitli haritalar vardır (Göksel, 2007: 30).

Atlaslar, sosyal bilgiler dersinin öğretiminde çok önemli materyallerdendir. Ancak kullanılan atlasların bazılarında bir takım sorunlarla karşılaşmaktadır. Bu sorunları şöyle açıklayabiliriz:

1. Renklerin ve sembollerin karmaşık olması,
2. Atlas stillerinin çok çeşitliliği,
3. Haritaların okunmasını zorlaştıracak olan yüksek bilgi yoğunluğu,
4. Harita içindeki renk ve çizgi sembolleri ile diğer harita sembollerinin birbirine karışması,
5. Yazması ve okunması zor olabilen yabancı yer isimleri,
6. Renklerin ne anlama geldiğinin net olarak ortaya konulmaması (Doğanay,

2002: 244) gibi sorunlardır.

Bu sorunları giderebilmek için öğretmenlere büyük görevler düşmektedir. Atlaslar kullanılırken öğretmen tarafından incelenip öğrencilere bu inceleme sonucunda kullanılabilmelidir. Aksi durumda önemli bir materyal olan atlaslar bile yanlış öğrenmelere sebebiyet verebilir.

2.2.1.3. Haritalar

İnsanlar, dünyanın neresinde olursa olsun her zaman yaşadıkları mekânı tanımak istemişlerdir. Bu bağlamda yeryüzündeki farklı mekânları tanıyabilmeye yardımcı olan en önemli kaynaklardan bir tanesi de haritalardır.

Türk Dil Kurumu haritayı; “Coğrafya, tarih, dil, nüfus vb. olgularla ilgili yeryüzünün veya bir parçasının, belli bir orana göre küçültülerek düzlem üzerine çizilen taslağıdır” şeklinde tanımlamıştır (URL-1).

2.2.1.3.1. Ülkemizde Harita Kullanımı

Haritalar günümüzde hayatın her alanında kullanılmaktadır. Özellikle son yıllarda teknolojinin de gelişimiyle dijital haritalar oldukça yaygınlaşmıştır. Ancak ülkemiz insanları, hayatımızda bu kadar önemli bir yeri olan haritaların kullanımını konusunda yeterince başarılı değildir. Demiralp (2006a) ve Ünal'ın (2008) yapmış olduğu çalışmalarda ulaştıkları sonuçlar harita okuma becerisindeki yetersizliğimizi ortaya koymuştur. Harita okuma becerisine sahip olamayan bireyler, yaşamındaki birçok gelişmelerde ciddi problemlerle karşılaşacaktır. Örneğin; harita okuma becerisine sahip bir birey, yolculuk yaparken sürekli başkalarına yol tarifi sorma ihtiyacı duymayacaktır. Çünkü; kendisi elinde bulunan haritayla ulaşmak istediği yeri kolaylıkla bulabilecektir. Başka bir örnekte ise ev kiralamak isteyen bir kişi; evin coğrafi konumuna, güneşin geliş açısına, evin bulunduğu yerin jeolojik yapısına dikkat ederek o eve yerleşmelidir. Ancak harita okuma becerisine sahip olmayan kişiler, bu kriterlerin birçoğunu göz önünde bulunduramayacaktır. Harita okuma becerisine sahip bireyler, ülke ve dünya sorunlarına çok daha kolay çözüm önerileri getirebilecektir. Çünkü karşılaşılan her problem bir mekanda gerçekleşmektedir. Mekânı algılayabilme içinde haritaları okuyabilmemiz gerekmektedir.

Öğrencilere harita okuma becerisinin kazandırılması sosyal bilgiler programının amacına ulaşması bakımından son derece önemlidir. Sosyal bilgiler programında yer alan coğrafya ve tarih konularının bir mekâna oturtulması büyük ölçüde harita ve kürelerin kullanımı ile mümkündür (Demircioğlu ve Akengin, 2012: 206). Ancak uluslararası sınavlarda ülkemiz öğrencilerinin ulaştığı sonuçlara bakıldığında amaçlanan hedeflerin pek de gerçekleştirilemediğini görmekteyiz (PISA 2012 Ulusal Ön Rapor, 2013). Buğdaycı ve Bildirici (2009) tarafından yapılan çalışmada, ülkemizin harita okuma becerisi alanındaki yetersizliğinin sebepleri şu şekilde açıklanmıştır; eğitim sisteminde mevcut kullanılan haritalar tasarım ve üretim açısından yetersizdir. Bazı haritalar yetersiz olup, bazıları da izinsiz olarak farklı kaynaklardan alınmaktadır. Bu haritaların üreticileri kartografya eğitiminden yoksun grafik tasarımcıları denilen kişilerdir. Bu kişiler haritaları kopyalama hususunda etik konusuna da önem vermemektedirler. Bütün bu olumsuzluklar uluslararası yarışmalardaki başarısızlığımızda da görüldüğü gibi haritaların öğrenciler tarafından kolaylıkla ve etkin olarak kullanılmasını engellemektedir.

Bu olumsuzlukların giderilmesi amaçlanan 2005-2006 eğitim-öğretim yılında uygulamaya koyulan ilköğretim sosyal bilgiler programı incelendiğinde, harita okuma becerisinin, mekanı algılama becerisi altında; harita çizme ve yorumlama olarak değerlendirildiği görülmektedir. Bununla birlikte, ilköğretim sosyal bilgiler programının içeriğindeki farklı ünitelerin de öğrencilerin harita okuma becerilerinin geliştirilmesine yönelik olarak yapılandırıldığı görülmüştür. Bu üniteler şu şekildedir:

- 4. sınıfta “Yaşadığımız Yer” ve “Uzaktaki Arkadaşlarım” ünitesinde,
- 5. sınıfta “Bölgemizi Tanıyalım” ünitesinde,
- 6. sınıfta “Yeryüzünde Yaşam”, “İpek Yolunda Türkler” , “Ülkemizin Kaynakları” ve “Ülkemiz ve Dünya” ünitesinde,
- 7. Sınıfta “Ülkemizde Nüfus” ünitesinde çeşitli haritalar ve bunlara bağlı etkinlikler verilerek öğrencilerin harita çizme ve yorumlama gibi temel harita becerilerinin geliştirilmesi amaçlanmıştır (MEB, 2005).

2.2.1.3.2. Haritalarda Bulunması Gereken Unsurlar

Haritaları verimli kullanabilmek için kendine özgü özelliklerinin bilinmesi gerekmektedir. Çünkü; haritalar ne kadar doğru kullanılırsa, coğrafi konular o kadar iyi anlaşılır. Haritaların doğru ve güncel olmasına, kartografik tasarım ilkelerine uygun hazırlanmasına, anlaşılır olmasına, okunaklılığına, öğrencinin okumuş olduğu sınıf seviyesi ve öğrencinin yeteneklerindeki değişmeye bağlı olarak tasarlanmasına özen gösterilmelidir (Buğdaycı ve Bildirici, 2009).

Haritaların kullanımını bazı unsurlara bağlıdır. Bir haritada bulunması gereken unsurları şu şekildedir (Şahin, 2002: 117):

Haritanın Adı (Başlığı); Harita başlığı adından da anlaşılacağı gibi, haritanın içeriği hakkında bilgi verir.

Haritanın Ölçeği; Yeryüzünün veya bir parçasının düzlem üzerine aktarılma sırasındaki küçültme oranına denir.

Haritanın Yönü; Haritanın kuzey yönünü gösteren işaret olup, daha çok bir okun ucuna K (Kuzey) veya N (North) harfleriyle ifade edilir (Ünlü vd. , 2002: 20). Bazen haritalara yön oku konulmayabilir. Bu durumda yön, harita üzerinde coğrafi koordinat sistemi vasıtasıyla da belirlenebilir.

Haritanın Tarihi; Sosyal bilgiler ders kitaplarında kullanılan haritalar güncel olmalıdır. Haritalardaki tarihte, haritada kullanılan olguların, olayların hangi döneme ait olduğunu gösterir.

Haritanın İşaretleri(Lejant); Haritada veya paftada kullanılan işaretler olup, haritada ne anlama geldiğini ifade eder. Lejant haritanın kolay okunmasını sağlar.

Sınır: Sınırlar bütün haritalarda olmalıdır. Çünkü sınır haritanın hangi alanı kapsadığını gösterir. Haritanın amacına göre bu sınırlar değişebilir.

Açıklaması yapılan unsurlar, aşağıdaki harita örneği üzerinde gösterilmiştir.

Bu unsurlardan birisinin olmaması haritaların okunmasını ve haritaların üzerinde birtakım işlemlerin yapılmasını zorlaştırır. Bu da haritanın istenilen amaca hizmet etmesini engeller.

Haritalar, insanın yaşadığı mekanı ve yeryüzünü tanıyabilme çabasının bir ürünüdür. Bu bakımdan haritalar, gelişigüzel olarak hazırlanıp kullanılacak materyaller değildirler. Özellikle sosyal bilgiler derslerinde programa, dersin içeriğine, konu yapısına, bireysel farklılıklara uygun haritalar tercih edilmelidir. Bu yüzden bir haritada bulunması gereken belli başlı özellikler şunlardır:

Doğruluk: Haritanın doğruluğu deyince o haritanın meydana getirilmesi işlemlerindeki doğruluk ifade edilir.

Tamamlık (Noksansızlık): Haritaların mümkün olduğunca gerçeğe yakın bir şekilde tüm detayları gösterebilmesidir.

Gaye (Amaca) Uygunluk: Haritaların hangi gayeye(amaca) göre yapılacaksa ona uygun projeksiyon sistemi ve ölçek kullanılmasıdır. Örneğin; arazide kullanılan haritalar küçük ve kolay kullanılır ebatta, duvar haritaları ise büyük ebatta olmalıdır.

Açıklık ve Anlaşılabilirlik: Açıklık ve anlaşılabilirlik için özel işaretlerin mümkün olduğu kadar aslına uygun bir şekilde belirtilmesi, renklerin de birbirine uygun düşecek tonlardan seçilmesi ve konulara uygun renk tonlarının kullanılması temel prensiptir.

Kolay Okunabilirlik: Harita özel işaretleri bir insanın rahatça görebileceği büyüklükte ve okumayı kolaylaştırıcı aralıkta olmalı ve ayrıca haritalar özel işaretlerle boğulmamalıdır.

Nefaset/Güzellik (Estetiklik): Bir haritaya genel olarak bakıldığında verdiği iyi tesir o haritanın güzellik (estetiklik) ölçüsüdür. Renk tonlarının zevkli bir şekilde uygun seçimi, yazı puntolarının uygun büyüklükte oluşu, harita

üzerindeki yerleştirme ve iyi bir baskı tekniği güzellik için esas olan unsurlardır (URL-2).

2.3. Harita Çeşitleri

Coğrafya derslerinde kullanılan haritaların; ölçek, boyut ve teknik bakımdan amaca uygun olması verimli ders için aranan özelliklerdir. Hemen her dersin başında sınıfta tahtaya asılacak haritada aranan ayrıntılar öğretmenin işini kolaylaştıracağı gibi, öğrencilerin zevkli bir ders işlemelerine yardımcı olacaktır. Haritaların çeşitliliği ve sayısı arttıkça da daha nitelikli ve amaca uygun haritalar seçilebilmesi olanağı doğmuştur (Girgin, Koca ve Sever, 2002: 319-320).

Birçok farklı türde haritalar bulunmaktadır. Bu yüzden haritaları çeşitlerine göre tam olarak sınıflandırabilmek oldukça zor bir iştir (Bilgin, 1996: 118) Ancak yine de birçok araştırmacı çeşitli özelliklerine göre haritaları sınıflandırmıştır. Haritalar farklı konularda ve ölçeklerde yapıldıkları için, harita çeşitlerine göre önce iki gruba ayrılır (Doğanay, 2003: 471):

1. Ölçeklerine Göre Haritalar
2. Konularına Göre Haritalar

2.3.1. Ölçeklerine Göre Haritalar

Bir yeryüzü parçasının (veya bir cismin) plan, maket veya harita gibi yöntemlerle gösterilmesi için kullanılan büyültme veya küçültme oranına ölçek denir (URL-3). Haritalarda mutlaka olması gereken özelliklerin başında ölçek gelmektedir. Çünkü ölçeksiz harita olmaz.

Ölçeklerine göre haritalar üçe ayrılır;

1. Büyük Ölçekli Haritalar
2. Orta Ölçekli Haritalar
3. Küçük Ölçekli Haritalar

2.3.1.1. Büyük Ölçekli Haritalar;

1: 200 000'e kadar ve daha büyük ölçekli haritalardır. Bunlara topografya haritaları da denir (Kolukisa, 2003: 94). Ölçekleri 1: 000 ila 1: 200 000 arasında

değişmektedir. Bunlardan 1: 1 000 ile 1: 10 000 ölçekli haritalar şehir plânları, kadastro, sanayi tesisleri ve çeşitli yol inşaatlarında kullanılır. Ölçekleri 1: 20 000 ile 1: 200 000 arasında değişen haritalar ise topografya, turist, ulaşım, jeomorfoloji, jeoloji haritalarının yapımında kullanılır.

Şekil 3. Büyük Ölçekli Harita Örneği (URL-5)

2.3.1.2. Orta Ölçekli Haritalar;

1: 200 000 – 1: 500 000 arasında ölçeğe sahip haritalardır. Bu haritalar ayrıntılı planlama haritaları olup şehir haritalarının yapımında ve orta ölçekli plastik kabartma haritalarının yapımında kullanılırlar (URL-3).

Şekil 4. Orta Ölçekli Harita Örneği (URL-6)

2.3.1.3. Küçük Ölçekli Haritalar;

1: 500 000 ölçekli ve daha küçük ölçekli haritalar (Kolukısa, 2003: 79). Büyük arazi parçalarını ve dünyanın bütünü göstermeyi amaçlayan haritalardır. Bunlar genellikle coğrafya veya atlas haritalarıdır (MEB, 1999: 5).

Şekil 5. Küçük Ölçekli Harita Örneği (URL-6)

2.3.2. Konularına Göre Haritalar;

Hazırlanış ve kullanım esasları göz önüne alındığında “genel haritalar” ve “özel haritalar” olarak gruplama yapılabilir (Bilgin, 1996: 118).

Haritalar konularına göre iki grupta toplanabilir:

1. Genel haritalar: Dünyanın tümünün ya da bir kısmının yüzeysel yapısını genel olarak gösteren ve ölçeği 1:1.000.000'dan küçük olan haritalardır. Genel haritalar çoğunlukla genel planlama ve öğretim gibi amaçlarla kullanılırlar.
2. Özel haritalar: Özel bir kullanım amacına yönelik yapılan haritalardır (URL-3). jeolojik haritalar, jeomorfoloji haritaları, hidrografya haritaları, iklim (klimatik) haritaları, toprak haritaları, nüfus haritaları vb. haritalar bu grupta yer almaktadır.

3. Kullanım maksatlarına göre haritalar: Her haritanın hazırlanış amacı farklıdır. Değişik özellikler dikkate alınarak hazırlanan haritalar, kullanım amaçları açısından farklı isimler alırlar. Genel haritalar, stratejik haritalar ve taktik haritalar buna örnektir (URL-2).

Genel haritalar, herkes tarafından kolayca anlaşılabilir haritalardır. Bunlara örnek olarak Atlas, şehir haritaları vb. verilebilir. Özel haritalardan ise, ancak konularında uzmanlaşmış kişiler faydalanabilir. Bunlara örnek olarak Bitki, Jeomorfoloji ve Ekonomik haritalar verilebilir (Kolukısa, 2003: 95).

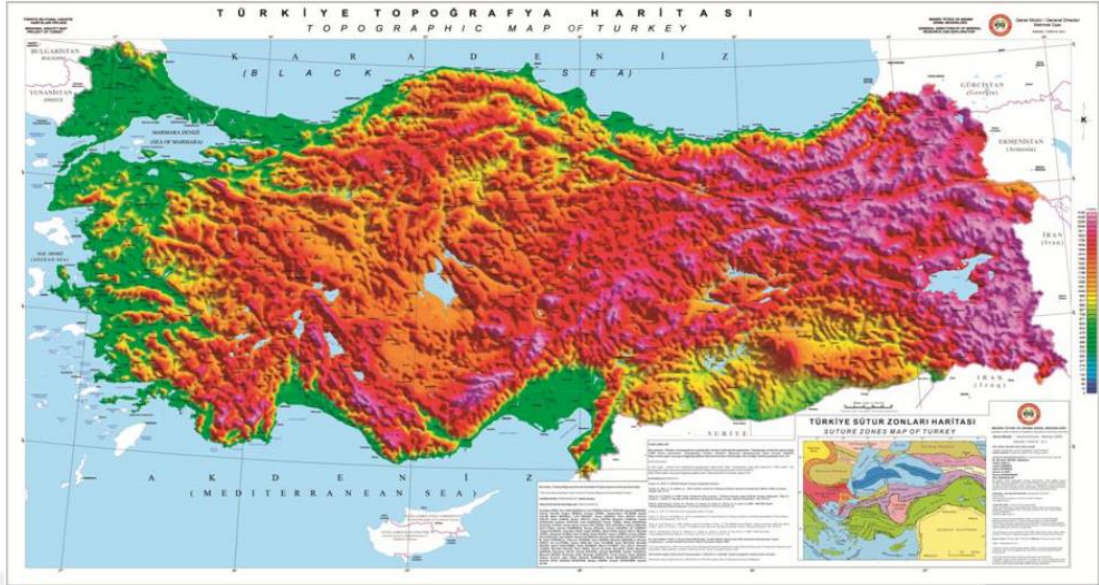
2.3.2.1. Genel Haritalar;

Genel harita çeşitleri şunlardan oluşmaktadır;

2.3.2.1.1. Topoğrafya Haritaları

Arazinin topoğrafik yapısını gösteren ve ölçeğin büyüklüğüne göre her türlü arazi bilgilerini göstermeyi amaçlayan eşyükselti eğrili haritalardır. Topoğrafik haritaların ölçekleri 1:20.000 ile 1:500.000 arasında değişir. Topografya haritalarını diğer haritalardan ayıran en önemli özellik eş yükselti eğrileri yardımıyla arazi üzerindeki yer şekillerinin gösterilmesidir (URL-3).

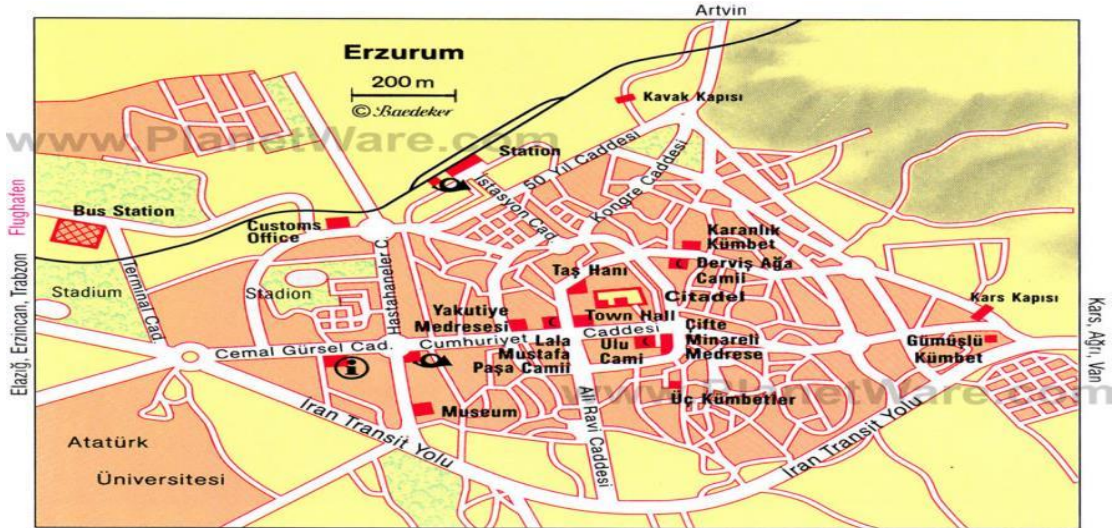
Topografya haritaları; çeşitli fiziki ve beşeri unsurları, en küçük tepelere hatta sel yarıntılarına varıncaya kadar reliefi, akarsuları, göl ve bataklıkları, ormanları, çalılıkları, tek ağaçları, patikalar da dahil çeşitli yolları, demiryollarını vb. içine alan ayrıntıya sahiptirler (Ertuğrul, 2008: 14). Koç (2008: 29) topoğrafik haritaları kullanmadaki ilk aşamanın; haritadaki renk, şekil ve sembollerin ne anlama geldiklerini bilmek ve bunları yorumlamak olduğunu ifade etmiştir.

Şekil 6. Topoğrafya Harita Örneği (URL-7)

2.3.2.1.2. Şehir Haritaları

Şehirlerin idari, ekonomik, nüfus ve trafik ile ilgili birçok meselelerin halledilmesi amacıyla yapılacak çalışmalar için büyük ölçekte detaylı şehir haritaları yapılır. Bu haritalar şehir coğrafyası araştırmalarında esastır (Bilgin, 1996: 119). Ölçekleri 1: 5 000 ile 1: 10 000 arasındadır ve bütün ayrıntıları barındırırlar.

Şekil 7. Şehir Haritası Örneği (URL-8)

2.3.2.1.3. Duvar Haritaları

Ölçekleri 1: 1.100 000'dan küçük olan haritalardır. Duvar haritaları daha çok eğitim ve öğretime yönelik olarak hazırlanmaktadır.

Duvarlara asılan bu haritalarda, genel hatlar görülebilmelidir. Bu nedenle haritalara çizilen unsurlarda abartma yapılır. Akarsular, yollar ve muhtelif hatlar geniş çizilir. Harita üzerindeki her bir unsurun 3 ila 6 metre uzaklıktan seçilebilmesi gerekir. Yazıların uzaktan görünmesine gerek yoktur. Haritanın ebatları çok büyük değildir, duvarlara kolaylıkla asılabilecek ölçülerdedir.

Şekil 8. Duvar Haritası Örneği (URL-9)

2.3.2.1.4. Atlas Haritaları

Atlas haritaları da çok değişik konularda hazırlanmış küçük ölçekli haritalardır. Konuları itibarıyla duvar haritalarına benzeseler de, daha küçük ölçeklerde hazırlanıp bir kitapta toplanma zorunluluğu, onları duvar haritalarından ayırır. Yani atlas, çeşitli haritaların bir araya getirilmesiyle oluşturulan kitapçık şeklindeki haritalara verilen addır (Doğanay, 2003: 480). Çok küçük cep atlaslarından, büyük atlaslara kadar çeşitleri mevcuttur. Atlaslar “Bölge Atlası” ve “Milli Atlas” olarak gruplandırılır. Ekonomi, iklim, tarih, deniz, yol, vejetasyon ve jeoloji atlasları da mevcuttur.

Şekil 9. Atlas Harita Örneği (URL-10)

2.3.2.1.5. Siyasi ve İdari Haritalar

Yeryüzünde veya bir kıtada bulunan ülkeleri, bir ülkenin idari bölünüşünü ya da yerleşim merkezlerini gösteren haritalardır. Bu haritalardan uzunluk ve alan bulma işlemlerinde yararlanır ancak yer şekilleri hakkında bilgi edinilemez (URL-3)

Şekil 10. Siyasi ve İdari Harita Örneği (URL-6)

2.3.2.1.6. Turizm Haritaları

Turizm faaliyetleri (deniz, kumsallar, doğal güzellikler, kış turizmi yapılan yerler, milli parklar, konaklama alanları, tarihi eserler vb.) ve bunların dağılışımın harita üzerinde gösterilmesi sonucu oluşan haritalardır (Güngördü, 2008: 86).

Şekil 11. Turizm Haritası Örneği (URL-11)

2.3.2.1.7. Yol Haritaları

Yolların özellikleri, uzunlukları, bağlantıları gibi bilgileri gösteren haritalardır (URL-3). Bu haritaların yapılış gayesi motorlu vasıta kullananlara takip edecekleri yolları açıkça göstermek ve varmak istedikleri yere en kısa olarak nasıl gidecekleri hakkında kılavuz rolünü oynamaktadır (Bilgin, 1996: 128).

Şekil 12. Yol Haritası Örneği (URL-12)

2.3.2.1.8. Diğer Genel Haritalar

Hazırlanış ve kullanışları bakımından genel haritalara dahil olan bölgesel ekonomik haritalar, göç hareketleri ve keşifleri de anlatan tarihi haritalar, takım yıldızlarını ve diğer yıldızları gösteren astronomik haritalar veya yıldız haritaları da mevcuttur.

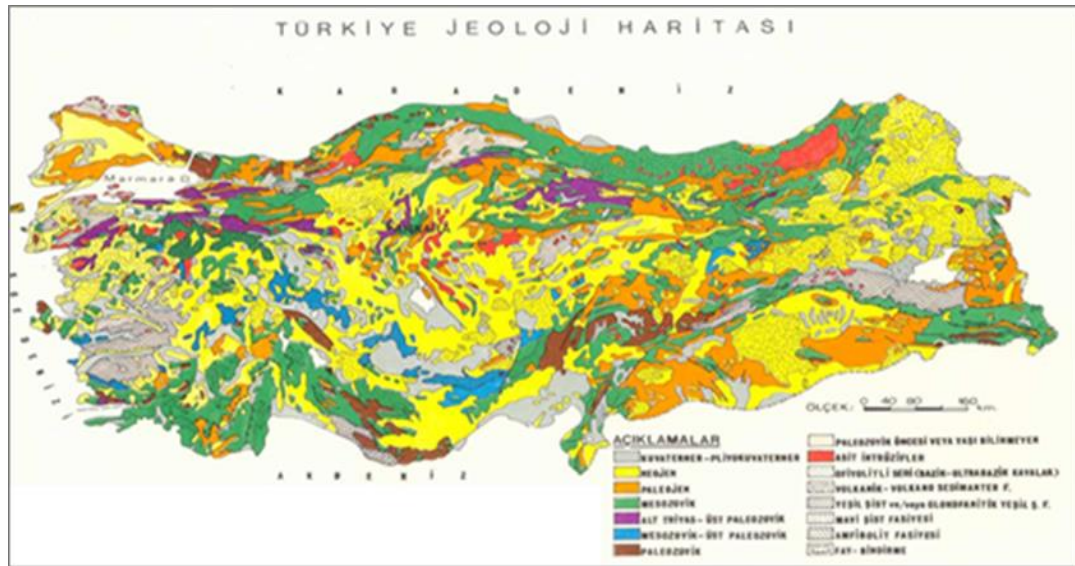
2.3.2.2. Özel Haritalar

Bu tür haritalar, genel haritalar gibi bir bölge ya da ülkeyi hatta dünya genelini içine almasına rağmen içerik olarak herhangi bir konuyu detaylarıyla gösteren, dolayısıyla uzmanlaşma isteyen haritalardır. Belirli bir alanda uzmanlaşmış kişi ya da kuruluşların özel amaçlar için hazırladığı bu haritalar, genellikle fiziki, beşeri ve ekonomik coğrafya konularında hazırlanırlar (Doğanay, 2003: 481).

Özel harita çeşitleri şunlardan oluşmaktadır;

2.3.2.2.1. Jeolojik Haritalar

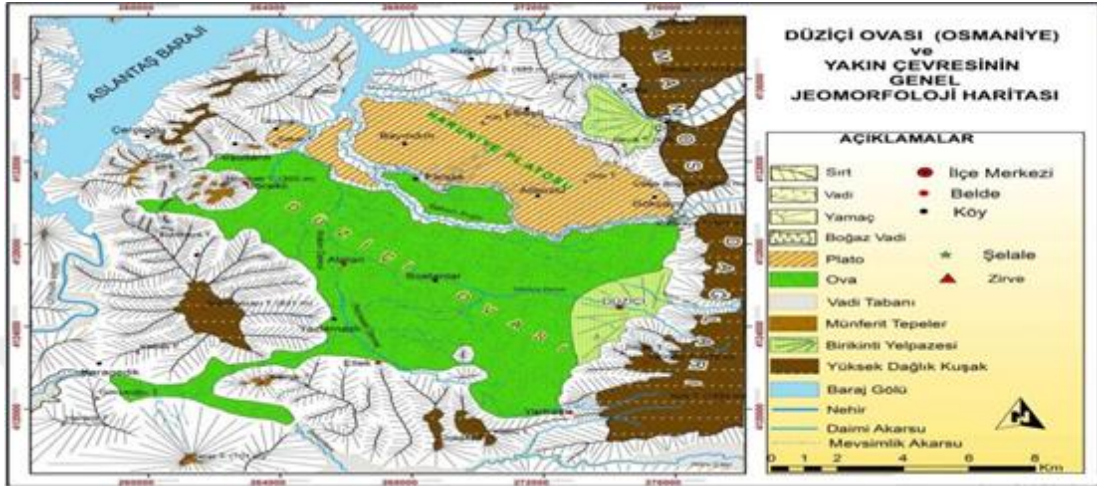
Bir bölgenin şekillenme sürecini ifade eder. İç ve dış kuvvetlerin etkisiyle oluşan yer şekilleri hakkında bilgi veren haritalardır. Bu haritalar, barajların inşasında, su temini probleminin çözülmesinde, sanayi tesislerinin kurulacağı yerlerin tayininde şehir ve bölge planlamasında, ziraat ve ziraatla ilgili araştırmalarda kullanılır (Bilgin, 1996: 127).

Şekil 13: Jeolojik Harita Örneği (URL-13)

2.3.2.2.2. Jeomorfoloji Haritaları

Bu haritalarda faylar, yamaçlar, vadi türleri, birikinti konileri, şekiller, ovalar ve daha birçok yer şekli taranarak gösterilir. Yer şekillerinin kolay ayırt edilmesi amacıyla bu haritalar renklendirilir (Güngördü, 2008: 44).

Şekil 14. Jeomorfoloji Harita Örneği (URL-14)

2.3.2.2.3. Hidrografiya Haritaları:

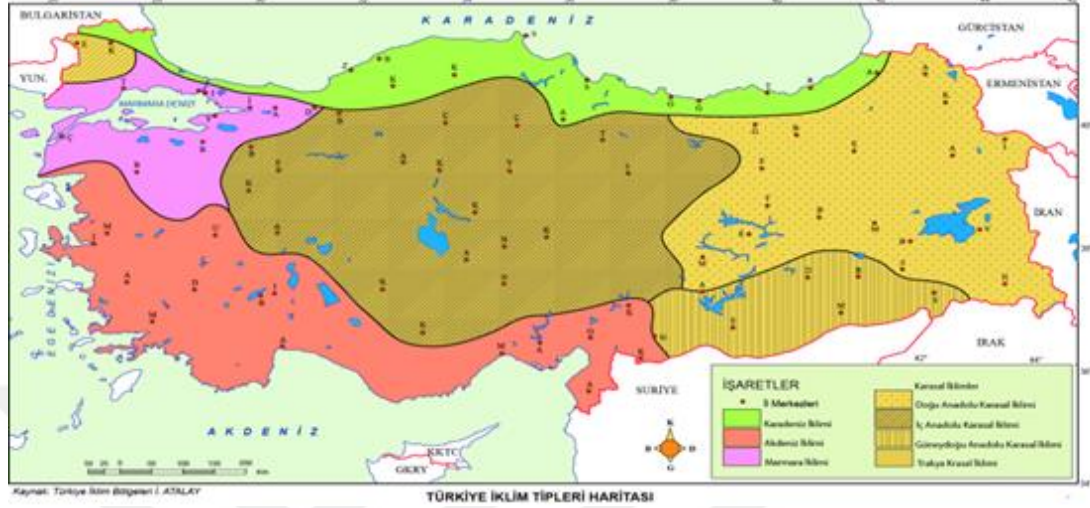
Bir bölgenin yeraltı ve yerüstü su potansiyeli ve dağılışı hakkında bilgi veren haritalardır. Büyük maliyetlerle yaptırılan liman ve barajlardan uzun süreli yararlanabilmek için liman ve barajların dolma miktarının belirlenmesi ve kontrol altına alınması gerekir. Ülkemizde Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü tarafından, liman ve barajlarda biriken sediment miktarını ve dağılımını belirlemek ve yeraltı ile yerüstü su kaynaklarından daha fazla yararlanabilmek amacı ile hidrografik haritalar çizilmektedir (Koç, 2008: 38).

Şekil 15. Hidrografiya Harita Örneği (URL-6)

2.3.2.2.4. İklim (Klimatik) Haritaları

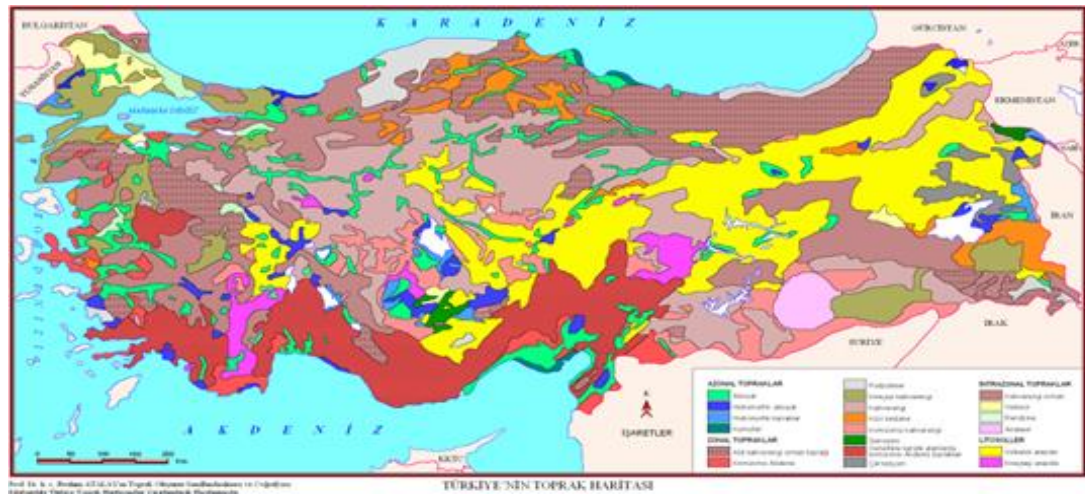
Bir bölgedeki hava koşulları, sıcaklık, yağış, bağıl nem ve rüzgar hızı hakkında bilgi veren haritalardır (Güngördü, 2008: 46).

Şekil 16. İklim (Klimatik) Haritası Örneği (URL-6)

2.3.2.2.5. Toprak Haritaları

Bir bölgenin toprak özellikleri ve dağılımları hakkında bilgi veren haritalardır. Bu haritalardan yetiştirilecek ürünlerin belirlenmesi ve topraklardan daha iyi verim alınabilmesi gibi birçok konuda yararlanılır (URL-3)

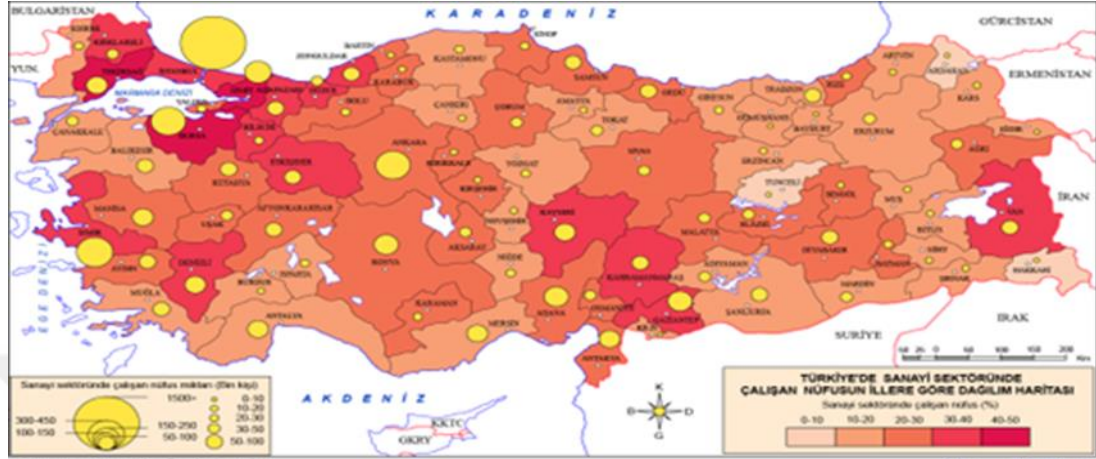

Şekil 17. Toprak Haritası Örneği (URL-6)

2.3.2.2.6. Nüfus Haritaları

Nüfus, beşeri coğrafyada önemli bir konu teşkil eder. Yeryüzünün yerleşmiş sahalarında, kıtalarda, ülke ve bölgelerde nüfus dağılımını yani yoğunluk, nüfusun sosyal karakteri bakımından kır ve şehir nüfus oranlarının dağılışı, zirai nüfus

yoğunluğu, cinsiyet ve yaş yapısı ile ilgili kadın ve erkek oranları, yaş gruplarına göre dağılım, etnik yapı olarak ırklar ve milliyet grupları, ayrıca dinlere ve dillere göre dağılım, sektörel bakımından yapı, nüfus miktarlarında değişiklik, göçler, doğum ve oturma yerlerine göre dağılımını gösteren çeşitli haritalardır (Bilgin, 1996: 135).

Şekil 18. Nüfus Haritası Örneği (URL-6)

2.3.2.2.7. Ekonomik Haritalar

Ekonomik coğrafyanın çalışma alanlarında yararlanılan ve ekonomik faaliyetleri gösteren haritalardır. Çeşitli kaynaklar, istatistikler, hava fotoğrafları ve saha çalışmalarına dayanılarak meydana getirilen her türlü zirai haritalar, çeşitli ürünlerin yetiştirilme alanları, zirai bölgeler, arazi kullanımı ve hayvancılıkla ilgili haritalar, sanayi faaliyetlerine bağlı olarak muhtelif sanayi tesislerinin lokasyonu ve dağılım haritaları, maden haritaları, ithalat ve ihracat haritaları, kanallar, deniz ticaret yolları ve liman hinterland haritaları bu sınıftadırlar (Ertuğrul, 2008: 18).

Şekil 19. Ekonomik Harita Örneği (URL-15)

2.3.2.2.8. Biyocoğrafya Haritaları

Bu sınıfta bitki ve hayvan coğrafyası ile ilgili haritalar bulunmaktadır. Bitkilerin dağılış tarzlarını gösteren haritalardır. Büyük flora bölgeleri ve bitki alanları, vejetasyon formasyonları ve bunların dağılışı, formasyon tipleri ve sahaları, birlikler, vejetasyon formasyonlarının terkiplerini ve daha detaylı olarak formasyonların floristik unsurların dağılışını gösteren haritalar bitki coğrafyasında yapılacak tetkik, tahlil ve izahlarda muayyen metotlara göre meydana getirilen haritalar teşkil ederler (Güngördü, 2008: 69).

Şekil 20. Biyocoğrafya Harita Örneği (URL-16)

2.3.2.2.9. İzoterm Haritaları

Bir bölgede, eş sıcaklıktaki noktaları birleştiren eğriye izoterm denir. İzotermeler yardımıyla çizilen izoterm haritalarından, bir bölgedeki sıcaklık dağılışı hakkında bilgi edinilir. Sıcaklık dağılışını daha iyi gösterebilmek için, bu haritalar sıcaklık basamaklarına uygun olarak renklendirilir. Sıcak yerler için kırmızının tonları soğuk yerler için mavinin tonları kullanılır (URL-4)

2.4. Beceri Nedir?

MEB (2005) programında beceri, “öğrencilerde öğrenme süreci içerisinde kazanılması, geliştirilmesi ve yaşama aktarılması tasarlanan kabiliyetlerdir” şeklinde tanımlanmıştır.

2005 programıyla uygulanmaya başlanan yapılandırmacı anlayışla birlikte, öğrencinin eğitim sürecinde bazı temel becerileri edinerek okul ve toplumsal yaşam içerisinde kendi kendine yeten etkin bir birey haline gelmesini sağlamak için bütün disiplinler içerisinde yer alan bazı temel beceriler belirlenmiştir. “*eleştirel düşünme, yaratıcı düşünme, iletişim, araştırma, problem çözme, karar verme, bilgi teknolojilerini kullanma, girişimcilik, Türkçe’yi doğru, etkili ve güzel kullanım, gibi temel beceriler belirlenerek, her bir dersin bu becerilerin hangisine, ne kadar hizmet edeceği tanımlanmıştır. Program, genel becerilerin yanı sıra sosyal bilgilere ait Gözlem, Mekânı Algılama, Zaman ve Kronolojiyi Algılama, Değişim ve Sürekliliği Algılama, Sosyal Katılım ve Empati olmak üzere 6 beceriyi de öğrenciye kazandırmayı hedeflemektedir. Sosyal bilgilere ait becerilerinde kendi içerisinde alt becerileri bulunmaktadır. Sosyal bilgiler programında harita kullanım becerisi, mekânı algılama becerisinin alt becerisi olarak verilmiştir. Harita okuma becerisi de bu alt becerinin içerisinde yer almaktadır.*

Günümüzde, çok çeşitli sorunlar yaşanmaktadır. Yaşanılan sorunlar içinde çevre ile ilgili sorunlar önemli bir yer tutmaktadır. Kirlilik, küresel ısınma, içme suyu kaynaklarının tükenmesi ve buzulların erimesi bunların sadece birkaçıdır. Mekânı algılama becerisi, öğrencilere, var olan bu sorunların kavranması konusunda yardımcı olacak ve çevreye duyarlı nesillerin yetiştirilmesini sağlayacaktır. Bunun için de iyi bir coğrafya eğitimi verilmesi şarttır (Ertuğrul, 2008: 25). Ancak coğrafya sadece küçük yaştaki çocuklar için gerekli olan bir disiplin değildir. Coğrafya mekan ve yer gibi kavramları konu edindiğinden her yaşta insanın öğrenmesi gereken bir disiplindir. Bu sebepten dolayı, Coğrafyanın ilköğretimdeki ayağını oluşturan sosyal bilgiler dersinin 2005’te hazırlanan programında, bazı coğrafi konularda öğrencilere kazandırılması gereken temel beceriler karşımıza çıkmaktadır. Bu becerilerden birisi de mekânı algılama becerisidir. Ancak öğrencilere mekânı algılama becerisinin kazandırılabilmesi için öncelikle coğrafi becerilerin kavratılmış olması gerekir.

2.4.1. Coğrafi Beceriler

Sosyal bilgiler dersinde yer alan temel disiplinlerden birisi de coğrafyadır. MEB'in hazırlamış olduğu 2005 programında ilköğretim 4, 5, 6 ve 7. sınıflarında coğrafya konuları, sosyal bilgiler dersi içerisinde yer almaktadır. Programda ağırlığı coğrafya konularından oluşan üniteleri şöyle sıralayabiliriz: “Yaşadığımız Yer”, “Bölgemizi Tanıyalım”, “Yeryüzünde Yaşam” ve “Ülkemizde Nüfus” üniteleri coğrafya ağırlıklıdır.

2005 coğrafya dersi öğretim programı ile birlikte Türk coğrafya eğitim tarihinde ilk defa “coğrafi beceriler” başlığı altında, öğrencilerimize ders içerikleri ile uyumlu bir şekilde coğrafi becerilerini artırmak için neler yapılması gerektiği hakkında geniş açıklamalar yapılmıştır (Taş, 2008: 47). Coğrafya dersi öğretim programında, tüm derslerde bulunan ortak becerilerin yanı sıra, sadece coğrafyaya ait becerilerin kazandırılması da temel amaçlardan birisidir. Coğrafi beceriler; öğrencilerin yaşamlarında, mesleklerinde ve gelecekte de kullanabilecekleri niteliktedir. Bu beceriler “*harita, gözlem, arazi çalışma, coğrafi sorgulama, tablo, grafik, diyagram hazırlama ve yorumlama, zamanı algılama, değişim ve sürekliliği algılama ile kanıt kullanmadır*” (MEB, 2005). Coğrafi beceriler, coğrafya eğitimi için kurulan ortak komitenin hazırladığı ve Amerikan Coğrafyacıları Kurumu (The Association of American Geographers) ve Coğrafya Eğitimi için Milli Meclis (The National Council for Geographic Education) tarafından 1994 yılında yayınlanan Coğrafya Eğitimi için İlkeler: İlk ve Ortaöğretim Okulları belgesinde ortaya konan (Guidelines for Geographic Education) beş maddeden oluşmaktadır:

Bu maddeler;

1. Coğrafi sorular sorma
2. Coğrafi bilgi edinme,
3. Coğrafi bilgiyi organize etme,
4. Coğrafi bilgiyi analiz etme,
5. Coğrafi soruları cevaplandırma şeklindedir (GFL, 1994: 42).

Coğrafi Sorular Sorma: Başarılı bir coğrafi araştırma, niçin, nerede ve nasıl sorularına verilecek cevaplar için gerekli yetenek, istek ve kurgular yapmayı gerekli kılar (GFL, 1994: 42).

Coğrafi Bilgi Edinme: Coğrafi bilgi, bir yerin konumu, fiziki ve beşeri özellikleri ile orada yaşayan insanların durumu hakkında bilgi verir. Coğrafi soruları cevaplamak için, öğrenciler birçok değişik kaynaktan, değişik yollarla bilgi toplayarak işe başlamalı, ellerindeki haritaları okuyup, yorumlayabilmelidirler (GFL, 1994: 42).

Coğrafi Bilgiyi Organize Etme: Elde edilen coğrafi bilgiler, analiz ve yorumlamalar için hazır hale getirilmek zorundadır. Veriler, sistemli bir şekilde düzenlenmelidir. Belgelerden ya da mülakatlardan elde edilen yazılı dokümanlar, uygun alıntılarla organize edilmelidir (GFL, 1994: 42)

Coğrafi Bilgiyi Analiz Etme: Coğrafi analizde, mekansal desenler (yayımlar), karşılıklı ilişki ve bağlantılar üzerinde durulur. Öğrenci bilgiyi analiz edip yorumladığında, anlamlı desen ve oluşumları daha kolay gözlemleyebilir (GFL, 1994: 43)

Coğrafi Soruları Cevaplandırma: Coğrafi soruları cevaplama ile ilgili beceriler, grafik şeklinde (haritalar, tablolar ve grafikler), sözlü ve yazılı anlatımlar şeklinde organize edilmiş bilgiye dayanan çıkarımlar yapabilme kabiliyetlerini içine alır. Bu sayede öğrenci, yerelden küresel seviyeye kadar farklı ölçekte genellemeler yapabilir (GFL, 1994: 43)

GFL (1994) tarafından ortaya konan becerilere ilave olarak, özellikle coğrafyacıların kullandığı başka becerilerde vardır. Bunlar; kartografik teknikler, Coğrafi Bilgi Sistemleri (CBS), uzaktan algılama teknikleri, insan-çevre ve mekan ile ilgili modellemelerdir. Bu teknikler, mekana bağlı problem ve verilerin analizi için çok yaygın olarak kullanılır. Örneğin, kartografik tekniklere sahip birisi bu tekniği kullanarak, harita dizayn edip, üretimini yapabilir. Kartografya, özellikle coğrafyacılar için çok önemli olduğundan dolayı, coğrafyacı kartografya eğitimi almak zorundadır. CBS ve uzaktan algılama teknikleri gelişmiş ülkelerde son yirmi

yılda, ülkemizde ise son birkaç yıldır önemi hızla artan ve bütün coğrafyacıların eğitimini almaları kaçınılmaz olan coğrafi becerilerden biridir (Taş, 2008: 46) Bu beceriler sayesinde coğrafyacılar ya da analizciler mekana ait verileri toplayıp-biriktirmekte, biriktirilen bu veriler analiz edilip yenilemekte daha fazla kolaylık yaşayacaklardır.

Sosyal bilgiler dersindeki coğrafya ünitelerinde anlatılan birçok olay veya bölgeyi yerinde görme imkânı yoktur. Dolayısıyla bunları öğretmek ve öğrenmek de güç olmaktadır. Bu nedenle coğrafya ağırlıklı derslerde konu ya da bölgeyle ilgili bilgileri görsel olarak ders ortamına getirmek oldukça önemlidir. Bu ise ancak ders araç ve gereçleri yardımıyla mümkündür (Şahin, 2001: 64). Bu araç ve gereçler arasında en önemlilerinden birisi de haritalardır.

Coğrafya dendiği zaman akla ilk gelen materyallerden birisi olan haritaları, tam anlamıyla okumak ve kullanabilmek coğrafya biliminin öğretilmesindeki en önemli basamaklardan birisini oluşturmaktadır. Coğrafyada haritasız bir anlatım, öğrencilerin konuları anlamakta güçlük çekmelerine yol açmakta ve ezberciliğe yöneltmektedir. Bu nedenle haritalar, coğrafya konularının anlayarak öğrenilmesinde büyük rol oynamaktadırlar. Coğrafya eğitimi ve öğretiminde, birinci derecede rol oynayan haritaların okunması kadar hazırlanması da önemlidir. Haritalar ne kadar iyi hazırlanmışsa, coğrafya o kadar iyi açıklanır. Haritalar ne kadar doğru kullanılırsa, coğrafya o kadar iyi anlaşılır (Ünlü vd., 2002: 9). Görüldüğü gibi coğrafyayı tam anlamıyla anlamak ve hayatımızda uygulayabilmek için haritaları okuma ve kullanabilme becerisine sahip olmamız gerekmektedir.

2.4.1.1. Harita Okuma Becerisi

Harita okuma becerisi; harita üzerinde konum belirleme, harita üzerine bilgi aktarma, amacına uygun harita seçme, haritalardan yararlanarak hesaplamalar yapma, mekânsal dağılışı anlama, haritayı doğru şekilde yorumlama, taslak haritalar oluşturma anlamına gelmektedir (MEB, 2005).

Haritanın da içerisinde yer aldığı görsel materyaller; bir iletişim aracı olarak yazılı materyallere göre daha evrenseldir (Duman, 2011: 37). Winarski, “bir resim binlerce

kelimeye eşdeğerdir” sözüyle bir iletişim aracı olarak resimlerin ifade gücünden bahsetmektedir. İşler (2003: 20), Winarski'nin bu sözünün haritalar için söylenebileceğini belirtmiştir. Haritaları sadece görsel bir şekilden ibaret görmek büyük bir yanılgıya düşmektir. Çünkü haritalar gerek içerdiği bilgiler gerekse görsel yapısı itibariyle öğrenciler için önemli birer eğitim aracıdır. Bazı hallerde, sayfalarca anlatılması zor olan bir bilgi, harita ile çok daha kolay bir şekilde öğrencilere kazandırılabilir. Buda haritaların eğitim-öğretim alanındaki önemini bizlere göstermektedir.

Harita okuma becerisinin ne kadar önemli olduğunu dünya tarihinde haritacılığın en önemli isimlerinden birisi olan Piri Reis de, “Kitab-ı Bahriye” adlı eserinde “Pusuladan, haritadan anlamayan zira bilmez hangi yöne gider yol” diyerek ifade etmiştir (Demiralp, 2006a: 68)

Mustafa Kemal Atatürk ise “Ben askeri meseleleri olduğu gibi siyasi meseleleri de haritadan mütalaa ederim” sözüyle haritanın önemini dile gelirmiştir (Sönmez, 2013: 138).

Yukarıda Türk tarihini iki önemli isminin harita kullanma becerisiyle ilgili söylemiş oldukları sözlerden bahsedilmiştir. Hayatın her alanında insanlar haritalardan yararlanmaktadırlar. Teknoloji çağı olan günümüzde araçlarımızda bulunan ve bizlere bir yerlere gitmemizde yardımcı olan yol haritaları, navigasyon türü yöntemler bile harita okumayı veya en temel harita bilgisine sahip olmayı gerektirmektedir. Bu küçük örnek bile bizlere günümüzde artık harita becerilerine sahip bireylerin yetişmesi gerektiğini göstermektedir. Bunun için sosyal bilgiler dersindeki öğrenme ve öğretme faaliyetlerinde, coğrafi beceriler ve buna bağlı olarak ilköğretim öğrencilerinin harita becerileri kazanması önemlidir (Sönmez ve Aksoy, 2012: 1906).

Harita becerisi gelişmiş olan bireyler hem kendileri hem de toplumu için önemli sorumluluklar üstlenebilirler. Çünkü yaşanan her olay belli bir mekanda gerçekleşmektedir. Harita becerisi gelişmiş bireylerde mekan hakkında bilgi edinmede diğerlerine göre daha başarılı oldukları için topluma da daha fazla katkı

sağlayabilirler (Bahar, Sayar ve Başbüyük, 2010: 231-232). Öğrencilerin farklı haritaları okuma becerilerini kazanmaları, mekânların anlaşılması açısından son derece önemlidir. Harita, mekânsal algılamayı artıracak en önemli araçtır. Öğrenci haritayı iyi okuyup kavrarsa mekanla ilgili bilgileri daha iyi okuyup, analiz edecektir (Bahar vd., 2010: 232).

Harita okuma becerisinin kazandırılabilmesi, sosyal bilgiler dersi öğretim programının amaçlarından birisini oluşturmaktadır. Programa bakıldığında; harita okuma becerisinin, mekânı algılama becerisi altında yer aldığını görmekteyiz.

Mekânı Algılama Becerisi;

1. Uzay ilişkilerini görebilme

- a. Bir cismin uzayda ya da bir şeklin kâğıt üzerindeki biçimini, zihninde canlandırma
- b. Bir şekli üç boyutlu görebilme
- c. Bir alanı, krokiyi, sokağı veya binayı zihninde canlandırabilme

2. Harita, plan, kroki, grafik, diyagram çizme ve yorumlama

3. Küre kullanma (MEB, 2005) şeklindedir.

Coğrafya dersi öğretim programında da mekânsal algılamayı geliştirme ve kazanmada harita becerilerinin son derece önemli olduğu belirtilmiştir. Coğrafya öğretim programında yer alan harita becerileri şunları içerir (MEB, 2005):

1. Harita üzerinde konum belirleme
2. Harita üzerine bilgi aktarma
3. Amacına uygun harita seçme
4. Haritalardan yararlanarak hesaplamalar yapma
5. Mekânsal dağılışı algılama
6. Haritayı doğru şekilde yorumlama
7. Taslak haritalar oluşturma

Harita okuma becerisi alanında birçok çalışma bulunmaktadır. Ancak bu alandaki en kapsamlı ve önemli çalışma McClure tarafından yapılmıştır. McClure, 1992 yılındaki çalışmasında harita ve küre kullanım becerileri ile bunların kavramsal çerçevesi belirlemiştir. McClure yaptığı çalışmada harita becerilerini somuttan, soyuta doğru

sekiz alt beceri şeklinde sınıflandırmıştır. McClure'nin sekiz alt becerisinin altısı ilköğretim, tamamı ise ortaöğretim düzeyindeki programlarda yer almaktadır.

McClure'un (1992: 101) belirlediklerini esas alarak harita ve kullanım becerileri şu şekilde sıralanmaktadır;

- Sembollerin anlaşılması becerisi
- Alansal perspektifin geliştirilmesi becerisi
- Yönün anlaşılması becerisi
- Uzaklığın anlaşılması becerisi
- Yerin belirlenmesi becerisi
- Harita ölçeği becerisi
- Yeryüzü şekillerinin anlaşılması becerisi
- Haritanın okunması ve yorumlanması becerisi

2.4.1.1.1. Sembollerin Anlaşılması Becerisi

Öğrencinin haritayı okuyabilmesi için sembollerin ne anlama geldiğini bilmesi önemlidir. Bir ders kitabında kullanılan semboller öncelikle öğrencilerin sınıf seviyeleri göz önünde bulundurulacak şekilde somuttan soyuta doğru öğretilmelidir. Çünkü ilköğretim seviyesindeki öğrenciler henüz soyut kavramları anlayabilecek yeterliliğe tam olarak ulaşamamışlardır. Sembollerin anlaşılması becerisi basit ve karmaşık biçimli şekillerin ve renklerin öğretimini içermektedir. Bu sıralama altı zorluk seviyesine dayanmaktadır (McClure, 1992: 105):

- Gerçek objeler
- Üç boyutlu objeler
- Ayrıntılı krokiler
- Basitleştirilmiş piktogramlar
- Çocuklar için üretilmiş araç gereçler
- Harita sembolleri

Sembollerin kolayca seçilememesini ve karıştırılmasını en aza indirebilmek için semboller, çocukların seviyelerine göre düzenlenmelidir. Sembollerin, çocuklarda bir anlam çağrıştırabilmesi için, semboller kartograflar tarafından somuttan soyuta doğru

dizilim göstermeli ve şekil zemin zıtlığı sağlanmalıdır (Koç, 2008: 82). Birçok öğrenci lejanta uygun harita renklerini eşleştirememektedir. Çünkü lejantta yer alan sembollerin anlamı öğrencilere tam olarak kavratılmamaktadır. İlköğretimde hala her zaman yeşil rengin ovaları, kahverengi rengin dağları gösterdiğini söyleyen öğrenciler vardır. Bu durumu ortadan kaldırmak için renklerin yeryüzü şekillerini göstermediği kesinlikle öğretilmelidir (Çelikkaya, 2002: 58).

2.4.1.1.2. Alansal Perspektifin Geliştirilmesi Becerisi

Perspektif nesnelerin farklı bakış açılarından tanınabilmesi ya da kavranması yeteneğidir. Bu beceride öğrencilerin beceri kazanması genellikle görüntüyü perspektif bakış açısı yerine profilden tanımlar. Yakın çevre, uygulamaya dayalı deneyimler ve havadan alınan fotoğrafların kullanılması bu becerinin öğreniminde öne çıkarılmalıdır (McClure, 1992: 106).

2.4.1.1.3. Yön Becerisi

Yön, bir yere nasıl varacağınız ve ne yapacağınızı bildiren talimatlardır (Demirkaya, Çetin ve Tokcan, 2004: 40). Yön ile yaşanan çevrede ve daha sonra harita ve küreler gibi araçlarla öğrencilerin kendi yönlerini bulma becerisi kastedilmektedir. Çocuk olgunlaştıkça yön kavramı da aşamalı olarak gelişmektedir. Bu alana yönelik özel kelime dağarcığını öğrenip özümsemek ve daha sonra yaşanan çevrede karşılaşılan durumlara bu bilgiyi uygulamak temel gereksinimdir. Öğrenciler tarafından, çevre ve kişisel yönlerin iyice anlaşılması gerekmektedir (McClure, 1992: 107).

2.4.1.1.4. Uzaklığın Anlaşılması Becerisi

Bu beceri, ölçümler ve daha sonra oranlar dahil hesaplamalara dayalıdır. Bu becerinin gelişimi üç aşamada ilerler:

1. Göreli mesafe bilgisi ve uygulaması,
2. Uzunluğun korunumu kavramının anlaşılması,
3. Ölçme şekillerini anında kullanabilme yeteneği.

Muir, “çok az öğrenci standart ölçümlerin kullanımını gerektiren harita becerilerini beş ya da altıncı sınıftan önce anlayarak kullanabilir” demiştir. Ayrıca, standart

olmayan ölçümlerin (örneğin ip kullanımı) uzunluk ölçüsü ölçümlerinden daha kolay kullanılabileceğini belirtmiştir” (McClure, 1992: 107).

2.4.1.1.5. Yerin Belirlenmesi Becerisi

Türk Dil Kurumu konumu; yeryüzünde bir noktanın, enlem ve boylamların yardımıyla bulunan yeri olarak tanımlamıştır (URL-1)

Konum, hem göreceli (bir yerin konumunu başka bir yere göre belirleme) hem de kesindir (konumunu tam olarak belirlemek için bir koordinat sisteminin kullanılması). İlk aşamada verilen eğitim görel konum becerilerinin geliştirilmesine odaklanmalıdır; özellikle çocuğun kendi çevresi göz önünde bulundurulmalıdır. Kesin konum becerileri orta seviyeyi kapsayan yıllarda enlem ve boylam konusuna hâkim olmadan önce basit koordinat sistemleri de dahil olmak üzere biraz daha sonra öğretilmelidir (McClure, 1992: 108).

2.4.1.1.6. Harita Ölçeği Becerisi

Harita ölçeği haritanın gösterdiği büyüklüğü ifade eder. Bu kavram, çocuklar için özellikle aynı alanın farklı ölçeklerde pek çok haritasını incelediklerinde, karmaşık bir kavramdır. Bu kavram, farklı haritalarda daha büyük ya da daha küçük ölçeklerle gösterilen alanların büyüklüklerinin sabit kaldığının kavranması becerisini gerektirmektedir. Bu beceriyi kazanabilmek için bilinmeyen alanlara geçilmeden önce çocukların yakın çevrelerinden başlayarak ölçek kavramının öğretimine geçilmelidir (McClure, 1992: 108).

2.4.1.1.7. Yeryüzü Şekillerinin Anlaşılması Becerisi

Yeryüzündeki deniz seviyesine göre aynı yükseltide olan noktaları birleştiren eş yükselti eğrileri (izohipsler) vasıtasıyla yer şekillerini gösteren haritalara topografya haritaları denilmektedir. Her hangi bir saha belli yükselti araları ile parçalara ayrılır ve sonra aynı yüksekliğe tekabül eden noktalar birleştirilerek eş yükselti veya izohips eğrileri çizilir. Harita üzerindeki eş yükselti eğrileri, arazinin topografik özellikleri hakkında bilgi edinmemizi sağlar. Öğrencilere yeryüzü şekillerinin anlaşılması becerisi öğretilirken bilinen yer şekillerini tanımlamak için üç boyutlu modellerin oluşturulması ve kullanılması bu beceri için uygun bir öğretim stratejisi olacaktır.

Becerinin kazandırılmasında kullanılabilir olan üç boyutlu materyallerin başında ise kabartma haritaları gelmektedir. Daha sonra çocuklar eş yükselti eğrileri ve kabartma bilgilerini, harita ve küreler üzerinde kullanarak problemi analiz ederler (McClure, 1992: 108).

2.4.1.1.8. Harita Okuma ve Yorumlama Becerisi

İlköğretim seviyesindeki çocukların harita okuma becerisi noktasında kazanmaları gereken en son beceridir. Ayrıca bu beceri McClure'ye göre harita okuma becerilerinin en önemli aşamasını oluşturmaktadır. “Savage ile Armstrong, harita okuma becerisinin en temel beceri olduğuna inanmaktadır ve temel sosyal bilgiler programları için belki de en önemli olandır. Çünkü diğer pek çok harita ve küre becerisi için amaç belirlemektedir. Harita okuma, öğrenenleri problem çözme esnasında farklı kombinasyonlarla tüm becerileri uygulamaya zorlar. Tümdengelim bakış açısına göre harita okuma soruları, problemleri olabilir ve öğrenenleri bunların çözümü için gerekli becerileri edinmeye teşvik edebilir. Böylece, bir bütün-parça-bütün senaryosu yaratılır: Tüm resim bir problem şeklinde sunulur; problemin çözümü için bağımsız öğrenme becerilerinin önemi vurgulanır ve bu probleme uygulanması için bu becerilerin işlevsel bir yöntemle sentezi sağlanır. Felsefesi açısından süreç, alan teorisi ile benzerlik gösterir ve diğer genel becerilerin öğretilmesi için harita okuma becerisini iyi bir araç olarak değerlendirir” (McClure, 1992: 110).

2.5. Harita Okuma Becerisi İle İlgili Anahtar Kavramlar ve Sorular

Coğrafya öğretiminde, harita kullanım becerisi konusunda kavramların ve soruların neler olduğu ve bu sorulara hangi konu başlıklarıyla cevap arandığı, çeşitli çalışmalarla belirlenmeye çalışılmıştır (Demiralp, 2006b). Michaelis ve Hall'e (1988: 33-334) göre “Semboller, konum, yön bulma ve yönler, ölçek ve uzaklık, karşılaştırmalar ve çıkarım yapma” kavramları ana başlık olarak ele alınmıştır. Harita ve küreyi bilgi kaynağı olarak kullanabilmek için, yerle ilgili soruların cevapları üzerinde durmak gerekir. Örneğin; “nerede, hangi yönde, ne kadar uzakta, ne büyüklükte, aralarındaki ilişki ne?” gibi sorulara cevap aranmalıdır

Harita kullanım becerileri ile ilgili beş anahtar kavram ve sorular şunlardır;

2.5.1. Semboller

Semboller harita üzerindeki özellikleri gösteren işaretlerdir. Harita ve küre kullanım becerilerinde semboller “O nedir?” sorusuna cevap aramak için kullanılır.

2.5.2. Konum

Yer, mekân kavramı, bu yerin nerede olduğu bilgisi, *konum* başlığı altında verilir. Konum ile ilgili konular “Nerede?” sorusu ile sorulmaktadır.

2.5.3. Yön Bulma ve Yönler

Yön kavramı ve yönümüzü bulma ile ilgili konular bu başlık altında toplanmıştır. “Hangi Yönde?” sorusuna cevap aramak için kullanılır.

2.5.4. Ölçek ve Uzaklık:

Bir yerin harita üzerindeki ve gerçekteki büyüklüğü ile uzaklığını içerir. Bu konularla “Ne kadar büyüklükte? Ne kadar uzaklıkta?” sorularına cevap aranır.

2.5.5. Karşılaştırmalar ve Çıkarım Yapma

Edinilen coğrafi bilgi ve beceriler sonucunda sentez yapabilmek için “Aralarındaki ilişki ne?” sorusuna cevap aranmalıdır (Demiralp, 2006b)

2.6. Cumhuriyet Tarihindeki İlkokul Programlarında Yer Alan Harita Okuma Becerileri

2005 yılına gelinceye kadarki süreçte hazırlanan birçok programa bakıldığında, harita okuma becerisine yer verildiğini görmekteyiz. Sanıldığının aksine, harita okuma becerisi sadece 2005 programında önemli görülmemiştir. Cumhuriyet tarihinde uygulanan birçok programda harita okuma becerisine yönelik dersler, üniteler, konular, etkinlikler yer almıştır (Ünal, 2008; Sönmez, 2010).

Bu bölümde 1924, 1926, 1936, 1948, 1968 ilkokul programları ile 1998 ve 2005 ilköğretim programlarındaki harita okuma becerileri ile ilgili açıklamalara yer verilmiştir.

2.6.1. 1924 İlk Mekteplerin Müfredat Programı

Bu programda yer alan ve sosyal bilgiler kapsamında değerlendirilen dersler şunlardır:

- Tarih
- Coğrafya
- Musâhabât-ı Ahlâkıyye ve Malûmât-ı Vataniye

1924 programında coğrafya konuları üç ana başlık altında verilmiştir. Bunlar;

- “Okulun yakın çevresi hakkında coğrafi bilgiler”
- “Plan, harita ve yön kavramları”
- “Yakın çevrenin yeryüzü şekilleri” şeklindedir.

Bu üç başlıkla birlikte öğrenciler, yapacakları etkinliklerle hem kendi çevresini tanıyacak hem de harita becerilerini geliştireceklerdir.

1924 programına göre coğrafya dersi dördüncü ve beşinci sınıfta haftada iki saattir. Dördüncü sınıfta coğrafyaya giriş niteliğinde coğrafi terimler ve doğa olaylarının meydana geliş biçimleri ile Türkiye coğrafyasına ait genel bilgiler, beşinci sınıfta ise dünya coğrafyasına genel bakış ve ülkeler coğrafyası konularına yer verilmiştir (Maarif Vekaleti, 1924). 1924 İlk Mektep Müfredat Programı, yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nin eğitim ve öğretim anlayışı, ihtiyacı ve şartları düşünülerek hazırlandığından, daha çok proje niteliğinde olan program iki yıl uygulamada kalmıştır. 1926 yılında ülkenin o dönemki ihtiyaçlarına, çocukların özelliklerine ve dünyadaki ileri eğitim ve öğretim anlayışına istinaden “1926 İlk Mektep Müfredat Programı” hazırlanmıştır (Gözütok, 2003).

2.6.2. 1926 İlk Mekteplerin Müfredat Programı

Bu programda yer alan ve sosyal bilgiler başlığı altında değerlendirilebilecek dersler şunlardır:

- Tarih
- Coğrafya
- Yurt Bilgisi

1926 Programında, “harita ve plan” konusuna yer verilmiştir. Programına göre dördüncü sınıfta harita ve plan öğretimi ders kitabında ikinci konu olarak belirtilmiştir. Bu programda harita okuma becerisinin kazandırılması için önerilen yöntem ve teknik gösteri yöntemidir. 1926 programın da “*tedrisat esnasında harita istimal edilecek (kullanılacak) eğer mektepte talep edilen harita yoksa muallim kendisi renkli tebeşirle siyah tahtaya çizecektir*”(MEB, 1926) şeklinde belirtilmiştir. Yani ders esnasında haritaya ihtiyaç duyulur da okulda gerekli harita yoksa, öğretmenin haritayı tahtaya çizip sonrada öğrencilerin bundan yararlanması gerektiği ifade edilmiştir.

1926 programında öğrencilere harita okuma becerisinin kazandırılması için araç ve gereç listesi tanımlanmıştır. Bunlar;

1. Öğretmenin çizeceği ve öğrencilere çizdireceği haritalar
2. Çizim seklindeki taslak ve kesitler şeklinde belirtilmiştir.

2.6.3. 1936 İlkokul Programı

Bu programda yer alan ve sosyal bilgiler başlığı altında değerlendirilebilecek dersler şunlardır:

- Tarih
- Coğrafya
- Yurt Bilgisi

1936 ilköğretim programında coğrafya dersinin hedeflerinden birisi şu şekildedir;

- Harita fikri vermek, çocukları haritadan anlar ve istifade eder bir hale getirmek (MEB, 1936).

Yukarıdaki hedefe bakıldığında harita fikri vermek, haritalardan anlar ve istifade eder gibi amaçlar vardır. Bu maddelerde harita ve harita okuma becerisine bu programda ciddi bir şekilde önem verildiğini gösterir.

Programda ilkokul öğrencilerinin gelişim özelliklerine özel bir önem verilmiştir. Toplu öğretim ilkeleri kabullenmekle birlikte, üçüncü sınıfın sonuna doğru, öğrencilerin olayları ve cisimleri bilimsel kurallara göre inceleme kabiliyetlerini arttırmak amacıyla, “hayat bilgisi” dersinin derece derece gruplara ve dallara

ayrılması istenmiştir. Ek olarak yakın çevreden uzak çevreye ilkesi kabul edilmiştir (Fer, 2005: 6).

“Bilhassa ilk devrede sınıftan başlayarak okulun, etrafındaki binaların ve sokakların ve okul ile ev arasındaki yolların kumda küçük ölçekte yeniden meydana getirilmesine önem verilmeli ve aynı zamanda kumda vücuda getirilen numuneye uygun olmak sureti ile basit planlar yaptırılmalıdır (İlkokul Programı, 1936). Belirtilen bu maddeyle çocuklarında harita yapımına bizzat katılmaları amaçlanmıştır. Bu sayede öğrenci yaparak-yaşayarak sürece katılmış olacaktır.

1936 programında öğrencilere harita okuma becerisinin kazandırılması için önerilen yöntem ve teknikler gösterip yaptırma, gösteri ve yaparak yaşayarak öğrenme şeklinde belirtilmiştir.

Gösterip yaptırma yöntemine göre;

- “Öğretmen derslerde icap ettikçe kendisi kara tahtaya kabataslak haritalar çizecek ve bunları talebesine de çizdirecektir” (MEB, 1936)
- “Talebeye kilden, plastilinden veya kum ve topraktan kabartma haritalarda yaptırılmalı ve bunlara mektep civarında engebe ve şekilleri yapmak ile başlanmalıdır” (MEB, 1936)

Gösteri yöntemine göre;

- “Muallim coğrafya derslerini duvar haritaları üzerinde takip ederek vermeli, ismi geçen engebe ve şekiller birer harita üstünde gösterilmeli.”(MEB, 1936).
- “Coğrafya derslerinde talebenin atlasları önlerinde açık olacak ve muallim dersini takrir eder ve duvar haritası üzerinde mevkileri gösterirken talebe bir yandan bunları duvar haritası üzerinde takip edecektir” (MEB, 1936).
- Yaparak- yaşayarak öğrenme modeline göre;
- “Harita ve plan fikrini kazandırma (dershanede ve mektep haricinde) uygulamalı yapılacaktır” (MEB, 1936).
- “Yolların, dağların, vadilerin ve diğer engebelerin haritalar üzerinde nasıl gösterildikleri anlatılmalı ve böylece tabiatla harita arasındaki ilişki

açıklanmalıdır” (MEB, 1936). Bu şekilde öğrencilere harita okuma ve kullanma becerisi kazandırılmalıdır.

2.6.4. 1948 İlkokul Programı

Bu programda yer alan ve sosyal bilgiler kapsamına giren dersler şunlardır:

- Tarih
- Coğrafya
- Yurttaşlık Bilgisi

1948 Tarihli ilkokul Programı’nda, Coğrafya dersi için beş amaca yer verilmiştir. Bu amaçlardan biriside harita okuma becerisi ile ilgilidir;

- “Öğrencilere harita fikri vermek; onları haritadan anlar ve faydalanır bir hale getirmektir” (İlkokul Programı, 1948).

1948 programında harita okuma becerisinin kazandırılmasında önerilen yöntem ve teknikler gösterip yaptırmadır. Bu yöntem ve tekniğe göre;

- “Çocuklara harita fikri vermek, onları haritadan faydalanacak bir hâle getirmek için plân fikrini kuvvetlendirmekten işe başlanmalıdır. Bilhassa ilk devrede sınıftan başlayarak okulun etrafındaki yapıların; sokakların ve okul ile ev arasındaki yerlerin kumda küçük ölçüde canlandırılmasına önem verilmeli ve aynı zamanda kumda vücuda getirilen örneğe uygun basit plânlar yapılmalıdır (MEB, 1948)
- “Yolların, dağların, vadilerin ve diğer engebeli haritalar üzerinde nasıl gösterildikleri anlatılmalı ve çocukların haritalarına başvurularak bildikleri tabiat engebelerinin haritada yeri buldurulmalıdır” (MEB, 1948).
- “Fizikî haritalarda deniz seviyesindeki yerler ile çeşitli yüksekliklerin hangi renklerle gösterildiğini anlatarak çocuklar harita okumaya alıştırılmalıdır” (MEB, 1948).
- “Çocuklarda harita fikrinin kuvvetlenmesi için onlara harita da yaptırılmalıdır. Bir ülkenin veya bir kıtanın en göze çarpan girinti ve çıkıntıları, kırık çizgilerle, kabataslak gösterilmeli, bunun için böyle basit çizgilerle dağlar, akarsular, göller ve denizler konmalı ve önemli şehirlerin yerleri işaret edilmelidir” (MEB, 1948).

2.6.5. 1968 İlkokul Programı

Cumhuriyet döneminde yayınlanmış ilkokul programları arasında en önemli olanıdır. Bu program, içeriğinde yapılan birçok değişikliğe rağmen Cumhuriyet tarihindeki en uzun ömürlü programdır (Ünal, 2008: 51)

1962 öncesi ilkokul programlarında Tarih, Coğrafya, Yurttaşlık Bilgisi adlarıyla yer alan, bağımsız ve sosyal bilgiler kapsamına giren dersler 1962 tarihli ilkokul programı taslağında “Toplum ve Ülke İncelemeleri” adı altında toplanmıştı. 1968 tarihli İlkokul Programı’nda ise bu dersin adı “Sosyal Bilgiler” olmuştur. Bu ders, 1962 tarihli programda yer alan Toplum ve Ülke İncelemeleri dersi gibi disiplinler arası bir yapıya sahiptir. 1968 programında sosyal bilgiler dersi amaçları dört kısımdan oluşmaktadır. Bu kısımlardan biri olan “Çevreyi, yurdu ve dünyayı tanıma yeteneklerini geliştirmek yönünden” başlığı altında yer verilen bazı amaçlar şunlardır:

1968 programın da yer alan sosyal bilgiler dersinde harita okuma becerisiyle ilgili;

- “Çevrelerini ve yurdu tanır; Türkiye’nin yakın ve uzak komşu memleketler ve diğer dünya milletleriyle olan ilişkileri hakkında genel bilgi kazanırlar.
- Gereкли plân, kroki ve harita bilgileri kazanarak onlardan yararlanabilir hâle gelirler” (İlkokul Programı, 1968) maddeleri yer almaktadır.

2.6.6. 1998 İlköğretim Programı

Bu program ilköğretim bütünlüğüne yönelik olarak hazırlanmış ilk sosyal bilgiler dersi öğretim programıdır. Sosyal bilgiler kapsamına giren derslerden biri olan “vatandaşlık ve insan hakları eğitimi” dersine ait program ise daha sonra yayımlanmıştır. (Sönmez ve Aksoy, 2012: 262)

1998 programında sosyal bilgiler dersi içerisinde haritalardan yararlanma konusuna önem verilmiş ve programda harita okuma becerisinin kazandırılması ile ilgili hedeflerden birisini de “Harita çeşitleri bilgisi” oluşturmuştur.

1998 sosyal bilgiler programına göre öğrencilere Harita Bilgisi ve Harita Okuma konularında kazandırılacak hedef ve davranışlar şu şekilde sıralanmıştır.

- Harita çeşitlerini genel ve özel haritalar olarak sınıflayıp, yazma söyleme.
- Genel harita türlerini, fiziki, idari ve idari bölünüş haritalar olarak yazma söyleme.
- Özel harita türleri; iklim, karayolları, nüfus, toprak, orman, sanayi, madenler, tarım ürünleri haritaları olarak yazma söyleme.
- Haritaların büyüklüklerine göre; Büyük ölçekli, orta ölçekli ve küçük ölçekli haritalar olduğunu yazma söyleme.
- Büyük ölçekli haritaların tanımını söyleme yazma.
- Orta ölçekli haritaların tanımını söyleme yazma.
- Küçük ölçekli haritaların tanımını yazma söyleme.
- Ölçek çeşitlerini (kesir, çizgi) bilme şeklindedir.

1998 Sosyal Bilgiler programında harita okuma becerisinin kazandırılması ilgili başka bir hedef ise şu şekildedir;

- Harita okumayla ilgili temel işaretler bilgisi

Bu hedefte kazandırılması beklenen davranışlar şöyledir;

- Her türlü haritada; renklerin ne anlama geldiğini yazma söyleme.
- İşaretlerin ne anlama geldiğini yazma söyleme.
- İşaretlerin nereye yazıldığını yazma söyleme
- Orman, çalılık, bataklık, kumluk, çeşme-kuyu, baraj, kara yolu, demir yolu, tünel, göl, akarsu, maden, hava alanı, anıt, köprü, devlet sınırı, gümrük kapısı, bu kavramların haritadaki işaretlerini yazma söyleme (MEB, 1998) şeklindedir.

2.7. 2005 İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı

2005 programı ülkemizde yapılmış olan en son ve güncel eğitim-öğretim programıdır. Programda sosyal bilgiler dersi 4, 5, 6 ve 7. sınıflarda haftada üçer ders saati olarak belirlenmiştir. Sosyal bilgiler dersinin genel amaçlarına, kazanımlarına, ünitelerine ve konularına baktığımızda harita okuma becerisinin gelişimine verilen önemi görmekteyiz.

Sosyal bilgiler programında yer alan 17 genel amaçtan haritayla ilgili olanlar aşağıda verilmiştir;

- “Yaşadığı çevrenin ve dünyanın coğrafi özelliklerini tanıyarak, insanlar ile doğal çevre arasındaki etkileşimi açıklar (6.madde)
- Bilgiyi uygun ve çeşitli biçimlerde (harita, grafik, tablo, küre, diyagram, zaman şeridi vb.) kullanır, düzenler ve geliştirir (7.madde) (MEB, 2005).

Ayrıca sosyal bilgiler programında harita becerileri, مکانı algılama becerisi altında harita çizme ve yorumlama alt becerisi olarak yer almaktadır. Bununla birlikte ilköğretim sosyal bilgiler programının içeriğindeki birçok ünitenin, öğrencilerin harita becerilerinin geliştirilmesine yönelik olarak hazırlandığı görülmektedir. Bu üniteler şu şekildedir:

- 4. sınıfta “Yaşadığımız Yer” ve “Uzaktaki Arkadaşlarım” üniteleri içerisinde
- 5. sınıfta “Bölgemizi Tanıyalım” ünitesi içerisinde,
- 6. sınıfta “Yeryüzünde Yaşam”, “İpek Yolunda Türkler”, “Ülkemizin Kaynakları”, “Ülkemiz ve Dünya” üniteleri içerisinde,
- 7. sınıfta “Ülkemizde Nüfus” ünitesi içerisinde yer alan etkinliklerde, öğrencilerin harita çizme ve yorumlama gibi temel harita becerilerinin geliştirilmesi amaçlanmıştır (MEB, 2005)

2.8. Sosyal Bilgiler Dersinde Harita Okuma Becerisinin Kazandırılmasında Takip Edilecek Basamaklar

Sosyal bilgiler dersinde özellikle coğrafya ve tarih konularının öğretiminde haritalar çok önemli bir göreve sahiptir. Tarih ve coğrafya konularında geçen bazı soyut kavramların somutlaştırılmasında haritaların kullanılması oldukça önemlidir. Çünkü ilköğretim ikinci kademesindeki öğrenciler henüz soyut kavramları tam olarak algılayabilecek seviyede değillerdir.

2005 eğitim programına baktığımızda öğrencilere harita okuma becerisinin kazandırılması konusuna ilk olarak haritanın ne olduğu öğretilerek başlanmaktadır. Daha sonra ise öğrenciye yaşadığı bölgelerin harita üzerindeki konumu öğretilmektedir. Bir sonraki aşamada ise öğrencilere harita kullanımında gerekli olan

bazı temel kavramlar açıklanmaktadır. Bunlar; enlem, boylam, ölçek, yön gibi kavramlardır. Son olarak da öğretilen bu kavramlar harita üzerinde gösterilerek öğrencilerin haritaları kullanabilmeleri sağlanmak istenmektedir. Bütün bu süreç ilköğretim 1., 2. ve 3. sınıflarda Hayat Bilgisi 4, 5, 6 ve 7. sınıflarda ise Sosyal Bilgiler dersinde kazandırılmaya çalışılmaktadır.

Öğrencilere harita okuma becerisinin kazandırılması için çocuğun gelişim ve anlama düzeyi dikkate alınarak kolaydan zora, somuttan soyuta ya da yakından uzağa yöntemlerini de kullanarak şu basamakların izlenmesi gerekir (Nas, 2000):

- Kroki Basamağı
- Plan Basamağı
- Harita Basamağı

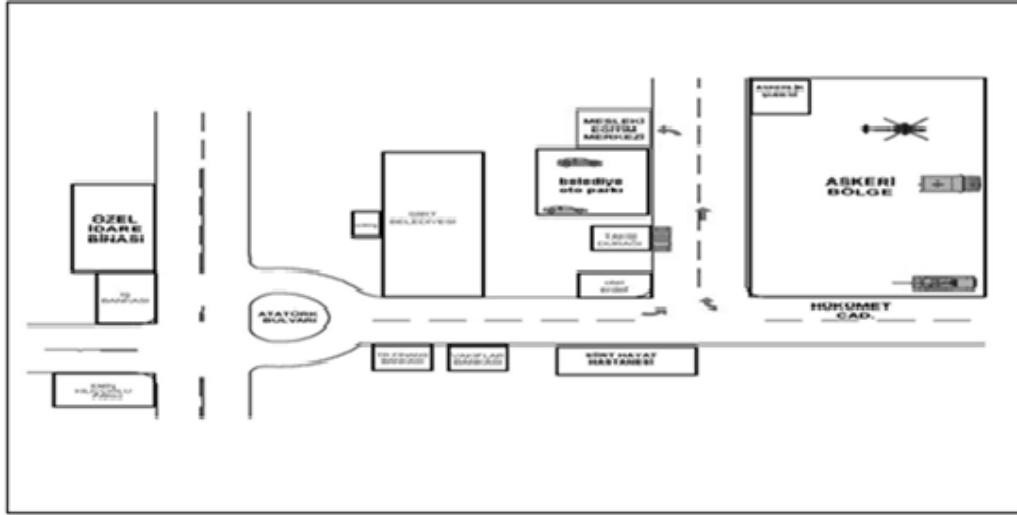
2.8.1. Kroki Basamağı

Kroki, bir yerin kuşbakışı olarak ölçeksiz olarak çizilmesidir. Krokiyi haritadan ayıran en önemli özellik ölçeksiz olmasıdır. 2005 programında kroki çizimi öğretimine 3. sınıfta Hayat Bilgisi dersi “Yaşadığımız Yer” ünitesi ile başlanır. 4. sınıfta ise “Yakın Çevremiz” ünitesinde yer alan “Kroki, Çizimi ve Yararları” konusu ile devam edilir (MEB, 2005).

Öğrencilere kroki basamağının kazandırılabilmesi için şu etkinlik örnek olarak yapılabilir; Öncelikle çocuklara “Kuşbakışı” kavramı kazandırılmalıdır. Bunun için çocuklar, uygunsa köyde bir tepeye, şehirde yüksek bir binanın terasına veya balkonuna çıkarılarak evlere baktırılabilir. Çocuklara ne gördükleri sorulur. Beklenen yanıt: “Evlerin çatılarını gördük” olmalıdır. Eğer bunlar yapılamıyorsa, en azından öğrenciler, masa ya da sıranın üzerine çıkarılıp masanın ya da sıranın üstüne baktırılır. Ne gördükleri sorulduğunda, cevap: “Üstünü gördük, ayaklarını görmedik,” olur. Kuşbakışı kavramını kazandırmanın diğer bir yolu da, dik tutularak, kalemlerine tam üstünden (bir gözleri kapattırılarak) baktırılabilir. Yine ne gördükleri sorulur ve gördüklerini defterlerine çizmeleri istenir. Beklenen davranış, nokta çizmeleridir Öğretmen der ki “Tam yukardan bakınca, evlerin duvarları, sıraların ayakları görünmüyor. Demek ki kuşlar, üzerlerinden uçarken evlerin

yalnızca çatılarını görüyorlar, buna “kuşbakışı” denir. Bizde simdi “kuşbakışı”yla sokağımızı/ okul çevresini çizeceğiz. Buna kroki (taslak) denir” (Nas, 2000: 194).

Nas (2000) tarafından anlatılan bu süreç, harita okuma becerisini kazanabilmek için yapılacak olan birinci basamağı ifade etmektedir.

Şekil 23. Kroki Basamağı Örneği (URL-21)

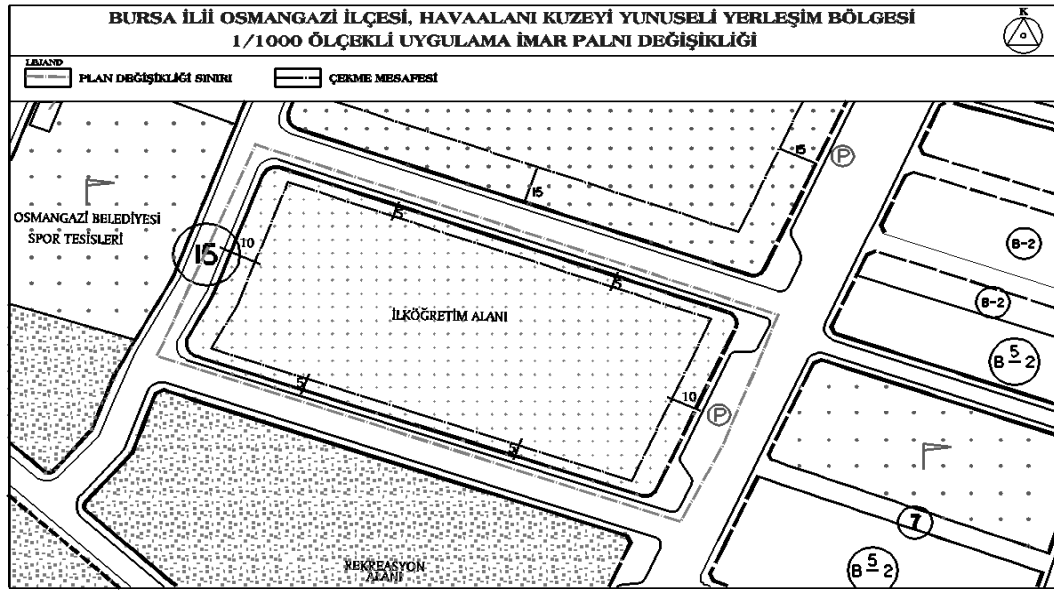
2.8.2. Plan Basamağı

Planlar ölçeği çok büyük olan haritalardır. Üzerlerinde her türlü ayrıntıya ulaşmak mümkündür. Sınıfımızın, okulumuzu, evimizin, sokağımızın planlarını çizmek ve belirli yapıları üzerinde göstermek ilk yapılacak etkinliklerdir. Okulun çevresinde yapılmış bir geziden döndükten sonra gezi sırasında izlenen yolu, görülen önemli yapıları ve yerleri (anıt, türbe vb.) göstermek ikinci bir etkinlik olabilir. Yakından uzağa prensibine uyarak önce okulun bulunduğu cadde veya sokak ve bunun üzerindeki yapılar resimli sembollerle planda gösterilir. Sonra daha uzaktaki cadde ve sokakları da buna eklenerek mahallenin planı beraberce ortaya çıkarılır (Sönmez, 2013: 152).

Plan çiziminde öğrenciler şunları fark etmelidir:

- Ölçek, küçültme oranıdır. Bir başka deyişle, ölçek, gerçek uzunluk ve alanların, plan ya da harita üzerinde ne oranda (paydasındaki sayının büyüklüğü oranında) küçültüldüğünü gösterir.

- Ölçek küçülüp plana alınan yer büyüdükçe, (derslik, okul, mahalle, köy) plan üzerinde her şeyi göstermek zorlaşıyor.
- Plan üzerinde yapı ve yerleri göstermek için, ölçeğine göre (resimli, yarı resimli, simgesel) işaretler kullanılır.
- Ölçeklerin birimleri uzunluklar için cm, alanları için cm^2 ' dir. Ama bu birim yazılmaz. Verilen örnek üzerinde durursak, ölçek: 1: 50'dir. Bu planda 1 cm görülen uzunluk gerçekte 50 cm'dir. Çocuklara aynı ölçek üzerinde tersinden de söyülebilir. Gerçekte 50 cm olan uzunluk, planda 1 cm'dir (Nas, 2000: 194).

Şekil 24. Plan Basamağı Örneği (URL-22)

2.8.3. Harita Basamağı

Öğrenciler plan basamağından yeterli bilgileri alıp gerekli etkinliklerde bulunduktan sonra kolayca harita basamağına geçmek mümkündür. Bu geçiş sırasında öğretmen plan basamağında yapılan çalışmalardan faydalanır. Öğrencilerin yaptıkları planların çok teferruatlı olduğu ve ölçeklerin büyük olduğuna dikkat çekilerek ilimiz ve bölgemizin planını (haritasını) çizebilmek için ne kadar büyüklükte kâğıda ihtiyacımız olduğu saptanır. Bulunan sayı çok büyük olacağından bunun imkânsızlığı belirtilip ölçeği küçültülme yoluyla problemin çözüleceği ortaya çıkarılır. Ayrıca ölçek küçülünce harita üzerindeki şekillerin de küçüleceği için resimli veya yarı

resimle semboller yerine uluslararası harita işaretleri öğrencilere tanıtılır (Sönmez, 2013: 153).

Harita basamağında çocuklar şunları fark etmelidirler:

- Matematiksel olarak kesirlerde payda büyüdükçe sayının değeri küçülmektedir. Doğal olarak ölçek küçüldükçe paydasındaki sayı büyür. Çocuklar işte burada takılabiliyorlar. Çünkü matematiksel bilgi ile coğrafi bilgiyi birleştiremiyorlar. Bu durumu düzeltmek için kesirli sayılar konusu hakkında örnekler verilir. Örneğin; $1/5$ kesri ile $1/10$ kesirleri ele alınır. Bir elmayı 5'e böldüğümüzde mi, yoksa 10'a böldüğümüzde mi daha fazla elma yemiş olursunuz? Beklenen yanıt 5'e olmalıdır. Buradan, "demek ki çocuklar, payda büyüdükçe bir kişiye düşen elma miktarı azalır." Açıklaması yapılır. Bu elma deneyi somutlaştırılırsa konu daha iyi anlaşılır.
- Ölçeklerin payları daima 1'dir.
- Harita, bir bakıma, ölçeği küçük plandır (Nas, 2000: 196).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YÖNTEM

Çalışmanın bu bölümünde; araştırmanın modeli, evreni, örnekleme, veri toplama araçları, verilerin toplanması ve verilerin analizi çalışmalarına yer verilmiştir.

3.1. Araştırmanın Modeli

Sosyal bilgiler ders kitaplarının, harita okuma becerisi açısından analizini amaçlayan bu çalışmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Nitel araştırmalar “gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırmadır” (Yıldırım ve Şimşek, 2008: 39). Storey (2007) nitel araştırmanın, insanların olaylara dönük öznel bakış açılarını keşfetmeyi amaçladığından nicel araştırmadan daha üstün olduğunu belirtmektedir. Çalışmada nitel araştırma yönteminden yararlanılmasının nedeni; ders kitaplarında kullanılan haritalarda, harita okuma becerisinin gelişmesini engelleyici sorunların ayrıntılı bir şekilde ortaya konulmak istenmesidir. Bazı araştırmalarda ortaya çıkan sorunları sayılarla açıklamak zordur. Yapılan incelemeler bizlere sorunun varlığını ortaya çıkarabilir ama “Niçin” sorusuna cevap veremeyebilir. Yapılan çalışmada ortaya çıkan sorunların “Niçin” olduğunu anlayabilmek ve verileri derinlemesine betimleyebilmek amacıyla nitel araştırma yöntemi tercih edilmiştir.

Araştırmada, çalışmanın amacına uygunluğundan dolayı nitel araştırma yöntemlerinden birisini oluşturan doküman analizinden yararlanılmıştır. Doküman analizi, araştırılması hedeflenen olgu ya da olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsamaktadır. Doküman incelemesi, bir araştırma problemi hakkında belirli zaman dilimi içerisinde üretilen dokümanlar ya da ilgili konuda birden fazla kaynak tarafından ve değişik aralıklarla üretilmiş dokümanların analizini olanaklı kılmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2008). Bu amaçla 4, 5, 6 ve 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alan haritalar tek tek incelemeye tabi tutulmuştur. Doküman analizi bir çözümleme yöntemidir. Çalışmada doküman analizi kullanılarak ders kitaplarında yer alan haritalar belirli kriterler çerçevesinde ayrıntılı bir şekilde çözümlenebilmiştir.

3.2. Çalışma Grubu

Araştırmanın evrenini aşağıdaki tablolarda belirtilen; Milli Eğitim Bakanlığı Tebliğler Dergisinin Ocak 2014-2676 ve Ocak 2015-2688 sayılarında Milli Eğitim Bakanlığına bağlı okullarda ders kitabı olarak kullanılabileceği kabul edilmiş olan sosyal bilgiler ders kitapları oluşturmaktadır.

Tablo 1. Ocak 2014-2676 sayılı tebliğler dergisi kararınca kabul edilen sosyal bilgiler ders kitapları

SINIF SEVİYESİ	4. SINIF	5. SINIF	6. SINIF	7. SINIF
OCAK 2014-2676 SAYILI TEBLİĞLER DERGİSİ KARARI	Milli Eğitim Yayınları	Milli Eğitim Yayınları	Milli Eğitim Yayınları	Milli Eğitim Yayınları
	Evrensel İletişim Yay.	Harf Yayınları	Evren Yayınları	Efecan Yayınları
	Bilfen Yayınları	Sürat Yayınları	Sevgi Yayınları	Ekoyay Yayınları
	Sürat Yayınları	İmyay Yayınları	Atlantik Yayınları	Tuna Matbaacılık
	Dikey Yayınları	Tuna Matbaacılık	Tuna Matbaacılık	Anıttepe Yayınları
	Meram Yayınları	Pasifik Yayınları	İmyay Yayınları	Evren Yayınları
	Tuna Matbaacılık		Başak Yayınları	

Tablo 2. Ocak 2015-2688 sayılı tebliğler dergisi kararınca kabul edilen sosyal bilgiler ders kitapları

SINIF SEVİYESİ	4. SINIF	5. SINIF	6. SINIF	7. SINIF
OCAK 2015-2688 SAYILI TEBLİĞLER DERGİSİ KARARI	Evren Yayınları	Evren Yayınları	Yakınçağ Yayınları	Milli Eğitim Yayınları
	Evrensel İletişim Yay.	Harf Yayınları	Evren Yayınları	Anıttepe Yayınları
	Bilfen Yayınları	Ney Yayınları	Sevgi Yayınları	Ekoyay Yayınları
	Ney Yayınları	İmyay Yayınları	Atlantik Yayınları	Efecan Yayınları
	Efecan Yayınları	Tuna Matbaacılık	Tuna Matbaacılık	Ekoyay Yayınları
	Dikey Yayınları	Pasifik Yayınları	İmyay Yayınları	Tuna Matbaacılık
	Meram Yayınları		Başak Yayınları	
	Tuna Matbaacılık			

Yapılan araştırmada çalışılabilir evrenin tamamına ulaşıldığı için herhangi bir örnekleme yöntemi kullanılmamıştır. Ancak alışma grubunda kullanılacak olan ders kitaplarının seçiminde bazı kriterler göz önünde bulundurulmuştur. Bu kriterler şu şekildedir;

- Milli Eğitim Bakanlığı Tebliğler Dergisinin Ocak 2014-2676 ve Ocak 2015-2688 sayılarında Milli Eğitim Bakanlığına bağlı okullarda ders kitabı olarak kullanılabileceğinin kabul edilmiş olması,
- 2014-2015 ve 2015-2016 eğitim-ğretim yıllarında, okullarda sosyal bilgiler ders kitabı olarak kullanılmış olması,
- Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı kararınca belirlenen 5 yıllık kullanım süresinin dolmamış olması (kullanım süresi dolan ders kitapları, örnekleme dışında tutulmuştur),
- Farklı tür ve içeriğe sahip (fiziki, siyasi, ekonomik, kültürel vb.) haritalar bulunduruyor olması. (Bu sayede çeşitli haritalar üzerinde yapılan eksikliklerin analizi yapılabilir.)

Bu bakımdan araştırmanın çalışma grubunu;

4. sınıf: Dikey Yayınları ve Evrensel İletişim Yayınları
5. sınıf: Evren Yayınları ve Harf Yayınları
6. sınıf: Yakınçağ Yayınları ve Evren Yayınları
7. sınıf: Tuna Matbaacılık ve MEB Yayınları ders kitapları oluşturmaktadır.

3.3. Veri Toplama Aracı

Çalışmada nitel veri toplama aracı kullanılmıştır. Kullanılacak olan veri toplama aracı seçilirken uzman görüşlerine başvurulmuştur. Çalışmada nitel veri toplama aracı kullanılmasının sebebi; oluşturulan problem ve alt problemlerin nicel veri toplama araçlarıyla zme kavuşturulamayacak olmasıdır. Ayrıca nitel veri toplama aracı sayesinde, harita okuma becerisinin gelişimine engel olan sorunlar daha derinlemesine ortaya konulabilmiştir.

Araştırma da sosyal bilgiler ders kitaplarının harita okuma becerisi açısından analizi için veri toplama aracı olarak araştırmacı tarafından geliştirilen *harita değerlendirme formu* kullanılmıştır. Çalışmada kullanılan form kriterlerinin hazırlanmasında öncelikle ilgili literatür taranmıştır. Haritalar üzerine yapılan araştırmalarda ortaya konulan eksiklikler, kriterlerin oluşturulmasında belirleyici unsur olmuştur. Ayrıca Yalçinkaya (2004) tarafından “İlköğretim Okulu 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Yer Alan Haritaların Nitelikleri ve Kullanılabilirlik Düzeylerine İlişkin Öğrenci ve Öğretmen Görüşleri (Kayseri ili örneği)” adlı yüksek lisans tezinde hazırlanıp geçerlik ve güvenilirliği kanıtlanmış olan veri toplama aracından gerekli izinler alınarak yararlanılmıştır. Bununla birlikte form kriterlerinin oluşturulmasında alanında uzman 5 öğretim elemanının görüşüne başvurulmuştur. Başlangıçta 3 bölüm ve 29 madde olarak hazırlanan formdan, alan uzmanlarının görüşü doğrultusunda 1 bölüm ve 5 madde çıkarılmıştır.

Veri toplama aracı olarak geliştirilen form, 2 bölüm ve 24 maddeden oluşmaktadır. Formun birinci bölümünde, 17 madde bulunmaktadır ve haritaların biçim bakımından analizine yöneliktir. Formun ikinci bölümü ise 7 maddeden oluşmaktadır ve haritaların içerik bakımından analizine yöneliktir. Sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alan her bir haritaya ayrı ayrı uygulanan form, 3'lü derecelendirme şeklinde hazırlanmıştır. Form kriterlerine *Evet*, *Kısmen* ve *Hayır* şeklinde cevaplar verilebilmektedir.

Çalışma için kullanılan veri toplama aracı şu maddelerden oluşmaktadır;

HARİTA DEĞERLENDİRME FORMU

A. Biçim Bakımından Haritaların Analizi

	EVEY	KİSMEN	HAYIR
1. Harita renk ve baskı yönünden iyi seçilmiş midir?			
2. Harita, metnin uygun yerinde, ilgili olduğu konu ile aynı sayfada bulunmakta mıdır?			
3. Haritanın altında gerekli durumlarda kullanabilmek için “kaynak” belirtilmiş midir?			

4. Haritanın kaynağı kaynakçada belirtilmiş midir?			
5. Haritada “ <i>Haritaların sayfanın bir yerine sıkıştırılmaması</i> ” ilkesine uyulmuş mudur?			
6. Haritada ülke ve bölgeleri birbirinden ayıran “ <i>sınır çizgilerine</i> ” yer verilmiş midir?			
7. Haritada “ <i>başlık</i> ” bulunmakta mıdır?			
8. Haritada “ <i>lejant</i> ” kısmına yer verilmiş midir?			
9. Harita lejantında bulunan sembollere, haritada yer verilmiş midir?			
10. Haritada öğrencinin yönünü tespit edebileceği “ <i>yön oku/enlem-boylam dereceleri</i> ” yer almakta mıdır?			
11. Haritada küçültme oranını gösteren “ <i>ölçek</i> ” kullanılmış mıdır?			
12. Haritada kullanılan ilgili yer isimleri ve diğer işaretler/semboller tam yerinde kullanılmış mıdır?			
13. Haritada kullanılan işaretler/semboller/çizgiler kolaylıkla okunabilmekte midir?			
14. Haritada kullanılan yazılar öğrencinin kolaylıkla okuyabileceği nitelikte midir?			
15. Harita, öğrencilerin de eklemeler yapabileceği şekilde hazırlanmış mıdır?			
16. Harita, coğrafi bilimsel gerçeklere uygun olarak çizilmiş midir?			
17. Haritada kullanılan yer isimleri coğrafi bilgi açısından doğru olarak yazılmış mıdır?			

B. İçerik Bakımından Haritaların Analizi

18. Haritada konu ile ilgili yer isimlerine yeterince yer verilmiş midir?			
19. Haritada “ <i>Gereksiz bilgiye yer verilmez</i> ” ilkesine uyulmuş mudur?			
20. Haritada “ <i>Fazla ayrıntıya yer verilmez</i> ” ilkesine uyulmuş mudur ?			
21. Harita; harita-konu uyumuna dikkat edilerek hazırlanmış mıdır?			
22. Harita ve kitapta, yer isimleri uyuşmakta mıdır?			
23. Harita lejantında kullanılan semboller/simgeler haritayı açıklayıcı nitelikte midir?			
24. Harita; imla, noktalama ve diğer dil bilgisi kurallarına uygun mudur?			

Form kriterleri oluşturulduktan sonra ön uygulaması 2016 yılının Mayıs ayı içerisinde 6. sınıf Yakın Çağ Yayınları sosyal bilgiler ders kitabında bulunan 29 harita üzerinde yapılmıştır. Araştırmanın ön uygulamasında 6.sınıf Yakınçağ Yayınları sosyal bilgiler ders kitabının kullanılmasının sebebi; birçok farklı tür ve içeriğe sahip harita bulunduruyor olmasıdır. Ön uygulamayla ulaşılan sonuçlara göre

form kriterleri üzerinde bazı değişiklikler yapılmıştır. Bu sayede ders kitaplarında kullanılan haritaların daha fazlasının analizi yapılabilmifitir.

3.4. Verilerin Toplanması

Araştırmada verilerin toplanabilmesi için öncelikle ilgili literatür taranmıştır. Benzer amaçla hazırlanan çalışmalardan yararlanarak ve uzman görüşü alınarak oluşturulan harita değerlendirme formu, 2016 yılının Haziran ve Temmuz aylarında;

- 4. sınıf Dikey Yayınlarında bulunan 2 haritaya,
- 4. sınıf Evrensel İletifim Yayınlarında bulunan 2 haritaya,
- 5. sınıf Evren Yayınlarında bulunan 10 haritaya,
- 5. sınıf Harf Yayınlarında bulunan 12 haritaya,
- 6. sınıf Yakın Çağ Yayınlarında bulunan 29 haritaya,
- 6. sınıf Evren Yayınlarında bulunan 31 haritaya,
- 7. sınıf Tuna Matbaacılıkta bulunan 21 haritaya,
- 7. sınıf MEB Yayınlarında bulunan 21 haritaya uygunluğu araştırılmış ve ulaşılan sonuçların ayrıntılı analizi yapılmıştır.

3.5. Verilerin Analizi

Araştırmacı tarafından hazırlanan harita değerlendirme formu, örneklemede belirtilen sosyal bilgiler ders kitaplarındaki haritalara uygulanmıştır. Elde edilen veriler, 2016 yılının Ağustos ve Eylül aylarında bilgisayar ortamına aktarılmış ve nitel araştırma tekniklerinden birisini oluşturan doküman analizi kullanılarak çözümlenmiştir.

Örnekleme olarak seçilen ders kitaplarında toplam 128 harita yer almaktadır. Yapılan çalışmada, 128 haritanın tamamının analizi yapılmıştır. İncelenen bu haritalarda görülen eksiklikler, seçilen bir harita örneği ile ifade edilmiştir. Daha sonra ise analiz edilen haritaların, harita değerlendirme formuna uygunluğuna göre frekans ve yüzdelerle değerleri tablolafıtırmıştır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR VE YORUM

4.1. Birinci Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorum

Birinci alt problemin çözüme kavuşturulduğu 4.sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında kullanılan harita sayısının az olması sebebiyle, diğer sınıf seviyelerinden (5, 6 ve 7. sınıf) farklı olarak harita değerlendirme formunun ders kitaplarına uygulanması, biçim ve içerik olarak iki tablo şeklinde yapılmıştır.

A. Biçim Bakımından Haritaların Analizine İlişkin Bulgular

Tablo 3. 4. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarının, biçim bakımından analizine ilişkin bulgular

(Değ.meyen: Değerlendirilemeyen)

4. SINIF	Dikey Yayınları				Evrensel İletişim Yayınları			
	EVET	KISMEN	HAYIR	DEĞ.MEYEN	EVET	KISMEN	HAYIR	DEĞ.MEYEN
	<i>f</i>	<i>f</i>	<i>f</i>	<i>f</i>	<i>f</i>	<i>f</i>	<i>f</i>	<i>f</i>
HARİTA DEĞERLENDİRME FORM KRİTERLERİ								
1. Harita renk ve baskı yönünden iyi seçilmiş midir?	1	-	1	-	-	-	2	-
2. Harita, metnin uygun yerinde, ilgili olduğu konu ile aynı sayfada bulunmakta mıdır?	1	-	1	-	2	-	-	-
3. Haritanın altında gerekli durumlarda kullanabilmek için “kaynak” belirtilmiş midir?	-	-	2	-	1	-	1	-
4. Haritanın kaynağı kaynakçada belirtilmiş midir?	-	-	2	-	-	-	2	-
5. Haritada “ <i>Haritaların sayfanın bir yerine sıkıştırılmaması</i> ” ilkesine uyulmuş mudur?	2	-	-	-	2	-	-	-
6. Haritada ülke ve bölgeleri birbirinden ayıran “ <i>sınır çizgilerine</i> ” yer verilmiş midir?	2	-	-	-	2	-	-	-
7. Haritada “ <i>başlık</i> ” bulunmakta mıdır?	2	-	-	-	1	-	1	-
8. Haritada “ <i>lejant</i> ” kısmına yer verilmiş midir?	2	-	-	-	-	-	2	-

9. Harita lejantında bulunan sembollere, haritada yer verilmiş midir?	2	-	-	-	-	-	-	2
10. Haritada öğrencinin yönünü tespit edebileceği “yön oku/enlem-boylam dereceleri” yer almakta mıdır?	2	-	-	-	-	-	2	-
11. Haritada küçültme oranını gösteren “ölçek” kullanılmış mıdır?	2	-	-	-	-	-	2	-
12. Haritada kullanılan ilgili yer isimleri ve diğer işaretler/semboller tam yerinde kullanılmış mıdır?	2	-	-	-	2	-	-	-
13. Haritada kullanılan işaretler/semboller/çizgiler kolaylıkla okunabilmekte midir?	-	1	1	-	-	1	1	-
14. Haritada kullanılan yazılar öğrencinin kolaylıkla okuyabileceği nitelikte midir?	-	1	1	-	-	-	2	-
15. Harita, öğrencilerin de eklemeler yapabileceği şekilde hazırlanmış mıdır?	-	-	2	-	-	-	2	-
16. Harita, coğrafi bilimsel gerçeklere uygun olarak çizilmiş midir?	2	-	-	-	2	-	-	-
17. Haritada kullanılan yer isimleri coğrafi bilgi açısından doğru olarak yazılmış mıdır?	2	-	-	-	2	-	-	-

Tablo 3’teki ilgili kriterde (1) değerlendirilen, “Dikey Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabından elde edilen bulgulara bakıldığında, haritaların 1’i renk ve baskı yönünden iyi seçilmişken 1’i iyi seçilmemiştir. “Evrensel İletişim Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabından elde edilen bulgulara bakıldığında ise incelenen 2 harita da renk ve baskı kalitesi yönünden iyi seçilmemiştir.

Tablo 3’teki ilgili kriterde (2) değerlendirilen, “Dikey Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabından elde edilen bulgulara bakıldığında, kullanılan haritaların 1’i metinle aynı sayfada bulunmaktayken 1 harita metnin bulunduğu sayfada kullanılmamıştır. “Evrensel İletişim Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabından elde edilen bulgulara bakıldığında ise haritaların 2’si de metnin uygun yerinde, ilgili olduğu konuyla aynı sayfada kullanılmıştır.

Tablo 3’teki ilgili kriterde (3) değerlendirilen, “Dikey Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabından elde edilen bulgulara bakıldığında, haritaların 2’sinin de altında kaynak

bulunmamaktadır. “Evrensel İletişim Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabından elde edilen bulgulara bakıldığında ise haritaların 1’inde kaynak belirtilmişken 1 haritada kaynak bulunmamaktadır.

Tablo 3’teki ilgili kriterde (4) değerlendirilen, “Dikey Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabından elde edilen bulgulara bakıldığında, haritaların 2’sinin de kaynağı, kaynakça kısmında belirtilmemiştir. Aynı şekilde “Evrensel İletişim Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabından elde edilen bulgulara bakıldığında, haritaların 2’sinin de kaynağı, kaynakça kısmında belirtilmemiştir.

Tablo 3’teki ilgili kriterde (5) değerlendirilen, “Dikey Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabından elde edilen bulgulara bakıldığında, haritaların 2’si de sayfanın bir yerine sıkıştırılmadan hazırlanmıştır. Aynı şekilde “Evrensel İletişim Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabından elde edilen bulgulara bakıldığında, incelenen haritaların 2’si de sayfanın bir yerine sıkıştırılmadan hazırlanmıştır.

Tablo 3’teki ilgili kriterde (6) değerlendirilen, “Dikey Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabından elde edilen bulgulara bakıldığında, haritaların 2’si de sınır çizgileri kullanılarak hazırlanmıştır. Aynı şekilde “Evrensel İletişim Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabından elde edilen bulgulara bakıldığında, haritaların 2’si de sınır çizgilerine yer verilerek hazırlanmıştır.

Tablo 3’teki ilgili kriterde (7) değerlendirilen, “Dikey Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabından elde edilen bulgulara bakıldığında, 2 haritada da başlık yer almaktadır. “Evrensel İletişim Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabından elde edilen bulgulara bakıldığında ise kullanılan haritalardan 1’inde başlığa yer verilmişken 1’inde başlık bulunmamaktadır.

Tablo 3’teki ilgili kriterde (8) değerlendirilen, “Dikey Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabından elde edilen bulgulara bakıldığında, haritaların 2’si de lejant kullanılarak hazırlanmıştır. “Evrensel İletişim Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabından elde edilen bulgulara bakıldığında ise kullanılan haritaların 2’sinde de lejant kısmına yer verilmemiştir.

Tablo 3'teki ilgili kriterde (9) değerlendirilen, "Dikey Yayınları" sosyal bilgiler ders kitabından elde edilen bulgulara bakıldığında, haritaların 2'sinin de lejantında yer alan sembollere haritada yer verilmiştir. "Evrensel İletişim Yayınları" sosyal bilgiler ders kitabından elde edilen bulgulara bakıldığında ise kullanılan haritaların 2'sinde de lejant bulunmadığından ilgili ölçütte değerlendirilememiştir.

Tablo 3'teki ilgili kriterde (10) değerlendirilen, "Dikey Yayınları" sosyal bilgiler ders kitabından elde edilen bulgulara bakıldığında, haritaların 2'sinde de yön oku/enlem-boylam dereceleri yer almaktadır. "Evrensel İletişim Yayınları" sosyal bilgiler ders kitabından elde edilen bulgulara bakıldığında ise kullanılan haritaların 2'sinde yön oku/enlem-boylam dereceleri bulunmamaktadır.

Tablo 3'teki ilgili kriterde (11) değerlendirilen, "Dikey Yayınları" sosyal bilgiler ders kitabından elde edilen bulgulara bakıldığında, haritaların 2'si de ölçek kullanılarak hazırlanmıştır. "Evrensel İletişim Yayınları" sosyal bilgiler ders kitabından ulaşılan bulgulara bakıldığında ise haritaların 2'sinde de ölçek bulunmamaktadır.

Tablo 3'teki ilgili kriterde (12) değerlendirilen, "Dikey Yayınları" sosyal bilgiler ders kitabından elde edilen bulgulara bakıldığında, haritaların 2'sinde de kullanılan yer isimleri ve tüm işaretler/semboller tam yerinde kullanılmıştır. Aynı şekilde "Evrensel İletişim Yayınları" sosyal bilgiler ders kitabından elde edilen bulgulara bakıldığında, haritaların 2'sinde de yer isimleri ve tüm işaretlerin/sembollerin tam yerinde kullanılmıştır.

Tablo 3'teki ilgili kriterde (13) değerlendirilen, "Dikey Yayınları" sosyal bilgiler ders kitabından elde edilen bulgulara bakıldığında, haritaların 1'inde yer alan işaretler/semboller/çizgiler kısmen okunabilmekteyken 1 haritada okunmasında zorluk yaşanmaktadır. "Evrensel İletişim Yayınları" sosyal bilgiler ders kitabından elde edilen bulgulara bakıldığında, incelenen haritaların 1'inde yer alan işaretler/semboller/çizgiler kısmen okunabilmekteyken 1 haritada okunmasında zorluk yaşanmaktadır.

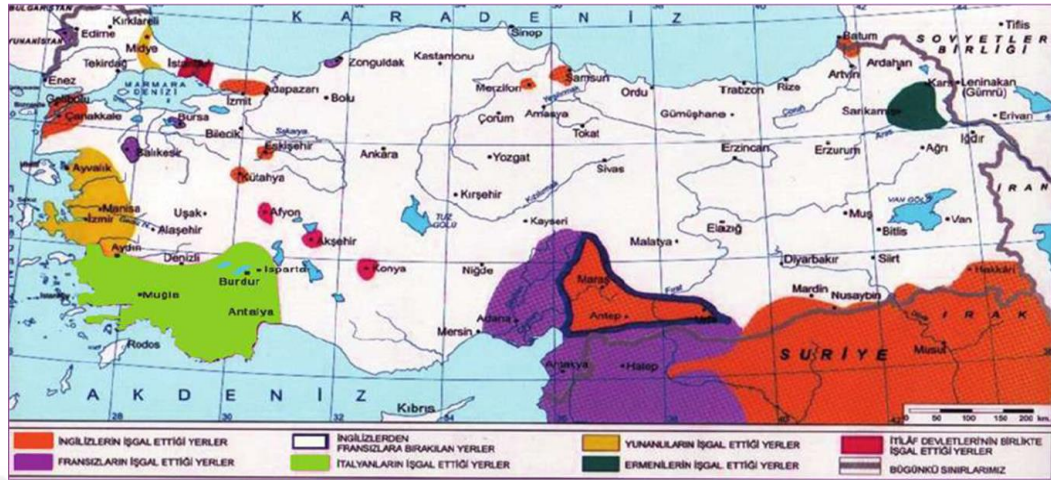
Tablo 3'teki ilgili kriterde (14) değerlendirilen, "Dikey Yayınları" sosyal bilgiler ders kitabından elde edilen bulgulara bakıldığında, haritaların 1'inde yazılar kısmen okunabilmekteyken 1 haritada yazıların okunmasında zorluk yaşanmaktadır. "Evrensel İletişim Yayınları" sosyal bilgiler ders kitabından elde edilen bulgulara bakıldığında ise haritaların 2'sinde de kullanılan yazılar güçlükle okunmaktadır.

Tablo 3'teki ilgili kriterde (15) değerlendirilen, "Dikey Yayınları" sosyal bilgiler ders kitabından elde edilen bulgulara bakıldığında, haritaların 2'sine de öğrenciler herhangi bir ekleme yapamamaktadır. Aynı şekilde "Evrensel İletişim Yayınları" sosyal bilgiler ders kitabından elde edilen bulgulara bakıldığında, haritaların 2'sine de öğrenciler hiçbir ekleme yapamamaktadır.

Tablo 3'teki ilgili kriterde (16) değerlendirilen, "Dikey Yayınları" sosyal bilgiler ders kitabından elde edilen bulgulara bakıldığında, haritaların 2'si de coğrafi bilimsel gerçeklere uygun olarak çizilmiştir. Aynı şekilde "Evrensel İletişim Yayınları" sosyal bilgiler ders kitabından elde edilen bulgulara bakıldığında, haritaların 2'si de coğrafi bilimsel gerçeklere uygun olarak çizilmiştir.

Tablo 3'teki ilgili kriterde (17) değerlendirilen, "Dikey Yayınları" sosyal bilgiler ders kitabından elde edilen bulgulara bakıldığında, haritaların 2'sinde de kullanılan yer isimleri coğrafi bilgi açısından doğru olarak yazılmıştır. Aynı şekilde "Evrensel İletişim Yayınları" sosyal bilgiler ders kitabından elde edilen bulgulara bakıldığında, incelenen haritaların 2'sinde de yer isimleri coğrafi bilgi açısından doğru olarak yazılmıştır.

4. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının, Biçim Bakımından Analizine Yönelik Dikey Yayınları Örnek Haritası

Mondros Ateşkes Antlaşmasından sonra işgal edilen yerler

Şekil 25. 4. sınıf Dikey Yayınları “Mondros Ateşkes Antlaşmasından Sonra İşgal Edilen Yerler Haritası”

4. sınıf “Dikey Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabının 43. sayfasında kullanılan haritaya bakıldığında, harita değerlendirme formunda yer alan; “haritanın renk ve baskısı göz sağlığı yönünden iyi seçilmiş midir?”, “haritanın altında gerekli durumlarda kullanabilmek için ‘kaynak’ belirtilmiş midir?”, “haritada kullanılan işaretler/semboller/çizgiler kolaylıkla okunabilmekte midir?”, “haritada kullanılan yazılar öğrencinin kolaylıkla okuyabileceği nitelikte midir?” ve “harita, öğrencilerin de eklemeler yapabileceği şekilde hazırlanmış mıdır?” kriterlerine uygunluk göstermemektedir.

Örnek haritaya bakıldığında, renk ve baskı kalitesi olarak iyi seçilmediği görülmektedir. Bu durum haritada bulunan yazıların bir kısmının okunabilmesini olumsuz etkilemiştir. Haritadaki renk uyumuna bakıldığında ise bir birine uyumlu olmayan renklerin kullanıldığı görülmektedir. Örneğin; Halep, Antakya, Adana gibi kentlerimiz *siyah* renkle yazılmış olmasına rağmen bu kentlerin çevrelediği rengin *koyu mor olması* harita da renk uyumunun bulunmadığını göstermektedir. Halbuki konuda vurgulanan bölgelerin daha iyi öğrenilebilmesi için renk uyumunun çok daha dikkatli seçilmesi gerekir. Haritalarda vurgulanan alanın, zıt renkler kullanılarak dikkat çekici hale getirilmesi haritanın görselliği açısından çok daha faydalı olacaktır. Ayrıca haritanın altında gerekli durumlarda yararlanabilmeye yönelik

kaynak yer almamaktadır. Haritalarda yer alan kaynak haritanın güvenilirliğini ve öğrencinin araştırma isteğini artıracaktır. Ancak kaynağın bulunmadığı haritalarda bu durumun yaşanması daha zor hale gelmektedir. Örnekteki haritada da Mondros Ateşkes Antlaşmasından sonra işgale uğrayan yerler verilmiştir. Haritanın altında kaynak belirtilmiş olsa öğrenci haritanın nereden alındığını veya hangi kaynaklar kullanılarak hazırlandığını daha kolay öğrenebilecektir. Ayrıca öğrencilerin harita üzerine herhangi bir ekleme yapamayacağı görülmektedir. Mevcut eğitim programımız öğrencinin de ders sürecine aktif olarak katılmasını temele almaktadır. Ancak kullanılan haritaya bakıldığında öğrenci kendisine sunulanla yetinmek durumunda bırakılmıştır. Halbuki öğrenci haritaya, öğretmen rehberliğinde ufakta olsa eklemeler yapabilse hem haritadaki bilgiler öğrenci açısından daha kalıcı hem de ders süreci çok daha keyifli olacaktır.

4. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının, Biçim Bakımından Analizine Yönelik Dikey Yayınları Örnek Haritası

DÜNYA HARİTASI

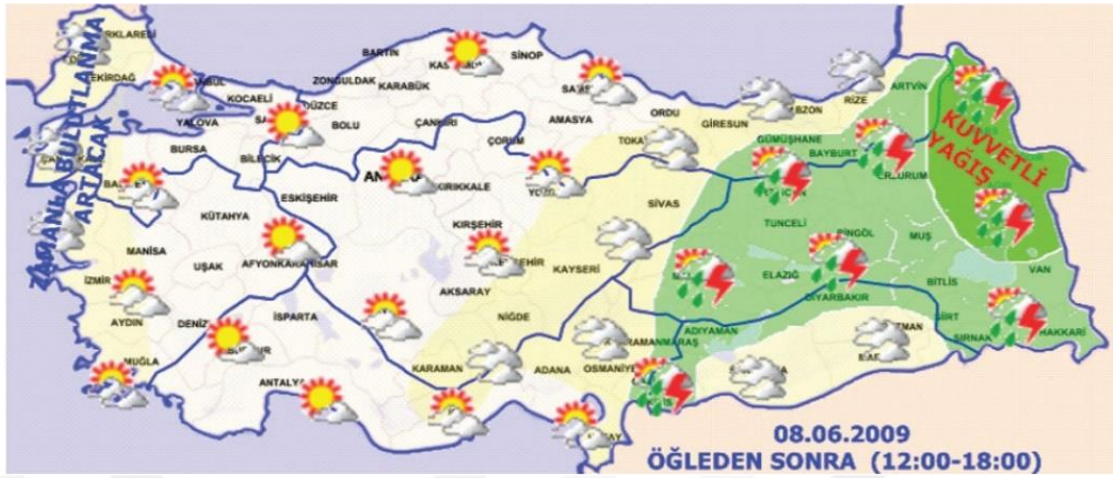
Şekil 26. 4. sınıf Dikey Yayınları “Dünya Haritası”

4. sınıf “Dikey Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabınının 161. sayfasında kullanılan haritasına bakıldığında, harita değerlendirme formunda yer alan; “harita, metnin uygun yerinde, ilgili olduğu konu ile aynı sayfada bulunmakta mıdır?”, “haritanın altında gerekli durumlarda kullanabilmek için ‘kaynak’ belirtilmiş midir?”,

“haritanın kaynağı kaynakçada belirtilmiş midir?”, “haritada kullanılan işaretler/semboller/çizgiler kolaylıkla okunabilmekte midir?”, “haritada kullanılan yazılar öğrencinin kolaylıkla okuyabileceği nitelikte midir?” ve “harita, öğrencilerin de eklemeler yapabileceği şekilde hazırlanmış mıdır?” kriterlerine uygunluk göstermemektedir.

Örnek harita incelendiğinde, metnin yer aldığı sayfada kullanılmadığı görülmektedir. Konu metni 160. sayfada son bulmuşken harita 161. sayfada yer almaktadır. Haritanın bu şekilde kullanılması konuyla harita arasındaki bağlantıda kopukluklar meydana getirmektedir. Çünkü konu içeriğine bakıldığında, haritada görülmesi gereken birçok yer ismi geçmektedir. Ancak harita ile konunun farklı sayfalarda bulunması bu durumu daha zor hale getirmektedir. Öğrencinin haritayı inceleyebilmesi için sürekli sayfa değişikliği yapması gerekmektedir. Bu durumda öğrencinin bilgiye daha zor ulaşmasına sebep olacaktır. Ayrıca haritaya bakıldığında, ülkelere ait başkentlere de yer verilmiştir. Ancak bu başkentlerin nereleri olduğu, tam olarak hangi konumda yer aldığı haritaya bakıldığında kolaylıkla okunamamaktadır. Ayrıca haritanın lejant kısmına bakıldığında 1972 Simla Antlaşmasıyla statüsü tam olarak belli olmayan “Keşmir bölgesinin” nerede olduğu belirtilmiştir. Haritada lejantta yer alan bu bilgiye ait bölgenin neresi olduğu da net bir şekilde görülememektedir. Haritalarda işaretlerin/sembollerin/çizgilerin bulunuyor olması o haritanın bilgi vericiliği açısından yeterli değildir. Önemli olan kullanılan unsurların kolaylıkla okunabilir nitelikte olmasıdır. Haritada da görüldüğü gibi işaretler/semboller/çizgilere harita yer verilmiştir fakat bunların okunabilirliğinin düşük olduğu göz önünde bulundurulmamıştır. Örnek haritada ülke isimleri, önemli denizler, nehirler ve göller yer almaktadır. Ancak bu alanların isimlerinin okunabilmesi oldukça güçtür. Özellikle Avrupa, Afrika ve Güneydoğu Asya da yer alan yazılar okunamamaktadır. Çünkü yazılar o kadar küçük punto ile yazılmış ki orada bir yer isminin bulunduğu okunabilmesi bile çok zordur. Kitapta adı geçen bir yer isminin, coğrafi konumunu haritada görmek isteyen bir öğrencinin örnekteki haritaya baktığında bunu başarabilmesi oldukça zordur. Bu bakımdan haritalar hazırlanırken kullanılan yazıların büyüklüğüne dikkat edilmesi gerekir. Aksi durumda harita, ders kitaplarını süsleyen görsel bir tasarımdan öteye gidemeyecektir.

4. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının, İçerik Bakımından Analizine Yönelik Evrensel İletişim Yayınları Örnek Haritası

Şekil 27. 4. sınıf Evrensel İletişim Yayınları “Türkiye Hava Olayları Haritası”

4. sınıf “ Evrensel İletişim Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabının 60. sayfasında kullanılan haritaya bakıldığında, harita değerlendirme formunda yer alan; “haritanın renk ve baskısı göz sağlığı yönünden iyi seçilmiş midir?”, “haritanın kaynağı kaynakçada belirtilmiş midir?”, “haritada ‘başlık’ bulunmakta mıdır?”, “haritada ‘lejant’ kısmına yer verilmiş midir?”, “haritada öğrencinin yönünü tespit edebileceği ‘yön oku/enlem-boylam’ dereceleri yer almakta mıdır?”, “haritada küçültme oranını gösteren ‘ölçek’ kullanılmış mıdır?”, “haritada kullanılan işaretler/semboller/çizgiler kolaylıkla okunabilmekte midir?”, haritada kullanılan yazılar öğrencinin kolaylıkla okuyabileceği nitelikte midir?” ve “harita, öğrencilerin de eklemeler yapabileceği şekilde hazırlanmış mıdır?” kriterlerine uygunluk göstermemektedir.

Örnek harita incelendiğinde, haritanın renk ve baskı kalitesi olarak iyi seçilmediği görülmektedir. Baskı kalitesinin iyi olmaması kullanılan yazıların bir kısmının okunabilmesini olumsuz etkilemiştir. Ayrıca haritanın renk uyumuna bakılacak olursa *koyu yeşil* renkle yazılan yazılar *yeşil* renk ile çevrelenmiştir. Yine *beyaz* renk ile *açık sarı* renk yan yana kullanılmıştır. Bu durum haritada renk uyumuna dikkat edilmediğini göstermektedir. Haritanın bu şekilde hazırlanmış olması, haritaya bakıldığında vurgulanmak istenen alanın dikkat çekiciliğinin ortadan kalkmasına ve haritanın daha az bilgilendirici hale gelmesine neden olmuştur. Halbuki harita, zıt renkler kullanılarak hazırlanması halinde hem görsel zenginliği artacak hem de daha bilgilendirici hale gelecektir. Ayrıca haritaya bakıldığında, haritanın türü ve içeriği

hakkında bilgi edinilmesini sağlayan başlık kısmına yer verilmediği görülmektedir. Haritada ilk dikkat çekici unsurların başında o haritanın başlık kısmı gelmektedir. Ancak kullanılan haritada bu duruma dikkat edilmemiştir. Halbuki haritanın bilgi vericiliği açısından başlığın önemi son derece büyüktür. Bir haritanın neyi anlattığını ve bizim ondan nasıl yararlanabileceğimizi ilk olarak başlığa bakarak anlayabiliriz. Örnekteki haritaya bakıldığında başlık bulunmadığından ilk anda bu haritadan hangi faydayı sağlayabileceğimiz anlaşılamamaktadır. Halbuki haritada “Türkiye Hava Olayları Haritası” başlığı yer alsa, bu haritanın hangi amaçlarla kullanılabileceği ve nasıl fayda görülebileceği daha net olarak anlaşılabilir. Haritadaki bir başka sorun ise harita da lejant kısmına yer verilmemiş olmasıdır. Lejantta bulunması gereken birçok simge, sembol, renk vb. unsurlar kullanılmıştır. Lejantın haritada olmaması bu unsurların ne anlama geldiğinin anlaşılmasını güçleştirmektedir. Haritada; şimşek, yağmur damlası, güneş, bulut gibi doğa olaylarına ait simgelere yer verilmiştir. Tüm bunların ne anlama geldiğinin lejantta açıklanması gerekmektedir. Ancak bunlar açıklanmadığı gibi haritada lejant bile kullanılmamıştır. Yapılan bu hata haritanın işlevselliğini ve kullanılabilirliğini olumsuz etkilemektedir. Çünkü öğrencinin incelediğinde kolaylıkla bilgi edinemeyeceği bir haritadan hedeflenen kazanıma ulaşması oldukça zor olacaktır. Yine örnek haritada öğrencinin haritaya baktığında yön tespiti yapabileceği yön oku/enlem-boylam derecelerine yer verilmemiştir. Haritada yön tespiti yapılabilecek yön oku/enlem-boylam dereceleri bulunmadığından ülkemizin Kuzey, Güney, Doğu ve Batı yönlerinin hava olaylarındaki farklılık anlaşılamamaktadır. Harita da yön oku/enlem-boylam dereceleri kullanılmış olsa, öğrenci ülkemizdeki iklim çeşitliliğini ve aynı anda farklı bölgelerde farklı hava olaylarının yaşandığını çok daha kolay öğrenebilme imkanına sahip olabilecektir. Tüm bu eksikliklerin yanında haritada yer alan yazı ve işaret/sembol/çizgilerin okunmasında da sorun yaşanmaktadır. Türkiye’nin Batı kıyıları ve Doğu sınırlarının bulunduğu alandaki hava durumu sembollerinin üzerine yazı gelmesinden dolayı, buralardaki sembollerin okunmasında güçlük yaşanmaktadır. Haritada büyük puntolu bir şekilde “Zamanla Bulutlanma Artacak” ve “Kuvvetli Yağış” yazıları yer almaktadır. Ancak bu yazıların haritaya yerleştirme şekillerindeki yanlışlık, haritanın bilgi vericilik düzeyini olumsuz etkilemiştir. Yapılan bu hatadan da anlaşılabilirliği gibi işaretlerin/sembollerin/çizgilerin

okunabilirliğini düşürmemek için kullanılan diğer unsurların (yazı, resim, renk vb.) haritaya yerleştirilme şekillerine dikkat edilmesi gerekmektedir.

4. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının, Biçim Bakımından Analizine Yönelik Evrensel İletişim Yayınları Örnek Haritası

Şekil 28. 4. sınıf Evrensel İletişim Yayınları "Dünya Siyasi Haritası"

4. sınıf "Evrensel İletişim Yayınları" sosyal bilgiler ders kitabının 150-151. sayfalarında kullanılan haritaya bakıldığında, harita değerlendirme formunda yer alan; "harita, renk ve baskısı göz sağlığı yönünden iyi seçilmiş midir?", "haritanın altında gerekli durumlarda kullanabilmek için 'kaynak' belirtilmiş midir?", "haritanın kaynağı kaynakçada belirtilmiş midir?", haritada 'lejant' kısmına yer verilmiş midir?", "haritada öğrencinin yönünü tespit edebileceği 'yön oku/enlem-boylam' dereceleri yer almakta mıdır?", "haritada küçültme oranını gösteren 'ölçek' kullanılmış mıdır?", "haritada kullanılan işaretler/semboller/çizgiler kolaylıkla okunabilmekte midir?", "haritada kullanılan yazılar öğrencinin kolaylıkla okuyabileceği nitelikte midir?" ve "harita, öğrencilerin de eklemeler yapabileceği şekilde hazırlanmış mıdır?" kriterlerine uygunluk göstermemektedir.

Örnek harita incelendiğinde, haritanın altında gerekli durumlarda yararlanabilmeye yönelik kaynak belirtilmemiştir. Yapılan birçok çalışmada dünya haritasına rastlamak mümkündür. Ancak bu haritaların ne kadarının doğru bir şekilde hazırlandığı şüphelidir. Ders kitaplarındaki dünya haritalarının da bu şüpheye

düşmemesi için nereden alındığının veya nereye hazırlatıldığının açık olarak belirtilmesi gerekir. Örnekteki haritada da görüldüğü gibi bu durum kitabı hazırlayanlar tarafından pek de göz önünde bulundurulmamıştır. Çünkü haritanın ne altında ne de kitabın kaynakça kısmında kaynağa yer verilmemiştir. Kullanılan haritaya bakıldığında, lejant kısmına yer verilmediği görülmektedir. Lejant haritayı anlayabilmemize ve ondan yararlanabilmemize yardımcı en önemli unsurlardandır. Çünkü haritalardaki birçok simge, sembol, çizgi, numara, renk vb. unsurlar lejant sayesinde anlam kazanır. Lejantın olmadığı bir haritaya bakan bir öğrenci kullanılan öğelerden hiç birisine anlam veremeyecektir ve o harita öğrenci açısından görsel bir resimden öteye gidemeyecektir. Ayrıca örnek haritada, ölçekte bulunmamaktadır. Haritada ölçeğin kullanılmaması, haritanın hangi oranda küçültülerek düzlem üzerine aktarıldığının bilinmemesine neden olmaktadır. Bir haritada ölçek, olmazsa olmaz unsurlardandır. Çünkü ölçeksiz bir harita olamaz. Örnekteki haritaya bakıldığında “Dünya Siyasi Haritası” başlığı atılmıştır. Yani ders kitabına bu görsel harita olarak konmuştur. Ancak ölçeği olmayan çizimler harita olarak kabul edilemez. Bu eksiklikte haritayı hazırlayanların bu kurala dikkat etmediklerini göstermektedir. Örnekte yer alan haritanın iki ayrı sayfada yer aldığı görülmektedir. Ayrıca harita baskı ve renk kalitesi yönünden de son derece başarısız hazırlanmıştır. Haritada, dünyada yer alan tüm ülke isimlerine, okyanuslara ve bazı önemli denizlere yer verilmiş olmasına rağmen sadece birkaç tane ülkenin ismi (Kanada, Rusya Federasyonu, Brezilya, ABD vb.) ve okyanuslar okunabilmektedir. Diğer ülkelerin hiçbirisinin ismi haritada okunamamaktadır. Halbuki haritanın başlığına bakıldığında “Dünya Siyasi Haritası” olduğu ifade edilmektedir. Kullanılan bir “Dünya Siyasi Haritasında” birkaç yer haricindeki hiçbir yer ve bölge isminin okunamaması haritanın bilgi vericilik düzeyini en alt seviyeye düşürmektedir.

B. İçerik Bakımından Haritaların Analizine İlişkin Bulgular

Tablo 4. 4. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarının, içerik bakımından analizine ilişkin bulgular

(Değ.meyen: Değerlendirilemeyen)

4. SINIF	Dikey Yayınları				Evrensel İletişim Yayınları			
	EVET	KISMEN	HAYIR	DEĞ.MEYEN	EVET	KISMEN	HAYIR	DEĞ.MEYEN
	<i>f</i>	<i>f</i>	<i>f</i>	<i>f</i>	<i>f</i>	<i>f</i>	<i>f</i>	<i>f</i>
HARİTA DEĞERLENDİRME FORM KRİTERLERİ								
18. Haritada konu ile ilgili yer isimlerine yeterince yer verilmiş midir?	2				2			
19. Haritada “Gereksiz bilgiye yer verilmez” ilkesine uyulmuş mudur?	2				2			
20. Haritada “Fazla ayrıntıya yer verilmez” ilkesine uyulmuş mudur?	2				2			
21. Harita; harita-konu uyumuna dikkat edilerek hazırlanmış mıdır?	2				2			
22. Harita ve kitapta, yer isimleri uyuşmakta mıdır?	2				2			
23. Harita lejantında kullanılan semboller/simgeler haritayı açıklayıcı nitelikte midir?		1	1					2
24. Harita; imla, noktalama ve diğer dil bilgisi kurallarına uygun mudur?	2				2			

Tablo 4’deki ilgili kriterde (18) değerlendirilen, “Dikey Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabından elde edilen bulgulara bakıldığında, haritaların 2’si de konu ile ilgili yer isimlerine yeterince yer verilerek hazırlanmıştır. Aynı şekilde “Evrensel İletişim Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabından elde edilen bulgulara bakıldığında, incelenen haritaların 2’si de konu ile ilgili yer isimlerine yeterince yer verilerek hazırlanmıştır.

Tablo 4’deki ilgili kriterde (19) değerlendirilen, “Dikey Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabından elde edilen bulgulara bakıldığında, haritaların 2’si de amacından uzaklaşacak gereksiz bilgilere yer verilmeden hazırlanmıştır. Aynı şekilde “Evrensel

İletişim Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabından elde edilen bulgulara bakıldığında, haritaların 2’sinde de gereksiz bilgilere yer verilmemiştir.

Tablo 4’deki ilgili kriterde (20) değerlendirilen, “Dikey Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabından elde edilen bulgulara bakıldığında, haritaların 2’sinde de haritayı amacından uzaklaştıracak fazla ayrıntıya yer verilmemiştir. Aynı şekilde “Evrensel İletişim Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabından elde edilen bulgulara bakıldığında, incelenen haritaların 2’sinde de fazla ayrıntıya yer verilmemiştir.

Tablo 4’deki ilgili kriterde (21) değerlendirilen, “Dikey Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabından elde edilen bulgulara bakıldığında, haritaların 2’si de konuyla uyumuna dikkat edilerek hazırlanmıştır. Aynı şekilde “Evrensel İletişim Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabından elde edilen bulgulara bakıldığında, haritaların 2’si de konuyla uyumlu olarak hazırlanmıştır.

Tablo 4’deki ilgili kriterde (22) değerlendirilen, “Dikey Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabından elde edilen bulgulara bakıldığında, haritaların 2’si de kitapta bulunan yer isimleriyle uyumaktadır. Aynı şekilde “Evrensel İletişim Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabından elde edilen bulgulara bakıldığında, incelenen haritaların 2’si de kitapta bulunan yer isimleriyle uyumaktadır.

Tablo 4’deki ilgili kriterde (23) değerlendirilen, “Dikey Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabından elde edilen bulgulara bakıldığında, haritaların 1’inin lejantında bulunan semboller/simgeler haritayı kısmen açıklayıcı nitelikteyken 1’inin lejantı haritayı açıklayıcı nitelikte değildir. “Evrensel İletişim Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabından elde edilen bulgulara bakıldığında ise incelenen haritaların 2’sinde de lejant bulunmadığından, ilgili kriterde değerlendirilememiştir.

Tablo 4’deki ilgili kriterde (24) değerlendirilen, “Dikey Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabından elde edilen bulgulara bakıldığında, haritaların 2’si de imla, noktalama ve diğer dil bilgisi kurallarına uygun olarak hazırlanmıştır. Aynı şekilde “Evrensel İletişim Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabından elde edilen bulgulara bakıldığında, haritaların 2’si de imla, noktalama ve diğer dil bilgisi kurallarına uygun hazırlanmıştır.

4. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının, İçerik Bakımından Analizine Yönelik Dikey Yayınları Örnek Haritası

DÜNYA HARİTASI

Şekil 29. 4. sınıf Dikey Yayınları “Dünya Haritası”

4. sınıf “Dikey Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabının 161. sayfasında kullanılan haritasına bakıldığında, harita değerlendirme formunda yer alan; “harita lejantında kullanılan semboller/simgeler haritayı açıklayıcı nitelikte midir?” kriterine uygunluk göstermemektedir.

Örnek harita incelendiğinde, ülkelerin başkentlerinin gösterildiği noktaların, ülkeleri bir birinden ayıran kırmızı çizgilerin neyi ifade ettiği lejantta belirtilmemiştir. Ayrıca lejantta yer alan ve 1972 Simla Antlaşması ile nihai statüsünün tam olarak belli olmadığı belirtilen “Keşmir Bölgesi’nin” haritada neresi olduğu da görülememektedir. Bu örnekten de anlaşılacağı gibi haritada yer alan bir sembolün/simgenin lejantta bulunuyor olması da yeterli değildir. Önemli olan o sembolün/simgenin öğrenci tarafından okunabilir nitelik taşımasıdır.

4. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının, İçerik Bakımından Analizine Yönelik Evrensel İletişim Yayınları Örnek Haritası

Şekil 30. 4. sınıf Evrensel İletişim Yayınları “Dünya Siyasi Haritası”

4. sınıf “Evrensel İletişim Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabının 150-151. sayfalarında kullanılan haritaya bakıldığında, harita değerlendirme formunda yer alan; “harita lejantında kullanılan semboller/simgeler haritayı açıklayıcı nitelikte midir?” kriterinde lejant bulunmadığından dolayı değerlendirilememiştir.

Örnek harita incelendiğinde lejant kısmına yer verilmediği görülmektedir. Bu yüzden harita ilgili kriterde değerlendirilememiştir. Ancak haritada ismi sınırlarının içerisine yazılması zor olan ülkeler (Örneğin; Azerbaycan, Belçika, Hollanda vb.) numara verilerek yazılmıştır. Ülke konumlarının daha iyi görülebilmesi için ismi uzun olan ülkelerin numara verilerek haritaya yazılmış olması, haritanın işlevselliğini arttırmıştır. Ancak burada eleştirilecek olan en önemli unsur, bu numaraların hangi ülkeleri temsil ettiğinin haritada açıklanmamış olmasıdır. Halbuki tüm bu bilgilerin lejant kullanılarak ifade edilmesi gerekirdi.

4.2. İkinci Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorum

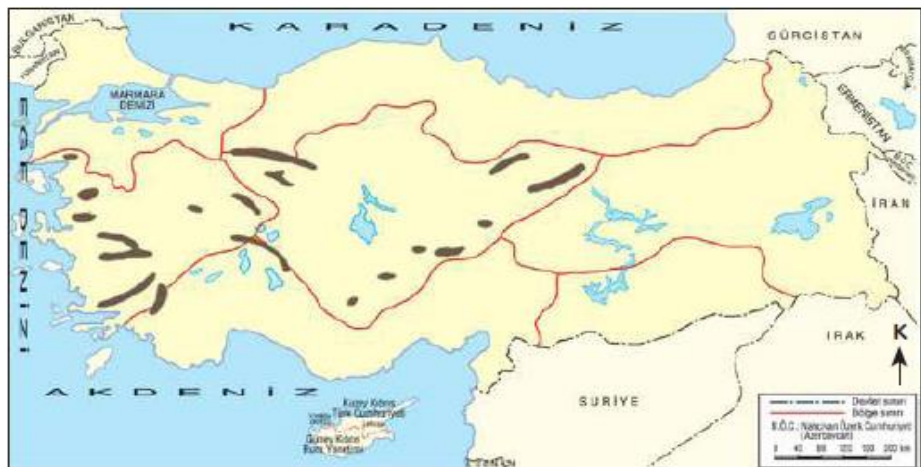
A. Biçim Bakımından Haritaların Analizine İlişkin Bulgular

Tablo 5. Harita, renk ve baskı yönünden iyi seçilmiş midir? sorusuna ilişkin bulgular

5. Sınıf	Evren Yayınları		Harf Yayınları	
	f	%	f	%
Evet	4	40,0	5	41,66
Kısmen	4	40,0	6	50,0
Hayır	2	20,0	1	8,33
Değerlendirilemeyen	-	0,0	-	0,0
TOPLAM	10	100,0	12	100,0

Tablo 5’teki ilgili kriterde değerlendirilen, “Evren Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabından elde edilen bulgulara bakıldığında, haritaların 4’ü (%40,0) renk ve baskı yönünden iyi seçilmişken 4’ünde (%40,0) renk uyumu bulunmadığından kısmen iyi seçilmiştir. Haritaların 2’si ise (%20,0) renk ve baskı kalitesi yönünden iyi seçilmemiştir. “Harf Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabından elde edilen bulgulara bakıldığında ise haritaların 5’i (%41,66) renk ve baskı yönünden iyi seçilmişken 6’sında (%50,0) renk uyumuna dikkat edilmediğinden kısmen iyi seçilmiştir. 1 (%8,33) harita ise renk ve baskı yönünden iyi seçilmemiştir.

Harita, renk ve baskı yönünden iyi seçilmiş midir? sorusuna ilişkin Evren Yayınları “Kısmen” Örneği

Şekil 31. 5. sınıf Evren Yayınları “Ege ve İç Anadolu Bölgeleri Dağların Uzunluk Yönü Haritası”

5. sınıf “Evren Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabının 54. sayfasındaki haritaya bakıldığında baskı kalitesinin iyi olduğu ancak renkler arasındaki uyuma dikkat edilmediği görülmektedir. Haritada hem Türkiye hem de Türkiye’nin komşu devletlerine yer verilmiştir. Ancak haritadaki renklere bakıldığında Türkiye’nin rengi *sarı*, komşu devletlerin rengi ise *açık sarı* olarak boyanmıştır. Yani birbirine yakın tondaki renkler tercih edilmiştir. Bu durum konuda vurgulanan Türkiye’nin dikkat çekiciliğini olumsuz etkilemiştir. Haritalarda dikkat çekiciliğinin sağlanabilmesi için yararlanılan unsurların başında renkler gelmektedir. Ancak örnekteki haritada da olduğu gibi kullanılan renkler dikkat çekiciliği sağlamak yerine daha da olumsuz etkilemiştir.

Harita, renk ve baskı yönünden iyi seçilmiş midir? sorusuna ilişkin Evren Yayınları “Hayır” Örneği

Şekil 32. 5. sınıf Evren Yayınları “Türkiye Fiziki Haritası”

5. sınıf “Evren Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabının 70. sayfasında kullanılan haritaya bakıldığında, haritanın renk ve baskı kalitesine dikkat edilmeden hazırlandığı görülmektedir. Fiziki haritalarda renkler çok önemli bir yere sahiptir. Konuda da fiziki haritaya yer verilmiştir. Ancak baskı kalitesinin haritada kötü olmasından dolayı yükselti basamaklarını gösteren renkler belli olmamaktadır. Ayrıca haritada renk uyumu da bulunmamaktadır. Türkiye’nin Doğu sınırının gösterildiği çizgi rengi ile yükselti basamaklarını gösteren renkler aynı tonda kullanılmıştır. Bu durum Türkiye’nin Doğu sınırı çizgisinin net bir şekilde görülememesine neden olmuştur. Tüm haritalarda renk uyumu ve baskı kalitesi çok önemlidir. Ancak bu durum fiziki haritalarda daha da önem kazanmaktadır. Çünkü fiziki haritalarda bulunan her renk, aslında bir anlam ifade etmektedir. Bu durum göz

önünde bulundurulmadığı takdirde o haritanın kullanılabilirliği olumsuz etkilenecektir.

Harita, renk ve baskı yönünden iyi seçilmiş midir? sorusuna ilişkin Harf Yayınları “Kısmen” Örneği

Şekil 33. 5. Sınıf Harf Yayınları “Türkiye ve Çevre Ülkeler Haritası”

5. sınıf “Harf Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabının 163. sayfasında kullanılan haritaya bakıldığında baskı kalitesinin iyi olduğu ancak renkler arası uyuma dikkat edilmeden hazırlandığı görülmektedir. Türkiye’nin coğrafi konumunun vurgulandığı haritada hem Türkiye’ye hem de farklı ülkelere yer verilmiştir. Haritada kullanılan renklere bakıldığında Türkiye’nin rengi *açık sarı*, komşu devletlerin rengi ise *sarı* renk olarak boyanmıştır. Birbirine yakın tonda olan renklerin kullanılması haritada vurgulanan Türkiye’nin dikkat çekiciliğini olumsuz etkilemiştir. Dikkat çekiciliği arttırması beklenen renklerin bunu daha da düşürmesi, haritalardaki renk kombinasyonuna ayrı bir önem verilmesi gerektiğini bizlere göstermektedir. Örnekteki harita incelendiğinde birbirine yakın renklerin kullanılması yerine Türkiye, Ortadoğu, Avrupa ve Kafkas ülkelerinin, birbirine zıt renklerde kullanılmış olması konunun ve haritanın amacına ulaşmasını daha kolay hale getirecektir.

Harita, renk ve baskı yönünden iyi seçilmiş midir? sorusuna ilişkin Harf Yayınları “Hayır” Örneği

Şekil 34. 5. sınıf Harf Yayınları “Türkiye Fiziki Haritası”

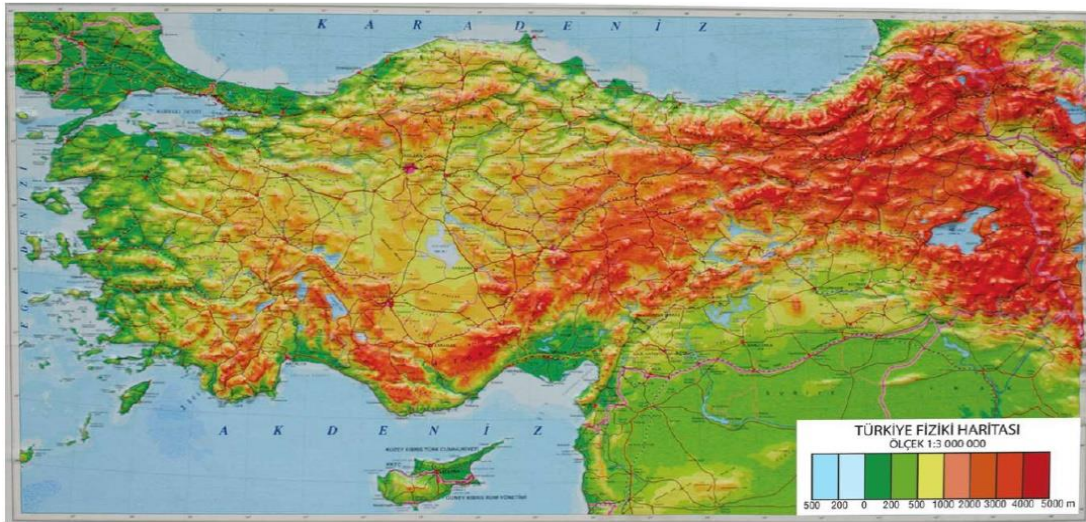
5. sınıf “Harf Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabının 66. sayfasında kullanılan haritaya bakıldığında, baskı kalitesi yönünden haritanın son derece kötü hazırlandığı görülmektedir. Fiziki haritalarda renkler çok önemli bir yere sahiptir. Konuda da fiziki harita kullanılmıştır. Ancak baskı kalitesinin kötü olmasından dolayı haritadaki yükselti basamaklarını gösteren renkler bile belli olmamaktadır. Ayrıca haritada otoyollara, karayollarına, demiryollarına, önemli nehirlere, sınırlara ve önemli coğrafi sembollere yer verilmesine rağmen bunların hiç birisi de haritada okunamamaktadır. Kullanılan renklerin, yazıların, sembollerin, çizgilerin, işaretlerin vb. hiçbir unsurun kolaylıkla okunamadığı bir harita, öğrenci açısından verimli olmayacaktır. Örnekte yer alan harita, ders kitabında incelendiğinde görsel bir tasarımdan öte gidememektedir. Çünkü harita mevcut haliyle hedeflenen kazanımları gerçekleştirmekte oldukça yetersiz kalmaktadır.

Tablo 6. Harita, metnin uygun yerinde, ilgili olduğu konu ile aynı sayfada bulunmakta mıdır? sorusuna ilişkin bulgular

5. Sınıf	Evren Yayınları		Harf Yayınları	
	<i>f</i>	%	<i>f</i>	%
Evet	9	90,0	12	100,0
Kısmen	-	0,0	-	0,0
Hayır	1	10,0	-	0,0
Değerlendirilemeyen	-	0,0	-	0,0
TOPLAM	10	100,0	12	100,0

Tablo 6'daki ilgili kriterde değerlendirilen, "Evren Yayınları" sosyal bilgiler ders kitabından elde edilen bulgulara bakıldığında, haritaların 9'u (%90,0) ilgili olduğu konu ile aynı sayfada bulunmaktayken 1'i (%10,0) konu ile aynı sayfada bulunmamaktadır. "Harf Yayınları" sosyal bilgiler ders kitabından elde edilen bulgulara bakıldığında ise haritaların 12'si de (%100,0) ilgili olduğu konuyla aynı sayfada bulunmaktadır.

Harita, metnin uygun yerinde, ilgili olduğu konu ile aynı sayfada bulunmakta mıdır? sorusuna ilişkin Evren Yayınları "Hayır" Örneği

▲ Türkiye (kabartma) fiziki haritası fotoğrafı.

Şekil 35. 5. sınıf Evren Yayınları "Türkiye Kabartma Fiziki Haritası"

5. sınıf "Evren Yayınları" sosyal bilgiler ders kitabının 53. sayfasında kullanılan haritaya bakıldığında, metnin yer aldığı sayfada kullanılmadığı görülmektedir. Konu metni 52. sayfada son bulmuşken harita 53. sayfaya konulmuştur. Bu şekilde

kullanılan bir harita konu-harita bağlantısını olumsuz etkilemektedir. Çünkü konu içeriğinde geçen yer isimlerini haritada incelemek isteyen bir öğrenci sık sık sayfa değişikliği yapmak zorunda kalacaktır. Bu durumda öğrencinin sıkılmasına ve konuyu öğrenme isteğinin azalmasına sebebiyet verebilir.

Tablo 7. Haritanın altında gerekli durumlarda kullanabilmek için “kaynak” belirtilmiş midir? sorusuna ilişkin bulgular

5. Sınıf	Evren Yayınları		Harf Yayınları	
	f	%	f	%
Evet	2	20,0	7	58,33
Kısmen	-	0,0	-	0,0
Hayır	8	80,0	5	41,66
Değerlendirilemeyen	-	0,0	-	0,0
TOPLAM	10	100,0	12	100,0

Tablo 7’deki ilgili kriterde değerlendirilen, “Evren Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabından elde edilen bulgulara bakıldığında, haritaların 2’sinin (%20,0) altında kaynak belirtilmişken 8’inin (%80,0) altında kaynak bulunmamaktadır. “Harf Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabından elde edilen bulgulara bakıldığında ise haritaların 7’sinin (%58,33) altında kaynak belirtilmişken 5’in de (%41,66) kaynak bulunmamaktadır.

Haritanın altında gerekli durumlarda kullanabilmek için “kaynak” belirtilmiş midir? sorusuna ilişkin Evren Yayınları “Hayır” Örneği

Şekil 36. 5. sınıf Evren Yayınları “Türkiye Ekonomik Faaliyetler Haritası”

5. sınıf “Evren Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabının 74-75. sayfalarında kullanılan haritaya bakıldığında, ülkemizdeki önemli ekonomik faaliyetlere yer verilmiştir. Ancak kullanılan bu bilgilerin nereden alındığına veya hangi kaynaklar kullanılarak hazırlandığına yönelik her hangi bir bilgi haritada belirtilmemiştir. Halbuki haritanın altında kaynak bulunması öğrenci açısından daha faydalı olacaktır. Çünkü ana kaynağa ulaşmak daha kolay hale gelecektir.

Haritanın altında gerekli durumlarda kullanabilmek için “kaynak” belirtilmiş midir? sorusuna ilişkin Harf Yayınları “Hayır” Örneği

Şekil 37. 5. sınıf Harf Yayınları “Türkiye Nüfus Yoğunluğu Haritası”

5. sınıf “Harf Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabının 67. sayfasında kullanılan haritaya bakıldığında, Türkiye’nin nüfus yoğunluğu değerlerine yer verilmiştir. Ancak kullanılan bu değerlerin nereden alındığına veya haritanın hangi kaynaktan yararlanılarak hazırlandığına dair bir bilgi bulunmamaktadır. Halbuki haritada kaynak doğrudan verilmiş olsa öğrencinin ana kaynağa ulaşabilmesi daha kolay olacaktır.

Tablo 8. Haritanın kaynağı kaynakçada belirtilmiş midir? sorusuna ilişkin bulgular

5. Sınıf	Evren Yayınları		Harf Yayınları	
	f	%	f	%
Evet	10	100,0	6	50,0
Kısmen	-	0,0	-	0,0
Hayır	-	0,0	6	50,0
Değerlendirilemeyen	-	0,0	-	0,0
TOPLAM	10	100,0	12	100,0

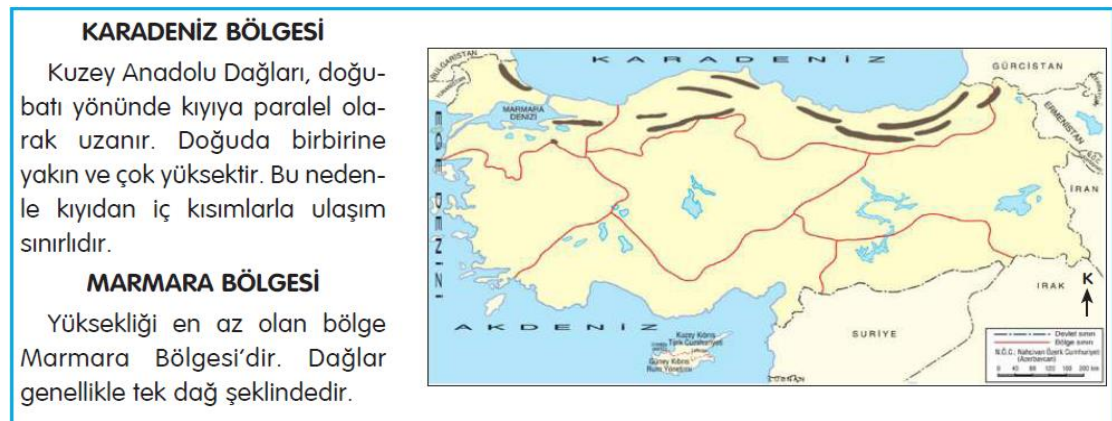
Tablo 8’deki ilgili kriterde değerlendirilen, “Evren Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabından elde edilen bulgulara bakıldığında, haritaların 10’unun da (%100,0) kaynağına, ders kitabının kaynakça kısmında yer verilmiştir. “Harf Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabından edilen bulgulara bakıldığında ise haritaların 6’sının (%50,0) kaynağı, kaynakça kısmında belirtilmişken 6’sının (%50,0) kaynağı kaynakçada belirtilmemiştir.

Tablo 9. Haritada “Haritaların sayfanın bir yerine sıkıştırılmaması” ilkesine uyulmuş mudur? sorusuna ilişkin bulgular

5. Sınıf	Evren Yayınları		Harf Yayınları	
	<i>f</i>	%	<i>f</i>	%
Evet	6	60,0	12	100,0
Kısmen	4	40,0	-	0,0
Hayır	-	0,0	-	0,0
Değerlendirilemeyen	-	0,0	-	0,0
TOPLAM	10	100,0	12	100,0

Tablo 9’deki ilgili kriterde değerlendirilen, “Evren Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabından elde edilen bulgulara bakıldığında, haritaların 6’sı (%60,0) sayfanın bir yerine sıkıştırılmadan kullanılmışken 4’ü (%40,0) haritanın dikkat çekiciliğini tamamen ortadan kaldırmayacak şekilde kısmen sıkıştırılmadan kullanılmıştır. “Harf Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabından elde edilen bulgulara bakıldığında ise haritaların 12’si de (%100,0) sayfanın bir yerine sıkıştırılmadan kullanılmıştır.

Haritada “Haritaların sayfanın bir yerine sıkıştırılmaması” ilkesine uyulmuş mudur? sorusuna ilişkin Evren Yayınları “Kısmen” Örneği

Şekil 38. 5. sınıf Evren Yayınları “Karadeniz ve Marmara Bölgeleri Dağların Uzunlaşım Yönü Haritası”

5. sınıf “Evren Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabının 54. sayfasında kullanılan haritaya bakıldığında, haritanın sayfanın bir bölümüne yerleştirildiği görülmektedir. Haritanın bu şekilde yerleştirilmiş olması dikkat çekiciliğini kısmen de olsa olumsuz etkilemiştir. Haritalar ders kitaplarındaki en önemli yardımcı unsurlardandır. Bu yüzden haritalar ders kitabına yerleştirilirken haritayı önemsiz kılacak şekilde sayfanın küçük bir yerine veya bir kısmına yerleştirilmemelidir. Ayrıca sayfaya sığdırabilmek için oldukça küçültülerek çizilen haritalardaki yazılar, renkler, simgeler, çizgiler vb. unsurlar zorlukla okunabilmektedir. Haritalar bu eksikliklere sebebiyet vermeden hazırlanıp ders kitabına konulmalıdır.

Tablo 10. Haritada ülke ve bölgeleri birbirinden ayıran “sınır çizgilerine” yer verilmiş midir? sorusuna ilişkin bulgular

5. Sınıf	Evren Yayınları		Harf Yayınları	
	f	%	f	%
Evet	7	70,0	7	58,33
Kısmen	-	0,0	-	0,0
Hayır	3	30,0	5	41,66
Değerlendirilemeyen	-	0,0	-	0,0
TOPLAM	10	100,0	12	100,0

Tablo 10’deki ilgili kriterde değerlendirilen, “Evren Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabından elde edilen bulgulara bakıldığında, haritaların 7’sinde (%70,0) sınır çizgilerine yer verilmişken 3’ünde (%30,0) yer verilmemiştir. “Harf Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabından elde edilen bulgulara bakıldığında ise haritaların 7’sinde (%58,33) sınır çizgilerine yer verilmişken 5’inde (%41,66) yer verilmemiştir.

Haritada ülke ve bölgeleri birbirinden ayıran “sınır çizgilerine” yer verilmiş midir? sorusuna ilişkin Evren Yayınları “Hayır” Örneği

Şekil 39. 5. sınıf Evren Yayınları “Türkiye Hava Durumu Haritası”

5. sınıf “Evren Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabının 56. sayfasında kullanılan haritaya bakıldığında, ülkemizdeki illerden bazılarında yer verilmiştir. Ancak bu illerin sınırlarının verilmemesinden dolayı illerin sahip olduğundan çok daha büyük alanlara yayıldıkları görülmektedir. Örneğin; Antalya iline bakıldığında, sınırlarının çizilmemesinden dolayı, kullanılan sembolle birlikte İç Anadolu bölgesine kadar yayılmıştır. Bu durum da Antalya’nın ülkemizdeki konumu hakkında yanlış bilgiye sahip olunmasına sebebiyet vermektedir. Bu tür yanlış bilgilerin önüne geçilebilmesi için sınır çizgilerinin haritada kullanılması önemli bir unsurdur. Ayrıca kullanılan çizgilerin neyi ifade ettiği, haritanın lejantında mutlaka açıklanmalıdır.

Haritada ülke ve bölgeleri birbirinden ayıran “sınır çizgilerine” yer verilmiş midir? sorusuna ilişkin Harf Yayınları “Hayır” Örneği

Şekil 40. 5. sınıf Harf Yayınları “Türkiye İklim Haritası”

5. sınıf “Harf Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabının 62. sayfasında kullanılan haritaya bakıldığında, Türkiye’deki tüm il merkezlerine yer verilmiştir. Ancak il merkezlerinin sınırlarının bulunmamasından dolayı hangi ilde hangi iklimlerin görüldüğü tam olarak anlaşılamamaktadır. Örneğin; Kahramanmaraş, Çankırı, İstanbul, Gümüşhane vb. illerde birden fazla iklim türü görülmektedir. Ancak haritada il sınırlarına yer verilmemesinden dolayı bu illerde sadece tek bir iklimin görüldüğü anlaşılmaktadır. Bununla birlikte yaşanan bir başka problem ise incelenen bazı haritalarda, çizgilerin okunabilirliğinin düşük olmasıdır. Haritalarda ülkeleri ve bölgeleri çevreleyen çizgilerle, ülkenin veya bölgenin renkleri benzer renk ve tonda çizilebilmektedir. Bu durumda haritaya bakıldığında kullanılan çizgilerin okunamamasına neden olmaktadır.

Tablo 11. Haritada “başlık” bulunmakta mıdır? sorusuna ilişkin bulgular

5. Sınıf	Evren Yayınları		Harf Yayınları	
	<i>f</i>	%	<i>f</i>	%
Evet	4	40,0	10	83,33
Kısmen	-	0,0	-	0,0
Hayır	6	60,0	2	16,66
Değerlendirilemeyen	-	0,0	-	0,0
TOPLAM	10	100,0	12	100,0

Tablo 11’deki ilgili kriterde değerlendirilen, “Evren Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabından elde edilen bulgulara bakıldığında, haritaların 4’ünde (%40,0) başlık bulunmaktayken 6’sında (%60,0) başlık yer almamaktadır. “Harf Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabından elde edilen bulgulara bakıldığında ise haritaların 10’unda (%83,33) başlık kısmına yer verilmişken 2’sinde (%16,66) başlık bulunmamaktadır.

Haritada “başlık” bulunmakta mıdır? sorusuna ilişkin Evren Yayınları “Hayır” Örneği

Şekil 41. 5. sınıf Evren Yayınları “Ege ve İç Anadolu Bölgeleri Dağların Uzunluk Yönü Haritası”

5. sınıf “Evren Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabının 54. sayfasında kullanılan haritaya bakıldığında, harita türü ve içeriği hakkında bilgi edinilmesini sağlayan başlığa yer verilmediği görülmektedir. Haritalarda kullanılan başlık bilgilendirme amacını taşımaktadır. Ancak başlığın yer almadığı bir haritada bu amaç daha zor gerçekleşecektir. Çünkü bir haritadan nasıl yararlanabileceğimizi, o haritayı hangi alanlarda kullanabileceğimizi başlığa bakarak anlayabiliriz. Örneğin onlarca

haritanın bulunduğu bir atlada, istediğimiz bir haritaya ulaşabilmek için ilk olarak başlık kısmına bakarız. Çünkü tüm haritaların içeriğini tek tek inceleyip ne haritasını olduğunu tespit etmek bizi zaman kaybına uğratacaktır. Bu bakımdan haritalarda başlığın önemi son derece büyüktür.

Haritada “başlık” bulunmakta mıdır? sorusuna ilişkin Harf Yayınları “Hayır” Örneği

Şekil 42. 5. sınıf Harf Yayınları “Halk Oyunları Haritası”

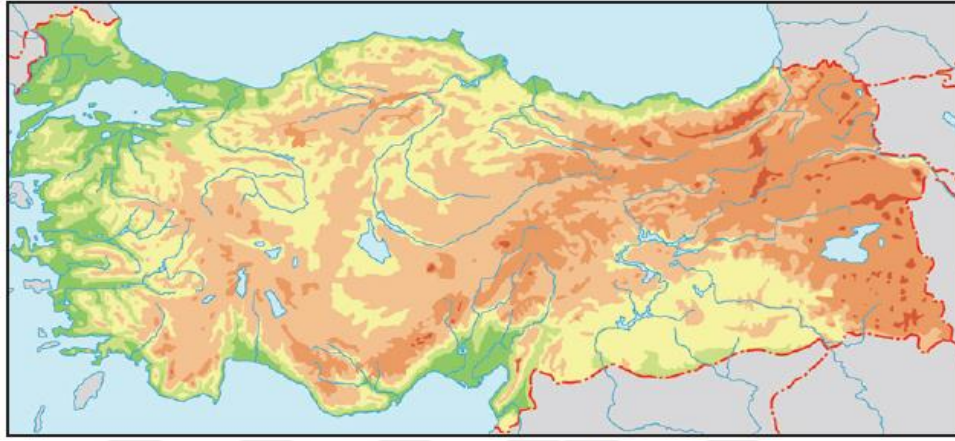
5. sınıf “Harf Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabınının 36-37. sayfalarında kullanılan haritaya bakıldığında başlık kısmına yer verilmemiştir. Halbuki başlık kısmı haritaların amacını ve içeriğini bizlere sunmaktadır. Bu eksiklik haritaya bakıldığında o haritadan hangi kazanımlara ulaşabileceğimizi anlayamamamıza neden olmaktadır. Örnekteki harita ülkemizdeki halk oyunlarının coğrafi dağılışını anlatmaktadır. Ancak haritada başlığın bulunmamasından dolayı, bir öğrencinin bunu anlayabilmesi daha zor hale gelmektedir.

Tablo 12. Haritada “lejant” kısmına yer verilmiş midir? sorusuna ilişkin bulgular

5. Sınıf	Evren Yayınları		Harf Yayınları	
	<i>f</i>	%	<i>f</i>	%
Evet	8	80,0	8	66,6
Kısmen	-	0,0	-	0,0
Hayır	2	20,0	4	33,33
Değerlendirilemeyen	-	0,0	-	0,0
TOPLAM	10	100,0	12	100,0

Tablo 12’deki ilgili kriterde değerlendirilen, “Evren Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabından elde edilen bulgulara bakıldığında, haritaların 8’inde (%80,0) lejant bulunmaktayken 2’sinde (%20,0) yer almamaktadır. “Harf Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabından elde edilen bulgulara bakıldığında ise haritaların 8’inde (%66,66) lejanta yer verilmişken 4’ünde (%33,33) lejant kısmına yer verilmemiştir.

Haritada “lejant” kısmına yer verilmiş midir? sorusuna ilişkin Evren Yayınları “Hayır” Örneği

Şekil 43. 5. sınıf Evren Yayınları “Türkiye Fiziki Haritası”

5. sınıf “Evren Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabının 70. sayfasında kullanılan haritaya bakıldığında, ülkemizin fiziki özelliklerine yer verilmiştir. Ancak haritada lejantın bulunmaması verilen renklerin neyi ifade ettiğinin anlaşılmasına neden olmaktadır. Özellikle fiziki haritalarda bulunan renklerin her biri ayrı bir anlama gelmektedir. Renkler, yükselti basamaklarını temsil ettiklerinden, hangi rengin hangi yüksekliği ifade ettiği lejantta mutlaka belirtilmelidir. Aksi durumda, fiziki haritalardaki farklı renklerin anlamlarını öğrencinin kavrayabilmesi mümkün olmayacaktır. Çünkü öğrencilerin haritaya baktığında yeşil rengin yükseltisi az, kahverenginin yükseltisi fazla alanları gösterdiğini anlayabilmesi oldukça zordur.

Haritada “lejant” kısmına yer verilmiş midir? sorusuna ilişkin Harf Yayınları “Hayır” Örneği

Şekil 44. 5. sınıf Harf Yayınları “Ülkemizin Önemli Doğal Varlıklar ve Kültürel Öğeler Haritası”

5. sınıf “Harf Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabının 34-35. sayfalarında kullanılan haritaya bakıldığında, simgelerin, sembollerin, çizgilerin vb. neyi ifade ettiğini açıklayan lejanta yer verilmediği görülmektedir. Yapılan bu eksiklik haritanın anlaşılabilirliğini oldukça düşürmüştür. Çünkü haritaya bakıldığında farklı farklı çizgiler, simgeler, renkler, kısaltmalar bulunmaktadır. Lejantın olmadığı bir haritada, tüm bu farklı unsurlara anlam yükleyebilmek öğrenci açısından oldukça zor bir ihtimaldir. Bu yüzden lejantın haritada mutlaka bulunması gerekir. Aksi durumda harita anlaşılması zor ve sadece onu hazırlayanlar tarafından anlaşılacak bir görsel durumuna gelecektir. Örnek verecek olursak haritada ülkemizin komşu devletleriyle olan sınırları iki farklı şekilde çizilmiştir. Bazı yerlerde siyah kesik çizgi bulunmaktayken bazı yerlerde bu kullanılmamıştır. Bu farklılığın sebebinin haritada bulunması gereken lejantta açıklanması gerekirdi.

Tablo 13. Harita lejantında yer alan sembollere, haritada yer verilmiş midir? sorusuna ilişkin bulgular

5. Sınıf	Evren Yayınları		Harf Yayınları	
	<i>f</i>	%	<i>f</i>	%
Evet	8	80,0	6	50,0
Kısmen	-	0,0	2	16,6
Hayır	-	0,0	-	0,0
Değerlendirilemeyen	2	20,0	4	33,33
TOPLAM	10	100,0	12	100,0

Tablo 13’deki ilgili kriterde değerlendirilen, “Evren Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabından elde edilen bulgulara bakıldığında, haritaların 8’inde (%80,0) lejantta yer alan sembollere haritada da yer verilmişken 2’sinde (%20,0) lejant bulunmadığından dolayı değerlendirmeye alınamamıştır. “Harf Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabından elde edilen bulgulara bakıldığında ise haritaların 6’sının (%50,0) lejantında yer alan sembollere haritada verilmişken 2’sinde (%16,66) kısmen yer verilmiştir. Haritaların 4’ünde (%33,33) ise lejant bulunmadığından kritere uygunluğu değerlendirilememiştir.

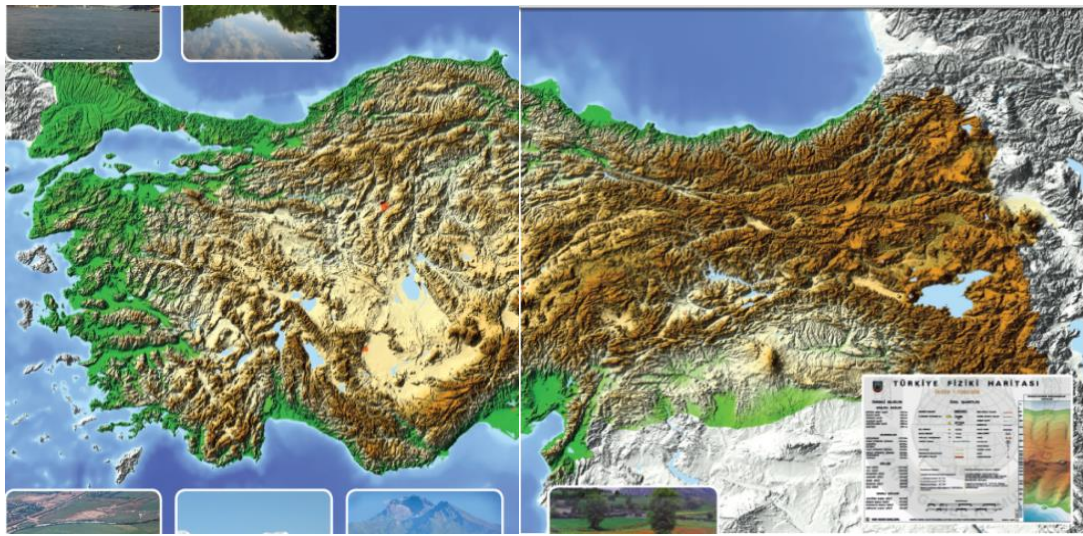
Harita lejantında yer alan sembollere, haritada yer verilmiş midir? sorusuna ilişkin Evren Yayınları “Değerlendirilemeyen” Örneği

Şekil 45. 5. sınıf Evren Yayınları “Dünya Siyasi Haritası”

5. sınıf “Evren Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabının 156. sayfasında kullanılan haritaya bakıldığında, haritada lejanta yer verilmediği görülmektedir. Bu yüzden değerlendirmeye alınamamıştır. Haritaya bakıldığında ne anlama geldiğini öğrenebilmemiz için lejantta bulunması gereken birçok çizgi ve kısaltmalar bulunmaktadır. Ancak haritada lejanta yer verilmemesi çizgi ve kısaltmaların anlamlarının da öğrenilememesine sebep olmaktadır. Bu tür sorunlarla karşılaşmamak için lejantın varlığı önem arz etmektedir.

Harita lejantında yer alan sembollere, haritada yer verilmiş midir? sorusuna ilişkin Harf Yayınları “Kısmen” Örneği

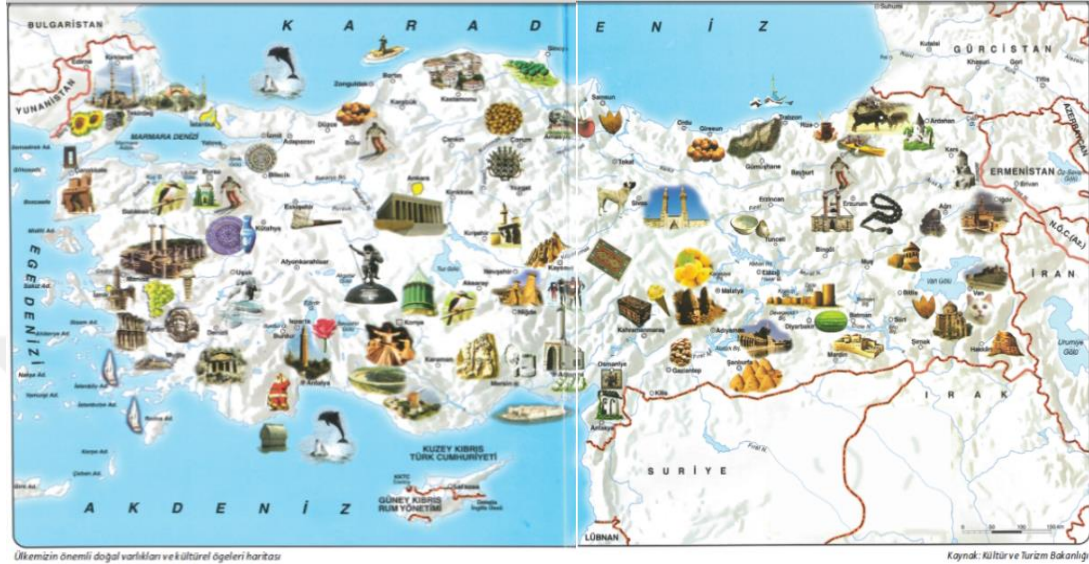

Şekil 46. 5. sınıf Evren Yayınları “Türkiye Fiziki Haritası”

5. sınıf “Evren Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabının 60-61. sayfalarında kullanılan haritaya bakıldığında, lejant kısmında birçok bilgiye yer verilmiştir. Lejantta; ülkemizdeki önemli dağların yükseltilerine, göller ve barajların alanlarına, il ve ilçe merkezlerine ait sembollere, karayollarına, otoyollara, demiryollarına vb. birçok sembollere yer verilmiştir. Ancak haritada lejantta kullanılan sembollerden sadece yükselti basamaklarını gösteren renklerin bulunduğu görülmektedir. Haritada lejantın bulunmaması durumunda yaşanabilecek olan eksiklikler daha önceki örnek haritalarda ifade edilmiştir. Şekil 62’ye bakıldığında ise lejant ile ilgili bir başka sorun karşımıza çıkmaktadır. Lejant, haritada bulunan unsurların anlamını açıklamaya yardımcı olan kısımdır. Bu yüzden lejantta sadece haritada kullanılmış olan unsurlar (simge, sembol, resim, çizgi, yazı vb.) yer almalıdır. Yani haritada

olmayan bir simge, sembol, renk vb. unsurların lejantta yer alması gereksiz bir durumdur.

Harita lejantında yer alan sembollere, haritada yer verilmiş midir? sorusuna ilişkin Harf Yayınları “Değerlendirilemeyen” Örneği

Şekil 47. 5. sınıf Harf Yayınları “Ülkemizin Önemli Doğal Varlıklar ve Kültürel Ögeler Haritası”

5. sınıf “Harf Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabının 34-35. sayfalarında kullanılan haritaya bakıldığında, lejant kısmına yer verilmemiştir. Bu yüzden haritanın kritere uygunluğu değerlendirilememiştir. Lejantın mutlaka bulunması gereken bir haritada bu durumun göz ardı edilmesi yapılan büyük bir hatadır. Çünkü haritada bir birinden farklı birçok simge, sembol, çizgi, yazı vb. yer almaktadır. Tüm bunların ne anlama geldiğini lejant olmadan anlayabilmek oldukça zordur.

Tablo 14. Haritada öğrencinin yönünü tespit edebileceği “yön oku/enlem-boylam dereceleri” yer almakta mıdır? sorusuna ilişkin bulgular

5. Sınıf	Evren Yayınları		Harf Yayınları	
	f	%	f	%
Evet	7	70,0	1	8,33
Kısmen	-	0,0	-	0,0
Hayır	3	30,0	11	91,66
Değerlendirilemeyen	-	0,0	-	0,0
TOPLAM	10	100,0	12	100,0

Tablo 14’teki ilgili kriterde değerlendirilen, “Evren Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabından elde edilen bulgulara bakıldığında, haritaların 7’sinde (%70,0) yön oku/enlem-boylam dereceleri bulunmaktayken 3’ünde (%30,0) yer verilmemiştir. “Harf Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabından elde edilen bulgulara bakıldığında ise haritaların 1’inde (%8,33) yön oku/enlem-boylam derecelerine yer verilmişken 11’inde (%91,66) yer verilmemiştir.

Haritada öğrencinin yönünü tespit edebileceği “yön oku/enlem-boylam dereceleri” yer almakta mıdır? sorusuna ilişkin Evren Yayınları “Hayır” Örneği

Şekil 48. 5. sınıf Evren Yayınları “Türkiye Hava Durumu Haritası”

5. sınıf “Evren Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabının 56. sayfasında kullanılan haritaya bakıldığında, öğrencilerin yönünü tespit edebileceği yön oku/enlem-boylam derecelerine yer verilmemiştir. Bu eksiklik öğrencinin haritaya baktığında; ülkemizin Doğusunun Batısından, Kuzeyinin Güneyinden iklim, yağış miktarı, yağış türü olarak bir birinden farklı olduğu yorumunu yapamamasına neden olmaktadır. Ayrıca öğrenci haritaya baktığında kendi yönünü de tespit edebilmelidir. Örneğin; Samsun da oturan bir öğrenci kendi ilinin Erzurum’un batısında, İstanbul’un doğusunda olduğunu anlayabilmelidir. Ancak yön oku/enlem-boylam dereceleri bulunmayan bir haritada, öğrencinin bu tespiti yapabilmesi oldukça zordur.

Haritada öğrencinin yönünü tespit edebileceği “yön oku/enlem-boylam dereceleri” yer almakta mıdır? sorusuna ilişkin Harf Yayınları “Hayır” Örneği

Şekil 49. 5. sınıf Harf Yayınları “Türkiye İklim Haritası”

5. sınıf “Harf Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabının 62. sayfasında kullanılan haritaya bakıldığında, öğrencinin yön tespiti yapabileceği yön oku/enlem- boylam derecelerine yer verilmediği görülmektedir. Haritanın bulunduğu 62. sayfadaki konu içeriğine bakılacak olursa “Üç tarafı denizlerle çevrili olan ülkemiz çok çeşitli yüzey şekillerine sahiptir. **Kuzeyinde** ve **güneyinde** dağlar denize paralel uzandığından iç kısımlara, denizin etkisi ulaşamaz” şeklinde bilgi yer almaktadır. Ancak haritada yön tespiti yapılamadığından dolayı Doğu’nun, Batı’nın, Kuzey’in ve Güney’in hangi yönler olduğunun öğrenciler tarafından tespiti oldukça zordur. Bu bakımdan ders kitabında geçen bilginin, haritada uygulanabilir olması için yön oku/enlem- boylam derecelerine mutlaka yer verilmesi gerekir. Eleştirilecek nokta ise konu içeriğinde Doğu, Batı, Kuzey ve Güney şeklinde yön belirten kelimeler geçmesine rağmen yön oku/enlem- boylam derecelerinin haritada kullanılmamış olmasıdır. Kitap yazar ve denetmenlerinin bu tür eksiklikleri mutlaka gidermesi gerekmektedir.

Tablo 15. Haritada küçültme oranını gösteren “ölçek” kullanılmış mıdır? sorusuna ilişkin bulgular

5. Sınıf	Evren Yayınları		Harf Yayınları	
	<i>f</i>	%	<i>f</i>	%
Evet	8	80,0	7	58,33
Kısmen	-	0,0	-	0,0
Hayır	2	20,0	5	41,66
Değerlendirilemeyen	-	0,0	-	0,0
TOPLAM	10	100,0	12	100,0

Tablo 15’deki ilgili kriterde değerlendirilen, “Evren Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabından elde edilen bulgulara bakıldığında, haritaların 8’inde (%80,0) ölçek bulunmaktayken 2’sinde (%20,0) ölçek bulunmamaktadır. “Harf Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabından elde edilen bulgulara bakıldığında ise haritaların 7’sinde (%58,33) ölçek yer almaktayken 5’inde (%41,66) bulunmamaktadır.

Haritada küçültme oranını gösteren “ölçek” kullanılmış mıdır? sorusuna ilişkin Evren Yayınları “Hayır” Örneği

Şekil 50. 5. sınıf Evren Yayınları “Türkiye Hava Durumu Haritası”

5. sınıf “Evren Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabının 56. sayfasında kullanılan haritaya bakıldığında ölçek bulunmamaktadır. Ölçeğin bulunmaması, haritanın temel öğelerinden birisinin kullanımına önem verilmediğini göstermektedir. Örnekteki haritada da görüldüğü gibi Türkiye haritasının düzlem üzerine aktarılabilmesi için mutlaka belirli oranda küçültülmesi gerekir. Fakat haritaya bakıldığında yapılan küçültme oranını gösteren ölçek haritada kullanılmamıştır.

Haritada küçültme oranını gösteren “ölçek” kullanılmış mıdır? sorusuna ilişkin Harf Yayınları “Hayır” Örneği

Şekil 51. 5. Sınıf Harf Yayınları “Türkiye ve Çevre Ülkeler Haritası”

5. sınıf “Harf Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabının 163. sayfasında kullanılan haritaya bakıldığında, haritanın hangi oranda küçültüldüğünü gösteren ölçek bulunmamaktadır. Ölçek haritanın olmazsa olmaz unsurlarındandır. Haritada kullanılan başlığa bakıldığında “Türkiye ve Çevre Ülkeler Haritası” yer almaktadır. Yani ders kitabına bu görsel harita olarak konmuştur. Fakat ölçeksiz bir harita olamaz. Bu da haritanın çiziminde ve hazırlanmasında hata yapıldığını göstermektedir.

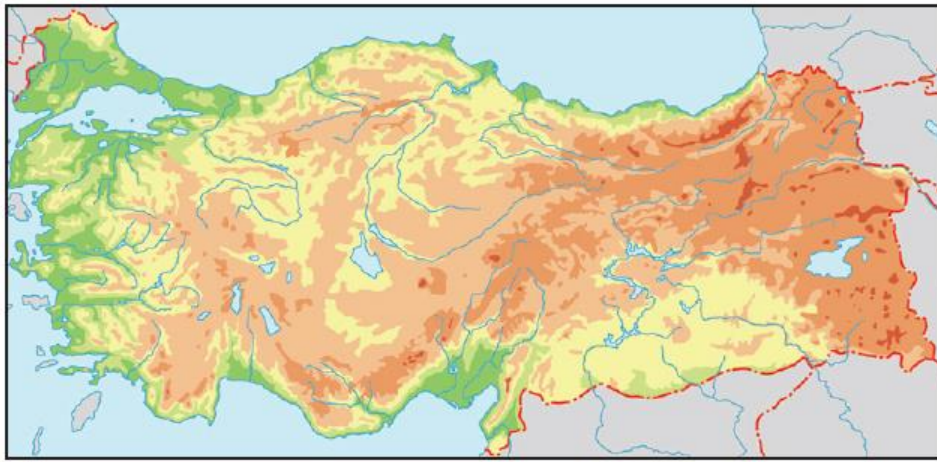
Tablo 16. Haritada kullanılan ilgili yer isimleri ve diğer işaretler/semboller tam yerinde kullanılmış mıdır? sorusuna ilişkin bulgular

5. Sınıf	Evren Yayınları		Harf Yayınları	
	<i>f</i>	%	<i>f</i>	%
Evet	9	90,0	11	91,66
Kısmen	-	0,0	-	0,0
Hayır	-	0,0	-	0,0
Değerlendirilemeyen	1	10,0	1	8,33
TOPLAM	10	100,0	12	100,0

Tablo 16’deki ilgili kriterde değerlendirilen, “Evren Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabından elde edilen bulgulara bakıldığında, haritaların 9’unda (%90,0) yer isimleri ve diğer işaretler/semboller tam yerinde kullanılmıştır. Haritaların 1’inde

(%10,0) herhangi bir yer ismi ve işaret/sembol bulunmadığından dolayı değerlendirilememiştir. “Harf Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabından elde edilen bulgulara bakıldığında ise haritaların 11’inde (%91,66) ilgili yer isimleri ve diğer işaretler/semboller tam yerinde kullanılmıştır. Haritaların 1’inde (%8,33) ise tam yerinde kullanılabilecek herhangi bir yer ismi, işaret/sembol bulunmadığından kritere uygunluğu değerlendirilememiştir.

Haritada kullanılan ilgili yer isimleri ve diğer işaretler/semboller tam yerinde kullanılmış mıdır? sorusuna ilişkin Evren Yayınları “Değerlendirilemeyen” Örneği

Şekil 52. 5. sınıf Evren Yayınları “Türkiye Fiziki Haritası”

5. sınıf “Evren Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabının 70. sayfasında kullanılan haritaya bakıldığında her hangi bir yer ismi ve işaret/sembol bulunmadığından dolayı değerlendirilmeye alınamamıştır. Her hangi bir yer ismi ve işaret/sembol bulunmayan haritalara dilsiz harita denmektedir. Dilsiz haritanın kullanımdaki amaç öğrencinin haritaya eklemeler yapabilmesini sağlamaktır. Ancak kullanılan haritaya bakıldığında, dilsiz harita olarak ders kitabına konulmadığı görülmektedir. Dilsiz harita olmamasına rağmen haritada hiçbir yer ismi, işaret/sembol veya haritanın temel unsurları bulunmamaktadır. Buda haritadaki eksiklikleri bizlere göstermektedir.

Haritada kullanılan ilgili yer isimleri ve diğer işaretler/semboller tam yerinde kullanılmış mıdır? sorusuna ilişkin Harf Yayınları “Değerlendirilemeyen” Örneği

Şekil 53. 5. sınıf Harf Yayınları “Halk Oyunları Haritası”

5. sınıf “Harf Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabının 36-37. sayfalarında kullanılan haritaya bakıldığında hiçbir yer ismi ve işaret/sembol bulunmadığı görülmektedir. Harita bu yüzden değerlendirilmeye alınamamıştır. Fakat ülkemizin çeşitli yörelerindeki halk oyunlarının anlatıldığı haritada hiçbir yer ismi veya işaret/sembol bulunmaması yapılan önemli bir eksiklik. Bu eksikliği giderebilmek için yöre isimleri oklarla harita üzerinde gösterilmeye çalışılmış fakat haritanın iki ayrı sayfada verilmesi yöreler arasında kopukluklar meydana getirmiştir. Ayrıca kitabın arasında kalan yörelerdeki resimler görülememektedir.

Tablo 17. Haritada kullanılan işaretler/semboller/çizgiler kolaylıkla okunabilmekte midir? sorusuna ilişkin bulgular

5. Sınıf	Evren Yayınları		Harf Yayınları	
	<i>f</i>	%	<i>f</i>	%
Evet	8	80,0	4	33,33
Kısmen	1	10,0	6	50,0
Hayır	1	10,0	1	8,33
Değerlendirilemeyen	-	0,0	1	8,33
TOPLAM	10	100,0	12	100,0

Tablo 17’deki ilgili kriterde değerlendirilen, “Evren Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabından elde edilen bulgulara bakıldığında, haritaların 8’inde (%80,0) yer alan işaretler/semboller/çizgiler kolaylıkla okunurken 1’inde (%10,0) kısmen

okunabilmektedir. Haritaların 1'inde (10,0) ise zorlukla okunmaktadır. “Harf Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabından elde edilen bulgulara bakıldığında ise haritaların 4'ünde (33,3) yer alan işaretler/semboller/çizgiler kolaylıkla okunurken 6'sında (%50,0) kısmen okunabilmektedir. Haritaların 1'inde (%8,33) ise zorlukla okunmaktadır. 1 (%8,33) haritada kolaylıkla okunabilecek herhangi bir işaret/sembol/çizgi bulunmadığından kriterde değerlendirilememiştir.

Haritada kullanılan işaretler/semboller/çizgiler kolaylıkla okunabilmekte midir? sorusuna ilişkin Evren Yayınları “Kısmen” Örneği

Şekil 54. 5. sınıf Evren Yayınları “Türkiye Ekonomik Faaliyetler Haritası”

5. sınıf “Evren Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabının 74-75. sayfalarında kullanılan haritaya bakıldığında birçok işaret/sembol/çizgi kullanılmıştır. Ancak ders kitabının iki ayrı sayfasında yer alan haritada sayfaların arasına gelen işaretler/semboller/çizgiler kolaylıkla okunamamaktadır. Bu örnekte de olduğu gibi incelenen haritaların birçoğunda görülen sorunlardan birisi de haritaların iki ayrı sayfada kullanılması sebebiyle arada kalan bölgenin görülememesidir. Bu problemin önlenmesi için bu tür haritaların ya tek sayfada yatay şekilde verilmesi ya da iki sayfada verilip katlanabilir bütün haritadan oluşturulması gerekir.

Haritada kullanılan işaretler/semboller/çizgiler kolaylıkla okunabilmekte midir? sorusuna ilişkin Evren Yayınları “Hayır” Örneği

▲ Türkiye (kabartma) fiziki haritası fotoğrafı.

Şekil 55. 5. sınıf Evren Yayınları “Türkiye Kabartma Fiziki Haritası”

5. sınıf “Evren Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabının 53. sayfasında kullanılan haritaya bakıldığında, haritanın baskı kalitesi olarak kötü seçildiği görülmektedir. Bu yüzden dolayı haritada kullanılan işaretler/semboller/çizgiler net bir şekilde görülememektedir. Bu durum haritanın amacını olumsuz etkilemiştir. Örnekteki başlığa bakıldığında ders kitabına konulan haritanın, kabartma haritası olduğu ifade edilmiştir. Fakat kabartma haritasının amacı yükseltisi/eğimi fazla ve az olan bölgelerin el ile dokunarak tespit edilebilmesini sağlamaktır. Ders kitabı sayfasına basılan bir kabartma haritasından bu amacı gerçekleştirmesini beklemek oldukça zordur. Ayrıca harita bu amacı gerçekleştirmediği gibi baskı kalitesi ve renk uyumsuzluğu sebebiyle kullanılan işaret/sembol ve çizgiler dahi okunamamaktadır.

Haritada kullanılan işaretler/semboller/çizgiler kolaylıkla okunabilmekte midir? sorusuna ilişkin Harf Yayınları “Kısmen” Örneği

Şekil 56. 5. sınıf Harf Yayınları “Türkiye Önemli Sanayi Üretim Yerleri Haritası”

5. sınıf “Harf Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabının 85. sayfasında kullanılan haritaya bakıldığında, bazı işaretlerin/sembollerin/çizgilerin birbirleri üzerine geldikleri görülmektedir. Bu durumda bazı işaretlerin/sembollerin/çizgilerin okunmasını zorlaştırmaktadır. Örneğin: İstanbul da yer alan sanayi kuruluşlarına ait sembollere yer verilmiştir. Ancak bu semboller üst üste geldiğinden dolayı tüm semboller net bir şekilde okunamamaktadır. Ayrıca ülkemizin güney sınırını belirten çizginin üzerine lejant kısmı geldiğinden dolayı bu kısımda tam olarak görülememektedir. Bu sorunlarda haritalarda kullanılan unsurların yerleşimde yapılan hataları bizlere göstermektedir.

Haritada kullanılan işaretler/semboller/çizgiler kolaylıkla okunabilmekte midir? sorusuna ilişkin Harf Yayınları “Hayır” Örneği

Şekil 57. 5. sınıf Harf Yayınları “Türkiye Fiziki Haritası”

5. sınıf “Harf Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabının 66. sayfasında kullanılan haritaya bakıldığında, haritanın baskı kalitesi yönünden kötü seçildiği görülmektedir. Bu yüzden haritada kullanılan işaretler/semboller/çizgiler okunamamaktadır. Örneğin; haritada karayollarına, otoyollara, yükseltiyi gösteren renklere yer verilmiştir. Ancak baskı kalitesinin kötü olması nedeniyle tüm bunlar net bir şekilde görülememektedir.

Haritada kullanılan işaretler/semboller/çizgiler kolaylıkla okunabilmekte midir? sorusuna ilişkin Harf Yayınları “Değerlendirilemeyen” Örneği

Şekil 58. 5. sınıf Harf Yayınları “Halk Oyunları Haritası”

5. sınıf “Harf Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabının 36-37. sayfalarında kullanılan haritaya bakıldığında herhangi bir işaretin/sembolün/çizginin bulunmadığı görülmektedir. Harita bu yüzden değerlendirilmeye alınamamıştır. Ayrıca haritaya bakıldığında hiçbir işaret/sembol ve çizgiye yer verilmediği gibi haritanın temel unsurlarından birçoğu da (başlık, ölçek, lejant vb.) haritada bulunmamaktadır. Böyle bir haritadan öğrencinin hedeflenen kazanımı elde edebilmesi oldukça zordur. Haritada çeşitli yörelerdeki halk oyunları anlatıyor olmasına rağmen hiçbir sınır çizgisi veya işaret, sembol bulunmamaktadır.

Tablo 18. Haritada kullanılan yazılar öğrencinin kolaylıkla okuyabileceği nitelikte midir? sorusuna ilişkin bulgular

5. Sınıf	Evren Yayınları		Harf Yayınları	
	f	%	f	%
Evet	1	10,0	3	25,0
Kısmen	6	60,0	7	58,33
Hayır	2	20,0	1	8,33
Değerlendirilemeyen	1	10,0	1	8,33
TOPLAM	10	100,0	12	100,0

Tablo 18’deki ilgili kriterde değerlendirilen, “Evren Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabından elde edilen bulgulara bakıldığında, haritaların 1’inde (%10,0) yer alan yazılar kolaylıkla okunurken 6’sında (%60,0) bulunan yazılar kısmen

okunabilmektedir. Haritaların 2'sinde (%20,0) ise zorlukla okunmaktadır. 1 (%10,0) haritada ise hiçbir yazı bulunmadığından değerlendirmeye alınamamıştır. “Harf Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabından elde edilen bulgulara bakıldığında ise haritaların 3'ünde (%25,0) yer alan yazılar kolaylıkla okunurken 7'sinde (%58,33) kısmen okunabilmektedir. Haritaların 1'inde (%8,33) ise yazılar okunamamaktadır. 1 (%8,33) haritada ise hiçbir yazı bulunmaması nedeniyle kriterde değerlendirilememiştir.

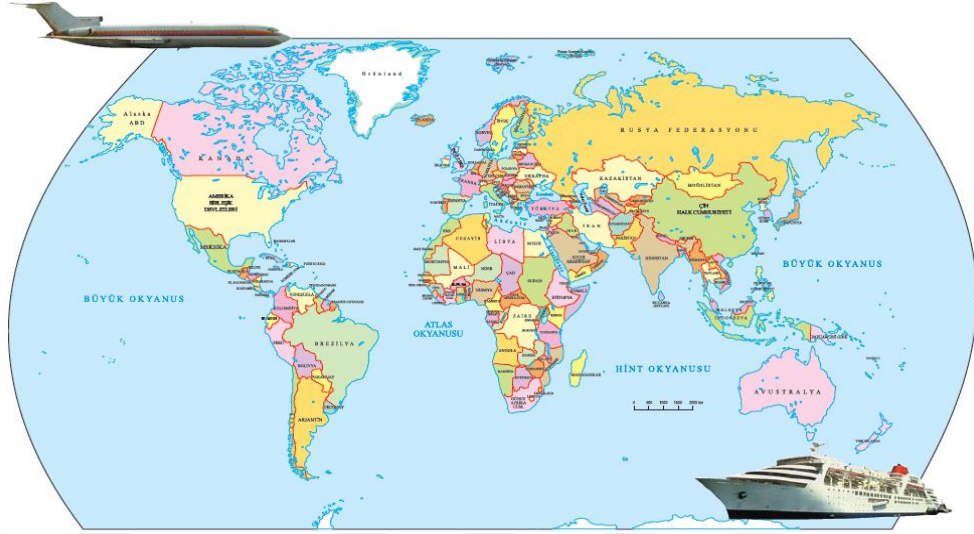
Haritada kullanılan yazılar öğrencinin kolaylıkla okuyabileceği nitelikte midir? sorusuna ilişkin Evren Yayınları “Kısmen” Örneği

Şekil 59. 5. sınıf Evren Yayınları “Ege ve İç Anadolu Bölgeleri Dağların Uzunluk Yönü Haritası”

5. sınıf “Evren Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabının 54. sayfasında kullanılan haritaya bakıldığında yazılardan bazılarının okunması oldukça güçtür. Haritada yazılan Azerbaycan, Lübnan, Yunanistan, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi vb. yazıların okunmasında zorluk yaşanmaktadır. Bunun en önemli sebebi de haritanın baskı kalitesinin düşük olmasıdır. Baskı kalitesinin düşüklüğünden dolayı, haritada kullanılan yazılar bulanık bir şekilde görülmektedir. Sınıflarda görme oranı düşük olan öğrenciler bulunabilir. Bu öğrenciler, düşük baskı kalitesine sahip haritalara baktığında yazıları okumakta ciddi sıkıntılar yaşayacaklardır.

**Haritada kullanılan yazılar öğrencinin kolaylıkla okuyabileceği nitelikte midir?
soruna ilişkin Evren Yayınları “Hayır” Örneği**

Şekil 60. 5. sınıf Evren Yayınları “Dünya Siyasi Haritası”

5. sınıf “Harf Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabının 156. sayfasında kullanılan haritaya bakıldığında, haritada bulunan yazıların okunmasının oldukça zor olduğu görülmektedir. Özellikle Avrupa, Afrika, Güneydoğu Asya da bulunan ülkelerin isimleri okunamamaktadır. Dünya haritalarında bu tür problemler sıklıkla görülmektedir. Özellikle ismi uzun ancak yüzölçümü dar olan ülkelerin yazımı sırasında birçok sıkıntılar yaşanmaktadır. Harita 72’de aynı sorun görülmektedir. Farklı Dünya Haritaları incelendiğinde bu sıkıntının giderilmesi için ismi uzun olan ülkelerin ismini yazmak yerine ülkelere numara verilerek haritaya yazılmıştır. Bu şekilde ülke isimleri daha kolay okunabilecektir. Ancak burada dikkat edilmesi gereken en önemli nokta hangi ülkeye hangi numaranın verildiği haritada mutlaka belirtilmelidir.

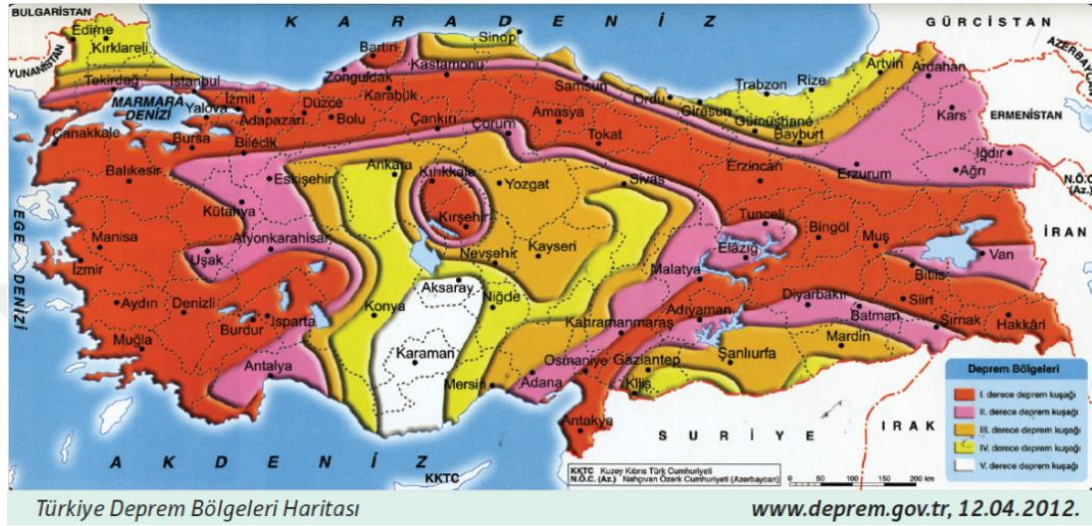
**Haritada kullanılan yazılar öğrencinin kolaylıkla okuyabileceği nitelikte midir?
soruna ilişkin Evren Yayınları “Değerlendirilemeyen” Örneği**

Şekil 61. 5. sınıf Evren Yayınları “Türkiye Fiziki Haritası”

5. sınıf “Evren Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabının 70. sayfasında kullanılan haritaya bakıldığında hiçbir yazı bulunmadığından dolayı değerlendirilmeye alınamamıştır.

Haritada kullanılan yazılar öğrencinin kolaylıkla okuyabileceği nitelikte midir? sorusuna ilişkin Harf Yayınları “Kısmen” Örneği

Şekil 62. 5. sınıf Harf Yayınları “Türkiye Deprem Bölgeleri Haritası”

5. sınıf “Harf Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabının 74. sayfasında kullanılan haritaya bakıldığında, il merkezlerinin isimlerine ait yazıların bazılarının okunmasında zorluk yaşanmaktadır. Örneğin; Tekirdağ, İstanbul, Kastamonu, Ordu, Giresun, Gümüşhane vb. illere ait yazılar okunamamaktadır. Bu problemin ortaya çıkmasının en önemli sebebi renk uyumsuzluğundan kaynaklanmaktadır. Haritadaki yazılar okunabildiği zaman bilgilendirici olmaktadır. Fakat haritaya baktığımızda renkler arasındaki uyumsuzluk kullanılan yazıların bir kısmının okunabilmesini engellemiştir. Bu sorunların giderilebilmesi için haritalarda renk seçimine dikkat edilmelidir.

**Haritada kullanılan yazılar öğrencinin kolaylıkla okuyabileceği nitelikte midir?
sorusuna ilişkin Harf Yayınları “Hayır” Örneği**

Şekil 63. 5. sınıf Harf Yayınları “Türkiye Fiziki Haritası”

5. sınıf “Harf Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabının 66. sayfasında kullanılan haritaya bakıldığında, haritada birçok yazı bulunmaktadır. Ancak harita, baskı kalitesi bakımından kötü hazırlanmıştır. Bu yüzden dolayı haritada kullanılan yazıların okunması oldukça zordur. Haritalarda bulunan yazıların baskı kalitesindeki düşüklükten dolayı okunamaması aslında önemli bir sorunu ortaya koymaktadır. Nitekim ders kitapları birçok denetimden geçerek okullara gönderiliyor. Bu kadar açık bir şekilde yapılmış olan hataların ders kitabı yazarları ve denetmenleri tarafından mutlaka giderilmesi gerekmektedir. Çünkü ders kitabında yer alan örnekteki haritadan bu problemleriyle hiçbir kazanım elde edilemeyecektir.

**Haritada kullanılan yazılar öğrencinin kolaylıkla okuyabileceği nitelikte midir?
sorusuna ilişkin Harf Yayınları “Değerlendirilemeyen” Örneği**

Şekil 64. 5. sınıf Harf Yayınları “Halk Oyunları Haritası”

5. sınıf “Harf Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabının 36-37. sayfalarında kullanılan haritaya bakıldığında hiçbir yazının bulunmadığı görülmektedir. Harita bu yüzden ilgili kriterde değerlendirilememiştir.

Tablo 19. Harita, öğrencilerin de eklemeler yapabileceği şekilde hazırlanmış mıdır? sorusuna ilişkin bulgular

5. Sınıf	Evren Yayınları		Harf Yayınları	
	<i>f</i>	%	<i>f</i>	%
Evet	1	10,0	-	0,0
Kısmen	-	0,0	-	0,0
Hayır	9	90,0	12	100,0
Değerlendirilemeyen	-	0,0	-	0,0
TOPLAM	10	100,0	12	100,0

Tablo 19’deki ilgili kriterde değerlendirilen, “Evren Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabından elde edilen bulgulara bakıldığında, haritaların 1’ine (%10,0) öğrenciler ekleme yapabilecekken 9’una (%90,0) her hangi bir ekleme yapamamaktadır. “Harf Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabından elde edilen bulgulara bakıldığında ise haritaların 12’sine de (100,0) öğrenciler hiçbir ekleme yapamamaktadır.

Harita, öğrencilerin de eklemeler yapabileceği şekilde hazırlanmış mıdır? sorusuna ilişkin Evren Yayınları “Hayır ” Örneği

Şekil 65. 5. sınıf Evren Yayınları “Akdeniz, Güneydoğu Anadolu ve Doğu Anadolu Bölgeleri Dağların Uzunluk Yönü Haritası”

5. sınıf “Harf Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabının 54. sayfasında kullanılan haritaya bakıldığında, öğrenci haritaya her hangi bir ekleme yapamamaktadır. Halbuki öğrenci haritaya, ufakta olsa eklemeler yapabilse konu çok daha kalıcı hale gelecektir.

Harita, öğrencilerin de eklemeler yapabileceği şekilde hazırlanmış mıdır? sorusuna ilişkin Harf Yayınları “Hayır” Örneği

Şekil 66. 5. sınıf Harf Yayınları “Türkiye Önemli Sanayi Üretim Yerleri Haritası”

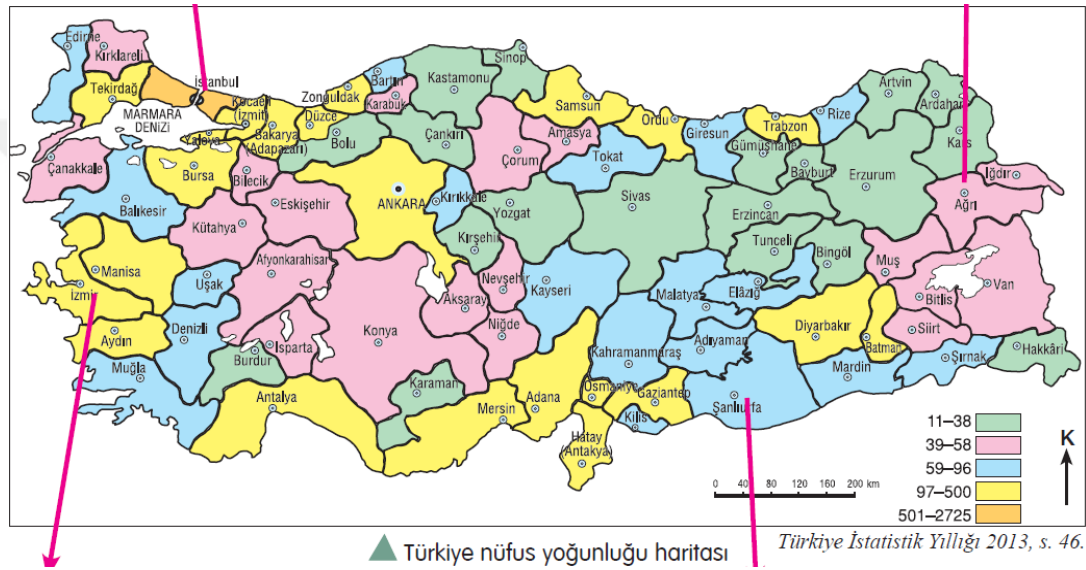
5. sınıf “Harf Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabının 85. sayfasında kullanılan haritaya bakıldığında öğrencinin haritaya her hangi bir ekleme yapamadığı görülmektedir. Haritanın bu şekilde hazırlanması öğrencinin kendisine verilenle yetinmek durumunda kalmasına sebep olmaktadır Fakat 2005 programında, öğrenci ders sürecinin her anında aktif rol oynamalıdır. Ancak ders kitaplarında yer alan haritaların birçoğuna baktığımızda bu amacı gerçekleştirmekten oldukça uzak olduklarını görmekteyiz.

Tablo 20. Harita, coğrafi bilimsel gerçeklere uygun olarak çizilmiş midir? sorusuna ilişkin bulgular

5. Sınıf	Evren Yayınları		Harf Yayınları	
	f	%	f	%
Evvet	7	70,0	7	58,33
Kısmen	-	0,0	-	0,0
Hayır	3	30,0	5	41,66
Değerlendirilemeyen	-	0,0	-	0,0
TOPLAM	10	100,0	12	100,0

Tablo 20'deki ilgili kriterde değerlendirilen, “Evren Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabından elde edilen bulgulara bakıldığında, haritaların 7'si (%70,0) coğrafi bilimsel gerçeklere uygun olarak çizilmişken 3'ü (%30,0) uygun çizilmemiştir. “Harf Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabından elde edilen bulgulara bakıldığında ise haritaların 7'si (%58,33) coğrafi bilimsel gerçeklere uygun olarak çizilmişken 5'i (%41,66) uygun çizilmemiştir.

Harita, coğrafi bilimsel gerçeklere uygun olarak çizilmiş midir? sorusuna ilişkin Evren Yayınları “Hayır” Örneği

Şekil 67. 5. sınıf Evren Yayınları “Türkiye Nüfus Yoğunluğu Haritası”

5. sınıf “Evren Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabının 59. sayfasında kullanılan haritaya bakıldığında, ülkemizin tüm illeri, denizleri ve önemli gölleri verilmiştir. Ancak haritaya bakıldığında ülkemizde alan bakımından geniş bir bölgeyi kapsayan Atatürk Baraj Gölü (817 km²), Keban Baraj Gölü (675 km²), Karakaya Baraj Gölü (298 km²), Hirfanlı Baraj Gölü (263 km²) vb. haritada çizilmemiştir. Halbuki bu barajlardan çok daha küçük bir alanı kapsayan göllere bile haritada yer verilmiştir. Örneğin; Beyşehir Gölü (656 km²), Akşehir Gölü (353 km²), İznik Gölü (298 km²) vb. (URL-2). Haritanın bu şekilde çizilerek ders kitabına konması Türkiye Haritasının gerçek halini yansıtmamaktadır. Çünkü haritada, gerçekte var olan bir coğrafi unsur yok olarak çizilmiştir.

Harita, coğrafi bilimsel gerçeklere uygun olarak çizilmiş midir? sorusuna ilişkin Harf Yayınları “Hayır” Örneği

Şekil 68. 5. Sınıf Harf Yayınları “Türkiye ve Çevre Ülkeler Haritası”

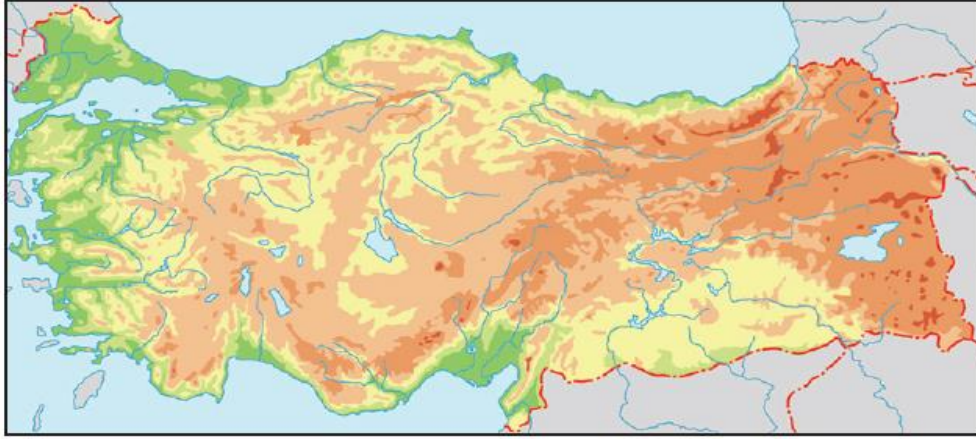
5. sınıf “Harf Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabının 163. sayfasında kullanılan haritaya bakıldığında, ülkemizdeki göllere, nehlere, baraj göllerine yer verilmediği görülmektedir. Van Gölü (3712 km²), Tuz Gölü (1500 km²), Atatürk Baraj Gölü (817 km²) vb. (URL-2) su kaynakları ülkemizde önemli bir alanı kapsamaktadır. Bu yüzden haritada bu alanlara yer verilmemesi coğrafi bilimsel gerçeklere uyulmadığını göstermektedir. Ayrıca haritaya bakıldığında Ege denizi üzerinde bulunan adalar da coğrafi bilimsel gerçeklere uygun olarak çizilmemiştir. Haritaya ilk bakıldığında dikkat çeken bu hatalar, haritanın güvenilirliği açısından şüphe oluşturmaktadır. Nitekim haritanın ne altında ne de ders kitabının kaynakça kısmında kaynağa yer verilmemiştir.

Tablo 21. Haritada kullanılan yer isimleri coğrafi bilgi açısından doğru olarak yazılmış mıdır? sorusuna ilişkin bulgular

5. Sınıf	Evren Yayınları		Harf Yayınları	
	<i>f</i>	%	<i>f</i>	%
Evvet	9	90,0	9	75,0
Kısmen	-	0,0	-	0,0
Hayır	-	0,0	-	0,0
Değerlendirilemeyen	1	10,0	3	25,0
TOPLAM	10	100,0	12	100,0

Tablo 21’deki ilgili kriterde değerlendirilen, “Evren Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabından elde edilen bulgulara bakıldığında, haritaların 9’unda (%90,0) bulunan yer isimleri coğrafi bilgi açısından doğru olarak yazılmışken 1’inde (%10,0) coğrafi bilgi açısından doğru olarak yazılacak her hangi bir yer ismi bulunmadığından değerlendirmeye alınamamıştır. “Harf Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabından elde edilen bulgulara bakıldığında ise haritaların 9’u (%75,0) coğrafi bilgi açısından doğru olarak yazılmıştır. Haritaların 3’ünde (%25,0) ise coğrafi bilgi açısından doğru olarak yazılacak her hangi bir yer ismi bulunmadığından değerlendirmeye alınamamıştır.

Haritada kullanılan yer isimleri coğrafi bilgi açısından doğru olarak yazılmış mıdır? sorusuna ilişkin Evren Yayınları “Değerlendirilemeyen” Örneği

Şekil 69. 5. sınıf Evren Yayınları “Türkiye Fiziki Haritası”

5. sınıf “Evren Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabının 70. sayfasında kullanılan haritaya bakıldığında, coğrafi bilgi açısından doğru olarak yazılacak her hangi bir yer ismi bulunmamaktadır. Bu yüzden harita değerlendirmeye alınamamıştır. Fakat haritada yazılması gereken birçok yer ismi bulunmaktadır. Ülkemizi çevreleyen denizler, komşu ülkelerimiz, coğrafi unsurlarımız vb. yerlerin isimlerinin haritada yer alması gerekirdi.

Haritada kullanılan yer isimleri coğrafi bilgi açısından doğru olarak yazılmış mıdır? sorusuna ilişkin Harf Yayınları “Değerlendirilemeyen” Örneği

Şekil 70. 5. sınıf Harf Yayınları “Coğrafi Bölgelerin Ülke Ekonomisindeki Yeri Haritası”

5. sınıf “Harf Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabının 92-93. sayfalarında kullanılan haritaya bakıldığında, coğrafi bilgi olarak doğru yazılabilecek her hangi yer isminin bulunmadığı görülmektedir. Bu yüzden harita değerlendirmeye alınamamıştır. Ancak bu durum haritanın amacını olumsuz etkilemektedir. Çünkü bölgelerimize ait istatistiki verilerin yer aldığı haritada bölge isimlerinin verilmemesi haritanın anlaşılabilirliğini düşürmüştür. Konuya bakıldığında Marmara Bölgesi, Akdeniz Bölgesi gibi bölge isimleri geçmesine rağmen haritada bu bölgelerin nereleri olduğu yazılmamıştır.

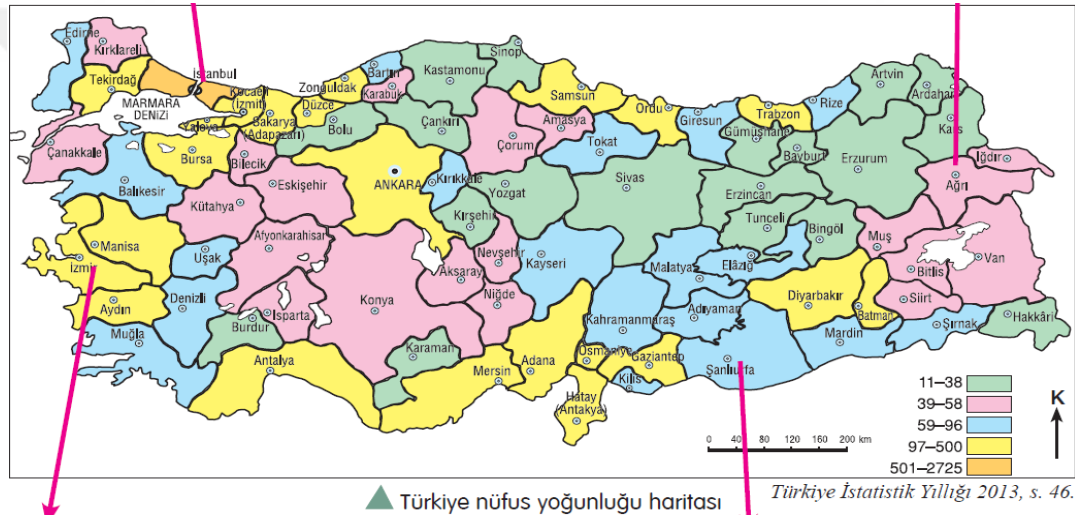
B. İçerik Bakımından Haritaların Analizine İlişkin Bulgular

Tablo 22. Haritada konu ile ilgili yer isimlerine yeterince yer verilmiş midir? sorusuna ilişkin bulgular

5. Sınıf	Evren Yayınları		Harf Yayınları	
	<i>f</i>	%	<i>f</i>	%
Evet	3	30,0	3	25,0
Kısmen	1	10,0	5	41,66
Hayır	6	60,0	4	33,33
Değerlendirilemeyen	-	0,0	-	0,0
TOPLAM	10	100,0	12	100,0

Tablo 22’deki ilgili kriterde değerlendirilen, “Evren Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabından elde edilen bulgulara bakıldığında, haritaların 3’ünde (%30,0) konuyla ilgili yer isimlerine yeterince yer verilmişken 1’inde (%10,0) kısmen yer verilmiştir. 6 (%60,0) haritada ise ilgili yer isimleri yeterince bulunmamaktadır. “Harf Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabından elde edilen bulgulara bakıldığında ise haritaların 3’ünde (%25,0) konuyla ilgili yer isimlerine yeterince yer verilmişken 5’inde (%41,66) kısmen yer verilmiştir. 4 (33,33) haritada ise konuyla ilgili yer isimleri yeterince bulunmamaktadır.

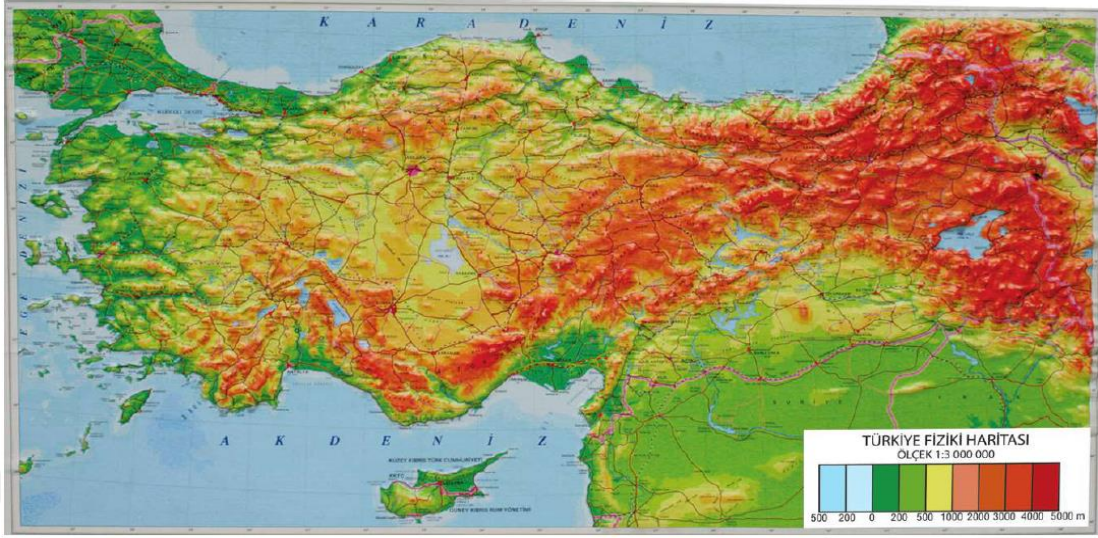
Haritada konu ile ilgili yer isimlerine yeterince yer verilmiş midir? sorusuna ilişkin Evren Yayınları “Kısmen” Örneği

Şekil 71. 5. sınıf Evren Yayınları “Türkiye Nüfus Yoğunluğu Haritası”

5. sınıf “Evren Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabının 59. sayfasında kullanılan haritaya bakıldığında ülkemizin nüfus yoğunluğu haritası verilmiştir. Nüfusun ülke genelinde dağılışı birçok faktör etkili olmaktadır. Bunlar arasında denize ve su kaynaklarına yakınlıkta bulunmaktadır. Ancak haritaya bakıldığında Karadeniz, Akdeniz, Ege Denizi ve diğer su kaynaklarının adının haritada yazılmadığı görülmektedir. Göz ardı edilen bu durum, öğrencinin; nüfusun dağılışı denizellik ve su kaynaklarına yakınlığında etkili bir faktör olduğunu anlayabilmesini zorlaştıracaktır.

Haritada konu ile ilgili yer isimlerine yeterince yer verilmiş midir? sorusuna ilişkin Evren Yayınları “Hayır” Örneği

▲ Türkiye (kabartma) fiziki haritası fotoğrafı.

Şekil 72. 5. sınıf Evren Yayınları “Türkiye Kabartma Fiziki Haritası”

5. sınıf “Evren Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabının 53. sayfasında kullanılan haritaya bakıldığında ülkemize ait yeryüzü şekillerine yer verilmiştir. Ancak harita da renkleri belirtilmiş olmasına rağmen yeryüzü şekillerinden hiç birisinin ismine yer verilmediği görülmektedir. Fiziki haritalar ülkelerdeki dağların, ovaların, platoların vb. coğrafi unsurların öğrenilebilmesi için kullanılmaktadır. Yani bu tür haritaların başlıca amacı budur. Bu amacı gerçekleştirebilmek için o ülkedeki coğrafi unsurların isimlerinin haritada yazılması çok daha faydalı olacaktır.

Haritada konu ile ilgili yer isimlerine yeterince yer verilmiş midir? sorusuna ilişkin Harf Yayınları “Kısmen” Örneği

Şekil 73. 5. Sınıf Harf Yayınları “Türkiye ve Çevre Ülkeler Haritası”

5. sınıf “Harf Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabının 163. sayfasında kullanılan haritaya bakıldığında İstanbul ve Çanakkale Boğazları arasında bulunan Marmara Denizine, sınırları verilmiş olmasına rağmen Güney Kıbrıs Rum Yönetimine, Avrupa ülkelerine, Ortadoğu ülkelerinden olan Lübnan’a ve Hazar Denizinin ismine yer verilmediği görülmektedir. Bu durum ismi yazılmayan alanlardaki bilgilerin öğrenilememesine veya yanlış öğrenilmesine sebep olacaktır. Örneğin; Yunanistan ve Bulgaristan’ın yazıldığı bir haritada Romanya’nın yazılmayıp yerine Avrupa yazılması sanki o bölgenin ülke isminin Avrupa’yımsı gibi anlaşılmasına neden olabilecektir.

Haritada konu ile ilgili yer isimlerine yeterince yer verilmiş midir? sorusuna ilişkin Harf Yayınları “Hayır” Örneği

Şekil 74. 5. sınıf Harf Yayınları “Türkiye Önemli Sanayi Üretim Yerleri Haritası”

5. sınıf “Harf Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabının 85. sayfasında kullanılan haritaya bakıldığında ülkemizdeki sanayi üretim yerlerine yer verilmiştir. Ancak harita birçok önemli kentimize yer verilmediği görülmektedir. Örneğin; Samsun, Trabzon, Elazığ, Diyarbakır, Gaziantep, Şanlıurfa gibi kentlerimiz haritada bulunmamaktadır. Ayrıca Dalaman (Muğla), İskenderun (Hatay), Çay (Afyonkarahisar), Ereğli ve Çaycuma (Zonguldak) gibi ilçelerin ismi bulunmasına rağmen bu ilçelerin bağlı oldukları il merkezlerinin ismi verilmemiştir.

Tablo 23. Haritada “Gereksiz bilgiye yer verilmez” ilkesine uyulmuş mudur? sorusuna ilişkin bulgular

5. Sınıf	Evren Yayınları		Harf Yayınları	
	<i>f</i>	%	<i>f</i>	%
Evet	10	100,0	8	66,66
Kısmen	-	0,0	3	25,0
Hayır	-	0,0	1	8,33
Değerlendirilemeyen	-	0,0	-	0,0
TOPLAM	10	100,0	12	100,0

Tablo 23’teki ilgili kriterde değerlendirilen, “Evren Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabından elde edilen bulgulara bakıldığında, haritaların 10’u da (%100,0) amacı bozacak gereksiz bilgiye yer verilmeden hazırlanmıştır. “Harf Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabından elde edilen bulgulara bakıldığında ise haritaların 8’i (%66,66) gereksiz bilgiye yer verilmeden hazırlanmışken 3’ünde (%25,0) kısmen yer verilmiştir. Haritaların 1’inde (%8,33) ise konuyu amacından saptırarak birçok gereksiz bilgi bulunmaktadır.

Haritada “Gereksiz bilgiye yer verilmez” ilkesine uyulmuş mudur? sorusuna ilişkin Harf Yayınları “Kısmen” Örneği

Şekil 75. 5. sınıf Harf Yayınları “Türkiye Tarım ve Hayvancılık Haritası”

5. sınıf “Harf Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabının 88-89. sayfalarında kullanılan haritaya bakıldığında ülkemizdeki tarım ve hayvancılık faaliyetlerine yer verilmiştir.

Ancak konuyla bir ilgisi olmamasına rağmen Ege Denizinde yer alan adaların isminin verilmesinin gereksiz olduğu görülmektedir.

Haritada “Gereksiz bilgiye yer verilmez” ilkesine uyulmuş mudur? sorusuna ilişkin Harf Yayınları “Hayır” Örneği

Şekil 76. 5. sınıf Harf Yayınları “Türkiye Fiziki Haritası”

5. sınıf “Harf Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabının 66. sayfasında kullanılan haritaya bakıldığında ülkemizin fiziki özelliklerine, ulaşım ağlarına ve çeşitli yerleşim merkezlerine yer verilmiştir. Ancak ülkemizle birlikte komşu ülkelerinde fiziki özelliklerine, ulaşım ağlarına ve çeşitli yerleşim merkezlerine yer verilmesi haritanın basitliğini ve anlaşılabilirliğini olumsuz yönde etkilemiştir. Haritalar ne kadar sade ve basit olursa o kadar anlaşılabilir olacaktır. Çünkü bu haritalar ortaokul düzeyindeki bir öğrenci tarafından incelenmektedir. Haritada ne kadar fazla bilgi yoğunluğu olursa öğrencinin o haritadan kazanım elde edebilmesi o kadar az olur. Bu bakımdan haritanın amacını gerçekleştirmesine hizmet etmeyecek olan alanların haritadan çıkartılması çok daha fazla fayda sağlayacaktır.

Tablo 24. Haritada “Fazla ayrıntıya yer verilmez” ilkesine uyulmuş mudur? sorusuna ilişkin bulgular

5. Sınıf	Evren Yayınları		Harf Yayınları	
	f	%	f	%
Evet	10	100,0	10	83,33
Kısmen	-	0,0	1	8,33
Hayır	-	0,0	1	8,33
Değerlendirilemeyen	-	0,0	-	0,0
TOPLAM	10	100,0	12	100,0

Tablo 24’teki ilgili kriterde değerlendirilen, “Evren Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabından elde edilen bulgulara bakıldığında, haritaların 10’u da (%100,0) amacı bozacak fazla ayrıntıya yer verilmeden hazırlanmıştır. “Harf Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabından elde edilen bulgulara bakıldığında ise haritaların 10’u (%83,33) fazla ayrıntıya yer verilmeden hazırlanmışken 1’inde (%8,033 kısmen fazla ayrıntı bulunmaktadır. 1 (%8,33) haritada ise konuyu amacından saptıracak birçok ayrıntı bulunmaktadır.

Haritada “Fazla ayrıntıya yer verilmez” ilkesine uyulmuş mudur ? sorusuna ilişkin Harf Yayınları “Kısmen” Örneği

Şekil 77. 5. sınıf Harf Yayınları “Türkiye Önemli Sanayi Üretim Yerleri Haritası”

5. sınıf “Harf Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabınının 85. sayfasında kullanılan haritaya bakıldığında birçok il merkezine yer verilmemiş olmasına rağmen Dalaman, İskenderun, Çay, Ereğli ve Çaycuma gibi ilçe isimlerine yer verilmiştir. Bu durumda

ismi yazılan ilçe isimlerinin sanki o bölgede yer alan il merkezleriymiş gibi anlaşılmasına neden olmaktadır.

Haritada “Fazla ayrıntıya yer verilmez” ilkesine uyulmuş mudur ? sorusuna ilişkin Harf Yayınları “Hayır” Örneği

Şekil 78. 5. sınıf Harf Yayınları “Türkiye Fiziki Haritası”

5. sınıf “Harf Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabının 66. sayfasında kullanılan haritaya bakıldığında aynı harita üzerinde ülkemizin fiziki özelliklerine, sınırlarına, ulaşım ağlarına ve çeşitli yerleşim merkezlerine yer verilmiştir. Bu durumda harita üzerinde kullanılan yazıların, renklerin, sembollerin, işaretlerin, sınırların birçok yerde üst üste gelmesine neden olmuştur. Haritanın bu şekilde hazırlanması basitliğini ve anlaşılabilirliğini olumsuz etkilemiştir. Haritaya bakıldığında yüksek bilgi yoğunluğuna sahip olduğu görülmektedir. Bu kadar çeşitli bilgi içerisinde bir öğrenci, aradığı bilgiyi bulmakta oldukça zorluk yaşayacaktır. Bu problemde öğrencinin hedefine ulaşamamasına ve sıkılmasına sebebiyet verebilir.

Tablo 25. Harita; harita-konu uyumuna dikkat edilerek hazırlanmış mıdır? sorusuna ilişkin bulgular

5. Sınıf	Evren Yayınları		Harf Yayınları	
	<i>f</i>	%	<i>f</i>	%
Evet	10	100,0	12	100,0
Kısmen	-	0,0	-	0,0
Hayır	-	0,0	-	0,0
Değerlendirilemeyen	-	0,0	-	0,0
TOPLAM	10	100,0	12	100,0

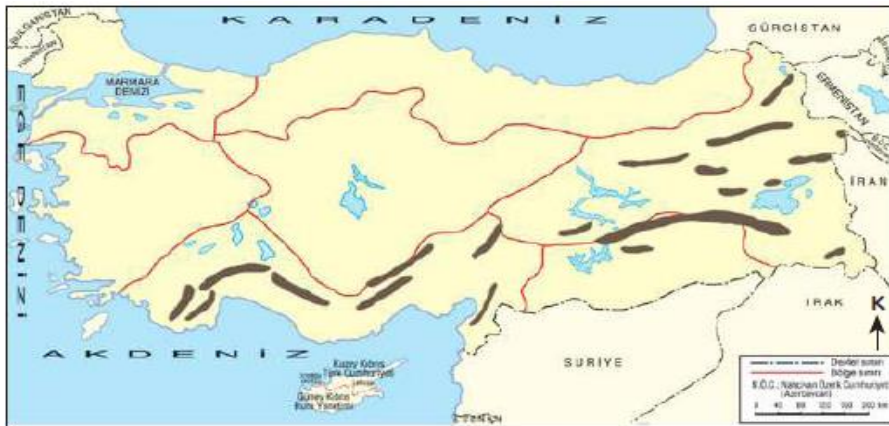
Tablo 25’teki ilgili kriterde değerlendirilen, “Evren Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabından elde edilen bulgulara bakıldığında, haritaların 10’u da (%100,0) konuyla uyumlu olarak hazırlanmıştır. “Harf Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabından elde edilen bulgulara bakıldığında, haritaların 12’sinin de (%100,0) konuyla uyumlu olarak hazırlandığı tespit edilmiştir.

Tablo 26. Harita ve kitapta, yer isimleri uyuşmakta mıdır? sorusuna ilişkin bulgular

5. Sınıf	Evren Yayınları		Harf Yayınları	
	<i>f</i>	%	<i>f</i>	%
Evet	6	60,0	8	66,66
Kısmen	-	0,0	1	8,33
Hayır	4	40,0	3	25,0
Değerlendirilemeyen	-	0,0	-	0,0
TOPLAM	10	100,0	12	100,0

Tablo 26’deki ilgili kriterde değerlendirilen, “Evren Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabından elde edilen bulgulara bakıldığında, haritaların 6’sındaki (%60,0) yer isimleri kitapla uyumluyken 4’ünde (%40,0) bulunan yer isimleri kitaptakilerle uyuşmamaktadır. “Harf Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabından elde edilen bulgulara bakıldığında ise haritaların 8’inde (%66,66) bulunan yer isimleri kitapla uyuşmaktayken 1’indeki (%8,33) yer isimleri kısmen uyuşmaktadır. 3 (%25,0) haritada bulunan yer isimleri ise kitaptakilerle uyuşmamaktadır.

Harita ve kitapta, yer isimleri uyuşmakta mıdır? sorusuna ilişkin Evren Yayınları “Hayır” Örneği

Şekil 79. 5. sınıf Evren Yayınları “Akdeniz, Güneydoğu Anadolu ve Doğu Anadolu Bölgeleri Dağların Uzunluk Yönü Haritası”

5. sınıf “Evren Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabının 54. sayfasında kullanılan haritaya bakıldığında ders kitabında bulunan yer isimlerine yer verilmediği görülmektedir. Ders kitabında Akdeniz Bölgesi, Toroslar, Güneydoğu Anadolu Bölgesi, Doğu Anadolu Bölgesi, Kuzey Anadolu Dağları gibi yer isimleri bulunmaktayken haritada bu yerlerin nereler olduğu yazılmamıştır. Halbuki öğrenci; ders kitabında ismi geçen yer isimlerini, haritaya baktığında görebilmelidir. Çünkü haritaların amaçlarından biriside budur. Ancak örnek harita ve birçok haritada bu problemle karşılaşılmaktadır. Ders kitabında yer ismi geçiyor fakat konu haritasına bakıldığında o yer hakkında hiçbir bilgi veya konum bulunmuyor. Bu problem, haritalarda giderilmesi gereken önemli sorunlardan birisini oluşturmaktadır.

Harita ve kitapta, yer isimleri uyumakta mıdır? sorusuna ilişkin Harf Yayınları “Hayır” Örneği

Şekil 80. 5. sınıf Harf Yayınları “Coğrafi Bölgelerin Ülke Ekonomisindeki Yeri Haritası”

5. sınıf “Harf Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabının 92-93. sayfalarında kullanılan haritaya bakıldığında ders kitabında yer alan yer isimlerinden hiç birisine yer verilmediği görülmektedir. Ders kitabına bakıldığında Marmara Bölgesi, Ege Bölgesi, Güneydoğu Anadolu Bölgesi, Doğu Anadolu Bölgesi, İç Anadolu Bölgesi, Karadeniz Bölgesi, Akdeniz Bölgesi, Bursa, Tuz Gölü, İzmir, Erzurum gibi yer isimleri bulunmaktayken haritada bu yer isimlerinin nereleri olduğu yazılmamıştır. Öğrenci ders kitabında konuyu okurken geçen yer isimlerinin nerede olduğunu kendisine soracaktır. Örneğin; Ege Bölgesi neresi? Akdeniz Bölgesi nerede? İzmir hangi bölgemizde? Erzurum ülkemizin hangi yönünde? gibi birçok soruya cevap arayacaktır. Konu içeriğindeki harita, öğrencinin kendisine sorduğu bu sorulara

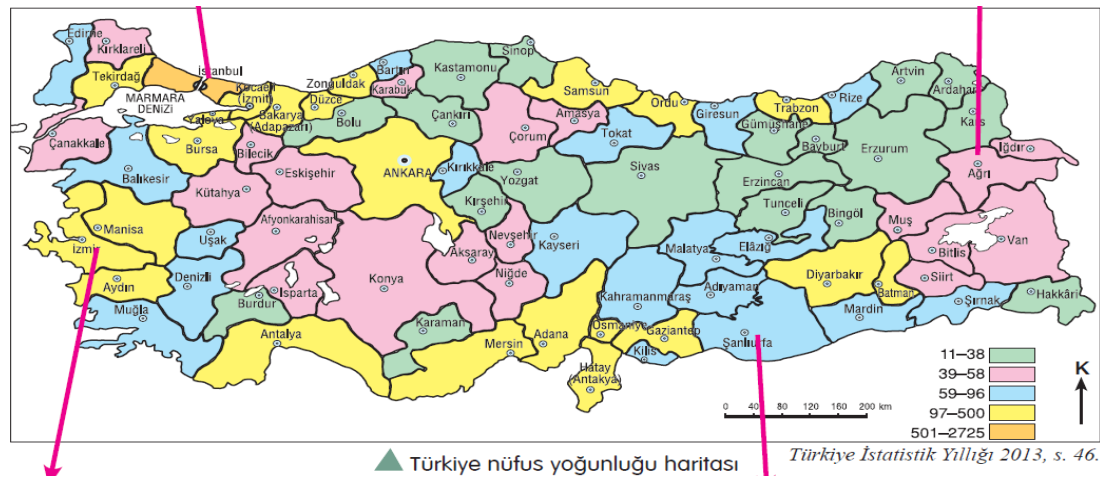
cevap verebilmelidir. Fakat örnekteki haritada, öğrenci bu sorulara cevap bulamayacaktır. Yapılan bu hata birçok haritada da yer almaktadır.

Tablo 27. Harita lejantında kullanılan semboller/simgeler haritayı açıklayıcı nitelikte midir? sorusuna ilişkin bulgular

5. Sınıf	Evren Yayınları		Harf Yayınları	
	<i>f</i>	%	<i>f</i>	%
Evet	1	10,0	2	16,66
Kısmen	7	70,0	6	50,0
Hayır	-	0,0	-	0,0
Değerlendirilemeyen	2	20,0	4	33,33
TOPLAM	10	100,0	12	100,0

Tablo 27’deki ilgili kriterde değerlendirilen, “Evren Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabından elde edilen bulgulara bakıldığında, haritaların 1’inin (%10,0) lejantında kullanılan semboller/simgeler haritayı açıklayıcı nitelikteyken 7’sinin (%70,0) lejantı haritayı kısmen açıklayıcıdır. 2 (%20,0) haritada ise lejant bulunmadığından değerlendirmeye alınamamıştır. “Harf Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabından elde edilen bulgulara bakıldığında ise haritaların 2’sinin (%16,66) lejantında kullanılan semboller/simgeler haritayı açıklayıcı nitelikteyken 6’sının (%50,0) lejantı haritayı kısmen açıklayıcıdır. 4 (%33,33) haritada ise lejant yer almadığından değerlendirmeye alınamamıştır.

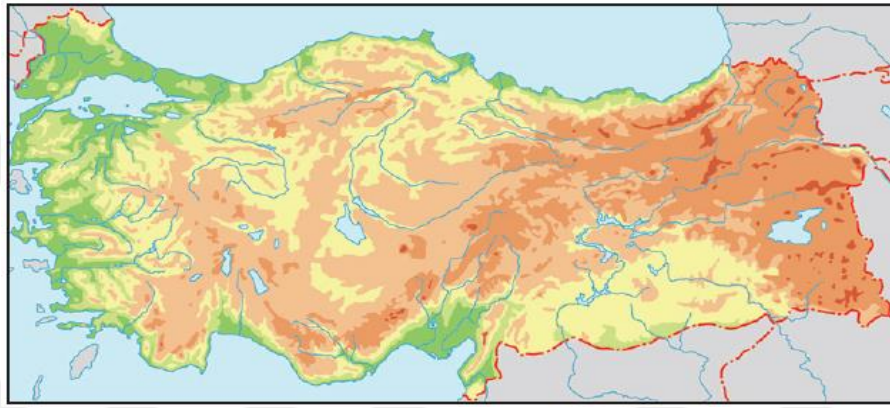
Harita lejantında kullanılan semboller/simgeler haritayı açıklayıcı nitelikte midir? sorusuna ilişkin Evren Yayınları “Kısmen” Örneği

Şekil 81. 5. sınıf Evren Yayınları “Türkiye Nüfus Yoğunluğu Haritası”

5. sınıf “Evren Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabının 59. sayfasında kullanılan haritaya bakıldığında, haritada bulunan sembollerin/simgelerin bir kısmının lejantta yer almadığı görülmektedir. İl merkezlerini simgeleyen noktalar, başkenti simgeleyen nokta, İstanbul’u simgeleyen nokta ve il merkezlerini bir birinden ayıran siyah çizgilerin neyi ifade ettiği lejantta yer almamaktadır. Lejant haritayı basit hale getiren ve anlamamıza yardımcı olan harita elemanıdır. Bu yüzden haritada bulunan tüm simge ve sembollerin lejantta yer alması gerekmektedir.

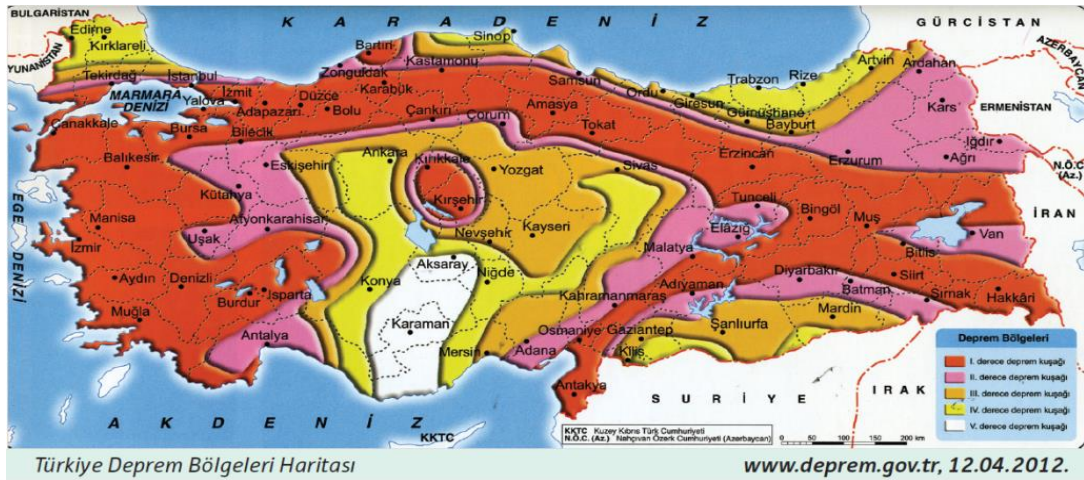
Harita lejantında kullanılan semboller/simgeler haritayı açıklayıcı nitelikte midir? sorusuna ilişkin Evren Yayınları “Değerlendirilemeyen” Örneği

Şekil 82. 5. sınıf Evren Yayınları “Türkiye Fiziki Haritası”

5. sınıf “Evren Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabının 70. sayfasında kullanılan haritaya bakıldığında lejanta yer verilmediği görülmektedir. Bu yüzden harita değerlendirilmeye alınamamıştır. Lejantın olmaması harita üzerindeki yükselti basamaklarını gösteren renklerin ve ülkemizi çevreleyen kırmızı çizgilerin neyi ifade ettiğinin anlaşılmasına neden olmuştur. Bu da haritanın amaca ulaşmasını olumsuz etkilemiştir. Halbuki fiziki haritalardaki her renk ayrı bir anlam ifade etmektedir. Tüm bunların göz önünde bulundurulup lejantta yükselti basamaklarını gösteren renklerin ne anlama geldiğinin açıklanması gerekirdi. Haritada bu durum açıklanmadığı gibi lejant bile bulunmamaktadır.

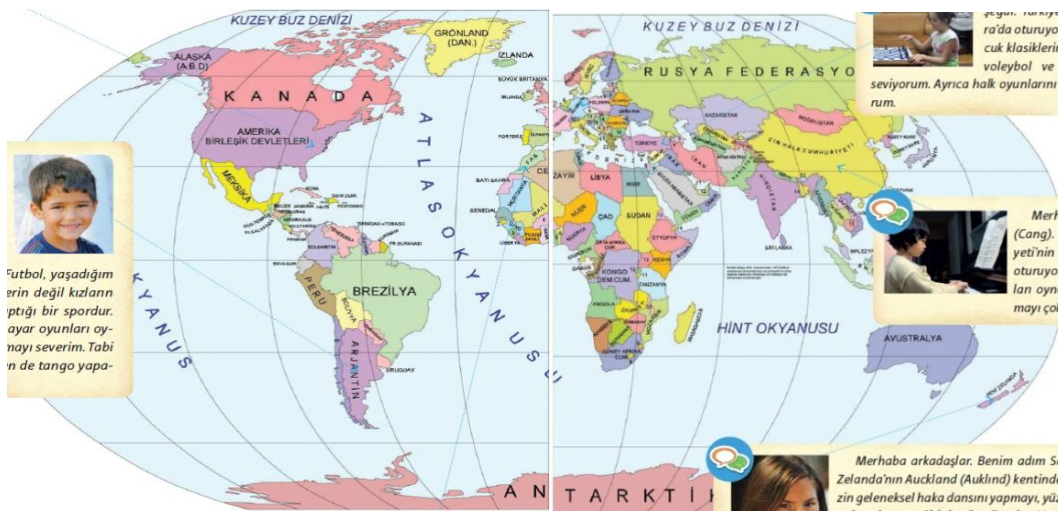
Harita lejantında kullanılan semboller/simgeler haritayı açıklayıcı nitelikte midir? sorusuna ilişkin Harf Yayınları “Kısmen” Örneği

Şekil 83. 5. sınıf Harf Yayınları “Türkiye Deprem Bölgeleri Haritası”

5. sınıf “Harf Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabının 74. sayfasında kullanılan haritaya bakıldığında haritadaki bazı sembollerin/simgelerin lejantta bulunmadığı görülmektedir. Haritada yer alan il merkezlerini simgeleyen noktaların, ülke sınırlarını gösteren kırmızı çizgilerin ve il sınırlarını gösteren kesik çizgilerin neyi ifade ettiği lejantta bulunmamaktadır.

Harita lejantında kullanılan semboller/simgeler haritayı açıklayıcı nitelikte midir? sorusuna ilişkin Harf Yayınları “Değerlendirilemeyen” Örneği

Şekil 84. 5. sınıf Harf Yayınları “Dünya Siyasi Haritası”

5. sınıf “Harf Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabının 170-171. sayfalarında kullanılan haritaya bakıldığında lejant kısmının bulunmadığı görülmektedir. Bu yüzden harita ilgili kriterde değerlendirilmeye alınamamıştır. Ancak haritada ismi

sınırlarının içerisine yazılması zor olan ülkeler (Örn; Azerbaycan, Yunanistan, Belçika, Bulgaristan vb.) numara verilerek yazılmıştır. Haritada lejant bulunmadığından dolayı kullanılan numaraların hangi ülkeleri temsil ettiği anlaşıl原因mamaktadır. Ülke konumlarının daha iyi görülebilmesi için ismi uzun olan ülkelerin numara verilerek haritaya yazılmış olması haritanın işlevselliğini arttırmıştır. Ancak burada eleştirilecek olan en önemli şey bu numaraların hangi ülkeleri temsil ettiğinin haritada açıklanmamış olmasıdır.

Tablo 28. Harita; imla, noktalama ve diğer dil bilgisi kurallarına uygun mudur? sorusuna ilişkin bulgular

5. Sınıf	Evren Yayınları		Harf Yayınları	
	<i>f</i>	%	<i>f</i>	%
Evet	8	80,0	9	75,0
Kısmen	1	10,0	2	16,66
Hayır	-	0,0	-	0,0
Değerlendirilemeyen	1	10,0	1	8,33
TOPLAM	10	100,0	12	100,0

Tablo 28'deki ilgili kriterde değerlendirilen, “Evren Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabından elde edilen bulgulara bakıldığında, haritaların 9’u (%90,0) imla, noktalama ve diğer dil bilgisi kurallarına uygunken 1’i (%10,0) kısmen uygunluk taşımaktadır. Haritaların 1’inde (%10,0) ise herhangi bir yazı bulunmadığından değerlendirmeye alınamamıştır. “Harf Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabından elde edilen bulgulara bakıldığında ise haritaların 9’u (%75,0) imla, noktalama ve diğer dil bilgisi kurallarına uygunken 2’si (%16,66) kısmen uygunluk taşımaktadır. 1 (%8,33) haritada ise imla, noktalama ve diğer dil bilgisi kurallarına uygun olacak hiçbir yazı bulunmadığından değerlendirilmeye alınamamıştır.

Harita; imla, noktalama ve diğer dil bilgisi kurallarına uygun mudur? sorusuna ilişkin Evren Yayınları “Kısmen” Örneği

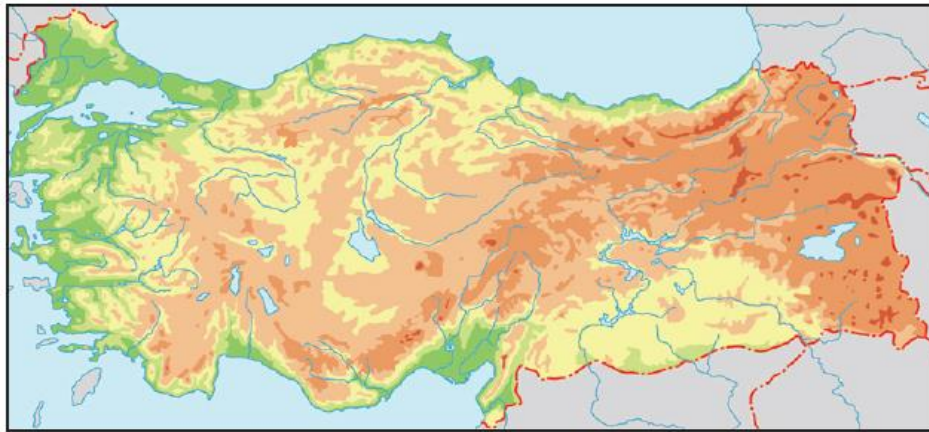
▲ Türkiye deprem bölgeleri haritası

www.deprem.gov.tr

Şekil 85. 5. sınıf Evren Yayınları “Türkiye Deprem Bölgeleri Haritası”

5. sınıf “Evren Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabının 62. sayfasında kullanılan haritaya bakıldığında il isimlerinden bazılarının imla, noktalama ve diğer dil bilgisi kurallarına uygun olmadan yazıldığı görülmektedir. Kocaeli (İzmit), Adapazarı, Elazığ, Kahramanmaraş, Şanlıurfa illerinin isimleri haritada yanlış yazılmıştır. Bu durum Türk Dil Kurumu yazım kurallarına aykırıdır (URL-1). Ders kitabının giriş kısmına bakıldığında kitabın dil uzmanı tarafından denetlendiğini görmekteyiz. Fakat bazı haritaların içeriğinde yazım yanlışlıkları bulunmaktadır. Bu tür hataların daha dikkatli bir şekilde incelenerek giderilmesi gerekmektedir.

Harita; imla, noktalama ve diğer dil bilgisi kurallarına uygun mudur? sorusuna ilişkin Evren Yayınları “Değerlendirilemeyen” Örneği

Şekil 86. 5. sınıf Evren Yayınları “Türkiye Fiziki Haritası”

5. sınıf “Evren Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabının 70. sayfasında kullanılan haritaya bakıldığında imla, noktalama ve diğer dil bilgisi kurallarına uygun olabilecek yazı bulunmadığından değerlendirilmeye alınmamıştır.

Harita; imla, noktalama ve diğer dil bilgisi kurallarına uygun mudur? sorusuna ilişkin Harf Yayınları “Kısmen” Örneği

Şekil 87. 5. sınıf Harf Yayınları “Türkiye Önemli Sanayi Üretim Yerleri Haritası”

5. sınıf “Harf Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabının 85. sayfasında kullanılan haritaya bakıldığında “Kahramanmaraş” ilinin adının “Kahraman Maraş” olarak yazıldığı görülmektedir. Bu durum Türk Dil Kurumu yazım kurallarına aykırıdır (URL-1). Yapılan bu hata Kahramanmaraş ilinin isminin yazımının yanlış öğrenilmesine sebebiyet verebilir.

Harita; imla, noktalama ve diğer dil bilgisi kurallarına uygun mudur? sorusuna ilişkin Harf Yayınları “Değerlendirilemeyen” Örneği

Şekil 88. 5. sınıf Harf Yayınları “Halk Oyunları Haritası”

5. sınıf “Harf Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabının 36-37. sayfalarında kullanılan haritaya bakıldığında bakıldığı da imla, noktalama ve diğer dil bilgisi kurallarına uygun olabilecek yazı bulunmadığından ilgili kriterde değerlendirilmemiştir.

4.3. Üçüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorum

A. Biçim Bakımından Haritaların Analizine İlişkin Bulgular

Tablo 29. Harita, renk ve baskı yönünden iyi seçilmiş midir? sorusuna ilişkin bulgular

6. Sınıf	Yakın Çağ Yayınları		Evren Yayınları	
	<i>f</i>	%	<i>f</i>	%
Evet	23	79,31	20	64,51
Kısmen	6	20,68	9	29,03
Hayır	-	0,0	2	6,45
Değerlendirilemeyen	-	0,0	-	0,0
TOPLAM	29	100,0	31	100,0

Tablo 29’deki ilgili kriterde değerlendirilen, “Yakınçağ Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabından elde edilen bulgulara bakıldığında, haritaların 23’ü (%79,31) renk ve baskı yönünden iyi seçilmişken 6’sı (%20,68) kısmen iyi seçilmiştir. “Evren Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabından elde edilen bulgulara bakıldığında ise haritaların 20’si (%64,51) renk ve baskı yönünden iyi seçilmişken 9’u (%29,03) kısmen iyi seçilmiştir. 2 (%6,45) harita ise renk ve baskı yönünden iyi seçilmemiştir.

Harita, renk ve baskı yönünden iyi seçilmiş midir? sorusuna ilişkin Yakınçağ Yayınları “Kısmen” Örneği

Şekil 89. 6.sınıf Yakınçağ Yayınları “Türkiye’ye Komşu Ülkeler Haritası”

6. sınıf “Yakınçağ Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabının 134. sayfasında kullanılan haritaya bakıldığında baskı kalitesi olarak iyi seçilmediği görülmektedir. Baskı kalitesinin iyi olmaması bazı yazıların okunmasını güçleştirmektedir. Bu tür hataların giderilebilmesi için haritaların çok daha kaliteli basılması gerekmektedir. Nitekim buna benzer problemler birçok haritada görülmektedir. Eleştirilecek bir diğer hususta aynı ders kitabında yer alan haritalarının bir tanesinin çok kaliteli ve net olarak görülebilecek şekilde basılmasına rağmen bir diğerinin tam tersi bulanık ve üzerindeki hiçbir unsurun okunamayacak şekilde basılmasıdır. Bu sorunun kitap yazarları ve denetmenleri tarafından mutlaka giderilmesi gerekmektedir.

Harita, renk ve baskı yönünden iyi seçilmiş midir? sorusuna ilişkin Yakınçağ Yayınları Evren Yayınları “Kısmen” Örneği

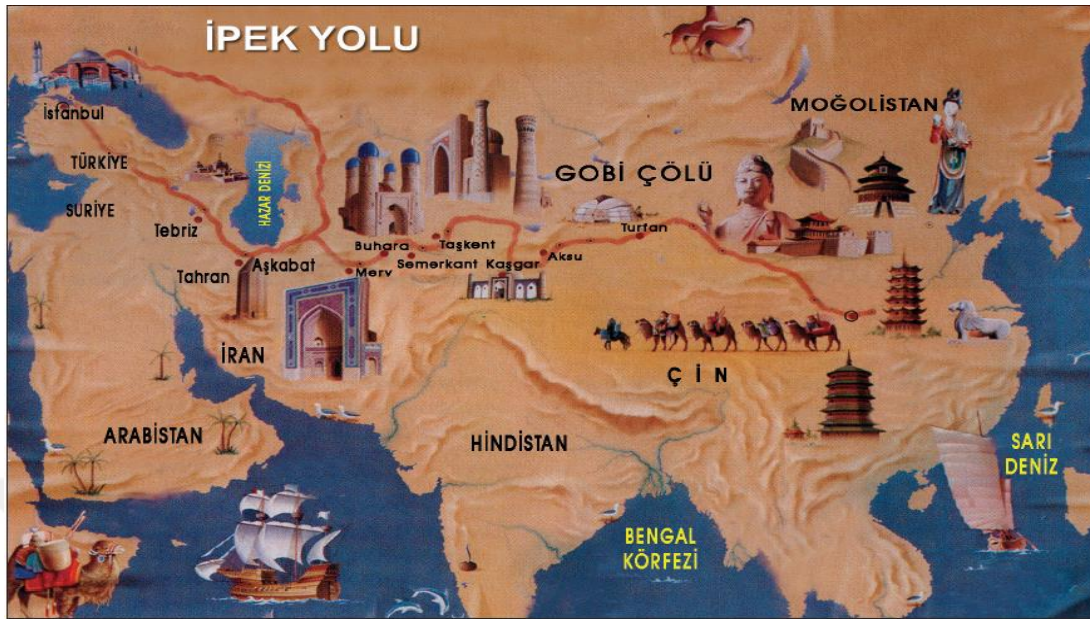

Türkiye Fiziki Haritası

Şekil 90. 6.sınıf Evren Yayınları “Türkiye Fiziki Haritası”

6. sınıf “Evren Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabının 32. sayfasında kullanılan haritaya bakıldığında baskı kalitesi olarak iyi seçilmediği görülmektedir. Bu durum haritadaki yazıların, yükselti basamaklarını gösteren renklerin okunmasını güçleştirmektedir. Baskı kalitesinin düşük olması özellikle punto olarak küçük yazılan yazıların okunmasını zorlaştırmıştır. Bu durum da haritanın amacını gerçekleştirilmesini olumsuz etkilemektedir.

Harita, renk ve baskı yönünden iyi seçilmiş midir? sorusuna ilişkin Yakınçağ Yayınları Evren Yayınları “Hayır” Örneği

Şekil 91. 6.sınıf Evren Yayınları “İpek Yolu Haritası”

6. sınıf “Evren Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabının 65. sayfasında kullanılan haritaya bakıldığında, haritanın renk ve baskı yönünden iyi seçilmediği görülmektedir. Bu durum haritada kullanılan yazıların, resimlerin, simgelerin, sembollerin okunmasını son derece zorlaştırmıştır. Ayrıca kullanılan renkler, çizgiler, yazılar, semboller net bir şekilde görülememektedir. İpek Yolunun vurgulandığı çizgi diğer renklerle benzer tonda kullanıldığından İpek Yolu bile zorlukla takip edilebilmektedir. Haritaların, amacına ulaşmasına engel olan her türlü problemin mutlaka giderilmesi gerekir. Görsel Tasarım Uzmanı tarafından denetlenen bir ders kitabında renk uyumsuzluğu veya baskı kalitesi düşüklüğünden dolayı haritanın içeriğini tam olarak yansıtamaması eleştirilecek önemli bir husustur. Çünkü harita ancak net bir şekilde görüldüğü ve anlaşılabilirliği zaman zaman faydalı bir materyal haline gelmektedir. Bu bakımdan bu tür problemlerin yazarlar ve denetmenler tarafından göz önünde bulundurulup mutlaka giderilmesi gerekmektedir.

Tablo 30. Harita, metnin uygun yerinde, ilgili olduğu konu ile aynı sayfada bulunmakta mıdır? sorusuna ilişkin bulgular

6. Sınıf	Yakın Çağ Yayınları		Evren Yayınları	
	f	%	f	%
Evret	28	96,55	31	100,0
Kısmen	-	0,0	-	0,0
Hayır	1	3,44	-	0,0
Değerlendirilemeyen	-	0,0	-	0,0
TOPLAM	29	100,0	31	100,0

Tablo 30'daki ilgili kriterde değerlendirilen, "Yakınçağ Yayınları" sosyal bilgiler ders kitabından elde edilen bulgulara bakıldığında, haritaların 28'i (%96,55) ilgili olduğu konu ile aynı sayfada bulunmaktayken 1'i (%3,44) konu ile aynı sayfada bulunmamaktadır. "Evren Yayınları" sosyal bilgiler ders kitabından elde edilen bulgulara bakıldığında ise haritaların 31'nin de (%100,0) uygun olduğu konuyla aynı sayfada kullanıldığı tespit edilmiştir.

Harita, metnin uygun yerinde, ilgili olduğu konu ile aynı sayfada bulunmakta mıdır? sorusuna ilişkin Yakınçağ Yayınları "Hayır" Örneği

Harita 2.7: Türkiye'nin matematik konumu

Şekil 92. 6.sınıf Evren Yayınları " Türkiye'nin Matematik Konumu Haritası "

6. sınıf "Evren Yayınları" sosyal bilgiler ders kitabının 37. sayfasında kullanılan haritaya bakıldığında ülkemizin matematik konumu verilmiştir. Ders kitabında, matematik konum konusu 36. sayfada son bulmuştur. Harita ise ders kitabının 37. sayfasında yer almaktadır. Yani öğrencinin konu ile harita arasında bağ kurabilmesi

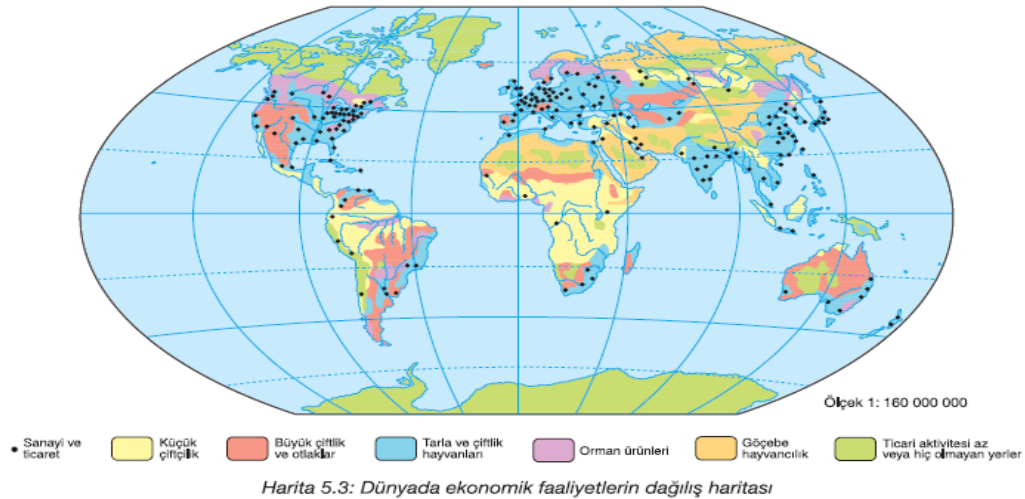
için sürekli sayfa değişikliği yapması gerekmektedir. Bu sorunda öğrencide bıkkınlık meydana getirebilecek bir problemdir. Bu türden problemlerle karşılaşmamak için haritaların konuyla aynı sayfada bulundurulması gerekir. Aksi durumda, kullanılan haritanın o konuyla ilgili olduğunun anlaşılabilmesi bile öğrenci açısından zor olabilir.

Tablo 31. Haritanın altında gerekli durumlarda kullanabilmek için “kaynak” belirtilmiş midir? sorusuna ilişkin bulgular

6. Sınıf	Yakın Çağ Yayınları		Evren Yayınları	
	f	%	f	%
Evet	-	0,0	2	6,45
Kısmen	-	0,0	-	0,0
Hayır	29	100,0	29	93,54
Değerlendirilemeyen	-	0,0	-	0,0
TOPLAM	29	100,0	31	100,0

Tablo 31’deki ilgili kriterde değerlendirilen, “Yakınçağ Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabından elde edilen bulgulara bakıldığında, haritaların 29’unun da (%100,0) altında kaynak belirtilmemiştir. “Evren Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabından elde edilen bulgulara bakıldığında ise haritaların 2’sinin (%6,45) altında kaynak belirtilmişken 29’unun (%93,54) altında gerekli durumlarda kullanabilmek için kaynak bulunmamaktadır.

Haritanın altında gerekli durumlarda kullanabilmek için “kaynak” belirtilmiş midir? sorusuna ilişkin Yakınçağ Yayınları “Hayır” Örneği

Şekil 93. 6.sınıf Yakınçağ Yayınları “Dünyada Ekonomik Faaliyetlerin Dağılışı Haritası”

6. sınıf “Yakınçağ Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabının 120. sayfasında kullanılan haritaya bakıldığında gerekli durumlarda yararlanabilmek için haritanın altında kaynak belirtilmediği görülmektedir. Halbuki haritanın altında kaynağa yer verilmesi halinde ana kaynağa ulaşmak çok daha kolay hale gelecektir.

Haritanın altında gerekli durumlarda kullanabilmek için “kaynak” belirtilmiş midir? sorusuna ilişkin Evren Yayınları “Hayır” Örneği

İslamiyetin Yayılışı

Şekil 94. 6.sınıf Evren Yayınları “İslamiyet’in Yayılışı Haritası”

6. sınıf “Evren Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabının 71. sayfasında kullanılan haritaya bakıldığında gerekli durumlarda yararlanabilmek için haritanın altında kaynak belirtilmediği görülmektedir. Ders kitapları incelendiğinde, haritaların kaynağı ya haritanın hemen altında ya da kaynakça kısmında bulunmaktadır. Ancak örnekte verilen haritanın ne altında ne de kaynakça kısmında nereden alındığına veya nereye hazırlatıldığına dair bir bilgi bulunmamaktadır. Bu eksiklikte, haritada bulunan verilerin güvenilirliğinin düşmesine neden olmaktadır.

Tablo 32. Haritanın kaynağı kaynakçada belirtilmiş midir? sorusuna ilişkin bulgular

6. Sınıf	Yakın Çağ Yayınları		Evren Yayınları	
	f	%	f	%
Evet	29	100,0	2	6,45
Kısmen	-	0,0	-	0,0
Hayır	-	0,0	29	93,54
Değerlendirilemeyen	-	0,0	-	0,0
TOPLAM	29	100,0	31	100,0

Tablo 32'deki ilgili kriterde değerlendirilen, “Yakınçağ Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabından elde edilen bulgulara bakıldığında, haritaların 29’una da (%100,0) ders kitabının kaynakça kısmında yer verilmiştir. “Evren Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabından elde edilen bulgulara bakıldığında ise haritaların 2’sinin (%6,45) kaynağı ders kitabının kaynakçasında belirtilmişken 29’unun (%93,54) kaynağı, kaynakçada belirtilmemiştir.

Tablo 33. Haritada “Haritaların sayfanın bir yerine sıkıştırılmaması” ilkesine uyulmuş mudur? sorusuna ilişkin bulgular

6. Sınıf	Yakın Çağ Yayınları		Evren Yayınları	
	f	%	f	%
Evet	29	100,0	18	58,06
Kısmen	-	0,0	9	29,03
Hayır	-	0,0	4	12,90
Değerlendirilemeyen	-	0,0	-	0,0
TOPLAM	29	100,0	31	100,0

Tablo 33’deki “Yakınçağ Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabından elde edilen bulgulara bakıldığında, haritaların 29’u da (%100,0) sayfanın bir yerine sıkıştırılmadan kullanılmıştır. “Evren Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabından elde edilen bulgulara bakıldığında ise haritaların 18’i (%58,06) sayfanın bir yerine sıkıştırılmadan kullanılmışken 9’u (%29,03) kısmen sıkıştırılmıştır. 4 harita da (%12,90) ise sayfanın bir yerine sıkıştırılmaması ilkesine uyulmamıştır.

Haritada “Haritaların sayfanın bir yerine sıkıştırılmaması” ilkesine uyulmuş mudur? sorusuna ilişkin Evren Yayınları “Kısmen” Örneği

Türkiye siyasi haritası üzerinde paralel ve meridyen çizgilerini görüyorsunuz. Ülkemiz 36°-42° kuzey paralelleri arasındadır. Her paralel arasında 111 km’lik eşit mesafe olduğuna göre;

- Türkiye'nin güney ve kuzey paralellerinin Ekvator'a olan uzaklığı ne kadardır?
- Türkiye'nin kuzey ve güney paralelleri arasındaki uzaklık ne kadardır?
- Haritalar hangi amaçlarla kullanılmaktadır?

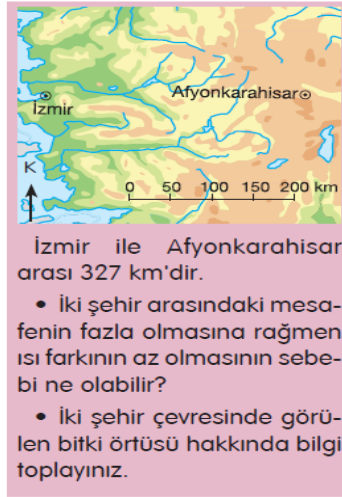
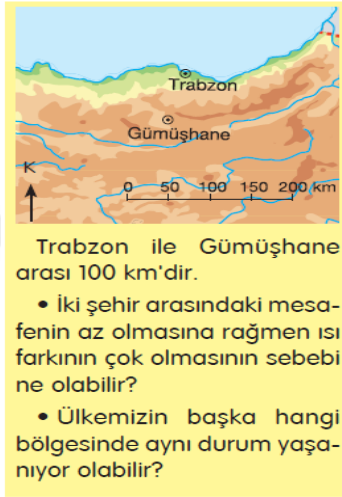

Şekil 95. 6.sınıf Evren Yayınları “Türkiye Siyasi Haritası”

6. sınıf “Evren Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabının 33. sayfasında kullanılan haritaya bakıldığında sayfanın bir kısmına sıkıştırıldığı görülmektedir. Bu durum haritanın dikkat çekiciliğini olumsuz etkilemiştir.

Haritada “Haritaların sayfanın bir yerine sıkıştırılmaması” ilkesine uyulmuş mudur? sorusuna ilişkin Evren Yayınları “Hayır” Örneği

Aşağıdaki üç haritayı inceleyiniz. Açıklamaları okuyunuz. Soruların detaylı cevaplarını daha sonra araştırınız.

Şekil 96. 6.sınıf Evren Yayınları “Trabzon-Gümüşhane, İzmir-Afyonkarahisar, Kars-Iğdır Fiziki Haritası”

6. sınıf “Evren Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabının 41. sayfasında kullanılan haritalara bakıldığında, “haritaların sayfanın bir yerine sıkıştırılmaması” ilkesine uyulmadığı görülmektedir. Kullanılan üç haritaya da sayfanın küçük bir kısmında yer verilmiştir. Bu durum haritaların dikkat çekiciliğini olumsuz etkilemiştir. Haritalar, net olarak görülebildiği ve dikkat çekici olduğu zaman faydalı olabilmektedir. Fakat örnekte belirtilen haritalara bakıldığında, sayfaya sığdırabilmek amacıyla haritaların oldukça küçültüldüğü görülmektedir. Yapılan bu hata, haritalar üzerindeki verilerin okunmasını güçleştirdiği gibi bazı alanların da görülememesine neden olmuştur.

Tablo 34. Haritada ülke ve bölgeleri birbirinden ayıran “sınır çizgilerine” yer verilmiş midir? sorusuna ilişkin bulgular

6. Sınıf	Yakın Çağ Yayınları		Evren Yayınları	
	f	%	f	%
Evet	18	62,06	18	58,06
Kısmen	2	6,89	-	0,0
Hayır	9	31,03	13	41,93
Değerlendirilemeyen	-	0,0	-	0,0
TOPLAM	29	100,0	31	100,0

Tablo 34’deki ilgili kriterde değerlendirilen, “Yakınçağ Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabından elde edilen bulgulara bakıldığında, haritaların 18’inde (%62,06) sınır çizgilerine yer verilmişken 2’sinde (%6,89) kısmen yer verilmiştir. Haritaların 9’unda ise (%31,03) ülke ve bölgeleri birbirinden ayıran sınır çizgileri bulunmamaktadır. “Evren Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabından elde edilen bulgulara bakıldığında ise haritaların 18’inde (%58,06) sınır çizgilerine yer verilmişken 13’ünde (%41,93) ülke ve bölgeleri bir birinden ayıran sınır çizgilerine yer verilmemiştir.

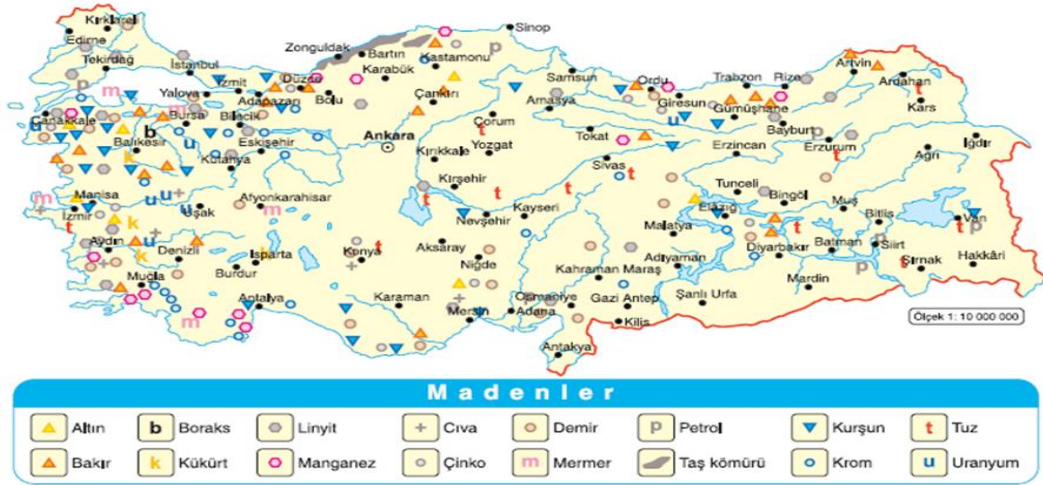
Haritada ülke ve bölgeleri birbirinden ayıran “sınır çizgilerine” yer verilmiş midir? sorusuna ilişkin Yakınçağ Yayınları “Kısmen” Örneği

Şekil 97. 6.sınıf Yakınçağ Yayınları “Kral Yolu Haritası”

6. sınıf “Yakınçağ Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabının 52. sayfasında kullanılan haritaya bakıldığında, sadece Lidya devletinin sınırlarının verildiği görülmektedir. Haritada yer alan ve Kral Yolu güzergâhı üzerinde bulunan Asur devletinin sınırlarına yer verilmemiştir. Bu durum, Kral Yolunun Asur devleti sınırlarından da geçtiğinin anlaşılmasına neden olmaktadır. Halbuki Kral Yolunun değeri açısından Asur devleti de önemli bir etkidir. Ancak haritada Asur devleti sınırının çizilmemesi öğrencinin bu bilgiye ulaşmasını zorlaştıracaktır.

Haritada ülke ve bölgeleri birbirinden ayıran “sınır çizgilerine” yer verilmiş midir? sorusuna ilişkin Yakınçağ Yayınları “Hayır” Örneği

Harita 4.2: Türkiye maden haritası

Şekil 98. 6.sınıf Yakınçağ Yayınları “Türkiye Maden Haritası”

6. sınıf “Yakınçağ Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabının 96. sayfasında kullanılan haritaya bakıldığında ülkemizdeki illerin tamamına yer verilmiştir. Ancak il merkezlerine ait sınır çizgilerinin haritada yer almaması hangi madenin hangi ilde bulunduğu anlaşılmasına neden olmaktadır. Örnekteki türde olan haritalarda, sınır çizgilerinin bulunması o haritayı daha bilgilendirici ve kullanılabilir kılmaktadır. Çünkü sınır çizgileri karmaşık olan haritaları daha basit hale getiren unsurlardandır.

Haritada ülke ve bölgeleri birbirinden ayıran “sınır çizgilerine” yer verilmiş midir? sorusuna ilişkin Evren Yayınları “Hayır” Örneği

Anadolu'da Kurulan İlk Uygarlıklar

Şekil 99. 6.sınıf Evren Yayınları “Anadolu’da Kurulan İlk Uygarlıklar Haritası”

6. sınıf “Evren Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabının 46. sayfasında kullanılan haritaya bakıldığında Anadolu ve Mezopotamya medeniyetlerine yer verilmiştir. Ancak bu medeniyetleri bir birinden ayıran sınır çizgileri harita bulunmamaktadır. Bu durum hangi medeniyetin hangi bölgelerde hakim olduğunun anlaşılmasına neden olmaktadır. Halbuki haritada ismi verilen uygarlıkların sınır çizgileri bulunmuş olsa, bu türden karışıklıklar ile karşılaşmayacaktır.

Tablo 35. Haritada “başlık” bulunmakta mıdır? sorusuna ilişkin bulgular

6. Sınıf	Yakın Çağ Yayınları		Evren Yayınları	
	f	%	f	%
Evet	28	96,55	22	70,96
Kısmen	-	0,0	-	0,0
Hayır	1	3,44	9	29,03
Değerlendirilemeyen	-	0,0	-	0,0
TOPLAM	29	100,0	31	100,0

Tablo 35’deki ilgili kriterde değerlendirilen, “Yakınçağ Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabından elde edilen bulgulara bakıldığında, haritaların 28’inde (%96,55) başlık bulunmaktayken 1’inde (%3,44) bulunmamaktadır. “Evren Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabından elde edilen bulgulara bakıldığında ise haritaların 22’sinde (%70,96) başlık kısmına yer verilmişken 9’unda (%29,03) başlık bulunmamaktadır.

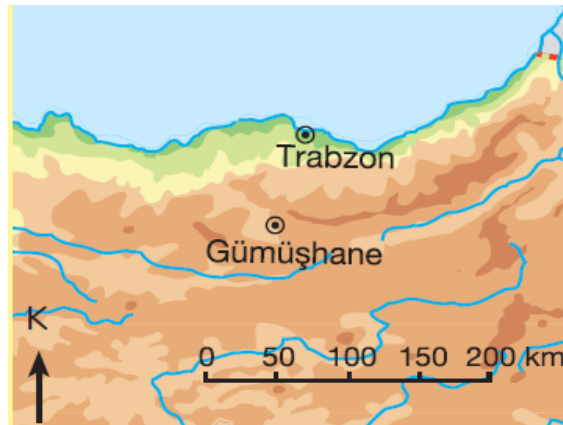
**Haritada “başlık” bulunmakta mıdır? sorusuna ilişkin Yakınçağ Yayınları
“Hayır” Örneği**

Şekil 100. 6.sınıf Yakınçağ Yayınları “Türkiye’ye Komşu Ülkeler Haritası”

6. sınıf “Yakınçağ Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabının 134. sayfasında kullanılan haritaya bakıldığında, haritanın türü ve içeriği hakkında bilgi veren başlığın bulunmadığı görülmektedir. Ders kitabındaki konu içeriğine bakıldığında, haritanın Türkiye ve komşu ülkeler haritası olduğu belirtilmiştir. Bu bilginin sadece konu içeriğinde değil haritanın başlığında da bulunması gerekirdi. Ancak haritada başlık dahi yer almamaktadır.

**Haritada “başlık” bulunmakta mıdır? sorusuna ilişkin Evren Yayınları
“Hayır” Örneği**

Şekil 101. 6.sınıf Evren Yayınları “Trabzon-Gümüşhane Fiziki Haritası”

6. sınıf “Evren Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabının 41. sayfasında kullanılan haritaya bakıldığında, haritanın türü ve içeriği hakkında bilgi edinilmesine olanak sağlayan başlığın bulunmadığı görülmektedir. Halbuki fiziki özellikleri verilen bu iki

ilimizi gösteren haritanın, Trabzon-Gümüşhane fiziki haritası olduğunun başlık kısmında belirtilmesi gerekirdi.

Tablo 36. Haritada “lejant” kısmına yer verilmiş midir? sorusuna ilişkin bulgular

6. Sınıf	Yakın Çağ Yayınları		Evren Yayınları	
	f	%	f	%
Evet	23	79,31	13	41,93
Kısmen	-	0,0	-	0,0
Hayır	6	20,68	18	58,06
Değerlendirilemeyen	-	0,0	-	0,0
TOPLAM	29	100,0	31	100,0

Tablo 36’deki ilgili kriterde değerlendirilen, “Yakınçağ Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabından elde edilen bulgulara bakıldığında, haritaların 23’ünde (%79,31) lejant kısmı yer almaktayken 6’sında (%20,68) lejant bulunmamaktadır. “Evren Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabından elde edilen bulgulara bakıldığında ise haritaların 13’ünde (%41,93) lejanta yer verilmişken 18’inde (%58,06) lejant kısmı bulunmamaktadır.

Haritada “lejant” kısmına yer verilmiş midir? sorusuna ilişkin Yakınçağ Yayınları “Hayır” Örneği

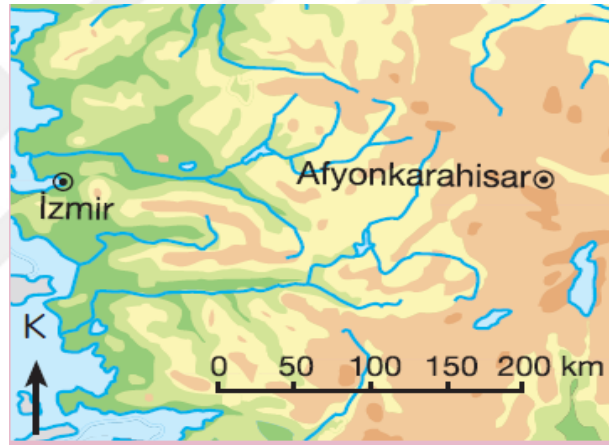

Harita 2.4: Marmara Bölgesinin ayrıntılı haritası

Şekil 102. 6.sınıf Yakınçağ Yayınları “Marmara Bölgesi Ayrıntılı Haritası”

6. sınıf “Yakınçağ Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabının 34. sayfasında kullanılan haritaya bakıldığında birçok sembol, simge, sınır çizgileri, ulaşım ağları, kısaltmalar ve coğrafi unsurlar bulunmasına rağmen lejant kısmına yer verilmemiştir. Lejantın bulunmadığı bir haritada simgelerin, sembollerin, çizgilerin, kısaltmaların vb. harita unsurlarının anlaşılabilmesi mümkün değildir. Çünkü örnekteki haritada da görüldüğü gibi bir birinden farklı birçok sınır çizgileri bulunmaktadır. Bunları birbirinden ayıran özelliklerin ne olduğunu bir öğrencinin lejant olmadan anlayabilmesi oldukça zordur. Bu yüzden haritalarda kullanılan her türlü unsurun, lejant kullanılarak mutlaka açıklanması gerekir.

Haritada “lejant” kısmına yer verilmiş midir? sorusuna ilişkin Evren Yayınları “Hayır” Örneği

Şekil 103. 6.sınıf Evren Yayınları “İzmir-Afyonkarahisar Fiziki Haritası”

6. sınıf “Evren Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabının 41. sayfasında kullanılan haritaya bakıldığında birçok sembol, simge, yükselti basamaklarına ait renkler, coğrafi unsurlar yer almasına rağmen bunların açıklayıcısı olan lejant kısmının bulunmadığı görülmektedir. Lejantı olmayan bir fiziki haritada, yeşil renk ile kahverenginin farklı yükseklikleri temsil ettiğinin anlaşılması öğrenci açısından oldukça zor olacaktır. Bu yüzden, bu tür bilgilerin öğrenilebilmesi için haritada mutlaka lejantın bulunması gerekir.

almamaktadır. Bu yüzden harita ilgili kriter de değerlendirilmemiştir. Ancak haritada birçok sembol, renk, çizgi kullanılmıştır. Bu bakımdan lejantın bulunmaması haritadaki büyük bir eksikliklerdir.

Harita lejantında yer alan sembollere, haritada yer verilmiş midir? sorusuna ilişkin Evren Yayınları “Değerlendirilemeyen” Örneği

Şekil 105. 6.sınıf Evren Yayınları “Karahanlılar Devleti Haritası”

6. sınıf “Evren Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabının 74. sayfasında kullanılan haritaya bakıldığında lejanta yer verilmediği görülmektedir. Bu yüzden harita değerlendirilmeye alınamamıştır. Ancak haritada birçok sembol, renk ve çizgiye yer verilmiştir. Bunların açıklayıcısı olan lejantın, haritada mutlaka bulunması gerekirdi.

Tablo 38. Haritada öğrencinin yönünü tespit edebileceği “yön oku/enlem-boylam dereceleri” yer almakta mıdır? sorusuna ilişkin bulgular

6. Sınıf	Yakın Çağ Yayınları		Evren Yayınları	
	f	%	f	%
Evet	7	24,13	20	64,51
Kısmen	-	0,0	-	0,0
Hayır	22	75,86	11	35,48
Değerlendirilemeyen	-	0,0	-	0,0
TOPLAM	29	100,0	31	100,0

Tablo 38’deki ilgili kriterde değerlendirilen, “Yakınçağ Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabından elde edilen bulgulara bakıldığında, haritaların 7’sinde (%24,13) yön

oku/enlem-boylam dereceleri bulunmaktayken 22'sinde (%75,86) yer verilmemiştir. “Evren Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabından elde edilen bulgulara bakıldığında ise haritaların 20'sinde (%64,51) yön oku/enlem-boylam derecelerine yer verilmişken 11'inde (%35,48) yer verilmemiştir.

Haritada öğrencinin yönünü tespit edebileceği “yön oku/enlem-boylam dereceleri” yer almakta mıdır? sorusuna ilişkin Yakınçağ Yayınları “Hayır” Örneği

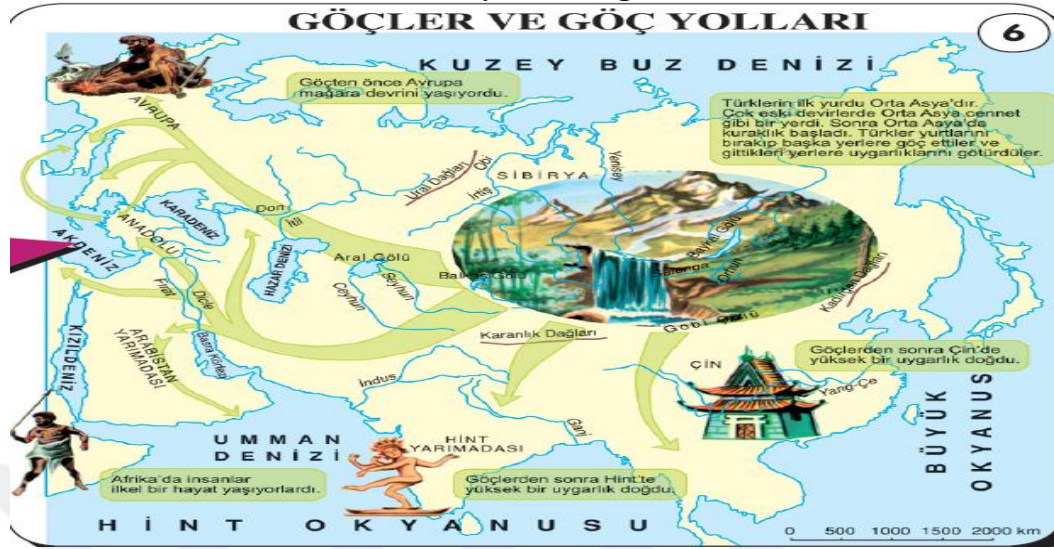

Harita 3.1: Orta Asya fiziki haritası

Şekil 106. 6.sınıf Yakınçağ Yayınları “ Orta Asya Fiziki Haritası”

6. sınıf “Yakınçağ Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabınının 58. sayfasında kullanılan haritaya bakıldığında öğrencilerin yön tespiti yapabilecekleri yön oku/enlem-boylam derecelerine yer verilmediği görülmektedir. Haritanın bulunduğu ilgili konuya bakıldığında “ *Türklerin ata yurdu Orta Asya; kuzeyde Sibiryaya, güneyde Himalaya Dağları, doğuda Kınan Dağları ve batıda Hazar Denizi ile çevrili geniş bir coğrafi bölgedir*” şeklinde bilgi verilmiştir. Ancak haritada yön oku/enlem-boylam derecelerinin yer almaması Doğu, Batı, Kuzey ve Güney’in hangi yönler olduğunun anlaşılmasına neden olmuştur. Konu içeriğinde yön belirten kelimelerin geçmesine rağmen haritada yön oku/enlem-boylam derecelerinin bulunmaması, konuyla harita arasındaki bağın azalmasına neden olmaktadır. Çünkü öğrenci konu içeriğinde geçen yönleri ancak haritaya baktığında tespit edebilecektir. Yön oku/enlem-boylam bulunmayan bir haritada da bu tespitin yapılabilmesi oldukça zordur.

Haritada öğrencinin yönünü tespit edebileceği “yön oku/enlem-boylam dereceleri” yer almakta mıdır? sorusuna ilişkin Evren Yayınları “Hayır” Örneği

Şekil 107. 6.sınıf Evren Yayınları “Göçler ve Göç Yolları Haritası”

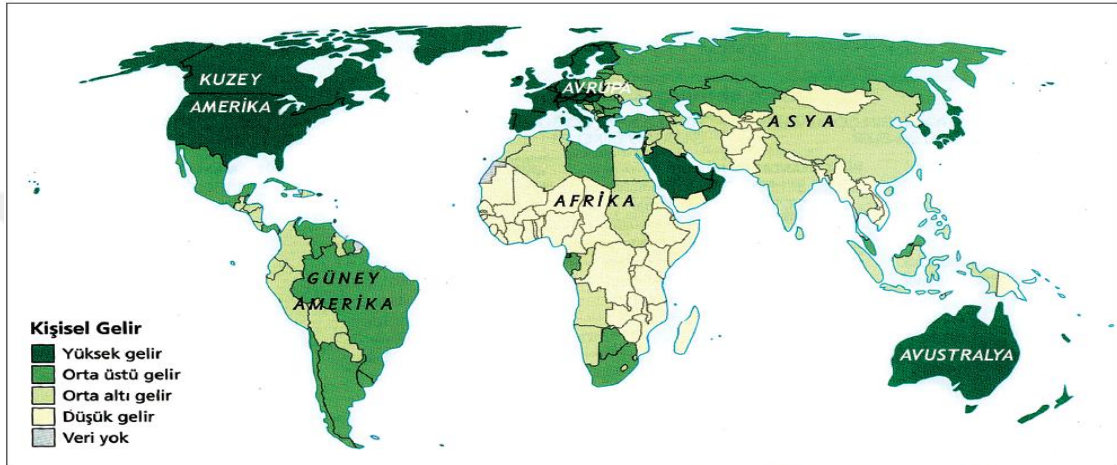
6. sınıf “Evren Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabının 43. sayfasında kullanılan haritaya bakıldığında yön oku/enlem-boylam derecelerine yer verilmediği görülmektedir. Haritanın yer aldığı ilgili konuya bakıldığında “Asya'daki Hun Devleti'nin yıkılmasından sonra Türkler, *batıya doğru göç ettiler*” şeklinde bilgi verilmiştir. Haritada yön oku/enlem-boylam derecelerinin bulunmaması Doğu, Batı, Kuzey ve Güney'in hangi yönler olduğunun anlaşılmasına neden olmuştur. Bu durumda konu ile harita arasındaki bağın azalmasına sebep olmaktadır. Çünkü konu içeriğindeki yönleri, öğrenci haritaya baktığında tespit edebilecektir. Yön oku/enlem-boylam derecelerinin bulunmadığı bir haritada da öğrencinin bu tespiti yapabilmesi oldukça zordur.

Tablo 39. Haritada küçültme oranını gösteren “ölçek” kullanılmış mıdır? sorusuna ilişkin bulgular

6. Sınıf	Yakın Çağ Yayınları		Evren Yayınları	
	f	%	f	%
Evet	29	100,0	24	77,41
Kısmen	-	0,0	-	0,0
Hayır	-	0,0	7	22,58
Değerlendirilemeyen	-	0,0	-	0,0
TOPLAM	29	100,0	31	100,0

Tablo 39’deki ilgili kriterde değerlendirilen, “Yakınçağ Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabından elde edilen bulgulara bakıldığında, haritaların 29’unda da (%100,0) ölçek bulunmaktadır. “Evren Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabından elde edilen bulgulara bakıldığında ise haritaların 24’ünde (%77,41) ölçek yer almaktayken 7’sinde (%22,58) bulunmamaktadır.

Haritada küçültme oranını gösteren “ölçek” kullanılmış mıdır? sorusuna ilişkin Evren Yayınları “Hayır” Örneği

Dünyadaki Gelir Düzeylerini Gösteren Harita
Aile Kılavuz Atlası, s. 52.

Şekil 108. 6.sınıf Evren Yayınları “Dünyadaki Gelir Düzeylerini Gösteren Harita”

6. sınıf “Evren Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabının 117. sayfasında kullanılan haritaya bakıldığında, dünya küçültülerek düzlem üzerine aktarılmıştır. Ancak bu küçültme oranını gösteren ölçek, haritada bulunmamaktadır. Ders kitabına konulan bir dünya haritasında, haritanın en temel elemanlarından birisi olan ölçeğin bulunmaması önemli bir eksikliklerdir. Çünkü literatürde, ölçeği olmayan çizimler harita olarak kabul edilmemektedir.

Tablo 40. Haritada kullanılan ilgili yer isimleri ve diğer işaretler/semboller tam yerinde kullanılmış mıdır? sorusuna ilişkin bulgular

6. Sınıf	Yakın Çağ Yayınları		Evren Yayınları	
	f	%	f	%
Evet	24	82,75	26	83,87
Kısmen	4	13,79	3	9,67
Hayır	-	0,0	-	0,0
Değerlendirilemeyen	1	3,44	2	6,45
TOPLAM	29	100,0	31	100,0

Tablo 40'daki ilgili kriterde değerlendirilen, “Yakınçağ Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabından elde edilen bulgulara bakıldığında, haritaların 25'inde (%82,75) yer isimleri ve diğer işaretler/semboller tam yerinde kullanılmışken 4'ünde (%13,79) kısmen yerinde kullanılmıştır. 1 (%3,44) haritada ise herhangi bir yer ismi ve işaret/sembol bulunmadığından değerlendirmeye alınamamıştır. “Evren Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabından elde edilen bulgulara bakıldığında ise haritaların 26'sında (%83,87) ilgili yer isimleri ve diğer işaretler/semboller tam yerinde kullanılmışken 3'ünde (%9,67) kısmen yerinde kullanılmıştır. 2 (%6,45) haritada ise herhangi bir yer ismi ve işaret/sembol bulunmadığından değerlendirmeye alınamamıştır.

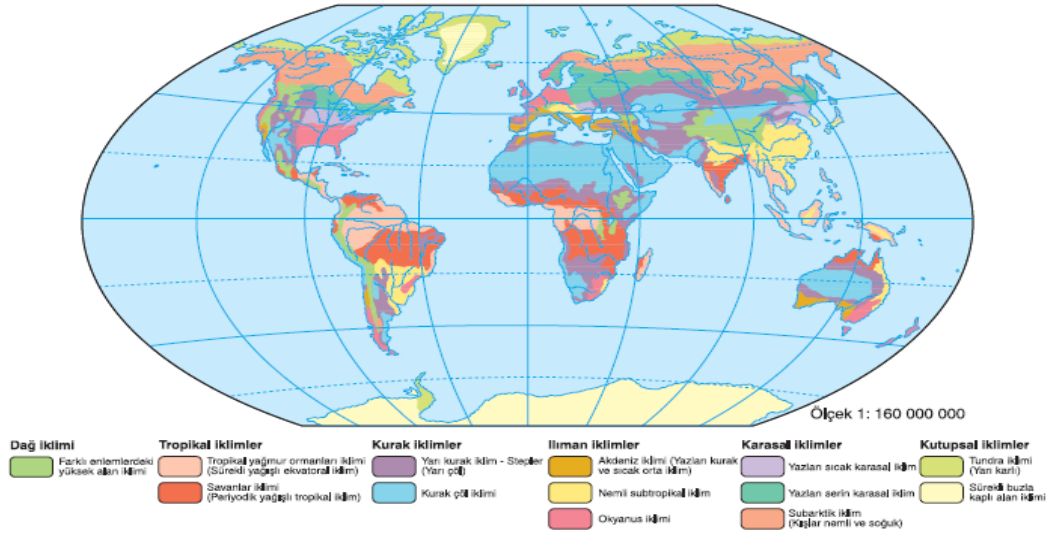
Haritada kullanılan ilgili yer isimleri ve diğer işaretler/semboller tam yerinde kullanılmış mıdır? sorusuna ilişkin Yakınçağ Yayınları “Kısmen” Örneği

Şekil 109. 6.sınıf Yakınçağ Yayınları “Türkiye Siyasi Haritası”

6. sınıf “Yakınçağ Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabınının 34. sayfasında kullanılan haritaya bakıldığında, Çanakkale ve İstanbul Boğazlarının tam yerinde kullanılmadıkları görülmektedir. Özellikle Çanakkale Boğazı, Bozcaada'nın tam üzerine gelecek şekilde yazılmıştır. Bu durumda Bozcaada'nın da haritada görülememesine neden olmuştur. Bu yüzden yazı, çizgi, işaret ve semboller haritaya yerleştirilirken dikkat edilmesi gerekmektedir. Çünkü, yanlış yapılan yerleştirmeler başka sembollerin, işaretlerin, çizgilerin veya yerlerin görülebilmesini olumsuz etkileyebilmektedir.

Haritada kullanılan ilgili yer isimleri ve diğer işaretler/semboller tam yerinde kullanılmış mıdır? sorusuna ilişkin Yakınçağ Yayınları “Değerlendirilemeyen” Örneği

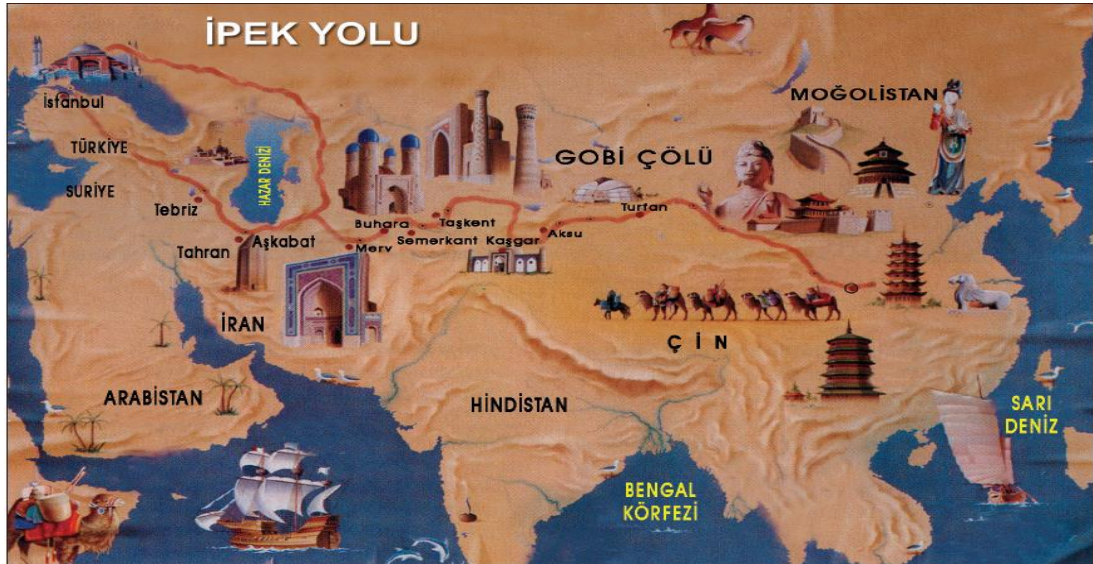

Harita 5.2: Dünya iklim kuşakları haritası

Şekil 110. 6.sınıf Yakınçağ Yayınları “Dünya İklim Kuşakları Haritası”

6. sınıf “Yakınçağ Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabının 120. sayfasında kullanılan haritaya bakıldığında herhangi bir yer ismi ve işaret/sembol bulunmadığı görülmektedir. Harita bu yüzden değerlendirilememiştir.

Haritada kullanılan ilgili yer isimleri ve diğer işaretler/semboller tam yerinde kullanılmış mıdır? sorusuna ilişkin Evren Yayınları “Kısmen” Örneği

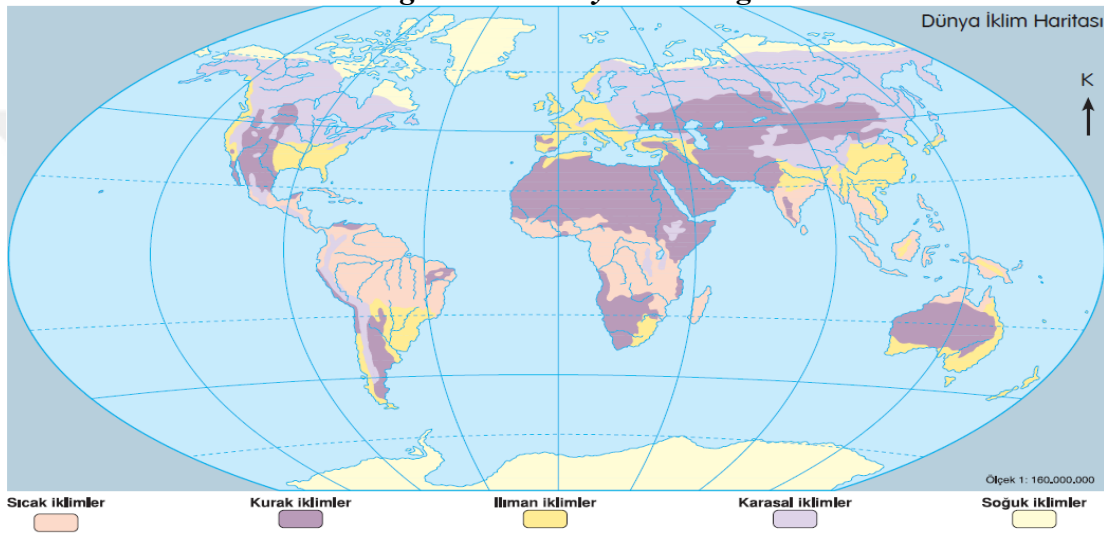

Şekil 111. 6.sınıf Evren Yayınları “İpek Yolu Haritası”

6. sınıf “Evren Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabının 65. sayfasında kullanılan haritaya bakıldığında Aşkabat ve İstanbul kentlerinin coğrafi konum olarak olması

gereken yerde bulunmadığı görülmektedir. Aşkabat, Hazar Denizinin doğusunda yer alan bir kentken haritada Hazar Denizinin güneyinde gösterilmiştir. İstanbul ise konum olarak Marmara Denizinin güneyinde yer almıştır. Yapılan bu tür hatalar, önemli merkezlerin konumlarının yanlış öğrenilmesine sebebiyet verebilir. Bu yüzden haritada, önemli kentler veya ülkelerin adı yazılırken coğrafi konumlarının mutlaka doğru olarak yazılması gerekir.

Haritada kullanılan ilgili yer isimleri ve diğer işaretler/semboller tam yerinde kullanılmış mıdır? sorusuna ilişkin Evren Yayınları “Değerlendirilemeyen” Örneği

Şekil 112. 6.sınıf Evren Yayınları “Dünya İklim Haritası”

6. sınıf “Evren Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabının 36. sayfasında kullanılan haritaya bakıldığında herhangi bir yer ismi ve işaret/sembol bulunmadığı görülmektedir. Harita bu yüzden değerlendirilememiştir.

Tablo 41. Haritada kullanılan işaretler/semboller/çizgiler kolaylıkla okunabilmekte midir? sorusuna ilişkin bulgular

6. Sınıf	Yakın Çağ Yayınları		Evren Yayınları	
	f	%	f	%
Evet	27	93,10	23	74,19
Kısmen	2	6,89	7	22,58
Hayır	-	0,0	1	3,22
Değerlendirilemeyen	-	0,0	-	0,0
TOPLAM	29	100,0	31	100,0

Tablo 41’deki ilgili kriterde değerlendirilen, “Yakınçağ Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabından elde edilen bulgulara bakıldığında, haritaların 21’inde (%93,10) yer alan işaretler/semboller/çizgiler kolaylıkla okunurken 2’sinde (%6,89) kısmen okunabilmektedir. “Evren Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabından elde edilen bulgulara bakıldığında ise haritaların 23’ünde (%74,19) yer alan işaretler/semboller/çizgiler kolaylıkla okunurken 7’sinde (%22,58) kısmen okunabilmektedir. 1 (%3,22) harita ise zorlukla okunmaktadır.

Haritada kullanılan işaretler/semboller/çizgiler kolaylıkla okunabilmekte midir? sorusuna ilişkin Yakınçağ Yayınları “Kısmen” Örneği

Harita 2.10: Türkiye fiziki haritası

Şekil 113. 6.sınıf Yakınçağ Yayınları “Türkiye Fiziki Haritası”

6. sınıf “Yakınçağ Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabının 42. sayfasında kullanılan haritaya bakıldığında, haritanın baskı kalitesinin iyi olmaması ve haritada yer alan renklerin, yazıların, coğrafi unsurların iç içe girmesi kullanılan işaretlerin/sembollerin/çizgilerin okunuşunu zorlaştırmıştır. Bu olumsuzluklar özellikle ülkemizin Doğu Anadolu Bölgesinde daha fazla görülmektedir. Okunamayan bir işaretin, sembolün veya çizginin öğrenciye hiçbir katkısı olmayacaktır. Bu bakımdan, hazırlanan haritalarda kullanılan unsurların mutlaka okunabilir nitelikte olması gerekir.

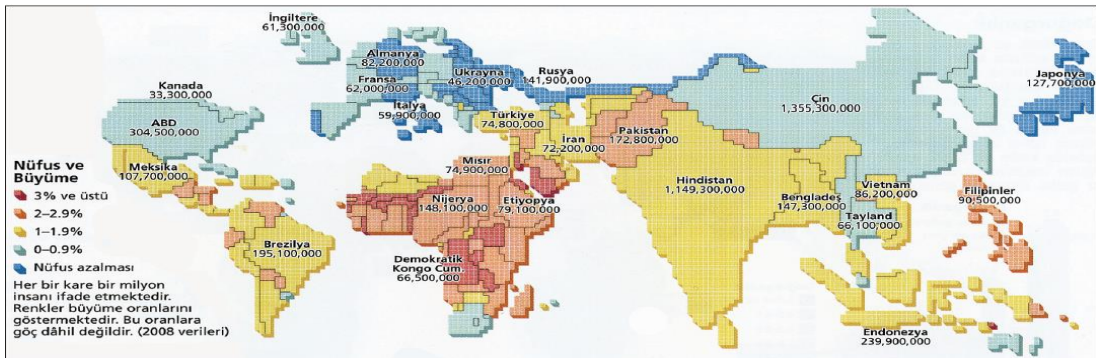
Haritada kullanılan işaretler/semboller/çizgiler kolaylıkla okunabilmekte midir? sorusuna ilişkin Evren Yayınları “Kısmen” Örneği

Şekil 114. 6.sınıf Evren Yayınları “Kavimler Göçü Haritası”

6. sınıf “Evren Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabının 58-59. sayfalarında kullanılan haritaya bakıldığında iki farklı sayfada yer aldığı görülmektedir. Bu durum sayfaların arasında yer alan işaretlerin/sembollerin/çizgilerin okunamamasına neden olmuştur. Bu şekilde hazırlanan haritalardan doğan sorunlar ve yapılabilecek çözüm önerileri daha önceki örnek haritalarda ifade edilmiştir. İncelenen birçok haritaya bakıldığında, farklı harita çeşitleri olmasına rağmen bu hata sıklıkla yapılmaktadır. Yapılan bu hataların giderilmesi gerekmektedir.

Haritada kullanılan işaretler/semboller/çizgiler kolaylıkla okunabilmekte midir? sorusuna ilişkin Evren Yayınları “Hayır” Örneği

Aile Kılavuz Atlası, s. 45.

Şekil 115. 6.sınıf Evren Yayınları “Nüfus ve Büyüme Haritası”

6. sınıf “Evren Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabının 116. sayfasında kullanılan haritaya bakıldığında haritada yer alan işaretler/semboller/çizgiler haritada okunamamaktadır. Lejantta her bir karenin bir milyon insanı ifade ettiğinden bahsedilmektedir. Ancak haritada bu kareler net bir şekilde görülememektedir.

Lejantta belirtilen karelerin, haritada görülebilmesi için haritanın baskı kalitesinin oldukça yüksek olması gerekmektedir. Ancak örnek haritada böyle bir netlik bulunmamaktadır. Bu bakımdan haritaların daha faydalı ve kullanılabilir olması için baskı kalitesinin mutlaka artırılması gerekir.

Tablo 42. Haritada kullanılan yazılar öğrencinin kolaylıkla okuyabileceği nitelikte midir? sorusuna ilişkin bulgular

6. Sınıf	Yakın Çağ Yayınları		Evren Yayınları	
	f	%	f	%
Evet	20	68,96	19	61,29
Kısmen	9	31,03	8	25,80
Hayır	-	0,0	-	0,0
Değerlendirilemeyen	-	0,0	4	12,90
TOPLAM	29	100,0	31	100,0

Tablo 42’deki ilgili kriterde değerlendirilen, “Yakınçağ Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabından elde edilen bulgulara bakıldığında, haritaların 20’sinde (%68,97) yer alan yazılar kolaylıkla okunurken 9’unda (%31,03) kısmen okunabilmektedir. “Evren Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabından elde edilen bulgulara bakıldığında ise haritaların 19’unda (%61,29) yer alan yazılar kolaylıkla okunurken 8’inde (%25,80) kısmen okunabilmektedir. 4 (%12,90) haritada ise hiçbir yazıya yer verilmediğinden ilgili kriterde değerlendirilememiştir.

Haritada kullanılan yazılar öğrencinin kolaylıkla okuyabileceği nitelikte midir? sorusuna ilişkin Yakınçağ Yayınları “Kısmen” Örneği

Harita 2.2: Asya siyasi haritası

Şekil 116. 6.sınıf Yakınçağ Yayınları “Asya Siyasi Haritası”

6. sınıf “Yakınçağ Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabının 32. sayfasında kullanılan haritaya bakıldığında, haritada bulunan yazıların bir kısmının okunmasının zor olduğu görülmektedir. Özellikle bazı ülkelerin isimlerinin (İsviçre, Azerbaycan, Gürcistan, Ermenistan vb.) kısaltılarak verilmesi yazıların okunmasını güçleştirmiştir. Kısaltmaların hangi ülkeyi ifade ettiği lejantta belirtilmesine rağmen kullanılan harfleri okuyabilmek oldukça zordur. Haritaların birçoğunda kısaltmalar bulunmasına rağmen kısaltmaların lejantta ne anlama geldiğinin açıklanmamasının büyük bir eksiklik olduğunu daha önceki örnek haritalarda ifade etmiştik. Örnekteki haritada, böyle bir eksiklik bulunmamaktadır. Ancak bu haritada da kısaltmaların açıklandığı yazılar çok küçük puntolu olarak yazıldığından, yazıları okuyabilmek oldukça zordur. Okunamayan yazılar, öğrenciyi bilgilendirme açısından pek bir değer taşımamaktadır. Bu bakımdan, yazıların punto ve netlik düzeylerine mutlaka dikkat edilmelidir.

Haritada kullanılan yazılar öğrencinin kolaylıkla okuyabileceği nitelikte midir? sorusuna ilişkin Evren Yayınları “Kısmen” Örneği

Şekil 117. 6.sınıf Evren Yayınları “ Türkiye'nin Coğrafi Konumu Haritası ”

6. sınıf “Evren Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabının 119. sayfasında kullanılan haritaya bakıldığında, baskı kalitesi olarak iyi hazırlanmadığı görülmektedir. Bu durum haritada yer alan yazıların okunmasını güçleştirmiştir. Haritadaki Yunanistan, Bulgaristan, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti, Erenköy, Çanakkale Boğazı, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi, Azerbaycan, N.Ö.B ve lejantta kullanılan yazıların okunması oldukça zordur. Halbuki haritada okunamayan yazılar, haritanın amacına ulaşmasına

katkı sağlayacak alanlardır. Bu yüzden haritalarda kullanılan yazıların, okunabilir olmasına mutlaka dikkat edilmelidir.

Haritada kullanılan yazılar öğrencinin kolaylıkla okuyabileceği nitelikte midir? sorusuna ilişkin Evren Yayınları “Değerlendirilemeyen” Örneği

Şekil 118. 6.sınıf Evren Yayınları “İhracatımız (Dış Satım) Haritası”

6. sınıf “Evren Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabının 120. sayfasında kullanılan haritaya bakıldığında, okunabilecek hiçbir yazının bulunmadığı görülmektedir. Bu yüzden harita ilgili kriterde değerlendirilememiştir.

Tablo 43. Harita, öğrencilerin de eklemeler yapabileceği şekilde hazırlanmış mıdır? sorusuna ilişkin bulgular

6. Sınıf	Yakın Çağ Yayınları		Evren Yayınları	
	<i>f</i>	%	<i>f</i>	%
Evet	1	3,44	2	6,45
Kısmen	-	0,0	-	0,0
Hayır	28	96,55	29	93,54
Değerlendirilemeyen	-	0,0	-	0,0
TOPLAM	29	100,0	31	100,0

Tablo 63’teki ilgili kriterde değerlendirilen, “Yakınçağ Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabından elde edilen bulgulara bakıldığında, haritaların 1’ine (%3,44) öğrenciler ekleme yapabilecekken 28’ine (%96,55) her hangi bir ekleme yapamamaktadır. “Evren Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabından elde edilen bulgulara bakıldığında ise haritaların 2’si (6,45) öğrencilerin ekleme yapabileceği şekilde hazırlanmışken 29’una (%93,54) öğrenciler hiçbir ekleme yapamamaktadır.

**Harita, öğrencilerin de eklemeler yapabileceği şekilde hazırlanmış mıdır?
sorusuna ilişkin Yakınçağ Yayınları “Hayır” Örneği**

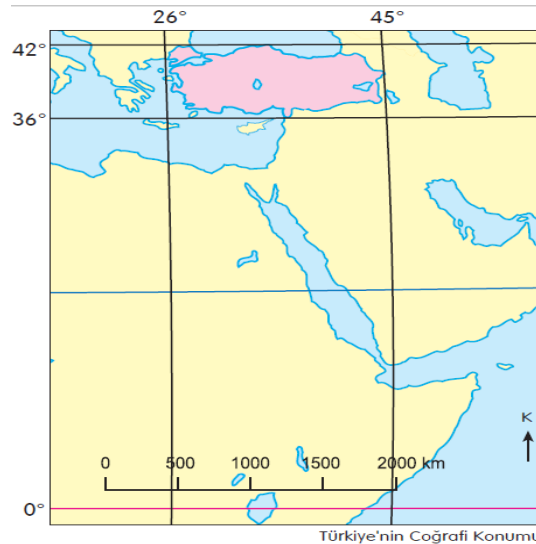

Harita 4.1: Ülkemizin çeşitli bölgelerinde yapılan üretim

Şekil 119. 6.sınıf Yakınçağ Yayınları “Ülkemizin Çeşitli Bölgelerinde Yapılan Üretim Haritası”

6. sınıf “Yakınçağ Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabının 94. sayfasında kullanılan haritaya bakıldığında, öğrencilerin eklemeler yapabileceği şekilde hazırlanmamıştır. Halbuki öğrenci haritaya eklemeler yapabilse konunun öğrenimi çok daha kolay ve kalıcı olacaktır. Ancak incelenen haritaların birçoğunda bu durumun göz ardı edildiği görülmektedir.

**Harita, öğrencilerin de eklemeler yapabileceği şekilde hazırlanmış mıdır?
sorusuna ilişkin Evren Yayınları “Hayır” Örneği**

Şekil 120. 6.sınıf Evren Yayınları “Türkiye'nin Coğrafi Konumu Haritası”

6. sınıf “Evren Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabının 41. sayfasında kullanılan haritaya bakıldığında, öğrenci herhangi bir eklemeler yapamamaktadır. Harita, bu

şekliyle öğrenciye hazır bilgiler sunmaktadır. Ancak mevcut programda, öğrenci bilgiye hazır olarak değil kendisi ulaşmalıdır. Bu bakımdan ders kitabında yer alan haritaların, öğrenciyi aktif kılacak şekilde hazırlanması gerekir.

Tablo 44. Harita, coğrafi bilimsel gerçeklere uygun olarak çizilmiş midir? sorusuna ilişkin bulgular

6. Sınıf	Yakın Çağ Yayınları		Evren Yayınları	
	f	%	f	%
Evet	18	62,06	13	41,93
Kısmen	4	13,79	-	0,0
Hayır	7	24,13	18	58,06
Değerlendirilemeyen	-	0,0	-	0,0
TOPLAM	29	100,0	31	100,0

Tablo 64'teki ilgili kriterde değerlendirilen, "Yakın Çağ Yayınları" sosyal bilgiler ders kitabından elde edilen bulgulara bakıldığında, haritaların 18'i (%62,06) coğrafi bilimsel gerçeklere uygun olarak çizilmişken 4'ü (%13,79) kısmen uygun çizilmiştir. 7 (%24,13) harita ise coğrafi bilimsel gerçeklere uygun çizilmemiştir. "Evren Yayınları" sosyal bilgiler ders kitabından elde edilen bulgulara bakıldığında ise haritaların 13'ü (%41,93) coğrafi bilimsel gerçeklere uygun olarak çizilmişken 18'i (%58,06) uygun çizilmemiştir.

Harita, coğrafi bilimsel gerçeklere uygun olarak çizilmiş midir? sorusuna ilişkin Yakınçağ Yayınları "Kısmen" Örneği

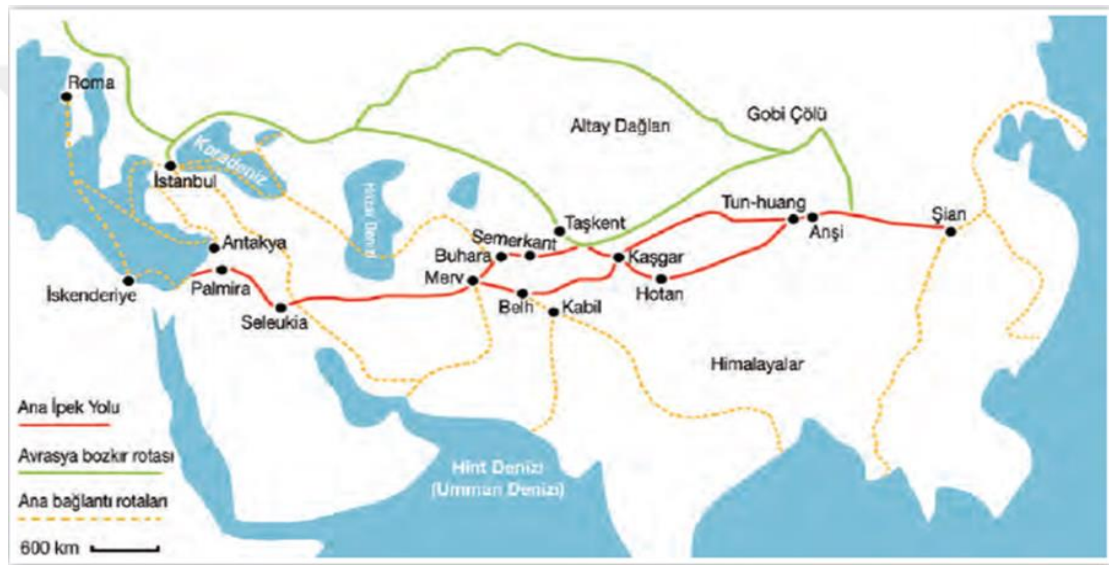

Harita 2.7: Türkiye'nin matematik konumu

Şekil 121. 6.sınıf Evren Yayınları " Türkiye'nin Matematik Konumu Haritası "

6. sınıf “Yakınçağ Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabının 37. sayfasında kullanılan haritaya bakıldığında coğrafi bilimsel gerçeklere uygun olarak çizilmiştir. Ancak harita üzerinde kullanılan oklar ve enlem-boylam çizgileri ülkemizdeki bazı alanların görülebilmemesini engellemiştir. Özellikle Gökçeada’nın, Bozcaada’nın ve ülkemizi çevreleyen bazı sınırların görülememesine neden olmuştur. Bu tür problemlerle karşılaşılmasında için haritayı bilgilendirme amacıyla çizilen okların veya işaretlerin kullanımına dikkat edilmelidir.

Harita, coğrafi bilimsel gerçeklere uygun olarak çizilmiş midir? sorusuna ilişkin Yakınçağ Yayınları “Hayır” Örneği

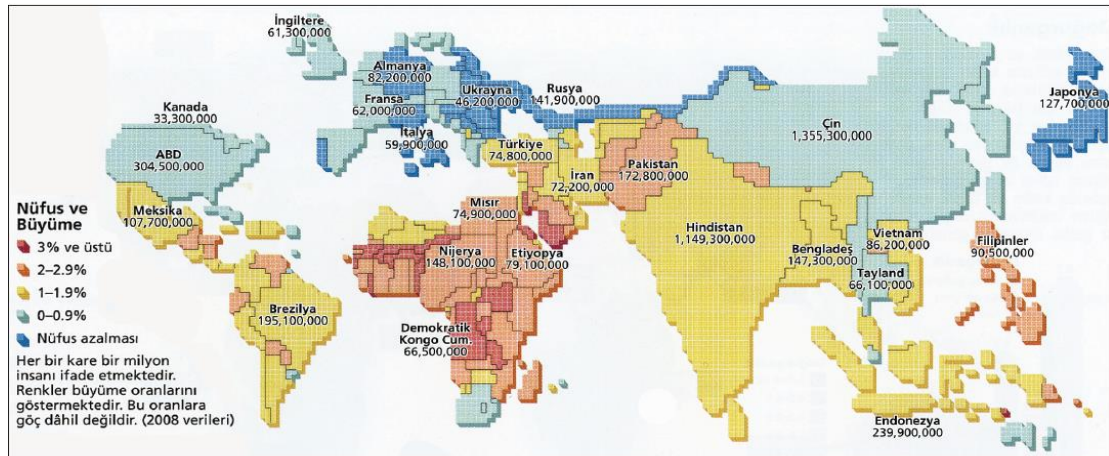

Harita 3.7: İpek Yolu haritası

Şekil 122. 6.sınıf Yakınçağ Yayınları “İpek Yolu Haritası”

6. sınıf “Yakınçağ Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabının 73. sayfasında kullanılan haritaya bakıldığında, haritanın coğrafi bilimsel gerçeklere uygun olarak çizilmediği görülmektedir. Haritadaki kara, deniz ve okyanus sınırları gerçeğe aykırı olarak çizilmiştir. Harita, ayrıntılı bir şekilde incelendiğinde gerçekte var olan coğrafi unsurların, birçoğunun haritada bulunmadığı görülmektedir. Tüm bu yanlışlıklar haritanın doğruluğunu ve kullanılabilirliğini olumsuz etkilemektedir.

Harita, coğrafi bilimsel gerçeklere uygun olarak çizilmiş midir? sorusuna ilişkin Evren Yayınları “Hayır” Örneği

Aile Kılavuz Atlası, s. 45.

Şekil 123. 6.sınıf Evren Yayınları “Nüfus ve Büyüme Haritası”

6. sınıf “Evren Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabınının 116. sayfasında kullanılan haritaya bakıldığında coğrafi bilimsel gerçeklere uygun olarak çizilmediği görülmektedir. Bir çok ülkenin, denizin ve okyanusun sınırları gerçeğe aykırı olarak çizilmiştir. Örneğin; Hindistan, Afrika Kıtasından daha büyük çizilmiştir. Haritalar ders kitaplarına konunun daha kolay ve doğru öğrenilebilmesi için konmaktadır. Ancak örnekte verilen harita incelendiğinde dünya üzerindeki kıtaların, okyanusların, ülkelerin neredeyse hiçbirisi doğru çizilmemiştir. Kıtaların bazı bölümleri kesilmiş bazı bölümlerine ise gerçekte var olmayan eklemeler yapılmıştır. Bu tip bir haritanın ders kitabındaki varlığı, öğrenciye faydadan çok zarar getirecektir.

Tablo 45. Haritada kullanılan yer isimleri coğrafi bilgi açısından doğru olarak yazılmış mıdır? sorusuna ilişkin bulgular

6. Sınıf	Yakın Çağ Yayınları		Evren Yayınları	
	f	%	f	%
Evet	25	86,20	23	74,19
Kısmen	2	6,89	1	3,22
Hayır	-	0,0	-	0,0
Değerlendirilemeyen	2	6,89	7	22,58
TOPLAM	29	100,0	31	100,0

Tablo 45'teki "Yakınçağ Yayınları" sosyal bilgiler ders kitabından elde edilen bulgulara bakıldığında, haritaların 25'inde (%86,20) bulunan yer isimleri coğrafi bilgi açısından doğru olarak yazılmışken 2'sinde (%6,89) kısmen doğru olarak yazılmıştır. 2 (%6,89) haritada ise coğrafi bilgi açısından doğru olarak yazılacak herhangi bir yer ismi bulunmadığından değerlendirmeye alınamamıştır. "Evren Yayınları" sosyal bilgiler ders kitabından elde edilen bulgulara bakıldığında ise haritaların 23'ü (%74,19) coğrafi bilgi açısından doğru olarak yazılmışken 1'i (%3,22) kısmen doğru yazılmıştır. 7 (%22,58) haritada ise coğrafi bilgi açısından doğru olarak yazılacak herhangi bir yer ismi bulunmadığından değerlendirilememiştir.

Haritada kullanılan yer isimleri coğrafi bilgi açısından doğru olarak yazılmış mıdır? sorusuna ilişkin Yakınçağ Yayınları "Kısmen" Örneği

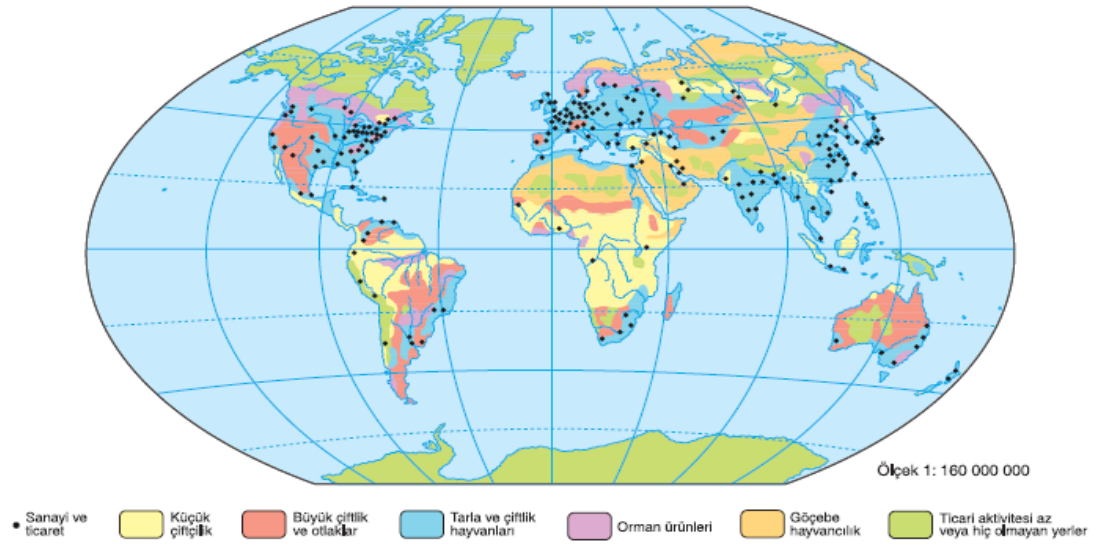

Harita 3.1: Orta Asya fiziki haritası

Şekil 124. 6.sınıf Yakınçağ Yayınları " Orta Asya Fiziki Haritası"

6. sınıf "Yakınçağ Yayınları" sosyal bilgiler ders kitabının 58. sayfasında kullanılan haritaya bakıldığında birçok ülkenin başkentine yer verilmiştir. Ancak bu başkentlerin bazıları büyük harflerle yazılmışken (Ankara, Moskova, Pekin vb.) bazıları küçük harflerle (Riyad, Ulan Batur, Viyana vb.) yazılmıştır. Bu durum, küçük harflerle yazılan yerlerin, başkent olarak anlaşılabilmesini olumsuz etkilemiştir.

Haritada kullanılan yer isimleri coğrafi bilgi açısından doğru olarak yazılmış mıdır? sorusuna ilişkin Yakınçağ Yayınları “Değerlendirilemeyen” Örneği

Harita 5.3: Dünyada ekonomik faaliyetlerin dağılışı haritası

Şekil 125. 6.sınıf Yakınçağ Yayınları “Dünyada Ekonomik Faaliyetlerin Dağılışı Haritası”

6. sınıf “Yakınçağ Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabının 120. sayfasında kullanılan haritaya bakıldığında coğrafi bilgi açısından doğru yazılacak hiçbir yer ismine yer verilmediği görülmektedir. Bu yüzden harita değerlendirilememiştir.

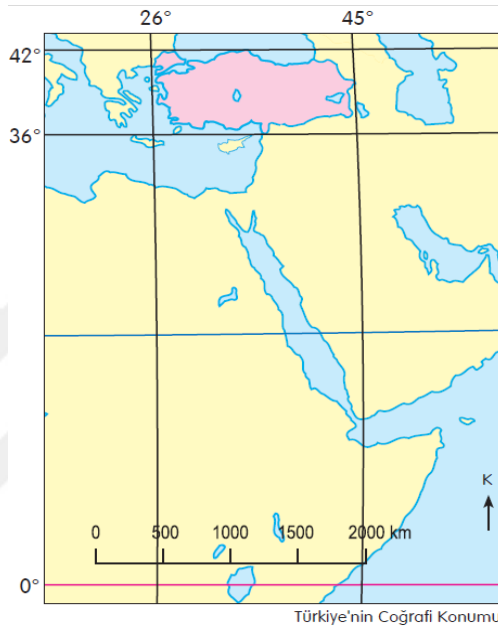
Haritada kullanılan yer isimleri coğrafi bilgi açısından doğru olarak yazılmış mıdır? sorusuna ilişkin Evren Yayınları “Kısmen” Örneği

Şekil 126. 6.sınıf Evren Yayınları “Türkiye Siyasi Haritası”

6. sınıf “Evren Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabının 33. sayfasında kullanılan haritaya bakıldığında ülkemizin günümüz siyasi haritasına yer verilmiştir. Ancak günümüzde Sırbistan ve Kosova olarak bulunan yerdeki ülkelerin ismi haritada Yugoslavya (1918-2003) olarak yazılmıştır. Bu durum haritanın güncel olmadığını da göstermektedir. Halbuki haritaların, güncel bir nitelik taşıması gerekmektedir.

Haritada kullanılan yer isimleri coğrafi bilgi açısından doğru olarak yazılmış mıdır? sorusuna ilişkin Evren Yayınları “Değerlendirilemeyen” Örneği

Şekil 127. 6.sınıf Evren Yayınları “Türkiye'nin Coğrafi Konumu Haritası”

6. sınıf “Evren Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabının 41. sayfasında kullanılan haritaya bakıldığında coğrafi bilgi açısından doğru olarak yazılacak her hangi bir yer ismine yer verilmediği görülmektedir. Bu yüzden harita ilgili kriterde değerlendirilememiştir.

B. İçerik Bakımından Haritaların Analizine İlişkin Bulgular

Tablo 46. Haritada konu ile ilgili yer isimlerine yeterince yer verilmiş midir? sorusuna ilişkin bulgular

6. Sınıf	Yakın Çağ Yayınları		Evren Yayınları	
	f	%	f	%
Evet	14	48,27	10	32,25
Kısmen	10	34,48	11	35,48
Hayır	5	17,24	10	32,25
Değerlendirilemeyen	-	0,0	-	0,0
TOPLAM	29	100,0	31	100,0

Tablo 46'daki "Yakınçağ Yayınları" sosyal bilgiler ders kitabından elde edilen bulgulara bakıldığında, haritaların 14'ünde (%48,27) konuyla ilgili yer isimlerine yeterince yer verilmişken 10'unda (%34,48) kısmen yer verilmiştir. 5 (%17,24) haritada ise yer isimleri yeterince bulunmamaktadır. "Evren Yayınları" sosyal bilgiler ders kitabından elde edilen bulgulara bakıldığında ise haritaların 10'unda (%32,25) konuyla ilgili yer isimlerine yeterince yer verilmişken 11'inde (%35,48) kısmen yer verilmiştir. 10 (%32,25) haritada ise yer isimleri yeterince bulunmamaktadır.

Haritada konu ile ilgili yer isimlerine yeterince yer verilmiş midir? sorusuna ilişkin Yakınçağ Yayınları "Kısmen" Örneği

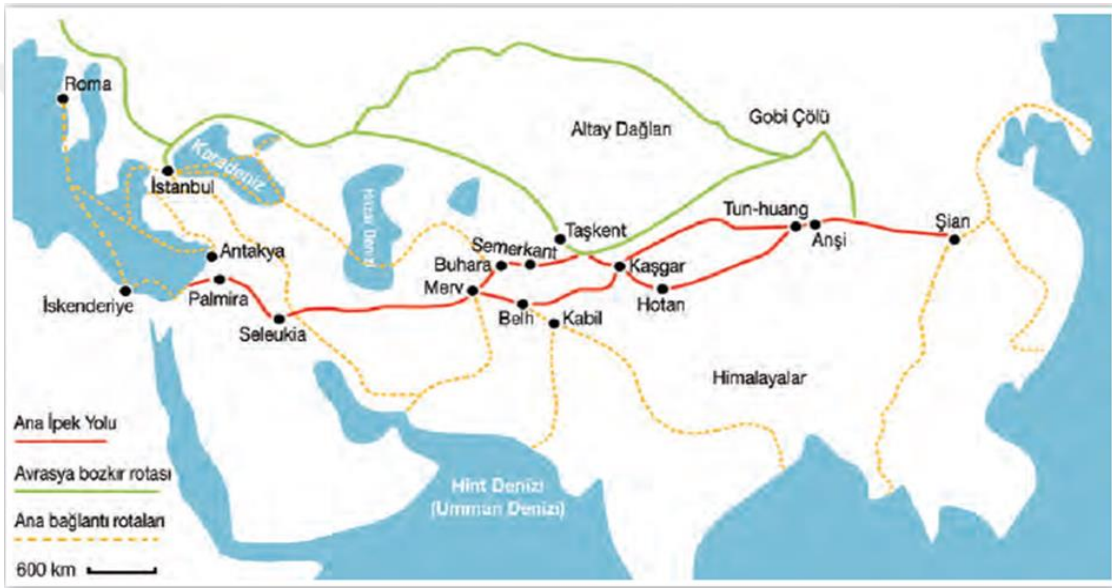

Harita 3.9: Gazneli Devleti haritası

Şekil 128. 6.sınıf Yakınçağ Yayınları "Gazneli Devleti Haritası"

6. sınıf “Yakınçağ Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabının 82. sayfasında kullanılan haritaya bakıldığında Gazneli Devleti’nin sınırları ve önemli kentlerine yer verilmiştir. Haritada, Gazneli Devleti anlatılmış olmasına rağmen devletin kurulduğu yer olan ve devlete adını veren başkent Gazne, haritada bulunmamaktadır. Haritası verilen ve konu içeriğinde de anlatılan bir devletin başkentinin yazılmaması yapılan büyük bir hatadır. Bu bakımdan özellikle tarih haritaları hazırlanırken dönemin önemli kentleri haritada unutulmamalıdır.

Haritada konu ile ilgili yer isimlerine yeterince yer verilmiş midir? sorusuna ilişkin Yakınçağ Yayınları “Hayır” Örneği

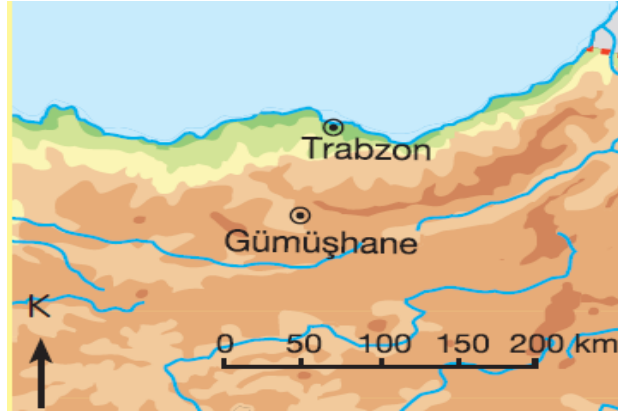

Harita 3.7: İpek Yolu haritası

Şekil 129. 6.sınıf Yakınçağ Yayınları “İpek Yolu Haritası”

6. sınıf “Yakınçağ Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabının 73. sayfasında kullanılan haritaya bakıldığında İpek Yolunun güzergahına yer verilmiştir. Ancak haritada İpek Yolunun geçtiği ülke, deniz ve okyanus isimlerinin bulunmadığı görülmektedir. Haritaya göre İpek Yolu güzergahında bulunmasına rağmen Hindistan, Çin, Akdeniz, Mısır, Basra Körfezi gibi yer isimlerine yer verilmemiştir. Haritadaki göz ardı edilen bu bilgi eksiklikleri, haritanın amacına ulaşabilmesini olumsuz etkilemektedir.

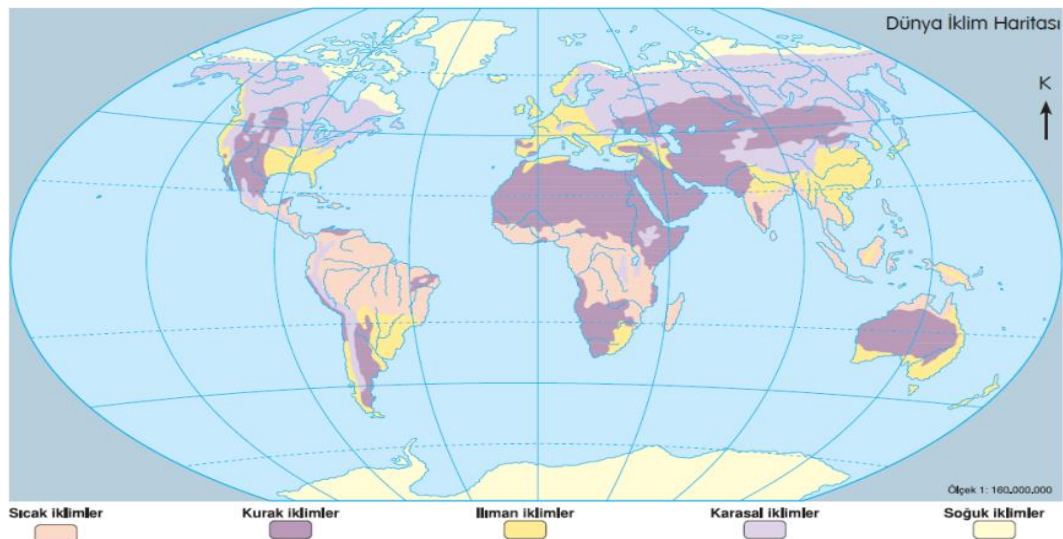
**Haritada konu ile ilgili yer isimlerine yeterince yer verilmiş midir?
soruna ilişkin Evren Yayınları “Kısmen” Örneği**

Şekil 130. 6.sınıf Evren Yayınları “Trabzon-Gümüşhane Fiziki Haritası”

6. sınıf “Evren Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabının 41. sayfasında kullanılan haritaya bakıldığında Trabzon ve Gümüşhane illerinin fiziki özelliklerine yer verilmiştir. Ancak haritada bu iki il arasında bulunan yeryüzü şekillerinin isimlerine, Karadeniz’e ve akarsu isimlerine yer verilmemiştir. Ders kitabında bulunan konu içeriğine bakıldığında, Trabzon ve Gümüşhane illeri arasındaki ısı farkının sebebi sorulmuştur. Öğrencinin bu soruya cevap verebilmesi için iki il arasında yükselti farkı olduğunu bilmesi gerekir. Fakat haritaya bakıldığında, ne dağların ve denizin ismine ne de kullanılan renklerin farklı yükselteleri temsil ettiğini gösteren yükselti basamaklarına yer verilmiştir. Haritanın bu eksiklikleriyle, öğrencinin sorulan soruya cevap verebilmesi oldukça zordur.

Haritada konu ile ilgili yer isimlerine yeterince yer verilmiş midir? soruna ilişkin Evren Yayınları “Hayır” Örneği

Şekil 131. 6.sınıf Evren Yayınları “Dünya İklim Haritası”

6. sınıf “Evren Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabının 36. sayfasında kullanılan haritaya bakıldığında dünyada görülen iklim tiplerinin dağılışı haritası verilmiştir. Ancak haritada hiçbir kıtanın ismi bulunmamaktadır. Bu durum hangi kıtada hangi iklimin görüldüğünün anlaşılmasına neden olmaktadır. Halbuki kıtaların ismi haritada yazılmış olsa, öğrenci kıtalar arasındaki iklim farkını ve kendi bulunduğu kıtada hangi iklimin görüldüğünü çok daha kolay öğrenebilecektir.

Tablo 47. Haritada “Gereksiz bilgiye yer verilmez” ilkesine uyulmuş mudur? sorusuna ilişkin bulgular

6. Sınıf	Yakın Çağ Yayınları		Evren Yayınları	
	<i>f</i>	%	<i>f</i>	%
Evet	16	55,17	29	93,54
Kısmen	10	34,48	-	0,0
Hayır	3	10,34	2	6,45
Değerlendirilemeyen	-	0,0	-	0,0
TOPLAM	29	100,0	31	100,0

Tablo 47’deki “Yakınçağ Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabından elde edilen bulgulara bakıldığında, haritaların 16’sı (%55,17) gereksiz bilgiye yer verilmeden hazırlanmışken 10’unda (%34,48) kısmen yer verilmemiştir. Haritaların 3’ünde (%10,34) ise birçok gereksiz bilgi bulunmaktadır. “Evren Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabından elde edilen bulgulara bakıldığında ise haritaların 29’u (%93,54) gereksiz bilgiye yer verilmeden hazırlanmışken 2’sinde (%6,45) konuyu amacından saptıracak birçok bilgi bulunmaktadır.

Haritada “Gereksiz bilgiye yer verilmez” ilkesine uyulmuş mudur? sorusuna ilişkin Yakınçağ Yayınları “Kısmen” Örneği

Harita 3.4: Köktürk Devleti haritası

Şekil 132. 6.sınıf Yakınçağ Yayınları “Köktürk Devleti Haritası”

6. sınıf “Yakınçağ Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabının 66. sayfasında kullanılan haritaya bakıldığında Köktürk Devletine ait haritaya yer verilmiştir. Ancak Köktürk Devletiyle birlikte haritada birçok gereksiz bölge de bulunmaktadır. Yunnan, Seçuana, Lasa, Arabistan vb. bölgelerle ilgili olmaması rağmen harita kullanılmıştır. Bu durumda vurgulanmak istenen alanın dikkat çekiciliğini olumsuz etkilemiştir. Haritalardaki dikkat çekiciliği bozmamak için konuyla ilgili olmayan simgelerin, sembollerin ve yer isimlerinin haritadan çıkarılması gerekir. Aksi durumlarda, haritaya bakıldığında görünen yüksek bilgi yoğunluğundan dolayı haritanın basitliği ve sadeliği ortadan kalkmaktadır.

Haritada “Gereksiz bilgiye yer verilmez” ilkesine uyulmuş mudur? sorusuna ilişkin Yakınçağ Yayınları “Hayır” Örneği

Harita 2.2: Asya siyasi haritası

Şekil 133. 6.sınıf Yakınçağ Yayınları “Asya Siyasi Haritası”

6. sınıf “Yakınçağ Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabının 32. sayfasında kullanılan haritaya bakıldığında Asya siyasi haritasına yer verilmiştir. Harita da Asya kıtası vurgulanmasına rağmen Afrika, Avrupa, Avusturalya kıtalarına da yer verildiği görülmektedir. Bu kıtaların haritada yer alması Asya kıtasının dikkat çekiciliğini olumsuz etkilemektedir. Ayrıca Asya kıtasında yer alan ülkeler, renklendirilerek verilmiştir. Asya kıtasında yer almamasına rağmen Ukrayna, Moldova, Belarus, Litvanya, Letonya ve Estonya ülkeleri de renklendirilmiştir. Bu durum haritanın renklendirilmesinde de hata yapıldığını göstermektedir. Yani kullanılan başlıkla hiçbir ilgisi olmayan alanların haritaya konması ve yanlış bir şekilde renklendirilmesi haritanın amacını olumsuz etkilemekte ve yanlış öğrenmelere sebep olabilmektedir.

Haritada “Gereksiz bilgiye yer verilmez” ilkesine uyulmuş mudur? sorusuna ilişkin Evren Yayınları “Hayır” Örneği

Şekil 134. 6.sınıf Evren Yayınları “Asya Haritası”

6. sınıf “Evren Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabının 54. sayfasında kullanılan haritaya bakıldığında Türklerin Orta Asya’da yaşamış oldukları bölgelerle ilgili bilgilere yer verilmiştir. Ancak konuda Türklerin Orta Asya’daki yaşadıkları önemli kentler anlatılıyor olmasına rağmen konuyla ilgisiz olan Avrupa, Afrika kıtalarına da yer verilmiştir. Bu durum haritanın vermek istediği amacı olumsuz etkilemiştir. Çünkü haritada konudan ilgisiz birçok alana yer verilmesi Orta Asya’nın dikkat çekiciliğini düşürmüştür.

Tablo 48. Haritada “Fazla ayrıntıya yer verilmez” ilkesine uyulmuş mudur? sorusuna ilişkin bulgular

6. Sınıf	Yakın Çağ Yayınları		Evren Yayınları	
	f	%	f	%
Evet	27	93,10	30	96,77
Kısmen	1	3,44	1	3,22
Hayır	1	3,44	-	0,0
Değerlendirilemeyen	-	0,0	-	0,0
TOPLAM	29	100,0	31	100,0

Tablo 48’deki ilgili kriterde değerlendirilen, “Yakınçağ Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabından elde edilen bulgulara bakıldığında, haritaların 27’si (%93,10) fazla ayrıntıya yer verilmeden hazırlanmışken 1’inde (%3,44) kısmen ayrıntıya yer verilmiştir. 1 (%3,44) haritada ise konuyu amacından uzaklaştıracak birçok ayrıntı bulunmaktadır. “Evren Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabından elde edilen bulgulara bakıldığında ise haritaların 30’u (%96,77) fazla ayrıntıya yer verilmeden hazırlanmışken 1’inde (%3,22) kısmen ayrıntıya yer verilmiştir.

Haritada “Fazla ayrıntıya yer verilmez” ilkesine uyulmuş mudur? sorusuna ilişkin Yakınçağ Yayınları “Kısmen” Örneği

Şekil 135. 6.sınıf Yakınçağ Yayınları “Büyük Selçuklu Devleti Haritası”

6. sınıf “Yakınçağ Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabının 84. sayfasında kullanılan haritaya bakıldığında Büyük Selçuklu Devletine ait harita bulunmaktadır. Ders kitabında da Büyük Selçuklu Devleti anlatılmaktadır. Ancak bu devlete ait önemli kentlerin yanında farklı devletlere ait kentlere konuyla ilgisi olmamasına rağmen haritada yer verilmiştir. Bu durum Büyük Selçuklu Devletinin sınırlarının ve önemli kentlerinin dikkat çekiciliğini olumsuz etkilemiştir. Bu olumsuzluklarla karşılaşmamak için haritaların fazla ayrıntıdan uzak, basit ve sade bir şekilde hazırlanması gerekir.

Haritada “Fazla ayrıntıya yer verilmez” ilkesine uyulmuş mudur? sorusuna ilişkin Yakınçağ Yayınları “Hayır” Örneği

Harita 3.1: Orta Asya fiziki haritası

Şekil 136. 6.sınıf Yakınçağ Yayınları “ Orta Asya Fiziki Haritası ”

6. sınıf “Yakınçağ Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabının 58. sayfasında kullanılan haritaya bakıldığında Orta Asya coğrafyasına yer verilmiştir. Ders kitabında yer alan konuda *“Türklerin ata yurdu Orta Asya; kuzeyde Sibirya, güneyde Himalaya Dağları, doğuda Kingan Dağları ve batıda Hazar Denizi ile çevrili geniş bir coğrafi bölgedir”* şeklinde bilgi yer almaktadır. Kullanılan haritada, konuda vurgulanan bu bölgeler haricinde Avrupa, Afrika, Asya kıtasında yer alan birçok coğrafi unsurlara yer verilmiştir. Bu durumda ders kitabında vurgulanan alanların haritada dikkat çekiciliğini olumsuz etkilemiştir. Konuyla hiçbir ilgisi olmamasına rağmen bu kadar fazla bilgi yoğunluğu, haritayı çok daha karmaşık hale getirmektedir. Nitekim haritaya bakıldığında, konuda geçen yer isimlerinin bulunabilmesi bile çok zordur. Bu olumsuzluklarla karşılaşmamak için haritaların fazla ayrıntıdan uzak, basit ve sade bir şekilde hazırlanması gerekir.

Haritada “Fazla ayrıntıya yer verilmez” ilkesine uyulmuş mudur ? sorusuna ilişkin Evren Yayınları “Kısmen” Örneği

Şekil 137. 6.sınıf Evren Yayınları “Karahanlılar Devleti Haritası”

6. sınıf “Evren Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabının 74. sayfasında kullanılan haritaya bakıldığında Karahanlı Devleti haritası bulunmaktadır. Harita da Karahanlı Devletine ait birçok önemli kente yer verilmiştir. Ancak harita, fiziki bir harita olmamasına rağmen “Tanrı Dağlarına” dikkat çekici bir şekilde yer verilmesi gereksiz bir ayrıntıdır.

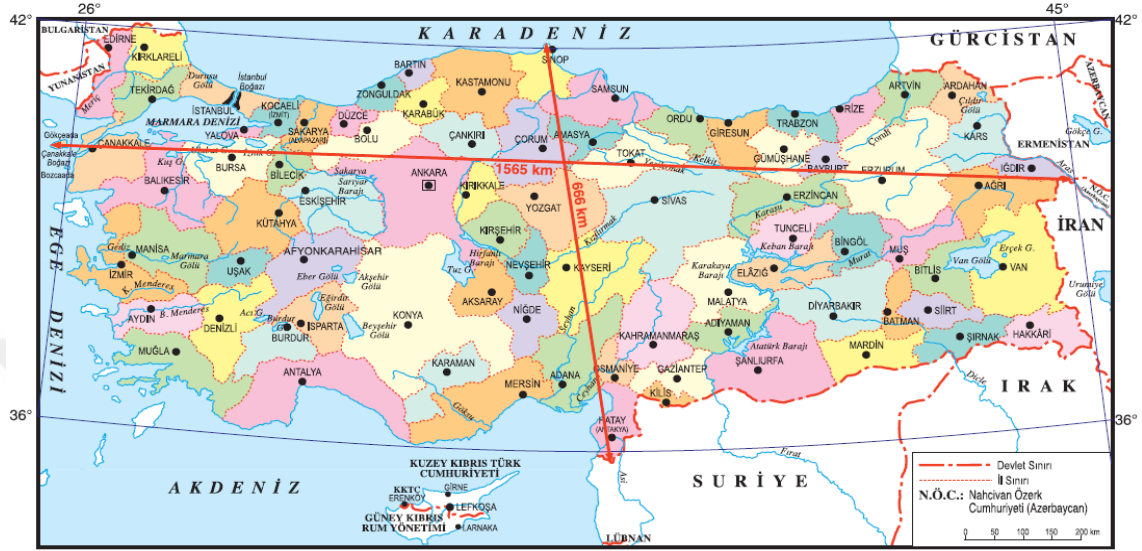
Tablo 49. Harita; harita-konu uyumuna dikkat edilerek hazırlanmış mıdır? sorusuna ilişkin bulgular

6. Sınıf	Yakın Çağ Yayınları		Evren Yayınları	
	f	%	f	%
Evet	27	93,10	29	93,54
Kısmen	-	0,0	-	0,0
Hayır	2	6,89	2	6,45
Değerlendirilemeyen	-	0,0	-	0,0
TOPLAM	29	100,0	31	100,0

Tablo 49’deki ilgili kriterde değerlendirilen, “Yakınçağ Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabından elde edilen bulgulara bakıldığında, haritaların 27’si (%93,10) konuya uyumlu olarak hazırlanmışken 2’si (%6,89) konuyla uyumluluk göstermemektedir. “Evren Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabından elde edilen

bulgulara bakıldığında ise haritaların 29'u (%93,54) konuyla uyumluken 2'si (%6,45) konuyla uyumluluk göstermemektedir.

Harita; harita-konu uyumuna dikkat edilerek hazırlanmış mıdır? sorusuna ilişkin Yakınçağ Yayınları “Hayır” Örneği

Harita 2.9: Türkiye siyasi haritası

Şekil 138. 6.sınıf Yakınçağ Yayınları “Türkiye Siyasi Haritası”

6. sınıf “Yakınçağ Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabının 41. sayfasında kullanılan haritaya bakıldığında, Türkiye siyasi haritasına yer verilmiştir. Ders kitabında yer alan konu içeriğinde “haritada görüldüğü gibi ülkemizin üç tarafı denizlerle çevrilidir. Denizin, iklimi ılımanlaştırıcı etkisi vardır. Bu sebeple ülkemizin kıyı kesimlerinde kışlar ılık ve yağışlı geçerken, kıydan iç kesimlere doğru gidildikçe kış sıcaklıkları düşüp yağışlar azalmaktadır” şeklinde bilgi verilmiştir. Konuda ülkemizin sıcaklık dağılışından bahsediliyor olmasına rağmen izoterm haritası yerine, Türkiye siyasi haritasının verilmesi konunun anlaşılabilirliğini olumsuz etkilemiştir. Bu durumda haritanın, harita-konu uyumuna dikkat edilmeden hazırlandığını göstermektedir.

Harita; harita-konu uyumuna dikkat edilerek hazırlanmış mıdır? sorusuna ilişkin Evren Yayınları “Hayır” Örneği

Şekil 139. 6.sınıf Evren Yayınları “ Türkiye'nin Coğrafi Konumu Haritası”

6. sınıf “Evren Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabının 119. sayfasında kullanılan haritaya bakıldığında ülkemiz ve sınır komşularımıza yer verilmiştir. Ders kitabında yer alan konuda ülkemizi coğrafi konum olarak önemli yapan unsurlar sıralanmıştır. Sıralanan bu unsurların bazılarının harita üzerinde görülebilmesi oldukça zordur. Örneğin; “Karadeniz’e kıyısı olan ülkelerin diğer denizlere açılmasını sağlamaktadır” şeklinde bilgi yer almaktadır. Ancak haritaya bakıldığında Karadeniz’e kıyısı olan 6 ülkeden (Türkiye, Rusya, Gürcistan, Ukrayna, Romanya, Bulgaristan) sadece 3’ü (Türkiye, Gürcistan, Bulgaristan) görülmektedir. Bir başka örnekte ise ders kitabında ülkemizin “zengin yer altı ve yer üstü kaynaklarına sahip” olduğu bilgisine yer verilmiştir. Haritaya bakıldığında ülkemizin konuda vurgulanan yer altı ve yer üstü zenginliğine ait bir bilginin bulunmadığı görülmektedir. Yapılan bu eksiklikler, harita- konu uyumuna dikkat edilmediğini göstermektedir.

Tablo 50. Harita ve kitapta, yer isimleri uyumunda mıdır? sorusuna ilişkin bulgular

6. Sınıf	Yakın Çağ Yayınları		Evren Yayınları	
	f	%	f	%
Evet	12	41,37	14	45,16
Kısmen	9	31,03	10	32,25
Hayır	7	24,13	6	19,35
Değerlendirilemeyen	1	3,44	1	3,22
TOPLAM	29	100,0	31	100,0

Tablo 50'deki ilgili kriterde değerlendirilen, “Yakınçağ Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabından elde edilen bulgulara bakıldığında, haritaların 12'si (%41,37) kitapta bulunan yer isimleriyle uyuşmaktayken 9'u (%31,03) kısmen uyuşmaktadır. Haritaların 7'sinde (%24,13) bulunan yer isimleri ise kitaptakilerle uyuşmamaktadır. 1 (%3,44) harita da yer isimlerinin öğrenciler tarafından yazılması istendiğinden değerlendirmeye alınamamıştır. “Evren Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabından elde edilen bulgulara bakıldığında ise incelenen haritaların 14'ü (%45,16) kitaptaki yer isimleriyle uyuşmaktayken 10'u (%32,25) kısmen uyuşmaktadır. Haritaların 6'sında (%19,35) bulunan yer isimleri ise kitaptakilerle uyuşmamaktadır. 1 (%3,22) harita da yer isimlerinin öğrenciler tarafından yazılması istendiğinden değerlendirmeye alınamamıştır.

Harita ve kitapta, yer isimleri uyuşmakta mıdır? sorusuna ilişkin Yakınçağ Yayınları “Kısmen” Örneği

Harita 3.3: Kavimler Göçü haritası

Şekil 140: 6.sınıf Yakınçağ Yayınları “Kavimler Göçü Haritası”

6. sınıf “Yakınçağ Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabının 63. sayfasında kullanılan haritaya bakıldığında ders kitabında vurgulan yer isimlerinden bir kısmı olan Gepitler, Doğu Roma İmparatorluğu ve Batı Roma İmparatorluğu'nun haritada belirtilmediği görülmektedir. Öğrenci konuda geçen yer isimlerinin, coğrafi konum olarak nerede bulunduğunu ancak haritaya baktığında görebilecektir. Bu yüzden konuda vurgulanan yer isimleri, haritada mutlaka bulunmalıdır. Aksi durumda harita, konuyu görselleştirmede yetersiz kalacaktır.

Harita ve kitapta, yer isimleri uyuşmakta mıdır? sorusuna ilişkin Yakınçağ Yayınları “Hayır” Örneği

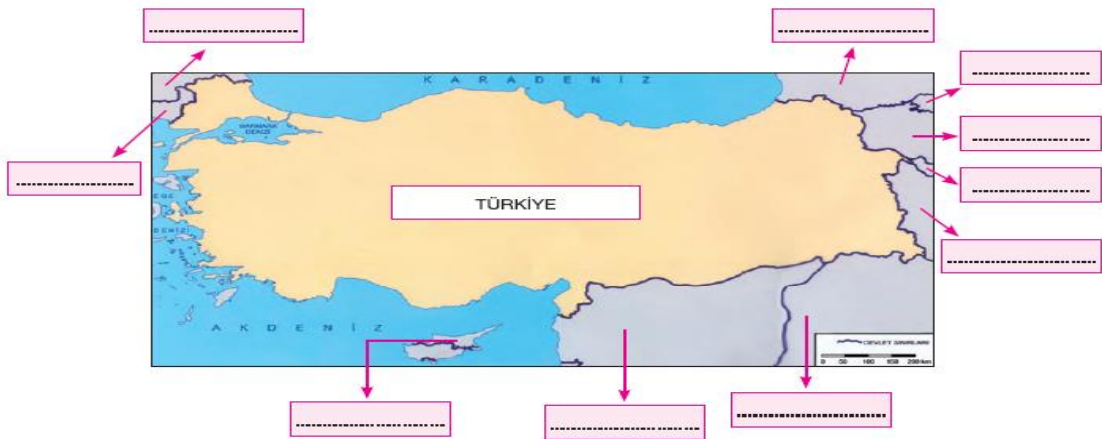

Harita 2.11: Türkiye iklim haritası

Şekil 141. 6.sınıf Yakınçağ Yayınları “Türkiye İklim Haritası”

6. sınıf “Yakınçağ Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabının 43. sayfasında kullanılan haritaya bakıldığında ders kitabında vurgulanan Doğu Anadolu Bölgesi, Akdeniz Bölgesi, Ege Bölgesi, Marmara Bölgesi, Ekvator, Doğu Karadeniz ve Karadeniz Bölgesi gibi haritanın amaca ulaşması bakımından son derece önemli olan yer isimlerine, haritada yer verilmediği görülmektedir. Yapılan bu eksiklik haritanın konuyla olan bağlantısını olumsuz etkilemiş ve amaca ulaşmasını zorlaştırmıştır.

Harita ve kitapta, yer isimleri uyuşmakta mıdır? sorusuna ilişkin Yakınçağ Yayınları “Değerlendirilemeyen” Örneği

Şekil 142. 6.sınıf Yakınçağ Yayınları “Türkiye’ye Komşu Ülkeler Haritası”

6. sınıf “Yakınçağ Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabının 134. sayfasında kullanılan haritaya bakıldığında yer isimlerinin öğrenciler tarafından yazılması istenmektedir. Harita bu yüzden ilgili kriterde değerlendirilememiştir.

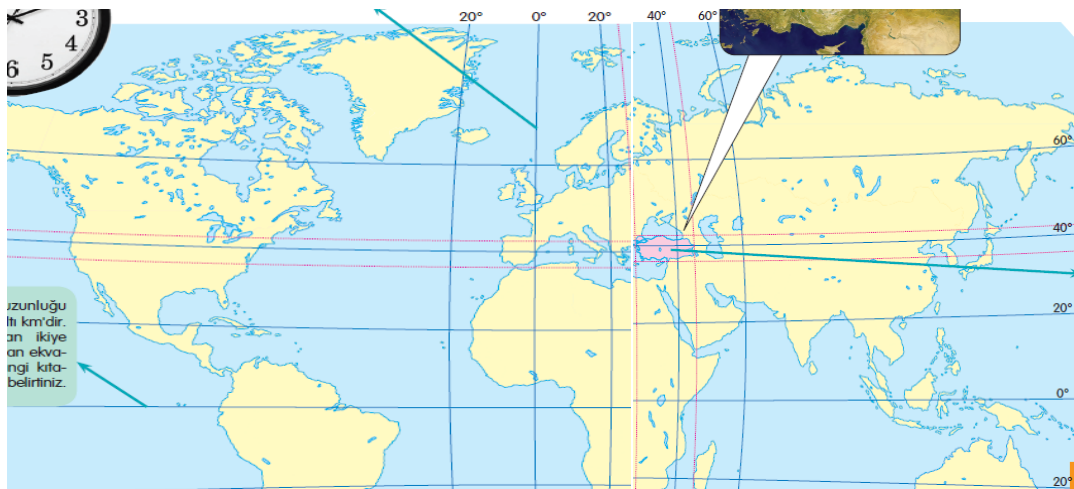
Harita ve kitapta, yer isimleri uyuşmakta mıdır? sorusuna ilişkin Evren Yayınları “Kısmen” Örneği

Şekil 143. 6.sınıf Evren Yayınları “Kavimler Göçü Haritası”

6. sınıf “Evren Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabının 58-59. sayfalarında kullanılan haritaya bakıldığında ders kitabında vurgulanan yer isimlerinden bir kısmı olan Karadeniz, Gepitler, Kafkaslar, Anadolu, Bizans İmparatorluğu, Avrupa Hun Devleti, Batı Roma İmparatorluğu, Hazar Denizi ve Aral Gölüne haritada yer verilmediği görülmektedir. Öğrenci konuda adı vurgulanan yer isimlerinin coğrafi konumunu ancak konu içeriğindeki haritaya baktığında öğrenebilecektir. Bu bakımdan konuda vurgulanan yer isimlerinin tamamının haritada bulunması önemli bir husustur.

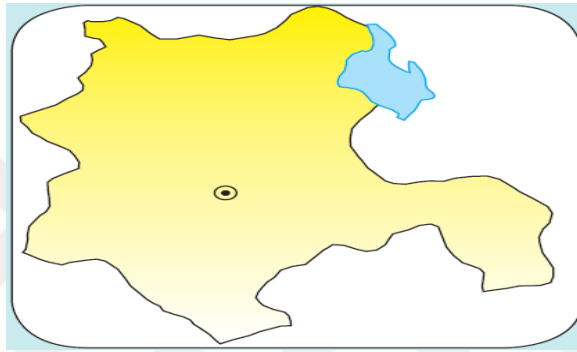
Harita ve kitapta, yer isimleri uyuşmakta mıdır? sorusuna ilişkin Evren Yayınları “Hayır” Örneği

Şekil 144. 6.sınıf Evren Yayınları “Türkiye'nin Dünya Üzerindeki Konumunu Gösteren Harita”

6. sınıf “Evren Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabının 34-35. sayfalarında kullanılan haritaya bakıldığında ders kitabında vurgulanan hiçbir yer isminin haritada bulunmadığı görülmektedir. Ders kitabında yer alan Türkiye, Ekvator, Greenwich (Londra), Asya Kıtası, Avrupa Kıtası, Everest Tepesi, Büyük Okyanus, Mariana Çukuru, Grönland Adası, Hazar Denizi ve Nil Nehri haritada bulunmamaktadır. Bu problem, konuda vurgulanan yer isimlerinin coğrafi konumunun öğrenci tarafından tespit edilebilmesini zorlaştırmaktadır.

Harita ve kitapta, yer isimleri uyuşmakta mıdır? sorusuna ilişkin Evren Yayınları “Değerlendirilemeyen” Örneği

Şekil 145. 6.sınıf Evren Yayınları “Konya İli Haritası”

6. sınıf “Evren Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabının 90. sayfasında kullanılan haritaya bakıldığında yer isimlerinin öğrenciler tarafından yazılması istendiğinden ilgili kriterde değerlendirilememiştir.

Tablo 51. Harita lejantında kullanılan semboller/simgeler haritayı açıklayıcı nitelikte midir? sorusuna ilişkin bulgular

6. Sınıf	Yakın Çağ Yayınları		Evren Yayınları	
	<i>f</i>	%	<i>f</i>	%
Evet	6	20,68	3	9,67
Kısmen	17	58,62	10	32,25
Hayır	-	0,0	-	0,0
Değerlendirilemeyen	6	20,68	18	58,06
TOPLAM	29	100,0	31	100,0

Tablo 51’deki ilgili kriterde değerlendirilen, “Yakınçağ Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabından elde edilen bulgulara bakıldığında, haritaların 6’sının (%20,68)

lejtantında kullanılan semboller/simgeler haritayı açıklayıcı nitelikteyken 17'si (%58,62) haritayı kısmen açıklayıcıdır. 6 (%20,68) haritada ise lejant bulunmadığından ilgili kriterde değerlendirilememiştir. “Evren Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabından elde edilen bulgulara bakıldığında ise haritaların 3'ünün (%9,67) lejantında kullanılan semboller/simgeler haritayı açıklayıcı nitelikteyken 10'u (%32,25) haritayı kısmen açıklayıcıdır. 18 (%58,06) haritada ise lejant bulunmadığından değerlendirmeye alınamamıştır.

Harita lejantında kullanılan semboller/simgeler haritayı açıklayıcı nitelikte midir? sorusuna ilişkin Yakınçağ Yayınları “Kısmen” Örneği

Harita 3.10: Büyük Selçuklu Devleti haritası

Şekil 146. 6.sınıf Yakınçağ Yayınları “Büyük Selçuklu Devleti Haritası”

6. sınıf “Yakınçağ Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabının 84. sayfasında kullanılan haritaya bakıldığında, haritada yer alan renk ve sembollerin bir kısmı lejantta yer almaktadır. Ancak haritada kullanılan sembollerin, sınırların, renklerin tamamı lejantta bulunmamaktadır. Karahanlı ve Gazneli Devletlerine ait sınır çizgilerinin lejantta yer almaması bu çizgilerin neyi ifade ettiğinin anlaşılmasına neden olmaktadır. Ayrıca önemli merkezlerin gösterildiği siyah noktalarında açıklaması, lejantta bulunmamaktadır. Harita renklendirilmesine rağmen Fatımiler, Adana, Alanya ve Trabzon Rum İmparatorluğu'nun renkleri de lejantta yer almamaktadır. Bu durum lejantın haritayı, tam anlamıyla açıklayamadığını göstermektedir. Yapılan eksiklik haritanın anlaşılabilirliğini olumsuz etkilemektedir.

Harita lejantında kullanılan semboller/simgeler haritayı açıklayıcı nitelikte midir? sorusuna ilişkin Yakınçağ Yayınları “Değerlendirilemeyen” Örneği

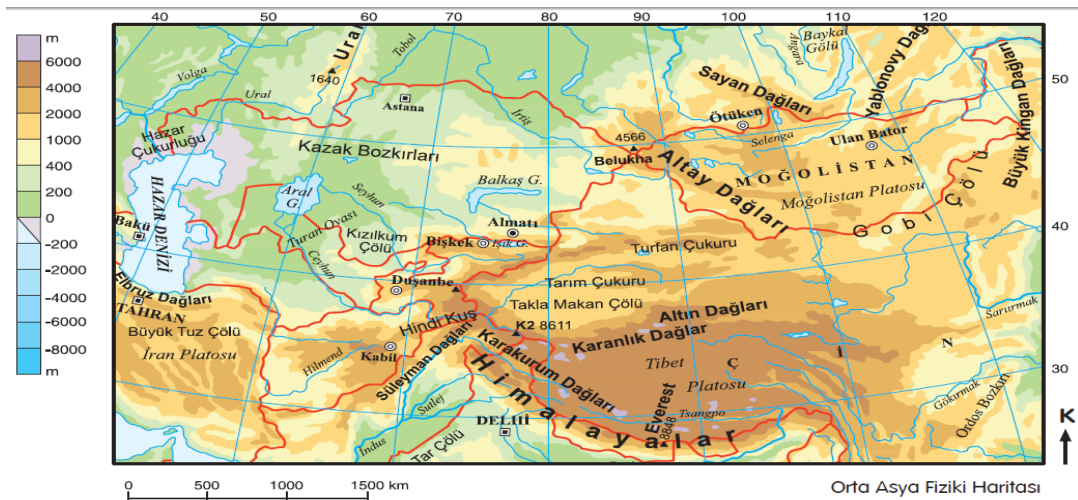

Harita 2.4: Marmara Bölgesinin ayrıntılı haritası

Şekil 147. 6.sınıf Yakınçağ Yayınları “Marmara Bölgesi Ayrıntılı Haritası”

6. sınıf “Yakınçağ Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabının 34. sayfasında kullanılan haritaya bakıldığında lejant kısmına yer verilmediği görülmektedir. Bu yüzden harita değerlendirilmeye alınmamıştır. Ancak haritaya bakıldığında ülke sınır çizgileri, karayolları, demiryolları, il ve ilçe merkezlerine ait semboller, kısaltmalar ve birçok coğrafi unsurlara yer verilmiştir. Haritada lejantın olmaması kullanılan bu sembollerin, sembollerin, çizgilerin, noktaların neyi ifade ettiğinin anlaşılmasına neden olmaktadır. Bu tip sorunlarla karşılaşılmamak için haritada lejantın mutlaka bulunması gerekmektedir.

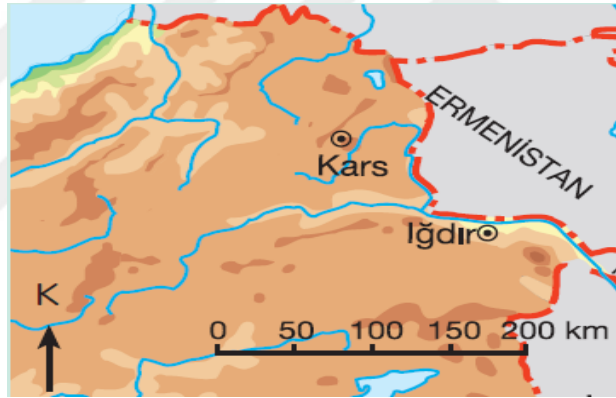
Harita lejantında kullanılan semboller/simgeler haritayı açıklayıcı nitelikte midir? sorusuna ilişkin Evren Yayınları “Kısmen” Örneği

Şekil 148: 6.sınıf Evren Yayınları “Orta Asya Fiziki Haritası”

6. sınıf “Evren Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabının 60. sayfasında kullanılan haritaya bakıldığında lejant kısmına yer verildiği görülmektedir. Lejant bulunmasına rağmen haritadaki simgeler/semboller tam olarak anlaşılabilir değildir. Haritada bulunan başkentlere ait simgeler, dağların yükseltini gösteren rakamlar, kısaltmalar ve birçok coğrafi unsurun neyi ifade ettiği lejantta bulunmamaktadır. Bu durumda lejantın haritayı açıklamada yetersiz kaldığını göstermektedir. Lejantta bulunmayan simge ve sembollerin ne anlama geldiğini bir öğrencinin anlayabilmesi oldukça zor bir durumdur. Çünkü haritada birbirinden farklı bir çok simge, sembol, çizgi, rakam bulunmaktadır. Bu farklılıkların sebebi ancak lejanta bakılarak anlaşılabilir. Bu bakımdan haritalarda bulunan tüm unsurların, lejantta mutlaka bulunması gerekmektedir.

Harita lejantında kullanılan semboller/simgeler haritayı açıklayıcı nitelikte midir? sorusuna ilişkin Evren Yayınları “Değerlendirilemeyen” Örneği

Şekil 149. 6.sınıf Evren Yayınları “Kars-Iğdır Fiziki Haritası”

6. sınıf “Evren Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabının 41. sayfasında kullanılan haritaya bakıldığında, lejant bulunmamaktadır. Bu yüzden harita ilgili kriterde değerlendirilememiştir. Konuda fiziki harita yer almasına rağmen kullanılan renklerin neyi ifade ettiğini gösteren lejantın olmaması haritanın amacına ulaşabilmesini engellemektedir. Ayrıca haritada lejantın bulunmaması kullanılan sembollerin, çizgilerin ve coğrafi unsurların ne anlama geldiğinin anlaşılmasına neden olmaktadır.

Tablo 52. Harita; imla, noktalama ve diğer dil bilgisi kurallarına uygun mudur? sorusuna ilişkin bulgular

6. Sınıf	Yakın Çağ Yayınları		Evren Yayınları	
	f	%	f	%
Evet	27	93,10	26	83,87
Kısmen	2	6,89	1	3,22
Hayır	-	0,0	-	0,0
Değerlendirilemeyen	-	0,0	4	12,90
TOPLAM	29	100,0	31	100,0

Tablo 52’deki ilgili kriterde değerlendirilen, “Yakınçağ Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabından elde edilen bulgulara bakıldığında, haritaların 27’si (%93,10) imla, noktalama ve diğer dil bilgisi kurallarına uygunken 2’si (%6,89) kısmen uygundur. “Evren Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabından elde edilen bulgulara bakıldığında ise haritaların 26’sı (%83,87) imla, noktalama ve diğer dil bilgisi kurallarına uygunken 1’i (%3,22) kısmen uygundur. 4 (%12,90) haritada ise imla, noktalama ve diğer dil bilgisi kurallarına uygun olacak her hangi bir yazı bulunmadığından değerlendirmeye alınamamıştır.

Harita; imla, noktalama ve diğer dil bilgisi kurallarına uygun mudur? sorusuna ilişkin Yakınçağ Yayınları “Kısmen” Örneği

Harita 4.2: Türkiye maden haritası

Şekil 150. 6.sınıf Yakınçağ Yayınları “Türkiye Maden Haritası”

6. sınıf “Yakınçağ Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabının 96. sayfasında kullanılan haritaya bakıldığında il isimlerinden bazılarının imla, noktalama ve diğer dil bilgisi

kurallarına uygun olmadan yazıldığı görülmektedir. “Şanlıurfa” ilinin adı “Şanlı Urfa”, “ Kahramanmaraş” ilinin adı “Kahraman Maraş”, “ Gaziantep” ilinin adı “Gazi Antep” olarak yazılmıştır. Bu durum Türk Dil Kurumu yazım kurallarına aykırıdır (URL-1). Halbuki haritaların, TDK yazım kurallarına aykırı olmayacak şekilde hazırlanması gerekir.

Harita; imla, noktalama ve diğer dil bilgisi kurallarına uygun mudur? sorusuna ilişkin Evren Yayınları “Kısmen” Örneği

Şekil 151. 6.sınıf Evren Yayınları “Asya Haritası”

6. sınıf “Evren Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabının 66. sayfasında kullanılan haritaya bakıldığında “İrtiş Nehri’nin” ismi “İrtiŕ Nehri” ve “Balkaş Gölü’nün” ismi “Balkafl Gölü” olarak yazıldığı görülmektedir. Bu durum Türk Dil Kurumu yazım kurallarına aykırıdır (URL-1). Dil uzmanı tarafından incelenen ders kitaplarındaki haritalarda, bu türden hataların bulunmaması gerekir. Çünkü yapılan hatalar, yanlış öğrenmelere sebebiyet verebilir.

Harita; imla, noktalama ve diğer dil bilgisi kurallarına uygun mudur? sorusuna ilişkin Evren Yayınları “Değerlendirilemeyen” Örneği

Şekil 152. 6.sınıf Evren Yayınları “ İhracatımız (Dış Satım) Haritası”

6. sınıf “Evren Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabının 120. sayfasında kullanılan haritaya bakıldığında imla, noktalama ve diğer dil bilgisi kurallarına uygunluk taşıyacak hiçbir yazının bulunmadığı görülmektedir. Bu yüzden harita ilgili kriterde değerlendirilememiştir.

4.4. Dördüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorum

A. Biçim Bakımından Haritaların Analizine İlişkin Bulgular

Tablo 53. Harita, renk ve baskı yönünden iyi seçilmiş midir? sorusuna ilişkin bulgular

7. Sınıf	Tuna Matbaacılık		MEB Yayınları	
	<i>f</i>	%	<i>f</i>	%
Evet	17	80,95	13	61,90
Kısmen	4	19,04	7	33,33
Hayır	-	0,0	1	4,76
Değerlendirilemeyen	-	0,0	-	0,0
TOPLAM	21	100,0	21	100,0

Tablo 53’teki ilgili kriterde değerlendirilen, “Tuna Matbaacılık” sosyal bilgiler ders kitabından elde edilen bulgulara bakıldığında, haritaların 17’si (%80,95) renk ve baskı yönünden iyi seçilmişken 4’ü (%19,04) kısmen iyi seçilmiştir. “MEB Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabından elde edilen bulgulara bakıldığında ise haritaların 13’ü (%61,90) renk ve baskı yönünden iyi seçilmişken 7’si (%33,33) kısmen iyi seçilmiştir 1 (%4,76) harita ise renk ve baskı yönünden iyi seçilmeden hazırlanmıştır.

Harita, renk ve baskı yönünden iyi seçilmiş midir? sorusuna ilişkin Tuna Matbaacılık “Kısmen” Örneği

Şekil 153. 7.sınıf Tuna Matbaacılık “Malazgirt Zaferinden Sonra Anadolu Haritası”

7. sınıf “Tuna Matbaacılık” sosyal bilgiler ders kitabının 51. sayfasında kullanılan haritaya bakıldığında baskı kalitesi olarak iyi hazırlandığı ancak renk uyumuna dikkat edilmediği görülmektedir. Haritada vurgulanan alanda kullanılan renkler bir birine yakın tonda tercih edilmiştir. Örneğin; Bizans Devletine ait toprakların gösterildiği renkle Türkiye Selçuklu Devletine XIII. yüzyılda katılan toprakların gösterildiği renk birbirine çok yakın tondadır. Bu durum vurgulanan alanın dikkat çekiciliğini olumsuz etkilemiştir. Halbuki haritada renkler, kontrast oluşturacak şekilde kullanılmalıdır. Aksi durumda bu tip sorunlarla karşılaşılacaktır.

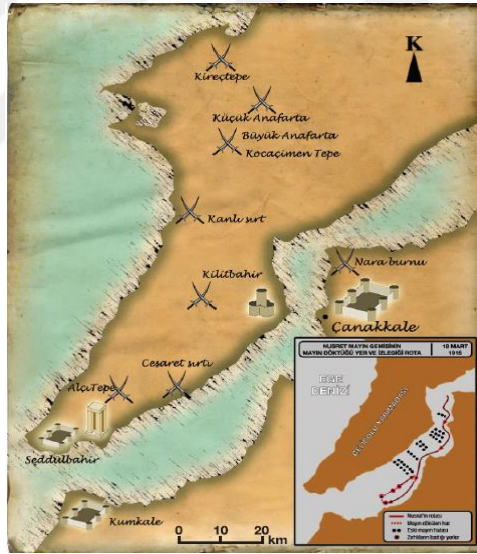
Harita, renk ve baskı yönünden iyi seçilmiş midir? sorusuna ilişkin MEB Yayınları “Kısmen” Örneği

Şekil 154. 7.sınıf MEB Yayınları “Osmanlı Devleti’nin Kuruluşu ve Yükselişi Haritası”

7. sınıf “MEB Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabının 70-71. sayfalarında kullanılan haritaya bakıldığında baskı kalitesi olarak iyi hazırlandığı ancak renk uyumuna dikkat edilmediği görülmektedir. Osmanlı Kuruluş ve Yükseliş Dönemi fetihlerine yer verilen haritada II. Bayezid ve Yavuz Sultan Selim Dönemi fetihleri ile Kanuni Sultan Süleyman Dönemi fetihleri yan yana gelmektedir. Ancak yapılan fetihlerin gösterildiği renklere bakıldığından bir birine çok yakın tondaki renkler kullanılmıştır. Bu durumda yapılan fetihlerin dikkat çekiciliğini ve kolaylıkla okunabilirliğini olumsuz etkilemiştir. Renklerin haritalardaki en önemli kullanım amacı karışıklıkları ortadan kaldırmak ve vurgulanmak istenen alana dikkat çekmektir. Fakat örnekteki haritada da olduğu gibi renk zıtlığına dikkat edilmeden hazırlanan haritalar bu amacı güçlükle gerçekleştirebilmektedir.

Harita, renk ve baskı yönünden iyi seçilmiş midir? sorusuna ilişkin MEB Yayınları “Hayır” Örneği

Şekil 155. 7.sınıf MEB Yayınları “Çanakkale Cephesi Haritası”

7. sınıf “MEB Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabının 173. sayfasında kullanılan haritaya bakıldığında renk uyumu ve baskı kalitesi olarak iyi hazırlanmadığı görülmektedir. Haritada *siyah* renkle kullanılan yazıları çevreleyen renk, yazıların okunmasını zorlaştıracak seviyede koyu bir şekilde boyanmıştır. Ayrıca yazılarla birlikte kullanılan diğer simge ve resimlerde renk uyumuna dikkat edilmemesi nedeniyle güçlükle görülebilmektedir. Haritadaki baskı kalitesinin iyi olmaması da renklerin canlılığını yitirmesine neden olmuştur. Tüm bu olumsuzluklar, haritadan elde edilmesi hedeflenen kazanımlara ulaşılmasını zorlaştırmaktadır.

Tablo 54. Harita, metnin uygun yerinde, ilgili olduğu konu ile aynı sayfada bulunmakta mıdır? sorusuna ilişkin bulgular

7. Sınıf	Tuna Matbaacılık		MEB Yayınları	
	<i>f</i>	%	<i>f</i>	%
Evet	21	100,0	21	100,0
Kısmen	-	0,0	-	0,0
Hayır	-	0,0	-	0,0
Değerlendirilemeyen	-	0,0	-	0,0
TOPLAM	21	100,0	21	100,0

Tablo 54'teki ilgili kriterde değerlendirilen, "Tuna Matbaacılık" sosyal bilgiler ders kitabından elde edilen bulgulara bakıldığında, haritaların 21'i de (%100,0) ilgili olduğu konu ile aynı sayfada yer almıştır. "MEB Yayınları" sosyal bilgiler ders kitabından elde edilen bulgulara bakıldığında, haritaların 21'inin de (%100,0) uygun olduğu konuyla aynı sayfada bulunduğu tespit edilmiştir.

Tablo 55. Haritanın altında gerekli durumlarda kullanabilmek için "kaynak" belirtilmiş midir? sorusuna ilişkin bulgular

7. Sınıf	Tuna Matbaacılık		MEB Yayınları	
	<i>f</i>	%	<i>f</i>	%
Evet	1	4,76	1	4,76
Kısmen	-	0,0	-	0,0
Hayır	20	95,23	20	95,23
Değerlendirilemeyen	-	0,0	-	0,0
TOPLAM	21	100,0	21	100,0

Tablo 55'teki ilgili kriterde değerlendirilen "Tuna Matbaacılık" sosyal bilgiler ders kitabından elde edilen bulgulara bakıldığında, haritaların 1'inin (%4,76) altında kaynak belirtilmişken 20'sinde (%95,23) kaynak belirtilmemiştir. Aynı şekilde "MEB Yayınları" sosyal bilgiler ders kitabından elde edilen bulgulara bakıldığında, haritaların 1'inin (%4,76) altında kaynak belirtilmişken 20'sinin (%95,23) altında kaynak belirtilmemiştir.

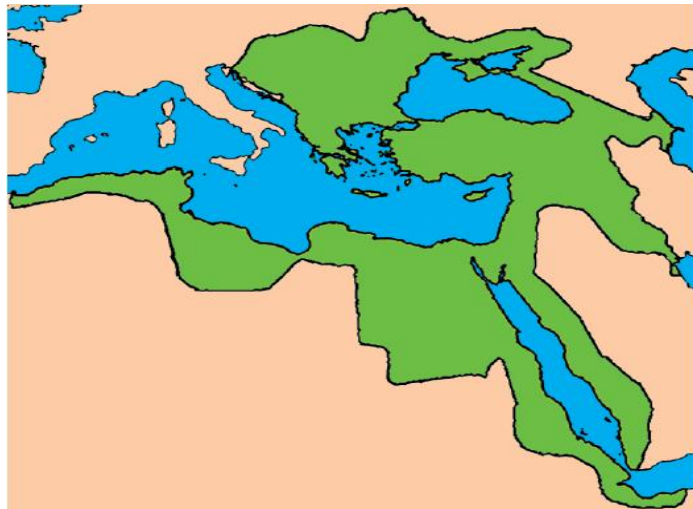
Haritanın altında gerekli durumlarda kullanabilmek için “kaynak” belirtilmiş midir? sorusuna ilişkin Tuna Matbaacılık “Kısmen” Örneği

Şekil 156. 7.sınıf Tuna Matbaacılık “Katar Devleti Haritası”

7. sınıf “Tuna Matbaacılık” sosyal bilgiler ders kitabının 118. sayfasında kullanılan haritaya bakıldığında Katar ülkesinin coğrafi konumu, ekonomik yapısı ve kent merkezlerine yer verilmiştir. Harita da kullanılan bu özelliklerin nereden alındığına veya hangi kaynaklardan yararlanılarak hazırlandığına dair bir bilgi bulunmamaktadır. Haritanın altında kaynak belirtilmiş olsa ana kaynağa ulaşmak veya kaynağın nereden alındığını tespit etmek çok daha kolay olacaktır. Bu da yapılan çalışmalarda zamandan tasarruf sağlayacaktır.

Haritanın altında gerekli durumlarda kullanabilmek için “kaynak” belirtilmiş midir? sorusuna ilişkin MEB Yayınları “Hayır” Örneği

Şekil 157. 7.sınıf MEB Yayınları “Osmanlı Devleti Kara ve Denizlerin Dağılışı Haritası”

7. sınıf “MEB Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabının 95. sayfasında kullanılan haritaya bakıldığında Osmanlı Devletinin sınırlarına yer verilmiştir. Ancak kullanılan bu bilgilerin nereden alındığına veya hangi kaynaklardan yararlanılarak hazırlandığına yönelik bir veri haritada yer almamaktadır. Halbuki haritaların ya altında ya da ders kitabının kaynakça kısmında bu bilgilerin belirtilmesi gerekmektedir. Çünkü bu durum, haritada kullanılan verilerin güvenilirliğini olumlu etkilemektedir. Fakat incelenen haritalara bakıldığında, birçoğunun bu duruma dikkat edilmeden hazırlandığı görülmüştür. Yapılan bu eksiklikte haritaların kullanılabilirliğini olumsuz etkilemiştir.

Tablo 56. Haritanın kaynağı kaynakçada belirtilmiş midir? sorusuna ilişkin bulgular

7. Sınıf	Tuna Matbaacılık		MEB Yayınları	
	<i>f</i>	%	<i>f</i>	%
Evet	21	100,0	1	4,76
Kısmen	-	0,0	-	0,0
Hayır	-	0,0	20	95,23
Değerlendirilemeyen	-	0,0	-	0,0
TOPLAM	21	100,0	21	100,0

Tablo 56’deki ilgili kriterde değerlendirilen “Tuna Matbaacılık” sosyal bilgiler ders kitabından elde edilen bulgulara bakıldığında, haritaların 21’ine de (%100,0) ders kitabının kaynakça kısmında yer verilmiştir. “MEB Yayınları” sosyal bilgiler ders elde edilen bulgulara bakıldığında ise haritaların 1’ine (%4,76) kaynakça kısmında yer verilmişken 20 (%95,23) haritanın kaynağı, kaynakça da belirtilmemiştir.

Tablo 57. Haritada “Haritaların sayfanın bir yerine sıkıştırılmaması” ilkesine uyulmuş mudur? sorusuna ilişkin bulgular

7. Sınıf	Tuna Matbaacılık		MEB Yayınları	
	<i>f</i>	%	<i>f</i>	%
Evet	13	61,90	15	71,42
Kısmen	5	23,80	6	28,57
Hayır	3	14,28	-	0,0
Değerlendirilemeyen	-	0,0	-	0,0
TOPLAM	21	100,0	21	100,0

Tablo 57’deki ilgili kriterde değerlendirilen, “Tuna Matbaacılık” sosyal bilgiler ders kitabından elde edilen bulgulara bakıldığında, haritaların 13’ü (%61,90) sayfanın bir yerine sıkıştırılmadan kullanılmışken 5’i (%23,80) kısmen sıkıştırılmıştır. 3 (%14,28) harita ise sayfanın küçük bir kısmında kullanılmıştır. “MEB Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabından elde edilen bulgulara bakıldığında, haritaların 15’i (%71,42) sayfanın bir yerine sıkıştırılmadan kullanılmışken 6’sı (%28,57) kısmen sıkıştırılmıştır.

Haritada “Haritaların sayfanın bir yerine sıkıştırılmaması” ilkesine uyulmuş mudur? sorusuna ilişkin Tuna Matbaacılık “Kısmen” Örneği

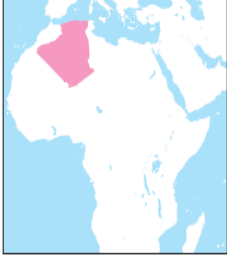

Ertuğrul Bey’in 1281’de ölümü üzerine yerine oğlu Osman Bey geçti. O yıllarda Bizans’ın Anadolu toprakları üzerindeki hâkimiyeti zayıflamıştı. Bizans tekdürları (valileri) bölgelerini bağımsız bir hükümdar gibi yönetiyor, halkı ağır vergilerle eziyor, kimi zaman da birbirleriyle savaşıyorlardı. Bizans tarafında bunlar olurken Anadolu tarafında ise Moğollar baskılarını her geçen gün artırıyorlardı. Moğol egemenliğine girmek istemeyen Türk boyları da Batı Anadolu’daki uç bölgelerine doğru göç ediyorlardı.

Şekil 158. 7.sınıf Tuna Matbaacılık “Osmanlı Beyliği Haritası”

7. sınıf “Tuna Matbaacılık” sosyal bilgiler ders kitabının 56. sayfasında kullanılan haritaya bakıldığında, haritanın sayfanın bir bölümüne yerleştirildiği görülmektedir. Bu durum haritanın dikkat çekiciliğini düşürmüştür.

Haritada “Haritaların sayfanın bir yerine sıkıştırılmaması” ilkesine uyulmuş mudur? sorusuna ilişkin Tuna Matbaacılık “Hayır” Örneği

<p>CEZAYİR Cezayir Demokratik Halk Cumhuriyeti</p> 	<p>ALMANYA Federal Almanya Cumhuriyeti</p> 	<p>NİJER Nijer Cumhuriyeti</p>
<p>Bulunduğu kıta: Kuzey Afrika Yönetim biçimi: Cumhuriyet Başkenti: Cezayir Yüz ölçümü: 2.381.740 km² Nüfusu: 32.877.000 Dili: Arapça Para birimi: Cezayir Dinarı Kişi başına milli gelir: 1720 dolar</p>	<p>Bulunduğu kıta: Orta Avrupa Yönetim biçimi: Federal Cumhuriyet Başkenti: Berlin Yüz ölçümü: 356.910 km² Nüfusu: 81.591.000 Dili: Almanca Para birimi: Avro Kişi başına milli gelir: 22.670 dolar</p>	<p>Bulunduğu kıta: Orta Afrika Yönetim biçimi: Cumhuriyet Başkenti: Niamey Yüz ölçümü: 1.267.000 km² Nüfusu: 12.894.865 Dili: Fransızca Para birimi: Afrika Birliği Frankı Kişi başına milli gelir: 243 dolar</p>

Şekil 159. 7.sınıf Tuna Matbaacılık “Cezayir-Almanya-Nijer Devletleri Haritası”

7. sınıf “Tuna Matbaacılık” sosyal bilgiler ders kitabının 118. sayfasında kullanılan haritalara bakıldığında sayfanın küçük bir yerine sıkıştırılarak kullanıldığı görülmektedir. Aynı sayfada bulunan Katar ülkesine ait haritaya bakıldığında çok daha büyük alanı kaplayacak şekilde kullanılmıştır. Cezayir (2.381.740 km²), Almanya (356.910 km²) ve Nijer (1.267.000 km²), Katar’dan (11.586 km²) yüz ölçümü olarak daha büyük ülkeler olmasına rağmen Katar; Almanya, Cezayir ve Nijer’den daha büyük boyutta çizilmiştir. Cezayir, Almanya ve Nijer’in sayfanın küçük bir yerine sıkıştırılmış olması bu ülkelerin gerçek yüz ölçümleri hakkında yanlış bilgi edinilmesine sebep olabilmektedir. Bu tür hatalarla karşılaşmamak için haritaların boyutlarının çok daha dikkatli çizilmesi gerekmektedir.

Haritada “Haritaların sayfanın bir yerine sıkıştırılmaması” ilkesine uyulmuş mudur? sorusuna ilişkin MEB Yayınları “Kısmen” Örneği

Osman Bey kendisine bağlı halkı korumak için Bizans tekfurları ile mücadeleye başladı. Tekfurların elinde bulunan küçük şehir ve kasabalar birer birer beyliğin sınırları içine alındı. Günden güne beyliğini genişleterek Bizans topraklarını fetheden Osman Bey, Söğüt ve Domaniç'ten ibaret olan topraklarını haritada gördüğünüz sınırlara ulaştırdı.

Osman Bey topraklarında yaşayan herkese adaletle davrandı. Onun zamanında kasabalarda kurulan pazarlarda Müslümanların yanında gayrimüslim (Müslüman olmayan) kadınlar dahi rahatlıkla alışverişleri yaparlardı. Alışverişte aldatma söz konusu olmazdı.

Şekil 160. 7.sınıf MEB Yayınları “Osman Bey Döneminde Osmanlı Beyliği Haritası”

7. sınıf “MEB Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabınının 63. sayfasında kullanılan haritaya bakıldığında sayfanın küçük bir bölümüne yerleştirilerek hazırlandığı görülmektedir. Bu durum haritanın dikkat çekiciliğini düşürmüştür. Nitekim Harita 172'nin bulunduğu 63. sayfanın bütününe bakıldığında, kullanılan diğer materyallerden çok daha az dikkat çekmektedir.

Tablo 58. Haritada ülke ve bölgeleri birbirinden ayıran “sınır çizgilerine” yer verilmiş midir? sorusuna ilişkin bulgular

7. Sınıf	Tuna Matbaacılık		MEB Yayınları	
	f	%	f	%
Evet	12	57,14	14	66,6
Kısmen	1	4,76	-	0,0
Hayır	8	38,09	7	33,33
Değerlendirilemeyen	-	0,0	-	0,0
TOPLAM	21	100,0	21	100,0

Tablo 58'deki ilgili kriterde değerlendirilen, “Tuna Matbaacılık” sosyal bilgiler ders kitabından elde edilen bulgulara bakıldığında, haritaların 12'sinde (%57,14) sınır çizgilerine yer verilmişken 1'inde (%4,76) kısmen yer verilmiştir. Haritaların 8'inde (%38,09) ise ülke ve bölgeleri birbirinden ayıran sınır çizgileri bulunmamaktadır. “MEB Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabından elde edilen bulgulara bakıldığında ise haritaların 14'ünde (%66,66) sınır çizgilerine yer verilmişken 7'sinde (%33,33) sınır çizgileri bulunmamaktadır.

Haritada ülke ve bölgeleri birbirinden ayıran “sınır çizgilerine” yer verilmiş midir? sorusuna ilişkin Tuna Matbaacılık “Kısmen” Örneği
Kral Yolu Haritası

Şekil 161. 7.sınıf Tuna Matbaacılık “Kral Yolu Haritası”

7. sınıf “Tuna Matbaacılık” sosyal bilgiler ders kitabının 122. sayfasında kullanılan haritaya bakıldığında, Lidya devletinin sınırları bulunmasına rağmen Kral Yolunun üzerinden geçtiği bir başka ülke olan Asur devletinin sınırlarına yer verilmediği görülmektedir. Bu durum Kral Yolunun Asur devletinden de geçtiğinin anlaşılabilmesini olumsuz etkilemektedir. Bu problemin aynısını Harita: 109’da da görmüştür. Harita: 109, 6. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında yer alan bir haritadır. Farklı sınıf seviyeleri ve yayınevleri olmasına rağmen bu tip benzer hataların yapılması, haritaların hazırlanırken gerekli denetimlerden geçmediğini göstermektedir.

Haritada ülke ve bölgeleri birbirinden ayıran “sınır çizgilerine” yer verilmiş midir? sorusuna ilişkin Tuna Matbaacılık “Hayır” Örneği

Şekil 162. 7.sınıf Tuna Matbaacılık “Türkiye Selçuklu Devleti Döneminde Ticaret Yolları ve Kervansaraylar Haritası

7. sınıf “Tuna Matbaacılık” sosyal bilgiler ders kitabının 53. sayfasında kullanılan haritaya bakıldığında birçok önemli kent merkezine yer verilmiştir. Ancak haritada kentleri bir birinden ayıran sınır çizgilerinin bulunmadığı görülmektedir. Bu durumda ticaret yollarının ve kervansarayların hangi kentlerden geçtiğinin anlaşılabilmesini zorlaştırmaktadır. Ayrıca haritada ülkeleri birbirinden ayıran sınır çizgileri de bulunmamaktadır. Göz ardı edilen bu eksiklikler haritanın amaca ulaşabilmesini olumsuz etkilemiştir.

Haritada ülke ve bölgeleri birbirinden ayıran “sınır çizgilerine” yer verilmiş midir? sorusuna ilişkin MEB Yayınları “Hayır” Örneği

Şekil 163. 7.sınıf MEB Yayınları “Türklerin Orta Asya’dan Anadolu’ya Göç Haritası”

7. sınıf “MEB Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabının 54. sayfasında kullanılan haritaya bakıldığında Türklerin Anadolu’ya geliş süreci anlatılmıştır. Haritada Türklerin göç ettiği birçok bölgeye yer verilmiştir. Ancak bu bölgelerin sınırlarının verilmemesi Türklerin göç ettiği yerlerin nereler olduğunun öğrenilmesini zorlaştırmıştır. Ders kitabındaki konu içeriğine bakıldığında Türk göçünün Cent-Horasan ve Anadolu yönünde ilerlediği anlatılmıştır. Bu bilgi çizilen oklarla da desteklenmiştir. Ancak göç edilen alanların sınır çizgileri bulunmuş olsa Türklerin bu alanlardan (Cent-Horasan) geçerek Anadolu’ya ilerlediklerinin öğrenciler tarafından öğrenilmesi çok daha kolay olabilecektir.

Tablo 59. Haritada “başlık” bulunmakta mıdır? sorusuna ilişkin bulgular

7. Sınıf	Tuna Matbaacılık		MEB Yayınları	
	f	%	f	%
Evet	11	52,38	13	61,90
Kısmen	-	0,0	-	0,0
Hayır	10	47,61	8	38,09
Değerlendirilemeyen	-	0,0	-	0,0
TOPLAM	21	100,0	21	100,0

Tablo 59’deki ilgili kriterde değerlendirilen, “Tuna Matbaacılık” sosyal bilgiler ders kitabından elde edilen bulgulara bakıldığında, haritaların 11’inde (%52,38) başlık bulunmaktayken 1’inde (%47,61) başlık bulunmamaktadır. “MEB Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabından elde edilen bulgulara bakıldığında ise haritaların 13’ünde (%61,90) başlık kısmına yer verilmişken 8’inde (%38,09) başlık bulunmamaktadır.

Haritada “başlık” bulunmakta mıdır? sorusuna ilişkin Tuna Matbaacılık “Hayır” Örneği

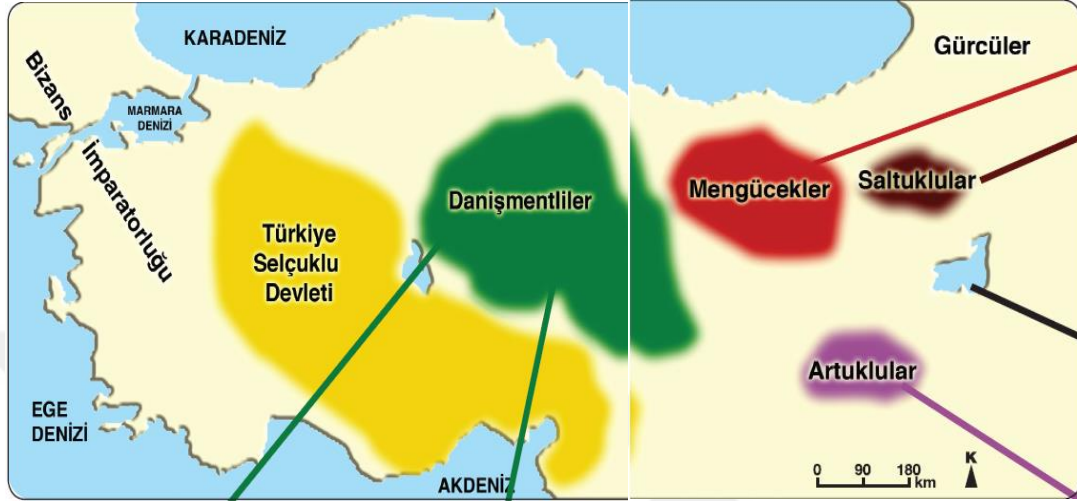

Şekil 164. 7.sınıf Tuna Matbaacılık “Anadolu Beylikleri Haritası”

7. sınıf “Tuna Matbaacılık” sosyal bilgiler ders kitabının 55. sayfasında kullanılan haritaya bakıldığında, haritanın türü ve içeriği hakkında bilgi edinilmesini sağlayan başlığın bulunmadığı görülmektedir. Başlık, haritaların amacını açıklayan unsurların başında gelmektedir. Çünkü bir haritadan hangi bilgileri edinebileceğimizi ilk olarak

başlığa bakarak anlayabiliriz. Bu bakımdan haritalar hazırlanırken başlık mutlaka yazılmalıdır.

**Haritada “başlık” bulunmakta mıdır? sorusuna ilişkin MEB Yayınları
“Hayır” Örneği**

Şekil 165. 7.sınıf MEB Yayınları “Anadolu İlk Türk Devleti ve Beylikleri Haritası”

7. sınıf “MEB Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabının 56-57. sayfalarında kullanılan haritaya bakıldığında, haritanın içeriği ve türü hakkında bilgi edinilmesini sağlayan başlık kısmının bulunmadığı görülmektedir. Haritanın temel elamanlarından birisi olan başlığın kullanılmaması, harita hazırlarken yapılan büyük bir eksikliklerdir.

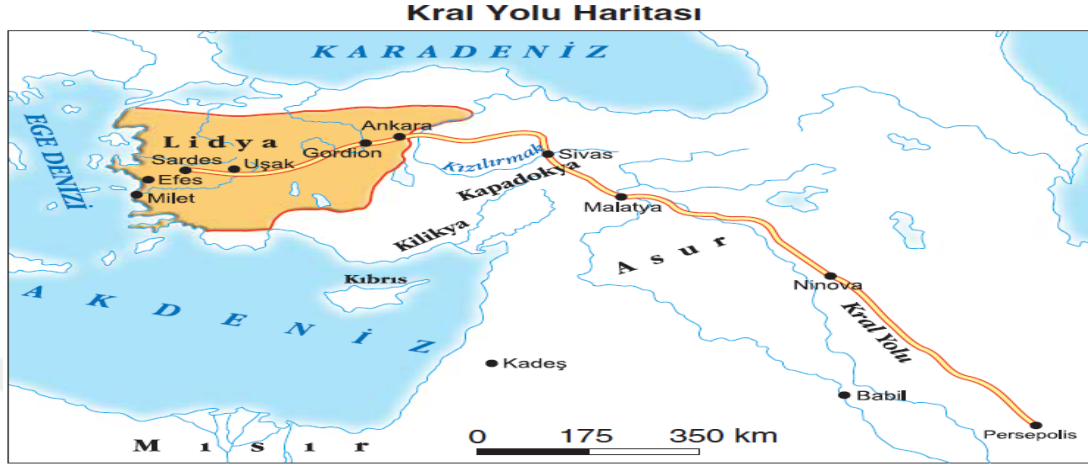
Tablo 60. Haritada “lejant” kısmına yer verilmiş midir? sorusuna ilişkin bulgular

7. Sınıf	Tuna Matbaacılık		MEB Yayınları	
	f	%	f	%
Evet	13	61,90	10	47,61
Kısmen	-	0,0	-	0,0
Hayır	8	38,09	11	52,38
Değerlendirilemeyen	-	0,0	-	0,0
TOPLAM	21	100,0	21	100,0

Tablo 60’deki ilgili kriterde değerlendirilen, “Tuna Matbaacılık” sosyal bilgiler ders kitabından ilişkin elde edilen bulgulara bakıldığında, haritaların 13’ünde (%61,90) lejant kısmına yer verilmişken 8’inde (%38,08) lejant bulunmamaktadır. “MEB Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabından elde edilen bulgulara bakıldığında ise

haritaların 10'unda (%47,61) lejanta yer verilmişken 11'inde (%52,38) lejant bulunmamaktadır.

Haritada “lejant” kısmına yer verilmiş midir? sorusuna ilişkin Tuna Matbaacılık “Hayır” Örneği

Şekil 166. 7.sınıf Tuna Matbaacılık “Kral Yolu Haritası”

7. sınıf “Tuna Matbaacılık” sosyal bilgiler ders kitabının 122. sayfasında kullanılan haritaya bakıldığında lejant kısmına yer verilmediği görülmektedir. Bu durum harita bulunan renklerin, çizgilerin, kentleri gösteren noktaların, çeşitli coğrafi unsurların neyi ifade ettiğinin anlaşılmasına neden olmaktadır.

Haritada “lejant” kısmına yer verilmiş midir? sorusuna ilişkin MEB Yayınları “Hayır” Örneği

Şekil 167. 7.sınıf MEB Yayınları “Malazgirt Zaferi Haritası”

7. sınıf “MEB Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabının 55. sayfasında kullanılan haritaya bakıldığında birçok simge, sembol, nokta, yükselti basamaklarını gösteren renkler ve coğrafi unsurlar kullanılmış olmasına rağmen haritada bunların ne olduğunu açıklayan lejant kısmı bulunmamaktadır. Lejant, haritanın açıklayıcı

dilidir. Öğrenci haritaya baktığında üzerindeki simge, yazı, çizgi vb. unsurlara anlam yükleyebilmesi için lejanttan yararlanması gerekmektedir. Öğrenci, lejantın kullanılmadığı bir haritadan ulaşmak istediği bilgileri edinmekte zorluk yaşayacaktır. Bu eksiklikte haritanın kullanılabilirliğini olumsuz etkilemektedir.

Tablo 61. Harita lejantında yer alan sembollere, haritada yer verilmiş midir? sorusuna ilişkin bulgular

7. Sınıf	Tuna Matbaacılık		MEB Yayınları	
	f	%	f	%
Evet	13	61,90	10	47,61
Kısmen	-	0,0	-	0,0
Hayır	-	0,0	-	0,0
Değerlendirilemeyen	8	38,09	11	52,38
TOPLAM	21	100,0	21	100,0

Tablo 61'deki ilgili kriterde değerlendirilen, "Tuna Matbaacılık" sosyal bilgiler ders kitabından elde edilen bulgulara bakıldığında, haritaların 13 'ünde (%61,90) lejantta yer alan sembollere haritada yer verilmişken 8'inde (%38,09) lejant bulunmadığından dolayı ilgili kriterde değerlendirmeye alınamamıştır. "MEB Yayınları" sosyal bilgiler ders kitabından elde edilen bulgulara bakıldığında ise haritaların 10'unda (%47,61) lejantta yer alan sembollere harita da yer verilmişken 11'inde (52,38) lejant bulunmadığından değerlendirmeye alınamamıştır.

Harita lejantında yer alan sembollere, haritada yer verilmiş midir? sorusuna ilişkin Tuna Matbaacılık "Değerlendirilemeyen" Örneği

Şekil 168. 7.sınıf Tuna Matbaacılık "Osmanlı Beyliği Haritası"

7. sınıf “Tuna Matbaacılık” sosyal bilgiler ders kitabının 56. sayfasında kullanılan haritaya bakıldığında lejant kısmı bulunmamaktadır. Bu yüzden harita ilgili kriterde değerlendirilememiştir. Ancak öğrenciye bilgi aktarması için kullanılan bir haritada; birçok simge, sembol, renk ve çizgi bulunmasına rağmen bunların ne anlama geldiğini açıklayan lejantın bulunmaması harita için önemli bir eksikliklerdir.

Harita lejantında yer alan sembollere, haritada yer verilmiş midir? sorusuna ilişkin MEB Yayınları “Değerlendirilmeyen” Örneği

Orhan Bey Döneminde Osmanlı Devleti

Şekil 169. 7.sınıf MEB Yayınları “Orhan Bey Döneminde Osmanlı Devleti Haritası”

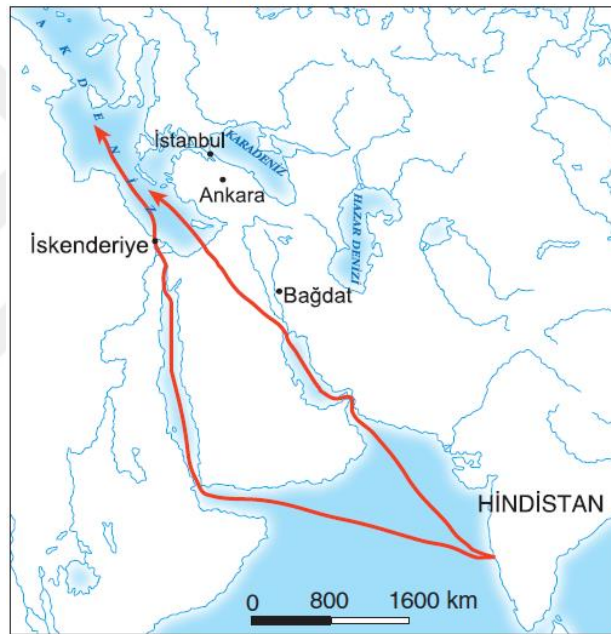
7. sınıf “MEB Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabının 65. sayfasında kullanılan haritaya bakıldığında sembollerin yer alacağı bir lejant bulunmadığından değerlendirilmeye alınamamıştır. Harita her ne kadar ilgili kriterde değerlendirememiş olsa da lejantın bulunmaması harita açısından çok önemli bir eksikliklerdir.

Tablo 62. Haritada öğrencinin yönünü tespit edebileceği “yön oku/enlem-boylam dereceleri” yer almakta mıdır? sorusuna ilişkin bulgular

7. Sınıf	Tuna Matbaacılık		MEB Yayınları	
	f	%	f	%
Evet	-	0,0	13	61,90
Kısmen	-	0,0	-	0,0
Hayır	21	100,0	8	38,09
Değerlendirilemeyen	-	0,0	-	0,0
TOPLAM	21	100,0	21	100,0

Tablo 62'deki ilgili kriterde değerlendirilen, “Tuna Matbaacılık” sosyal bilgiler ders kitabından elde edilen bulgulara bakıldığında, haritaların 21’inde de (%100,0) yön tespiti yapılabilecek yön oku/enlem-boylam dereceleri bulunmamaktadır. “MEB Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabından elde edilen bulgulara bakıldığında ise haritaların 13’ünde (%61,90) yön oku/enlem-boylam dereceleri bulunmaktayken 8’inde (%38,09) yer verilmemiştir.

Haritada öğrencinin yönünü tespit edebileceği “yön oku/enlem-boylam dereceleri” yer almakta mıdır? sorusuna ilişkin Tuna Matbaacılık “Hayır” Örneği
Baharat Yolu Haritası

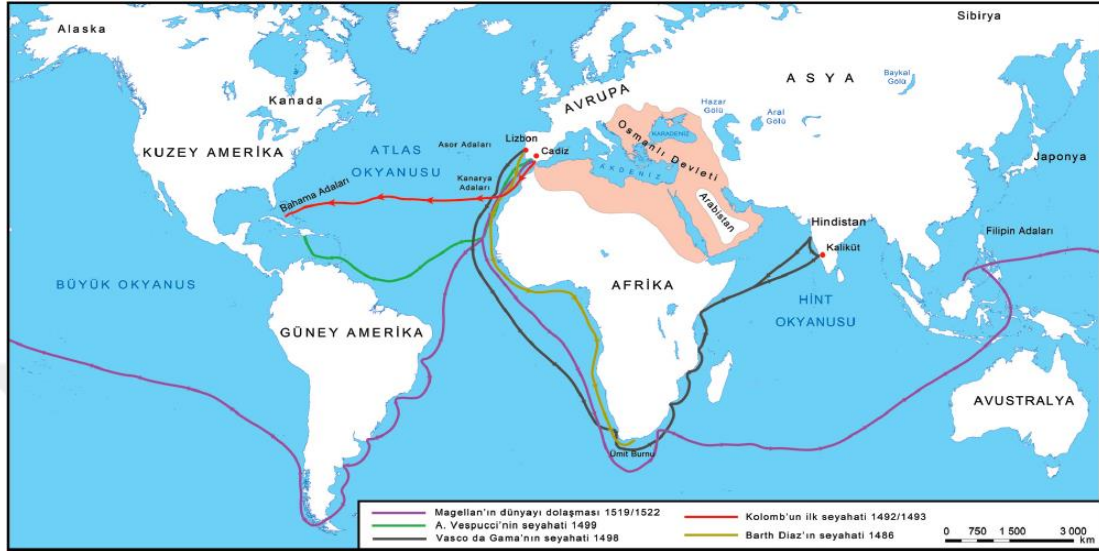

Şekil 170. 7.sınıf Tuna Matbaacılık “Baharat Yolu Haritası”

7. sınıf “Tuna Matbaacılık” sosyal bilgiler ders kitabının 122. sayfasında kullanılan haritaya bakıldığında öğrencilerin yön tespiti yapabilmelerine olanak sağlayan yön oku/enlem-boylam derecelerine yer verilmediği görülmektedir. Ancak haritanın bulunduğu konuya bakıldığında “Baharat Yolu yüzyıllar boyunca **Doğu ile Batı** arasındaki ticarete sahne olmuştur “, “Portekizli denizci Vasko dö Gama 1498’de Afrika’nın **güney** ucundaki Ümit Burnu’nu dolaşarak Hindistan’a ulaşmıştı” şeklinde bilgiler yer almaktadır. Ancak haritada yön oku/enlem-boylam derecelerine yer verilmemesi Doğu, Batı, Kuzey ve Güney’in hangi yönler olduğunun

anlaşılamamasına neden olmaktadır. Bu yüzden mutlaka haritalarda yön oku/enlem-boylam derecelerine yer verilmelidir.

Haritada öğrencinin yönünü tespit edebileceği “yön oku/enlem-boylam dereceleri” yer almakta mıdır? sorusuna ilişkin MEB Yayınları “Hayır” Örneği

Coğrafi Keşifler Haritası

Şekil 171. 7.sınıf MEB Yayınları “Coğrafi Keşifler Haritası”

7. sınıf “MEB Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabının 124. sayfasında kullanılan haritaya bakıldığında öğrencilerin yön tespiti yapabilmelerini sağlayacak olan yön oku/enlem-boylam derecelerine yer verilmediği görülmektedir. Ancak haritanın bulunduğu konuya bakıldığında “Avrupa’dan denize açılan bir gemici hep **batıya** giderek Hindistan’a ulaşabilirdi. Bu inançla İspanya’dan hareket eden Kolomb, 1492’de Orta Amerika’da bulunan Bahama Adaları’na ulaştı. Ancak burayı Hindistan’ın **batsındaki** adalar zannetmişti” şeklinde bilgi yer almaktadır. Haritada yön oku/enlem-boylam derecelerinin bulunmaması Doğu, Batı, Kuzey ve Güney’in hangi yönler olduğunun anlaşılmasına neden olmaktadır. Bu tip bilgi eksikliklerine düşülmemesi için haritalarda yön oku/enlem-boylam derecelerinin bulunması çok daha faydalı olacaktır.

Tablo 63. Haritada küçültme oranını gösteren “ölçek” kullanılmış mıdır? sorusuna ilişkin bulgular

7. Sınıf	Tuna Matbaacılık		MEB Yayınları	
	<i>f</i>	%	<i>f</i>	%
Evet	18	85,71	19	90,47
Kısmen	-	0,0	-	0,0
Hayır	3	14,28	2	9,52
Değerlendirilemeyen	-	0,0	-	0,0
TOPLAM	21	100,0	21	100,0

Tablo 63’deki ilgili kriterde değerlendirilen, “Tuna Matbaacılık” sosyal bilgiler ders kitabından elde edilen bulgulara bakıldığında, haritaların 18’inde (%85,71) ölçek yer almışken 3’ünde (%14,28) ölçek bulunmamaktadır. “MEB Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabından elde edilen bulgulara bakıldığında ise haritaların 19’unda (%90,47) ölçek yer almaktayken 2’sinde (%9,52) ölçek bulunmamaktadır.

Haritada küçültme oranını gösteren “ölçek” kullanılmış mıdır? sorusuna ilişkin Tuna Matbaacılık “Hayır” Örneği

Şekil 172. 7.sınıf Tuna Matbaacılık “Almanya Devleti Haritası”

7. sınıf “Tuna Matbaacılık” sosyal bilgiler ders kitabının 118. sayfasında kullanılan haritaya bakıldığında, haritanın hangi oranda küçültüldüğünü gösteren ölçeğe yer verilmediği görülmektedir. Haritalarda ölçeğin kullanılması önemli bir zorunluluktur. Bu bakımdan haritalarda ölçeğe yer verme kuralına, harita hazırlayanların mutlaka uyması gerekmektedir.

Haritada küçültme oranını gösteren “ölçek” kullanılmış mıdır? sorusuna ilişkin MEB Yayınları “Hayır” Örneği

Şekil 173. 7.sınıf MEB Yayınları “Osmanlı Devleti’nin Kuruluşu ve Yükselişi Haritası”

7. sınıf “MEB Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabının 70-71. sayfalarında kullanılan haritaya bakıldığında küçültme oranını gösteren ölçeğin bulunmadığı görülmektedir. Yapılan bu eksiklik haritanın hangi oranda küçültüldüğün anlaşılamamasına neden olmaktadır. Bu tip bilgi eksikliklerine düşmemek için haritalarda ölçek mutlaka bulunmalıdır. Nitekim ölçeksiz bir harita olamaz.

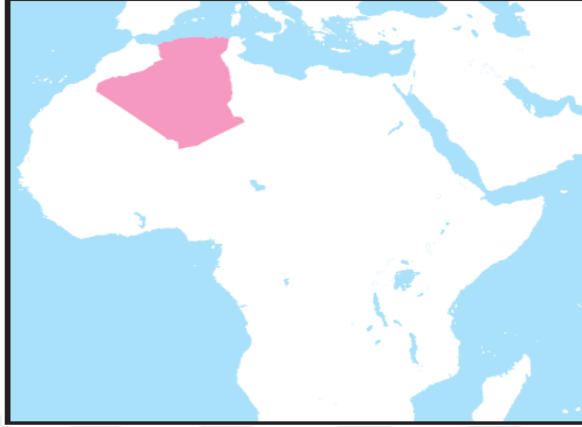
Tablo 64. Haritada kullanılan ilgili yer isimleri ve diğer işaretler/semboller tam yerinde kullanılmış mıdır? sorusuna ilişkin bulgular

7. Sınıf	Tuna Matbaacılık		MEB Yayınları	
	f	%	f	%
Evet	18	85,71	20	95,23
Kısmen	-	0,0	-	0,0
Hayır	-	0,0	-	0,0
Değerlendirilemeyen	3	14,28	1	4,76
TOPLAM	21	100,0	21	100,0

Tablo 64’teki ilgili kriterde değerlendirilen, “Tuna Matbaacılık” sosyal bilgiler ders kitabından elde edilen bulgulara bakıldığında, haritaların 18’inde (%85,71) yer isimleri ve diğer işaretler/semboller tam yerinde kullanılmıştır. 3 (%14,28) haritada ise herhangi bir yer ismi ve işaret/sembol bulunmadığından değerlendirmeye alınamamıştır. “MEB Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabından elde edilen bulgulara bakıldığında ise haritaların 20’sinde (%95,23) ilgili yer isimleri ve diğer

işaretler/semboller tam yerinde kullanılmıştır. 1 (%4,76) harita da ise hiçbir yer ismi ve işaret/sembol bulunmadığından ilgili kriterde değerlendirilememiştir.

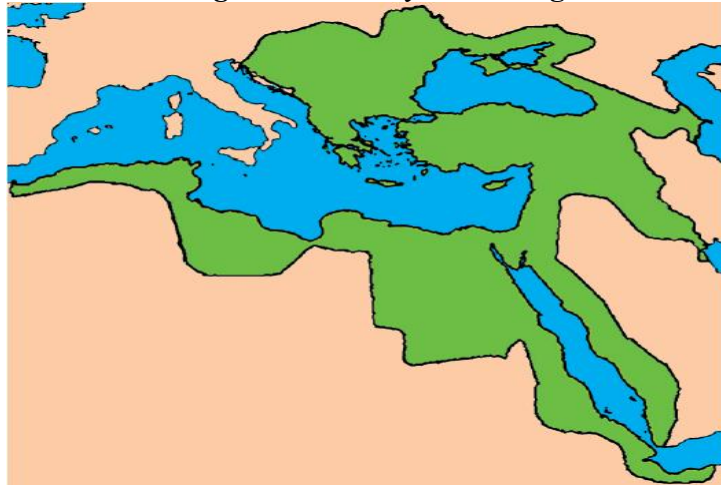
Haritada kullanılan ilgili yer isimleri ve diğer işaretler/semboller tam yerinde kullanılmış mıdır? sorusuna ilişkin Tuna Matbaacılık “Değerlendirilemeyen” Örneği

Şekil 174. 7.sınıf Tuna Matbaacılık “Cezayir Devleti Haritası”

7. sınıf “Tuna Matbaacılık” sosyal bilgiler ders kitabının 118. sayfasında kullanılan haritaya bakıldığında, tam yerinde kullanılacak her hangi bir yer ismi ve işaret/sembol bulunmamaktadır. Bu yüzden harita ilgili kriterde değerlendirilememiştir. Halbuki haritada renklendirilerek vurgulanan alanın yer isminin mutlaka yazılması gerekirdi. Yapılan bu eksiklik, vurgulanan alanın neresi olduğunun anlaşılmasına neden olmuştur.

Haritada kullanılan ilgili yer isimleri ve diğer işaretler/semboller tam yerinde kullanılmış mıdır? sorusuna ilişkin MEB Yayınları “Değerlendirilemeyen” Örneği

Şekil 175. 7.sınıf MEB Yayınları “Osmanlı Devleti Kara ve Denizlerin Dağılışı Haritası”

7. sınıf “MEB Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabının 95. sayfasında kullanılan haritaya bakıldığında, yer isimlerinin öğrenciler tarafından yazılması istendiğinden, ilgili kriterde değerlendirilmeye alınamamıştır.

Tablo 65. Haritada kullanılan işaretler/semboller/çizgiler kolaylıkla okunabilmekte midir? sorusuna ilişkin bulgular

7. Sınıf	Tuna Matbaacılık		MEB Yayınları	
	f	%	f	%
Evet	17	80,95	16	76,19
Kısmen	1	4,76	5	23,80
Hayır	-	0,0	-	0,0
Değerlendirilemeyen	3	14,28	-	0,0
TOPLAM	21	100,0	21	100,0

Tablo 65’teki ilgili kriterde değerlendirilen, “Tuna Matbaacılık” sosyal bilgiler ders kitabından elde edilen bulgulara bakıldığında, haritaların 17’sinde (%80,95) yer alan işaretler/semboller/çizgiler kolaylıkla okunurken 1’inde (%4,76) kısmen okunabilmektedir. 3 (%14,28) haritada ise kolaylıkla okunabilecek işaret/sembol/çizgi bulunmadığından ilgili kriterde değerlendirilememiştir. “MEB Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabından elde edilen bulgulara bakıldığında ise haritaların 16’sında (%76,19) yer alan işaretler/semboller/çizgiler kolaylıkla okunurken 5’inde (%23,80) kısmen okunabilmektedir.

Haritada kullanılan işaretler/semboller/çizgiler kolaylıkla okunabilmekte midir? sorusuna ilişkin Tuna Matbaacılık “Kısmen” Örneği

Şekil 176. 7.sınıf Tuna Matbaacılık “ Türkiye Selçuklu Devleti Döneminde Ticaret Yolları ve Kervansaraylar Haritası

7. sınıf “Tuna Matbaacılık” sosyal bilgiler ders kitabının 53. sayfasında kullanılan haritaya bakıldığında, haritada bulunan işaretler/semboller/çizgilerden bazılarının okunmasında güçlük yaşandığı görülmektedir. Harita kullanılan yazılar bazı ticaret yolları ve kervansarayların üzerine denk gelmektedir. Bu durumda oradaki işaretlerin/sembollerin/çizgilerin kolaylıkla görülebilmesini olumsuz etkilemiştir. Bu türden problemler birçok haritada görülmektedir. Bu yüzden haritalarda yazı, simge, sembol, işaret vb. unsurlar yerleştirilirken dikkat edilmelidir.

Haritada kullanılan işaretler/semboller/çizgiler kolaylıkla okunabilmekte midir? sorusuna ilişkin Tuna Matbaacılık “Değerlendirilemeyen” Örneği

Şekil 177. 7.sınıf Tuna Matbaacılık “Nijer Devleti Haritası”

7. sınıf “Tuna Matbaacılık” sosyal bilgiler ders kitabının 118. sayfasında kullanılan haritaya bakıldığında, kolaylıkla okunabilecek herhangi bir işaret/sembol/çizgi bulunmadığından değerlendirmeye alınamamıştır.

Haritada kullanılan işaretler/semboller/çizgiler kolaylıkla okunabilmekte midir? sorusuna ilişkin MEB Yayınları “Kısmen” Örneği

Şekil 178. 7.sınıf MEB Yayınları “Anadolu Beylikleri Haritası”

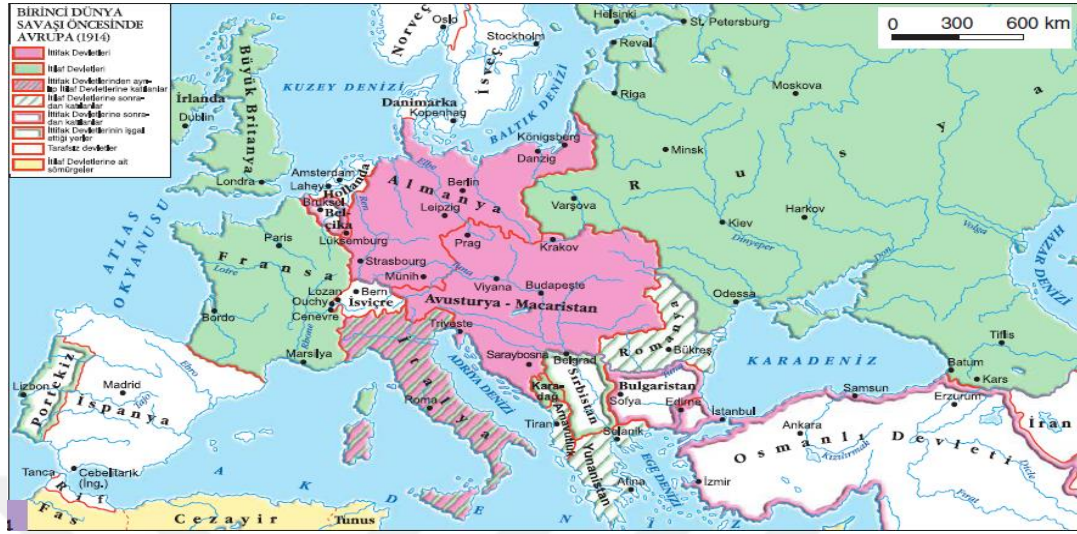
7. sınıf “MEB Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabının 60-61. sayfalarında kullanılan haritaya bakıldığında iki ayrı sayfada bulunduğu görülmektedir. Bu durum ders kitabının arasında kalan bölümlerdeki okların, sınırların, rakamların, işaretlerin, sembollerin okunmasını zorlaştırmıştır. Örneğin; 60. sayfadaki İnançoğullarına ait bir özellik 61. sayfada gösterilmiştir. Bu özellik ise İnançoğullarının kurulduğu yere okla gösterilmiştir. Ancak iki harita, ayrı sayfada verildiği için kullanılan ok takip edilememektedir. Haritanın iki sayfada verilmiş olması zaten sayfanın arasında kalan yerlerin görülebilmesini engellemiştir. Birde bilgi vermek amacıyla kullanılan okların, bir sayfadan diğer sayfaya kadar uzatılarak çizilmesi haritayı daha da karmaşık hale getirmiştir.

Tablo 66. Haritada kullanılan yazılar öğrencinin kolaylıkla okuyabileceği nitelikte midir? sorusuna ilişkin bulgular

7. Sınıf	Tuna Matbaacılık		MEB Yayınları	
	<i>f</i>	%	<i>f</i>	%
Evet	14	66,66	9	42,85
Kısmen	4	19,04	11	52,38
Hayır	-	0,0	-	0,0
Değerlendirilemeyen	3	14,28	1	4,76
TOPLAM	21	100,0	21	100,0

Tablo 66’deki ilgili kriterde değerlendirilen, “Tuna Matbaacılık” sosyal bilgiler ders kitabından elde edilen bulgulara bakıldığında, haritaların 14’ünde (%66,66) yer alan yazılar kolaylıkla okunurken 4’ünde (%19,04) kısmen okunabilmektedir. 3 (%14,28) haritada ise kolaylıkla okunabilecek her hangi bir yazı bulundurmadığından ilgili kriterde değerlendirilememiştir. “MEB Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabından elde edilen bulgulara bakıldığında ise haritaların 9’unda (%42,85) yer alan yazılar kolaylıkla okunurken 11’inde (%52,38) kısmen okunabilmektedir. 1 (%4,76) haritada ise hiçbir yazı bulunmadığından değerlendirmeye alınamamıştır.

**Haritada kullanılan yazılar öğrencinin kolaylıkla okuyabileceği nitelikte midir?
sorusuna ilişkin Tuna Matbaacılık “Kısmen” Örneği**

Şekil 179. 7.sınıf Tuna Matbaacılık “Birinci Dünya Savaşı Öncesi Avrupa Haritası”

7. sınıf “Tuna Matbaacılık” sosyal bilgiler ders kitabının 164. sayfasında kullanılan haritaya bakıldığında birçok yer isminin bulunduğu görülmektedir. Ancak kullanılan yer isimlerinden bazılarının okunmasında güçlük yaşanmaktadır. Örneğin: Belçika, Karadağ, Lüksemburg, Edirne gibi yer isimlerinin buldukları alanlara sınır çizgilerinin ve haritada kullanılan renklerin denk gelmesi buraların kolaylıkla okunabilmesini olumsuz etkilemiştir. Haritada kullanılan yazılar okunabildiği zaman bilgi verici olmaktadır. Bu bakımdan haritada okunamayan yazıların mutlaka düzeltilmesi gerekmektedir.

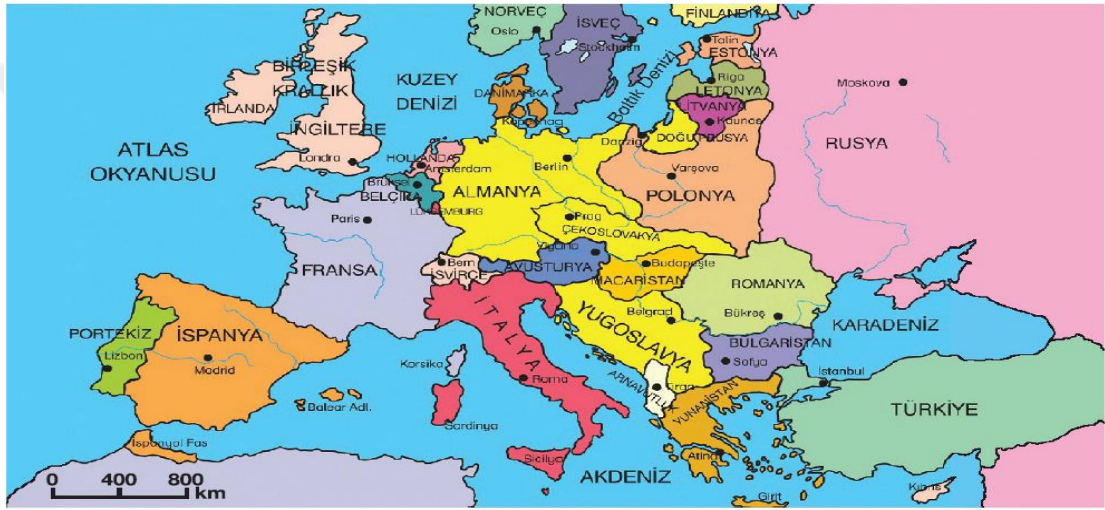
**Haritada kullanılan yazılar öğrencinin kolaylıkla okuyabileceği nitelikte midir?
sorusuna ilişkin Tuna Matbaacılık “Değerlendirilemeyen” Örneği**

Şekil 180. 7.sınıf Tuna Matbaacılık “Cezayir Devleti Haritası”

7. sınıf “Tuna Matbaacılık” sosyal bilgiler ders kitabının 118. sayfasında kullanılan haritaya bakıldığında kolaylıkla okunabilecek herhangi bir yazının bulunmadığı görülmektedir. Bu yüzden harita ilgili kriterde değerlendirilememiştir. Ders kitabına bakıldığında Harita 192'nin dilsiz harita olduğuna dair bir bilgi bulunmamaktadır. Dilsiz harita olmamasına rağmen haritada renklendirilerek vurgulanan alanın yer isminin yazılmaması renklendirilen alanın neresi olduğunun anlaşılmasına neden olmuştur.

Haritada kullanılan yazılar öğrencinin kolaylıkla okuyabileceği nitelikte midir? sorusuna ilişkin MEB Yayınları “Kısmen” Örneği

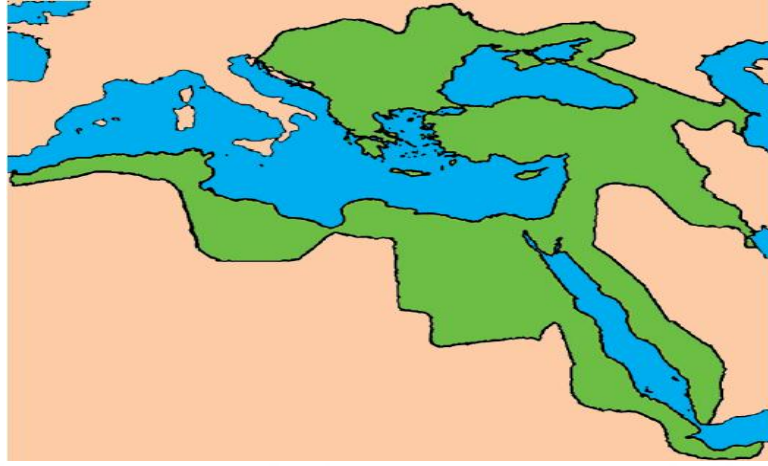

Birinci Dünya Savaşı sonrası Avrupa Devletleri

Şekil 181. 7.sınıf MEB Yayınları “Birinci Dünya Savaşı Sonrası Avrupa Devletleri”

7. sınıf “MEB Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabının 175. sayfasında kullanılan haritaya bakıldığında birçok yazıya yer verildiği görülmektedir. Ancak haritada bulunan yazıların bazılarının okunmasında güçlük yaşanmaktadır. Haritaya bakıldığında bazı yazılar ülke sınırlarına denk gelmektedir (Örn; Birleşik Krallık, Hollanda, Lüksemburg, Finlandiya vb.). Harita 193'te, yazıların okunmasını güçleştiren başka bir problemle karşılaşmaktayız. Yazılar, net ve dikkat çekici bir şekilde haritada bulunmalıdır. Yani bir haritada yazı kullanılmış ise mutlaka okunabilir nitelik taşınmalıdır. Fakat örnek haritaya bakıldığında ülke ve şehir isimleri hem renk zıtlığına dikkat edilmeden hem de ülkelerin sınırlarının üzerine gelecek şekilde yazılmıştır. Bu durum kullanılan yazıların okunmasını zorlaştırmıştır.

**Haritada kullanılan yazılar öğrencinin kolaylıkla okuyabileceği nitelikte midir?
sorusuna ilişkin MEB Yayınları “Değerlendirilemeyen” Örneği**

Şekil 182. 7.sınıf MEB Yayınları “Osmanlı Devleti Kara ve Denizlerin Dağılışı Haritası”

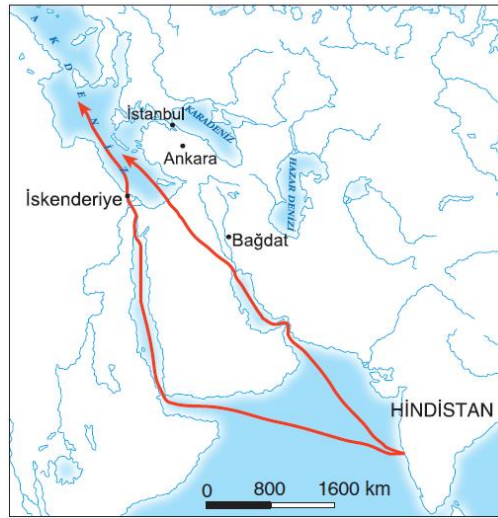
7. sınıf “MEB Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabının 95. sayfasında kullanılan haritaya bakıldığında kolaylıkla okunabilecek herhangi bir yazının bulunmadığı görülmektedir. Bu yüzden harita ilgili kriterde değerlendirilememiştir.

Tablo 67. Harita, öğrencilerin de eklemeler yapabileceği şekilde hazırlanmış mıdır?
sorusuna ilişkin bulgular

7. Sınıf	Tuna Matbaacılık		MEB Yayınları	
	f	%	f	%
Evet	-	0,0	1	4,76
Kısmen	-	0,0	-	0,0
Hayır	21	100,0	20	95,23
Değerlendirilemeyen	-	0,0	-	0,0
TOPLAM	21	100,0	21	100,0

Tablo 67’deki ilgili kriterde değerlendirilen, Tuna Matbaacılık” sosyal bilgiler ders kitabından elde edilen bulgulara bakıldığında, haritaların 21’ine de (%100,0) herhangi bir ekleme yapılamamaktadır. “MEB Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabından elde edilen bulgulara bakıldığında ise haritaların 1’i (%4,76) öğrencilerin ekleme yapabileceği şekilde hazırlanmışken 20’sine (%95,23) öğrenciler hiçbir ekleme yapamamaktadır.

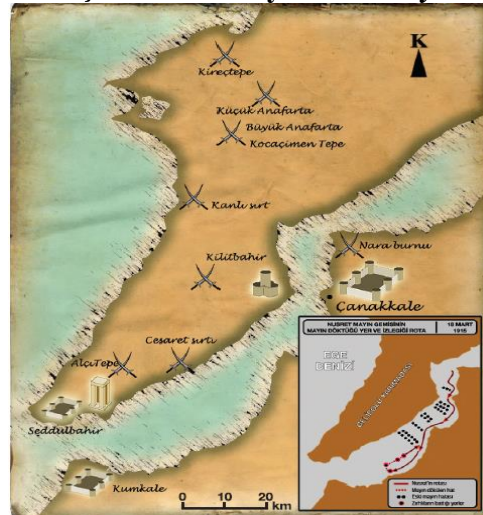
**Harita, öğrencilerin de eklemeler yapabileceği şekilde hazırlanmış mıdır?
sorusuna ilişkin Tuna Matbaacılık “Hayır” Örneği**

Şekil 183. 7.sınıf Tuna Matbaacılık “Baharat Yolu Haritası”

7. sınıf “Tuna Matbaacılık” sosyal bilgiler ders kitabının 122. sayfasında kullanılan haritaya bakıldığında öğrencilerin haritaya herhangi bir ekleme yapamadığı görülmektedir. Halbuki öğrenci haritalara ufakta olsa eklemeler yapabilse ders süreci daha keyifli ve kalıcı olacaktır.

**Harita, öğrencilerin de eklemeler yapabileceği şekilde hazırlanmış mıdır?
sorusuna ilişkin MEB Yayınları “Hayır” Örneği**

Şekil 184. 7.sınıf MEB Yayınları “Çanakkale Cephesi Haritası”

7. sınıf “MEB Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabının 173. sayfasında kullanılan haritaya bakıldığında öğrencilerin ekleme yapabileceği bir harita olmadığı görülmektedir.

Tablo 68. Harita, coğrafi bilimsel gerçeklere uygun olarak çizilmiş midir? sorusuna ilişkin bulgular

7. Sınıf	Tuna Matbaacılık		MEB Yayınları	
	<i>f</i>	%	<i>f</i>	%
Evet	21	100,0	8	38,09
Kısmen	-	0,0	-	0,0
Hayır	-	0,0	13	61,90
Değerlendirilemeyen	-	0,0	-	0,0
TOPLAM	21	100,0	21	100,0

Tablo 68'deki ilgili kriterde değerlendirilen, "Tuna Matbaacılık" sosyal bilgiler ders kitabından elde edilen bulgulara bakıldığında, haritaların 21'i de (%100,0) coğrafi bilimsel gerçeklere uygun olarak çizilmiştir. "MEB Yayınları" sosyal bilgiler ders kitabından elde edilen bulgulara bakıldığında ise haritaların 8'i (%38,09) coğrafi bilimsel gerçeklere uygun olarak çizilmişken 13'ü (%61,90) uygun çizilmemiştir.

Harita, coğrafi bilimsel gerçeklere uygun olarak çizilmiş midir? sorusuna ilişkin MEB Yayınları "Hayır" Örneği

Şekil 185. 7.sınıf MEB Yayınları "Miryokefalon Zaferi Haritası"

7. sınıf "MEB Yayınları" sosyal bilgiler ders kitabının 59. sayfasında kullanılan haritaya bakıldığında coğrafi bilimsel gerçeklere uygun çizilmediği görülmektedir. Haritada Eğirdir Gölüne (468 km²) yer verilmiş olmasına rağmen buradan daha büyük bir göl olan Beyşehir Gölü (656 km²) haritada bulunmamaktadır. Ayrıca Akşehir Gölü, Burdur Gölü, Eber Gölü, ve Acı Göl'de haritada yer almamaktadır. Göz ardı edilen bu durum aslında yapılan çok büyük bir hatadır. Çünkü haritada

coğrafi unsurların bazılarının çizilip bazılarının çizilmemesi yanlış öğrenmelere sebebiyet verebilir. Öğrenci ders kitabında kullanılan haritaların birisinde var olan bir coğrafi şekli başka bir haritada göremediği zaman bilgi karmaşıklığına düşebilir.

Tablo 69. Haritada kullanılan yer isimleri coğrafi bilgi açısından doğru olarak yazılmış mıdır? sorusuna ilişkin bulgular

7. Sınıf	Tuna Matbaacılık		MEB Yayınları	
	<i>f</i>	%	<i>f</i>	%
Evet	18	85,71	19	90,47
Kısmen	-	0,0	-	0,0
Hayır	-	0,0	-	0,0
Değerlendirilemeyen	3	14,28	2	9,52
TOPLAM	21	100,0	21	100,0

Tablo 69'daki ilgili kriterde değerlendirilen, "Tuna Matbaacılık" sosyal bilgiler ders kitabından elde edilen bulgulara bakıldığında, haritaların 18'inde (%85,71) bulunan yer isimleri coğrafi bilgi açısından doğru olarak yazılmıştır. 3 (%14,28) haritada ise coğrafi bilgi açısından doğru olarak yazılacak herhangi bir yer ismi bulunmadığından değerlendirmeye alınamamıştır. "MEB Yayınları" sosyal bilgiler ders kitabından elde edilen bulgulara bakıldığında ise haritaların 19'u (%90,47) coğrafi bilgi açısından doğru olarak yazılmıştır. 2 (%9,52) haritada ise hiçbir yer ismi bulunmamasından dolayı değerlendirmeye alınamamıştır.

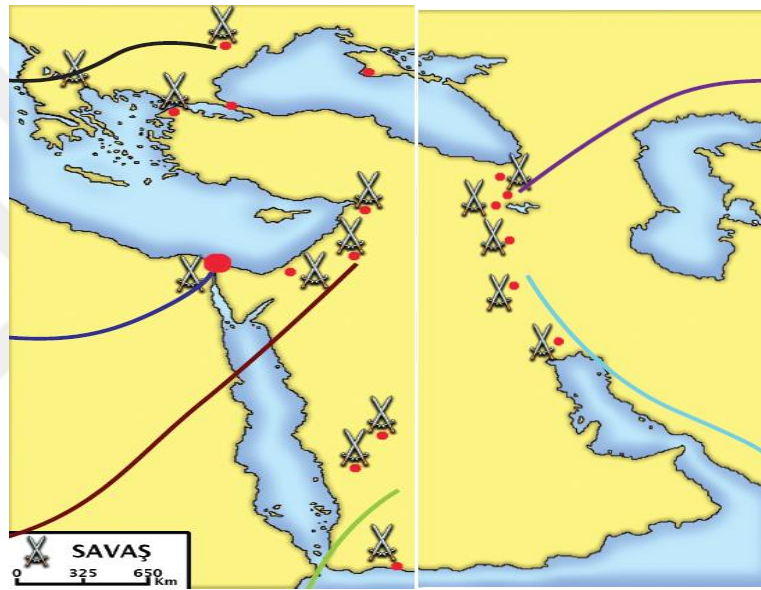
Haritada kullanılan yer isimleri coğrafi bilgi açısından doğru olarak yazılmış mıdır? sorusuna ilişkin Tuna Matbaacılık "Değerlendirilemeyen" Örneği

Şekil 186. 7.sınıf Tuna Matbaacılık "Almanya Devleti Haritası"

7. sınıf “Tuna Matbaacılık” sosyal bilgiler ders kitabının 118. sayfasında kullanılan haritaya bakıldığında coğrafi bilgi açısından doğru olarak yazılacak herhangi bir yer isminin bulunmadığı görülmektedir. Bu yüzden harita değerlendirilememiştir. Harita 198, dilsiz harita olmamasına rağmen haritada renklendirilerek vurgulanan alanın yer isminin yazılmaması renklendirilen alanın neresi olduğunun anlaşılmasına neden olmuştur. Harita, her ne kadar değerlendirmeye alınamamış olsa da göz ardı edilen bu eksiklik haritadan hedeflenen kazanımlara ulaşılabilmesini güçleştirmektedir.

Haritada kullanılan yer isimleri coğrafi bilgi açısından doğru olarak yazılmış mıdır? sorusuna ilişkin MEB Yayınları “Değerlendirilemeyen” Örneği

Şekil 187. 7.sınıf MEB Yayınları “Osmanlı Devletinin Savaştığı Cepheler Haritası”

7. sınıf “MEB Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabının 170-171. sayfalarında kullanılan haritaya bakıldığında coğrafi bilgi açısından doğru olarak yazılacak herhangi bir yer ismi bulunmadığından değerlendirmeye alınamamıştır.

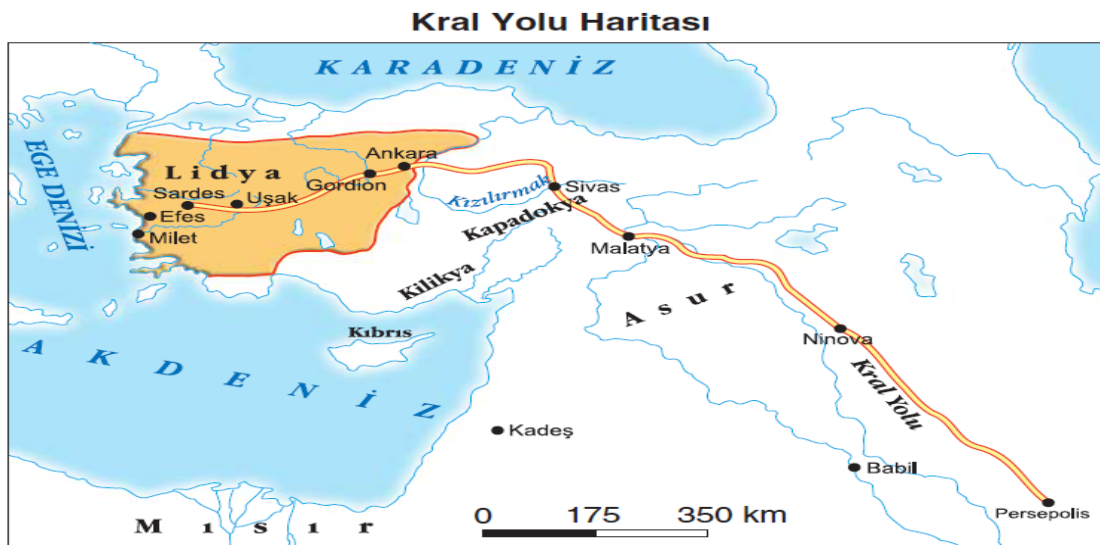
B. İçerik Bakımından Haritaların Analizine İlişkin Bulgular

Tablo 70. Haritada konu ile ilgili yer isimlerine yeterince yer verilmiş midir? sorusuna ilişkin bulgular

7. Sınıf	Tuna Matbaacılık		MEB Yayınları	
	f	%	f	%
Evet	7	33,33	9	42,85
Kısmen	5	23,80	8	38,09
Hayır	9	42,85	4	19,04
Değerlendirilemeyen	-	0,0	-	0,0
TOPLAM	21	100,0	21	100,0

Tablo 70’deki ilgili kriterde değerlendirilen, “Tuna Matbaacılık” sosyal bilgiler ders kitabından elde edilen bulgulara bakıldığında, haritaların 7’sinde (%33,33) konuyla ilgili yer isimlerine yeterince yer verilmişken 5’inde (%23,80) kısmen yer verilmiştir. 9 (%42,85) haritada ise yer isimleri yeterince bulunmamaktadır. “MEB Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabından elde edilen bulgulara bakıldığında ise haritaların 9’unda (%42,85) konuyla ilgili yer isimlerine yeterince yer verilmişken 8’inde (%38,09) kısmen yer verilmiştir. 4 (%19,04) haritada ise yer isimleri yeterince bulunmamaktadır.

Haritada konu ile ilgili yer isimlerine yeterince yer verilmiş midir? sorusuna ilişkin Tuna Matbaacılık “Kısmen” Örneği

Şekil 188. 7.sınıf Tuna Matbaacılık “Kral Yolu Haritası”

7. sınıf “Tuna Matbaacılık” sosyal bilgiler ders kitabının 122. sayfasında kullanılan haritaya bakıldığında Kral Yolu güzergahındaki önemli bazı kentlere yer verilmiştir. Ancak Kral Yolu güzergahında bulunan önemli kentlerden bazıları (Örn; Sus) haritada bulunmamaktadır. Ayrıca konuda Anadolu ve Mezopotamya’dan bahsedilmesine rağmen haritada bu bölgelerin ismine yer verilmemiştir. Tarih haritaları hazırlanırken dönemin önemli kentlerinin, ülkelerinin, bölgelerinin isminin yazımının unutulmaması gerekir. Ancak burada göz önünde bulundurulması gereken husus; adı yazılacak olan bölgenin konuyla bağlantılı olmasına dikkat edilmelidir. Aksi durumda harita, gereksiz ayrıntı barındıracağından amacından uzaklaşabilir.

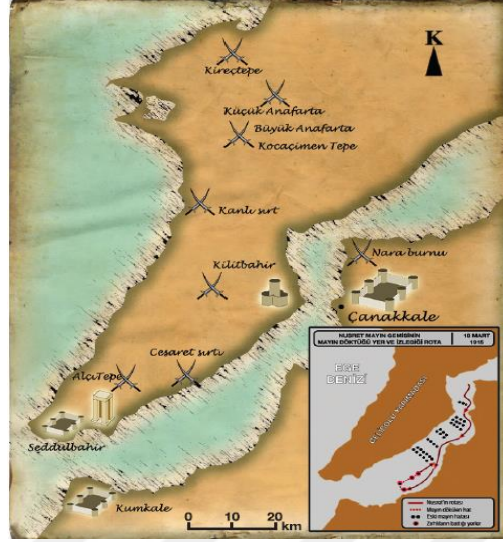
Haritada konu ile ilgili yer isimlerine yeterince yer verilmiş midir? sorusuna ilişkin Tuna Matbaacılık “Hayır” Örneği

Şekil 189. 7.sınıf Tuna Matbaacılık “Türkiye Dünya Mirası Listesi Haritası”

7. sınıf “Tuna Matbaacılık” sosyal bilgiler ders kitabının 178. sayfasında kullanılan haritaya bakıldığında ülkemizin Dünya Mirası Listesinde bulunan önemli doğal ve kültürel varlıklarına yer verilmiştir. 2015 yılı itibariyle Türkiye’nin 15 doğal ve kültürel varlığı Dünya Mirası Listesinde yer almaktadır. Ancak haritaya bakıldığında sadece 9 doğal ve kültürel mirasa yer verilmiştir. Edirne Selimiye Camii ve Külliyesi (Edirne-2011), Çatalhöyük Neolitik Kenti (Konya-2012), Bergama Çok Katmanlı Kültürel Peyzaj Alanı (İzmir-2014), Bursa ve Cumalıkızık: Osmanlı İmparatorluğunun Doğusu (Bursa-2014), Diyarbakır Kalesi ve Hevsel Bahçeleri (2015) ve Efes (2015) (URL-23) haritada bulunmamaktadır. Haritada 1998 yılından sonra Dünya Mirası Listesine giren doğal ve kültürel varlıklarımıza yer verilmemiştir. Bu durum aynı zamanda haritanın güncel olmadığını göstermektedir. Ancak haritaların ifade edilen probleme düşmeden, eksik bilgi bulundurmayıp güncel bir şekilde hazırlanması gerekir.

Haritada konu ile ilgili yer isimlerine yeterince yer verilmiş midir? sorusuna ilişkin MEB Yayınları “Kısmen” Örneği

Şekil 190. 7.sınıf MEB Yayınları “Çanakkale Cephesi Haritası”

7. sınıf “MEB Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabının 173. sayfasında kullanılan haritaya bakıldığında Çanakkale savaşı için önem arz eden yerler bulunmaktadır. Ancak haritaya bakıldığında “Çanakkale Boğazının” ve “Ege Denizinin” yazılmadığı görülmektedir. Bu durum haritadaki açık mavi renklerin neyi ifade ettiğinin anlaşılmasına neden olmaktadır. Ayrıca Arıburnu ve Conkbayırı gibi önemli yerler de harita bulunmamaktadır. Konu için son derece önemli olan bu yerlerin haritada bulunmaması, haritanın amacına ulaşmasını olumsuz etkileyecektir.

Haritada konu ile ilgili yer isimlerine yeterince yer verilmiş midir? sorusuna ilişkin MEB Yayınları “Hayır” Örneği

Kral Yolu Haritası

Şekil 191. 7.sınıf MEB Yayınları “Kral Yolu Haritası”

7. sınıf “MEB Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabının 122. sayfasında kullanılan haritaya bakıldığında Kral Yolu güzergahına yer verilmiştir. Kral Yolunun başladığı, geçtiği ve son bulduğu kentler harita yer almasına rağmen bu kentlerin bulunduğu devletler (Lidya, Asur) haritada bulunmamaktadır. Ayrıca konuda geçmesine rağmen Mezopotamya, Anadolu gibi coğrafyaların neresi olduğu da haritadan anlaşılamamaktadır. Haritadaki bir başka eksiklik ise Kral Yolunun güzergahında bulunan bazı önemli kentlere yer verilmemiş olmasıdır. Uşak, Gordion, Sivas, Malatya gibi kentler haritada bulunmamaktadır. Halbuki haritalar hazırlanırken konuyla ilgili gerekli olan tüm bilgileri barındırması gerekir. Aksi durumda haritada yer verilmeyen eksiklikler, haritanın bilgilendirme düzeyini olumsuz etkileyecektir.

Tablo 71. Haritada “Gereksiz bilgiye yer verilmez” ilkesine uyulmuş mudur? sorusuna ilişkin bulgular

7. Sınıf	Tuna Matbaacılık		MEB Yayınları	
	<i>f</i>	%	<i>f</i>	%
Evet	16	76,19	18	85,71
Kısmen	5	23,80	3	14,28
Hayır	-	0,0	-	0,0
Değerlendirilemeyen	-	0,0	-	0,0
TOPLAM	21	100,0	21	100,0

Tablo 71’de ilgili kriterde değerlendirilen “Tuna Matbaacılık” sosyal bilgiler ders kitabından elde edilen bulgulara bakıldığında, haritaların 16’sı (%76,19) gereksiz bilgiye yer verilmeden hazırlanmışken 5’inde (%23,80) kısmen gereksiz bilgi bulunmaktadır. “MEB Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabından elde edilen bulgulara bakıldığında ise haritaların 18’i (%85,71) gereksiz bilgiye yer verilmeden hazırlanmışken 3’ünde (%14,28) kısmen gereksiz bilgi bulunmaktadır.

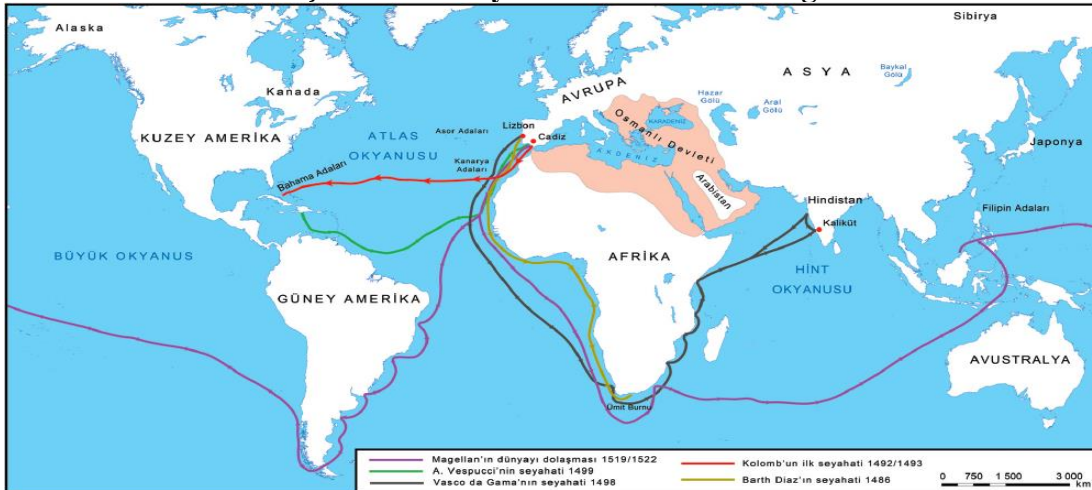
Haritada “Gereksiz bilgiye yer verilmez” ilkesine uyulmuş mudur? sorusuna ilişkin Tuna Matbaacılık “Kısmen” Örneği

Şekil 192. 7.sınıf Tuna Matbaacılık “Türkiye Fiziki Haritası”

7. sınıf “Tuna Matbaacılık” sosyal bilgiler ders kitabınının 32. sayfasında kullanılan haritaya bakıldığında Türkiye Fiziki Haritasına yer verilmiştir. Ancak haritaya bakıldığında ülkemizde bulunmamasına rağmen Bulgaristan sınırları içerisindeki Rodop dağları da haritada kullanılmıştır. Konuyla ilgisi olmamasına rağmen verilen bu bilgi gereksiz olmaktadır. Halbuki haritalar gereksiz ifadelerle yer vermeden basit, sade ve anlaşılır şekilde hazırlanmalıdır.

Haritada “Gereksiz bilgiye yer verilmez” ilkesine uyulmuş mudur? sorusuna ilişkin MEB Yayınları “Kısmen” Örneği

Coğrafi Keşifler Haritası

Şekil 193. 7.sınıf MEB Yayınları “Coğrafi Keşifler Haritası”

7. sınıf “MEB Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabınının 124. sayfasında kullanılan haritaya bakıldığında birçok bilgiye yer verilmiştir. Ders kitabındaki konuda

vurgulanan Portekiz ve İspanya gibi ülkelerin haritada bulunmamasına rağmen konuyla ilgisiz olan Alaska, Japonya ve Sibirya'nın haritada yer alması gereksiz olmaktadır. Bu durum harita da vurgulanmak istenen ülke ve bölgelerin dikkat çekiciliğini olumsuz etkilemiştir. Bu türden sorunlarla karşılaşmamak için haritalarda gereksiz bilgilere yer verilmemelidir.

Tablo 72. Haritada “Fazla ayrıntıya yer verilmez” ilkesine uyulmuş mudur ? sorusuna ilişkin bulgular

7. Sınıf	Tuna Matbaacılık		MEB Yayınları	
	<i>f</i>	%	<i>f</i>	%
Evet	21	100,0	21	100,0
Kısmen	-	0,0	-	0,0
Hayır	-	0,0	-	0,0
Değerlendirilemeyen	-	0,0	-	0,0
TOPLAM	21	100,0	21	100,0

Tablo 72'deki ilgili kriterde değerlendirilen, “Tuna Matbaacılık” sosyal bilgiler ders kitabından elde edilen bulgulara bakıldığında, haritaların 21'i de (%100,0) fazla ayrıntıya yer verilmeden hazırlanmıştır. “MEB Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabından elde edilen bulgulara bakıldığında, haritaların 21'inin de (%100,0) fazla ayrıntıya yer verilmeden hazırlandığına ulaşılmıştır.

Tablo 73. Harita; harita-konu uyumuna dikkat edilerek hazırlanmış mıdır? sorusuna ilişkin bulgular

7. Sınıf	Tuna Matbaacılık		MEB Yayınları	
	<i>f</i>	%	<i>f</i>	%
Evet	21	100,0	21	100,0
Kısmen	-	0,0	-	0,0
Hayır	-	0,0	-	0,0
Değerlendirilemeyen	-	0,0	-	0,0
TOPLAM	21	100,0	21	100,0

Tablo 73'deki ilgili kriterde değerlendirilen, “Tuna Matbaacılık” sosyal bilgiler ders kitabından elde edilen bulgulara bakıldığında, haritaların 21'i de (%100,0) konuya

uyumlu olarak hazırlanmıştır. “MEB Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabından elde edilen bulgulara bakıldığında, haritaların 21’inin de (%100,0) konuya uyumlu olarak hazırlandığı tespit edilmiştir.

Tablo 74. Harita ve kitapta, yer isimleri uyuşmakta mıdır? sorusuna ilişkin bulgular

7. Sınıf	Tuna Matbaacılık		MEB Yayınları	
	f	%	f	%
Evet	13	61,90	7	33,33
Kısmen	3	14,28	12	57,14
Hayır	5	23,80	1	4,76
Değerlendirilemeyen	-	0,0	1	4,76
TOPLAM	21	100,0	21	100,0

Tablo 74’teki ilgili kriterde değerlendirilen, “Tuna Matbaacılık” sosyal bilgiler ders kitabından elde edilen bulgulara bakıldığında, haritaların 13’ü (%61,90) kitapta bulunan yer isimleriyle uyuşmaktayken 3’ü (%14,28) kısmen uyuşmaktadır. Haritaların 5’inde (%23,80) bulunan yer isimleri ise kitaptakilerle uyuşmamaktadır. “MEB Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabından elde edilen bulgulara bakıldığında ise haritaların 7’si (%33,33) kitapta vurgulanan yer isimleriyle uyuşmaktayken 12’si (%57,14) kısmen uyuşmaktadır. Haritaların 1’inde (%4,76) bulunan yer isimleri kitaptakilerle uyuşmamaktadır. 1 (%4,76) haritada ise yer isimlerinin öğrenciler tarafından yazılması istendiğinden değerlendirmeye alınamamıştır.

Harita ve kitapta, yer isimleri uyuşmakta mıdır? sorusuna ilişkin Tuna Matbaacılık “Kısmen” Örneği

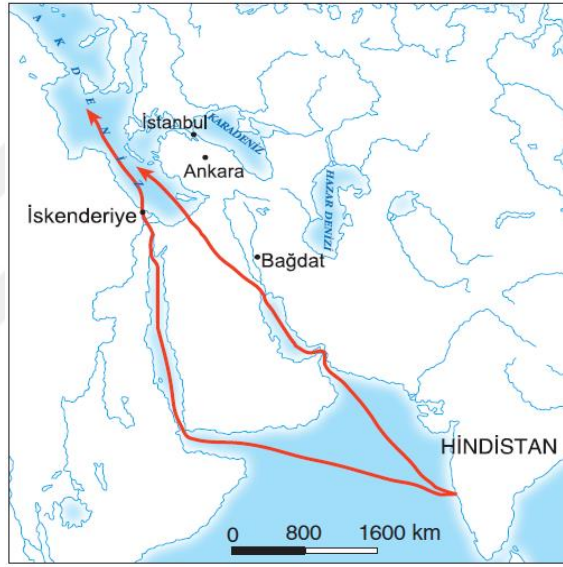

Şekil 194. 7.sınıf Tuna Matbaacılık “Anadolu Beylikleri Haritası”

7. sınıf “Tuna Matbaacılık” sosyal bilgiler ders kitabının 55. sayfasında kullanılan haritaya bakıldığında bir çok devlet ve önemli kentlere yer verilmiştir. Ancak ders kitabında yer alan konuda vurgulanmasına rağmen Antalya, Kalonoros, Kırım, Suğdak Limanı, Van Gölü, Köseadağ gibi yer isimlerinden bazılarının haritada yer verilmemiştir. Yapılan bu eksiklik konusunda geçen yer isimlerinin coğrafi konumlarının haritada görülememesine neden olmaktadır. Bu problemde konunun öğreniminde önemli bir materyal olan haritanın kullanılabilirliğini düşürmektedir.

Harita ve kitapta, yer isimleri uyusmakta mıdır? sorusuna ilişkin Tuna Matbaacılık “Hayır” Örneği

Baharat Yolu Haritası

Şekil 195. 7.sınıf Tuna Matbaacılık “Baharat Yolu Haritası”

7. sınıf “Tuna Matbaacılık” sosyal bilgiler ders kitabının 122. sayfasında kullanılan haritaya bakıldığında Baharat Yolu güzergahına yer verilmiştir. Ders kitabındaki konuda vurgulanmasına rağmen Basra Körfezi, Suriye, Kızıldeniz, Mısır, Venedik, Avrupa, Portekiz, Ümit Burnu, Afrika ve Güneydoğu Asya gibi konu açısından son derece önemli olan yer isimleri haritada bulunmamaktadır. Öğrenci konuyu okuduğu zaman adı geçen yer isimlerinin coğrafi konumunu ancak haritaya baktığında görebilecektir. Bu bakımdan konuda geçen yer isimlerinin haritada mutlaka bulunması gerekir. Ancak örnek haritaya bakıldığında bu durum göz ardı edilmiştir. Yapılan bu eksiklikte, konuyla harita arasındaki bağı olumsuz etkilemektedir.

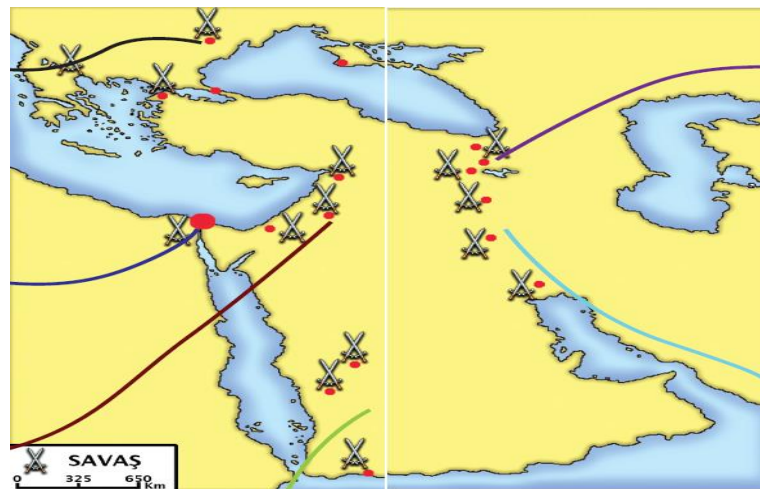
Harita ve kitapta, yer isimleri uyuşmakta mıdır? sorusuna ilişkin MEB Yayınları “Kısmen” Örneği

Şekil 196. 7.sınıf MEB Yayınları “Anadolu Beylikleri Haritası”

7. sınıf “MEB Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabının 60-61. sayfalarında kullanılan haritaya bakıldığında ders kitabında vurgulanan yer isimlerinden bazılarının haritada yer verilmediği görülmektedir. Ders kitabında geçen İstanbul, Konya, Eğirdir (Isparta), Kastamonu, Ladik (Denizli), Adana haritada bulunmamaktadır. Haritaların konuyla uyumlu olarak hazırlanması gerekir. Bu şekilde yapılan eksiklikler, haritanın konuyla olan uyumunu olumsuz etkilemektedir.

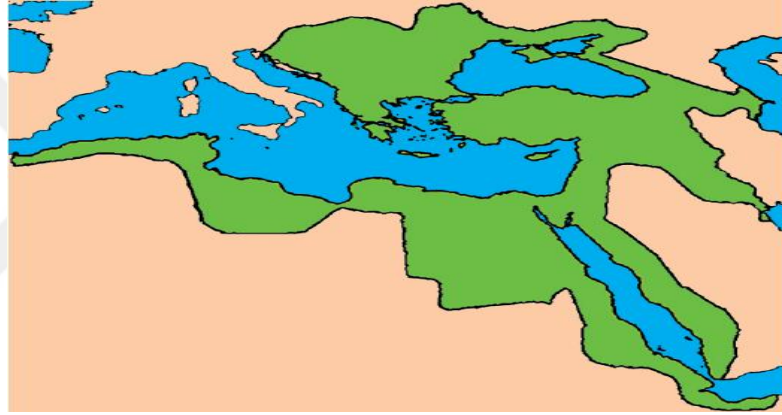
Harita ve kitapta, yer isimleri uyuşmakta mıdır? sorusuna ilişkin MEB Yayınları “Hayır” Örneği

Şekil 197. 7.sınıf MEB Yayınları “Osmanlı Devletinin Savaştığı Cepheler Haritası”

7. sınıf “MEB Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabının 170-171. sayfalarında kullanılan haritaya bakıldığında kitapta vurgulanan yer isimlerinden hiç birisinin haritada bulunmadığı görülmektedir. Ders kitabında yer alan Osmanlı Devleti, Galiçya, Romanya, Makedonya, Süveyş Kanalı, Mısır, Hindistan, Sina Yarımadası, Suriye, Filistin, Halep, Hicaz, Yemen, Mekke, Medine, Erzurum, Sarıkamış, Muş, Bitlis, Irak ve Musul’a haritada yer verilmemiştir. Halbuki bu yer isimlerinin tamamının da haritada görülebilmesi gerekirdi. Haritaların hazırlanışında yapılan bu tür eksiklikler giderildiğinde hedeflenen kazanımlara çok daha kolay ulaşılabilecektir.

Harita ve kitapta, yer isimleri uyusmakta mıdır? sorusuna ilişkin MEB Yayınları “Değerlendirilemeyen” Örneği

Şekil 198. 7.sınıf MEB Yayınları “Osmanlı Devleti Kara ve Denizlerin Dağılışı Haritası”

7. sınıf “MEB Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabının 95. sayfasında kullanılan haritaya bakıldığında yer isimlerinin öğrenciler tarafından yazılması istendiğinden değerlendirmeye alınamamıştır.

Tablo 75. Harita lejantında kullanılan semboller/simgeler haritayı açıklayıcı nitelikte midir? sorusuna ilişkin bulgular

7. Sınıf	Tuna Matbaacılık		MEB Yayınları	
	f	%	f	%
Evet	2	9,52	2	9,52
Kısmen	11	52,38	8	38,09
Hayır	-	0,0	-	0,0
Değerlendirilemeyen	8	38,09	11	52,38
TOPLAM	21	100,0	21	100,0

Tablo 75’teki ilgili kriterde değerlendirilen, “Tuna Matbaacılık” sosyal bilgiler ders kitabından elde edilen bulgulara bakıldığında, haritaların 2’sinin (%9,52) lejantında kullanılan semboller/simgeler haritayı açıklayıcı nitelikteyken 11’nin (%52,38) lejantı haritayı kısmen açıklayıcıdır. 8 (%38,09) haritada ise lejant bulunmadığından dolayı kriterde değerlendirilememiştir. “MEB Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabından elde edilen bulgulara bakıldığında ise haritaların 2’sinin (%9,52) lejantında kullanılan semboller/simgeler haritayı açıklayıcı nitelikteyken 8’inin (%38,09) lejantı haritayı kısmen açıklayıcıdır. 11 (%52,38) haritada ise lejant bulunmadığından dolayı ilgili kriterde değerlendirmeye alınamamıştır.

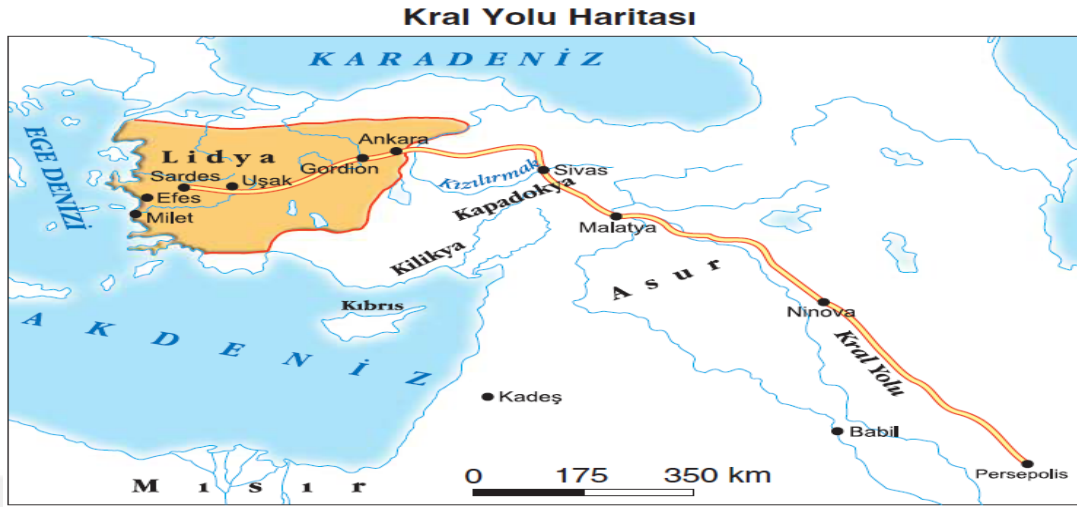
Harita lejantında kullanılan semboller/simgeler haritayı açıklayıcı nitelikte midir? sorusuna ilişkin Tuna Matbaacılık “Kısmen” Örneği

Şekil 199. 7.sınıf Tuna Matbaacılık “Katar Devleti Haritası”

7. sınıf “Tuna Matbaacılık” sosyal bilgiler ders kitabının 118. sayfasında kullanılan haritaya bakıldığında lejant kısmının yer aldığı görülmektedir. Ancak kullanılan lejant haritayı açıklamada yetersiz kalmaktadır. Haritada bulunan; kırmızı kalın çizgi, kırmızı ince çizgi, kırmızı noktalar, siyah noktalar, sarı kareler, siyah kare ve uçak sembolü lejantta yer almadığından dolayı bu sembollerin/simgelerin neyi ifade ettiği anlaşılamamaktadır. Halbuki lejantta bu sembollerin ve çizgilerin açıklamasının yapılması gerektirir. Haritayı daha kolay anlaşılabilir hale getirme amacını taşıyan lejantın, bu tür eksiklikler yapılmadan hazırlanması gerekmektedir.

Harita lejantında kullanılan semboller/simgeler haritayı açıklayıcı nitelikte midir? sorusuna ilişkin Tuna Matbaacılık “Değerlendirilemeyen” Örneği

Şekil 200. 7.sınıf Tuna Matbaacılık “Kral Yolu Haritası”

7. sınıf “Tuna Matbaacılık” sosyal bilgiler ders kitabının 122. sayfasında kullanılan haritaya bakıldığında lejantın bulunmadığı görülmektedir. Bu yüzden harita ilgili kriterde değerlendirilememiştir. Haritada lejantın olmaması kullanılan renklerin, çizgilerin ve kent merkezlerini gösteren siyah noktaların neyi ifade ettiğinin anlaşılmasına neden olmaktadır. Haritada lejantında tüm bu sembollerin ve çizgilerin anlamlarının açıklanması gerekirken haritada lejant dahi kullanılmamıştır. Bu eksiklik haritanın anlaşılabilirliği açısından yapılan önemli bir hatadır.

Harita lejantında kullanılan semboller/simgeler haritayı açıklayıcı nitelikte midir? sorusuna ilişkin MEB Yayınları “Kısmen” Örneği

Birinci Dünya Savaşı öncesi Avrupa Devletleri

Şekil 201. 7.sınıf MEB Yayınları “Birinci Dünya Savaşı Öncesi Avrupa Devletleri Haritası”

7. sınıf “MEB Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabının 167. sayfasında kullanılan haritaya bakıldığında lejant kısmına yer verilmiştir. Ancak lejantın haritayı açıklamada yetersiz kaldığı görülmektedir. Osmanlı Devleti ve Bulgaristan’da hem tarafsız devletler hem de ittifak devletlerinin renkleri bulunmaktadır. Bu durumun neyi ifade ettiği lejantta belirtilmemiştir. Ayrıca başkentlerin belirtildiği kırmızı noktalarda lejantta açıklanmamıştır. Bu eksikliklerde lejantın işlevini gerçekleştirmekte yetersiz kaldığını göstermektedir. Halbuki haritadaki tüm simge, sembol ve çizgilerin açıklamasının lejantta bulunması gerekir.

Harita lejantında kullanılan semboller/simgeler haritayı açıklayıcı nitelikte midir? sorusuna ilişkin MEB Yayınları “Değerlendirilemeyen” Örneği

Şekil 202. 7.sınıf MEB Yayınları “Miryokefalon Zaferi Haritası”

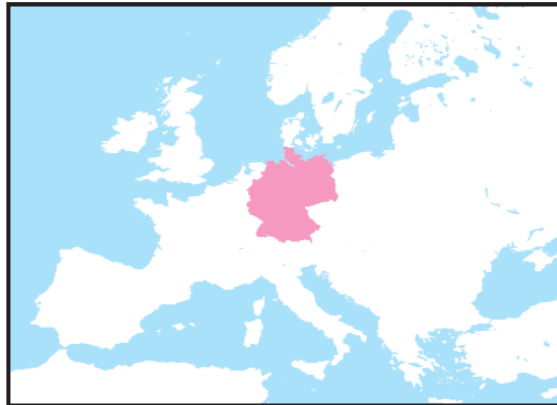
7. sınıf “MEB Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabının 59. sayfasında kullanılan haritaya bakıldığında lejantın bulunmadığı görülmektedir. Bu yüzden harita ilgili kriterde değerlendirilememiştir. Ancak haritaya bakıldığında birçok simge, sembol, nokta, yükselti basamaklarını gösteren renkler ve coğrafi unsurlar kullanılmıştır. Tüm bu unsurların lejant kısmında açıklamasının yapılması gerekirken haritada lejant dahi kullanılmamıştır. Haritada lejantın bulunmaması haritanın anlaşılabilirliğini olumsuz etkilemiştir.

Tablo 76. Haritada bulunan yazılar imla, noktalama ve diğer dil bilgisi kurallarına uygun mudur? sorusuna ilişkin bulgular

7. Sınıf	Tuna Matbaacılık		MEB Yayınları	
	f	%	f	%
Evet	18	85,71	18	85,71
Kısmen	-	0,0	2	9,52
Hayır	-	0,0	-	0,0
Değerlendirilemeyen	3	14,28	1	4,76
TOPLAM	21	100,0	21	100,0

Tablo 76'daki ilgili kriterde değerlendirilen, "Tuna Matbaacılık" sosyal bilgiler ders kitabından elde edilen bulgulara bakıldığında, haritaların 18'i (%85,71) imla, noktalama ve diğer dil bilgisi kurallarına uygun olarak hazırlanmıştır. 3 (%14,28) haritada ise her hangi bir yazı bulunmadığından kritere uygunluğu değerlendirilememiştir. "MEB Yayınları" sosyal bilgiler ders kitabından elde edilen bulgulara bakıldığında ise haritaların 18'i (%85,71) imla, noktalama ve diğer dil bilgisi kurallarına uygunken 2'si (%9,52) kısmen uygundur. 1 (%4,76) haritada ise hiçbir yazı bulunmadığından değerlendirmeye alınamamıştır.

Haritada bulunan yazılar imla, noktalama ve diğer dil bilgisi kurallarına uygun mudur? sorusuna ilişkin Tuna Matbaacılık "Değerlendirilemeyen" Örneği

Şekil 203. 7.sınıf Tuna Matbaacılık "Almanya Devleti Haritası"

7. sınıf "Tuna Matbaacılık" sosyal bilgiler ders kitabının 118. sayfasında kullanılan haritaya bakıldığında imla, noktalama ve diğer dil bilgisi kurallarına uygunluk taşıyacak hiçbir yazının bulunmadığı görülmektedir. Bu yüzden harita değerlendirilememiştir.

Haritada bulunan yazılar imla, noktalama ve diğer dil bilgisi kurallarına uygun mudur? sorusuna ilişkin MEB Yayınları “Kısmen” Örneği

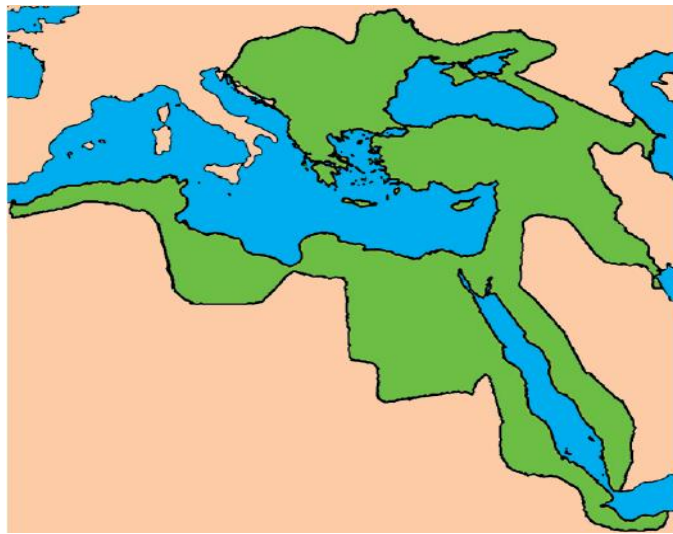

Birinci Dünya Savaşı sonrası Avrupa Devletleri

Şekil 204. 7.sınıf MEB Yayınları “Birinci Dünya Savaşı Sonrası Avrupa Devletleri”

7. sınıf “MEB Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabının 175. sayfasında kullanılan haritaya bakıldığında “İsviçre” devletinin ismi “İsvirçe” olarak yazıldığı görülmektedir. Bu durum Türk Dil Kurumu yazım kurallarına aykırıdır (URL-1). Yapılan bu türden yazım hataları, yanlış öğrenmelere sebebiyet verebileceğinden, haritada kullanılan yazılar çok daha dikkatli yazılmalıdır.

Haritada bulunan yazılar imla, noktalama ve diğer dil bilgisi kurallarına uygun mudur? sorusuna ilişkin MEB Yayınları “Değerlendirilemeyen” Örneği

Şekil 205. 7.sınıf MEB Yayınları “Osmanlı Devleti Kara ve Denizlerin Dağılışı Haritası”

7. sınıf “MEB Yayınları” sosyal bilgiler ders kitabının 95. sayfasında kullanılan haritaya bakıldığında; imla, noktalama ve diğer dil bilgisi kurallarına uygun olacak herhangi bir yazı bulunmadığından değerlendirilmeye alınmamıştır.

4.5. Beşinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

Tablo 77. Tüm sosyal bilgiler ders kitaplarının analizine ilişkin bulgular

(H.D.Form Kri.: Harita Değerlendirme Form Kriterleri; Değ.meyen: Değerlendirilemeyen)

H.D. FORM KRI.	EVET		KISMEN		HAYIR		DEĞ.MEYEN		TOPLAM	
	f	%	f	%	f	%	f	%		
1	83	64,84	36	28,12	9	7,03	-	0,0	128	100,0
2	125	97,65	-	0,0	3	2,34	-	0,0	128	100,0
3	14	10,93	-	0,0	114	89,06	-	0,0	128	100,0
4	69	53,90	-	0,0	59	46,09	-	0,0	128	100,0
5	97	75,78	24	18,75	7	5,46	-	0,0	128	100,0
6	80	62,5	3	2,34	45	35,15	-	0,0	128	100,0
7	91	71,09	-	0,0	37	28,90	-	0,0	128	100,0
8	77	60,15	-	0,0	51	39,84	-	0,0	128	100,0
9	75	58,59	2	1,56	-	0,0	51	39,84	128	100,0
10	50	39,06	-	0,0	78	60,93	-	0,0	128	100,0
11	107	83,59	-	0,0	21	16,40	-	0,0	128	100,0
12	112	87,5	7	5,46	-	0,0	9	7,03	128	100,0
13	95	74,21	24	18,75	5	3,90	4	3,12	128	100,0
14	66	51,56	46	35,93	6	4,68	10	7,81	128	100,0
15	5	3,90	-	0,0	123	96,09	-	0,0	128	100,0
16	78	60,93	4	3,12	46	35,93	-	0,0	128	100,0
17	107	83,59	3	2,34	-	0,0	18	14,06	128	100,0
18	50	39,06	40	31,25	38	29,68	-	0,0	128	100,0
19	101	78,90	21	16,40	6	4,68	-	0,0	128	100,0
20	123	96,09	3	2,34	2	1,56	-	0,0	128	100,0
21	124	96,87	-	0,0	4	3,12	-	0,0	128	100,0
22	64	50,0	35	27,34	26	20,31	3	2,34	128	100,0
23	16	12,5	60	46,87	1	0,78	51	39,84	128	100,0
24	110	85,93	8	6,25	-	0,0	10	7,81	128	100,0

Tablo 77’de yer alan sosyal bilgiler ders kitaplarında kullanılan “*Harita renk ve baskı yönünden iyi seçilmiş midir?*”(1) sorusuna ilişkin elde edilen bulgulara bakıldığında, haritaların 83’ü (%64,84) renk ve baskı yönünden iyi seçilmişken 36’sı (%28,12) kısmen iyi seçilmiştir (Bknz: Şekil 90, s.143). 9 (%7,03) harita ise renk ve baskı kalitesi yönünden iyi seçilmemiştir (Bknz: Şekil 27, s.82).

Tablo 77’de yer alan sosyal bilgiler ders kitaplarında kullanılan haritalar “*metnin uygun yerinde, ilgili olduğu konu ile aynı sayfada bulunmakta mıdır?*”(2) sorusuna ilişkin elde edilen bulgulara bakıldığında, haritaların 125’i (%97,65) ilgili olduğu konu ile aynı sayfada bulunmaktayken 3’ü (%2,34) konu ile aynı sayfada bulunmamaktadır (Bknz: Şekil 92, s.145).

Tablo 77’de yer alan sosyal bilgiler ders kitaplarında kullanılan haritaların altında “*gerekli durumlarda kullanabilmek için ‘kaynak’ belirtilmiş midir?*”(3) sorusuna ilişkin elde edilen bulgulara bakıldığında, haritaların 14’ünün (%10,93) altında kaynak belirtilmişken 114’ünün de (%89,06) kaynak belirtilmemiştir (Bknz: Şekil 156, s.201).

Tablo 77’de yer alan sosyal bilgiler ders kitaplarında kullanılan haritaların altında “*kaynağı kaynakçada belirtilmiş midir?*”(4) sorusuna ilişkin elde edilen bulgulara bakıldığında, haritaların 69’unun (%53,90) kaynağı ders kitabının kaynakçasında belirtilmişken 59’unun (%46,09) kaynağı kaynakçada bulunmamaktadır.

Tablo 77’de yer alan sosyal bilgiler ders kitaplarında kullanılan haritalarda “*sayfanın bir yerine sıkıştırılmaması’ ilkesine uyulmuş mudur?*”(5) sorusuna ilişkin elde edilen bulgulara bakıldığında, haritaların 97’si (%75,78) sayfanın bir yerine sıkıştırılmadan kullanılmışken 24’ü (%18,75) kısmen sıkıştırılmıştır (Bknz: Şekil 38, s.97). Haritaların 7’sinde (%5,46) ise sayfanın bir yerine sıkıştırılmaması ilkesine uyulmamıştır (Bknz: Şekil 96, s.149).

Tablo 77’de yer alan sosyal bilgiler ders kitaplarında kullanılan haritalarda “*ülke ve bölgeleri birbirinden ayıran ‘sınır çizgilerine’ yer verilmiş midir?*” (6) sorusuna ilişkin elde edilen bulgulara bakıldığında, haritaların 80’inde (%62,5) sınır çizgilerine yer verilmişken 3’ünde (%2,34) kısmen yer verilmiştir (Bknz: Şekil 97, s.150). 45 (%35,15) harita da ise ülke ve bölgeleri birbirinden ayıran sınır çizgileri bulunmamaktadır (Bknz: Şekil 99, s.152).

Tablo 77’de yer alan sosyal bilgiler ders kitaplarında kullanılan haritalarda “‘başlık’ bulunmakta mıdır?”(7) sorusuna ilişkin elde edilen bulgulara bakıldığında, kullanılan haritaların 91’inde (%71,09) başlık bulunmaktayken 37’sinde (%28,90) başlık yer almamaktadır (Bknz: Şekil 165, s.209).

Tablo 77’de yer alan sosyal bilgiler ders kitaplarında kullanılan haritalarda “‘lejant’ kısmına yer verilmiş midir?”(8) sorusuna ilişkin elde edilen bulgulara bakıldığında, haritaların 77’sinde (%60,15) lejanta yer verilmişken 51’inde (%39,84) lejant kısmı bulunmamaktadır (Bknz: Şekil 102, s.154).

Tablo 77’de yer alan sosyal bilgiler ders kitaplarında kullanılan haritaların “‘lejantında yer alan sembollere, haritada yer verilmiş midir?’”(9) sorusuna ilişkin elde edilen bulgulara bakıldığında, haritaların 75’inde (%58,59) lejantta yer alan sembollere harita da verilmişken 2’sinde (%1,56) kısmen yer verilmiştir (Bknz: Şekil 46, s.106). Haritaların 51’inde (%39,84) ise lejant bulunmadığından kritere uygunluğu değerlendirilememiştir (Bknz: Şekil 43, s.102).

Tablo 77’de yer alan sosyal bilgiler ders kitaplarında kullanılan haritalarda “‘öğrencinin yönünü tespit edebileceği ‘yön oku/enlem-boylam dereceleri’ yer almakta mıdır?’”(10) sorusuna ilişkin elde edilen bulgulara bakıldığında, haritaların 50’sinde (%39,06) yön oku/enlem-boylam dereceleri bulunmaktayken 78’inde (%60,93) yer verilmemiştir (Bknz: Şekil 49, s.108).

Tablo 77’de yer alan sosyal bilgiler ders kitaplarında kullanılan haritalarda “‘küçültme oranını gösteren ‘ölçek’ kullanılmış mıdır?’”(11) sorusuna ilişkin elde edilen bulgulara bakıldığında, haritaların 107’sinde (%83,59) ölçek yer almaktayken 21’inde (%16,40) ölçek bulunmamaktadır (Bknz: Şekil 51, s.110).

Tablo 77’de yer alan sosyal bilgiler ders kitaplarında bulunan haritalarda kullanılan “‘ilgili yer isimleri ve diğer işaretler/semboller tam yerinde kullanılmış mıdır?’”(12) sorusuna ilişkin elde edilen bulgulara bakıldığında, haritaların 112’sinde (%87,5) yer isimleri ve diğer işaretler/semboller tam yerinde kullanılmışken 7’sinde (%5,46) kısmen yerinde kullanılmıştır (Bknz: Şekil 111, s.162). 9 (%7,03) haritada ise herhangi bir yer ismi ve işaret/sembol bulunmadığından değerlendirmeye alınamamıştır (Bknz: Şekil 174, s.217).

Tablo 77’de yer alan sosyal bilgiler ders kitaplarında bulunan haritalarda kullanılan “işaretler/semboller/çizgiler kolaylıkla okunabilmekte midir?”(13) sorusuna ilişkin elde edilen bulgulara bakıldığında, haritaların 95’inde (%74,21) yer alan işaretler/semboller/çizgiler kolaylıkla okunurken 24’ünde (%18,75) kısmen okunabilmektedir (Bknz: Şekil 176, s.218). Haritaların 5’inde (%3,90) ise zorlukla okunmaktadır (Bknz: Şekil 115, s.165). 4 (%3,12) haritada kolaylıkla okunabilecek herhangi bir işaret/sembol/çizgi bulunmadığından ilgili kriterde değerlendirilememiştir (Bknz: Şekil 177, s.219).

Tablo 77’de yer alan sosyal bilgiler ders kitaplarında bulunan haritalarda kullanılan “yazılar öğrencinin kolaylıkla okuyabileceği nitelikte midir?”(14) sorusuna ilişkin elde edilen bulgulara bakıldığında, haritaların 66’sında (%51,56) yer alan yazılar kolaylıkla okunurken 46’sında (%35,93) kısmen okunabilmektedir (Bknz: Şekil 117, s.167). Haritaların 6’sında (%4,68) ise yazılar zorlukla okunmaktadır (Bknz: Şekil 63, s.120). 10 (%7,81) haritada ise hiçbir yazı bulunmaması nedeniyle kriterde değerlendirilememiştir (Bknz: Şekil 118, s.168).

Tablo 77’de yer alan sosyal bilgiler ders kitaplarında kullanılan haritalar “öğrencilerin de eklemeler yapabileceği şekilde hazırlanmış mıdır?”(15) sorusuna ilişkin elde edilen bulgulara bakıldığında, haritaların 5’ine (%3,90) öğrenciler ekleme yapabilirken 123’ine (%96,09) her hangi bir ekleme yapamamaktadır (Bknz: Şekil 65, s.121).

Tablo 77’de yer alan sosyal bilgiler ders kitaplarında kullanılan haritalar “coğrafi bilimsel gerçeklere uygun olarak çizilmiş midir?”(16) sorusuna ilişkin elde edilen bulgulara bakıldığında, haritaların 78’i (%60,93) coğrafi bilimsel gerçeklere uygun olarak çizilmişken 4’ü (%3,12) kısmen uygun çizilmiştir (Bknz: Şekil 121, s.170). 46 (%35,93) harita ise coğrafi bilimsel gerçeklere uygun çizilmemiştir (Bknz: Şekil 122, s.171).

Tablo 77’de yer alan sosyal bilgiler ders kitaplarında bulunan haritalarda kullanılan “yer isimleri coğrafi bilgi açısından doğru olarak yazılmış mıdır?”(17) sorusuna ilişkin elde edilen bulgulara bakıldığında, haritaların 107’si (%83,59) coğrafi bilgi açısından doğru olarak yazılmışken 3’ü (%2,34) kısmen doğru yazılmıştır (Bknz: Şekil 125, s.174). 18 (%14,06) haritada ise coğrafi bilgi açısından doğru olarak

yazılacak herhangi bir yer ismi bulunmadığından değerlendirilememiştir (Bknz: Şekil 187, s.227).

Tablo 77’de yer alan sosyal bilgiler ders kitaplarında kullanılan haritalarda “*konu ile ilgili yer isimlerine yeterince yer verilmiş midir?*”(18) sorusuna ilişkin elde edilen bulgulara bakıldığında, haritaların 50’sinde (%39,06) konuyla ilgili yer isimlerine yeterince yer verilmişken 40’ında (%31,25) kısmen yer verilmiştir (Bknz: Şekil 73, s.218). 38 (%29,68) haritada ise konuyla ilgili yer isimleri yeterince bulunmamaktadır (Bknz: Şekil 189, s.229).

Tablo 77’de yer alan sosyal bilgiler ders kitaplarında kullanılan haritalarda “*gereksiz bilgiye yer verilmez’ ilkesine uyulmuş mudur?*”(19) sorusuna ilişkin elde edilen bulgulara bakıldığında, haritaların 101’i (%78,90) gereksiz bilgiye yer verilmeden hazırlanmışken 21’inde (%16,40) kısmen yer verilmiştir (Bknz: Şekil 193, s.232). Haritaların 6’sında (%4,68) ise birçok gereksiz bilgi bulunmaktadır (Bknz: Şekil 133, s.181).

Tablo 77’de yer alan sosyal bilgiler ders kitaplarında kullanılan haritalarda “*fazla ayrıntıya yer verilmez’ ilkesine uyulmuş mudur?*”(20) sorusuna ilişkin elde edilen bulgulara bakıldığında, haritaların 123’ü (%96,09) fazla ayrıntıya yer verilmeden hazırlanmışken 3’ünde (%2,34) kısmen fazla ayrıntı bulunmaktadır (Bknz: Şekil 77, s.132). 2 (%1,56) haritada ise konuyu amacından uzaklaştıracak birçok ayrıntı bulunmaktadır (Bknz: Şekil 136, s.184).

Tablo 77’de yer alan sosyal bilgiler ders kitaplarında kullanılan haritalarda “*harita-konu uyumuna dikkat edilerek hazırlanmış mıdır?*”(21) sorusuna ilişkin elde edilen bulgulara bakıldığında, haritaların 124’ü (%96,87) konuyla uyumluyken 4’ü (%3,12) konuyla uyumluluk göstermemektedir (Bknz: Şekil 138, s.186).

Tablo 77’de yer alan sosyal bilgiler ders kitaplarında kullanılan “*harita ve kitapta, yer isimleri uyuşmakta mıdır?*”(22) sorusuna ilişkin elde edilen bulgulara bakıldığında, haritaların 64’ü (%50,0) kitapta bulunan yer isimleriyle uyuşmaktayken 35’i (%27,34) kısmen uyuşmaktadır (Bknz: Şekil 140, s.188). Haritaların 26’sında (%20,31) bulunan yer isimleri kitaptakilerle uyuşmamaktadır (Bknz: Şekil 195, s.135). 3 (%2,34) harita da ise yer isimlerinin öğrenciler tarafından yazılması istendiğinden değerlendirmeye alınamamıştır (Bknz: Şekil 142, s.189).

Tablo 77’de yer alan sosyal bilgiler ders kitaplarında bulunan haritaların lejantında kullanılan “semboller/simgeler haritayı açıklayıcı nitelikte midir?”(23) sorusuna ilişkin elde edilen bulgulara bakıldığında, haritaların 16’sının (%12,5) lejantında kullanılan semboller/simgeler haritayı açıklayıcı nitelikteyken 60’ının (%46,87) lejantı haritayı kısmen açıklayıcıdır (Bknz: Şekil 83, s.136). Haritaların 1’inin (%0,78) lejantında kullanılan semboller/simgeler ise haritayı açıklamada yetersiz kalmaktadır (Bknz: Şekil 26, s.80). 51 (%39,84) haritada ise lejant bulunmadığından dolayı ilgili kriterde değerlendirilememiştir (Bknz: Şekil 149, s.194).

Tablo 77’de yer alan sosyal bilgiler ders kitaplarında kullanılan haritalar “*imla, noktalama ve diğer dil bilgisi kurallarına uygun mudur?*”(24) sorusuna ilişkin elde edilen bulgulara bakıldığında, haritaların 110’u (%85,93) imla, noktalama ve diğer dil bilgisi kurallarına uygunken 8’i (%6,25) kısmen uygundur (Bknz: Şekil 151, s.196). 10 (%7,81) haritada ise imla, noktalama ve diğer dil bilgisi kurallarına uygun olacak her hangi bir yazı bulunmadığından değerlendirmeye alınamamıştır (Bknz: Şekil 205, s.242).

BEŞİNCİ BÖLÜM

TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Toplumu şekillendirme ve ülkeye yön verme vb. gibi misyonları olan sosyal bilimlerin ilkökul ve ortaokul ayağını oluşturan sosyal bilgiler ders kitabının nitelikli olması, ülke ve dünya gerçeklerini yansıtan bir görünüme kavuşması kaçınılmazdır (Gülersoy, 2013: 23). Bu ifade ekseninde daha nitelikli bir ders kitabı oluşturmak amacıyla yapılan çalışmada; sosyal bilgiler ders kitaplarının, harita okuma becerisinin gelişimine olan yeterlilik düzeyi ortaya konulmuştur. Çalışmada farklı sınıf seviyelerinde (4, 5, 6 ve 7. sınıf) 8 sosyal bilgiler ders kitabı incelenmiştir.

Elde edilen sonuçlar şu şekildedir;

Tez çalışmasında ilk olarak ders kitaplarındaki haritaların biçim bakımından uygunluk düzeyleri incelenmiştir. Renk uyumu ve baskı kalitesi haritaya; canlılık, dikkat çekicilik, basitlik ve ayırt edilebilirlik katan en önemli unsurlardandır (Brewer, 1997; Brewer, 2005; Cemaloğlu, 2003: 16). Çalışmada, haritaların renk uyumuna ve baskı kalitesine bakılmıştır. İncelenen 128 haritanın %35,15'nin (45) uyumlu renklere ve kaliteli baskıya sahip olmadığı görülmüştür. Yalçınkaya'nın (2004: 133), 7.sınıf ders kitaplarındaki haritalarda kullanılan renklerin %34,4'ünün güzel olmadığı sonucuna ulaşması da elde edilen bulguları desteklemektedir. Yıldız'da (2006: 83) yaptığı çalışmasında 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarındaki harita, grafik ve şekillerin renk, biçim ve ifade gücü bakımından iyi tasarlanmadığını belirtmiştir. Ayrıca Buğdaycı'nın (2012: 71) çalışmasında öğretmenler, ders kitaplarında yer alan haritaların baskı kalitesinin kötü olduğu, yazıların, renklerin net olarak algılanamadığı ve kullanılan renklerin birbirine çok yakın olduğunu ifade etmişlerdir. Ders kitaplarındaki haritaların hazırlanışında kullanılan düşük baskı kalitesi, sadece renklerin değil; yazıların, sembollerin, resimlerin, işaretlerin vb. harita öğelerinin de okunmasını zorlaştırmıştır (Tonga, 2007: 70-71; Buğdaycı, Bildirici ve Tarman, 2015:160; Ünal, 2008). Eleştirilmesi gereken bir diğer husus ise ders kitaplarında yer alan haritaların bazılarının net, canlı ve kaliteli bir şekilde hazırlanmasına rağmen, aynı ders kitabındaki diğer haritaların, canlılığını yitirmiş ve

bulanık bir şekilde tasarlanmasıdır. Görsel tasarım uzmanı tarafından denetlenerek kabul edilen ders kitaplarında bu türden hataların bulunmaması gerekir.

Haritalar, ders kitabında yer alan metnin görselleştirilmiş halini ifade etmektedir. Bu bakımdan haritaların ilgili olduğu konuyla aynı sayfada bulunması, haritaların daha kolay kullanılıp anlaşılabilmesini sağlayacaktır. Aksi durumda; konuyu okuyan bir öğrenci, burada geçen bilgileri haritada görmek istediğinde sık sık sayfa değişikliği yapmak zorunda kalacaktır. Bu durumda öğrencinin sıkılmasına ve konuyu öğrenme isteğinin azalmasına sebep olabilir. Bu bakımdan haritaların mutlaka konuyla aynı sayfada bulunması gerekir. Ünal (2008: 58-71) yaptığı çalışmada, incelediği haritaların bazılarının konuyla aynı sayfada bulunmadığını ifade etmiştir. Ancak bu çalışma 2000 ve 2001 yıllarına ait ders kitaplarını kapsamaktadır. Yaptığımız çalışmada ise incelenen 128 haritanın %97,65'inin (125) konuyla aynı sayfada olacak şekilde hazırlandığı tespit edilmiştir.

MEB, (2005) sosyal bilgiler programına bakıldığında öğrencilerin “*Yaptığı çalışmalarda yararlandığı kaynakları gösterir* (MEB, 2005)” kazanımına ulaşmaları istenmektedir. Bu bakımdan ders kitaplarında kullanılan haritalara ait verilerin, öğrencilerin yararlanabilmesi için nereden alındığına veya hangi kaynaklardan yararlanılarak hazırlandığına yönelik bilgilerin haritanın altında veya kaynakça kısmında belirtilmiş olması gerekir. Yalçinkaya'nın (2004: 133) yaptığı çalışmada öğrenciler, haritaların %57,4'ünün kendilerini başka kaynaklara özendirmediğini belirtmiştir. Haritaların %89,06'sının (114) altında kaynak belirtilmemesi %46,09'unun da (59) kaynakça kısmında bulunmaması öğrencilerin neden başka kaynakları araştırmaya özenmediklerini desteklemektedir. Yine Buğdaycı'nın (2012: 71) çalışmasında öğretmenler, haritaların hangi kaynaklardan alındığının ve kimler tarafından üretildiğinin belirtilmemesinin haritalarda gördükleri eksikliklerden olduğunu ifade etmişlerdir. Bu sonuçlar üzerine bakılacak olursa sosyal bilgiler programında hedeflenen kazanımlardan birisini oluşturan kaynak göstermenin, ders kitaplarındaki haritalarla kazanılamayacağı görülmektedir. Bu durumda öğrencilerin başka kaynakları tanıma ve özendirme isteğini olumsuz etkileyecektir. Ayrıca haritaların kaynağı, nereden alındığı ve kim tarafından tasarlandığı vb. bilgiler harita

üzerindeki bilgilerin güvenilirliğini arttırması açısından da çok önemlidir (Buğdaycı vd., 2015: 164-165; Dönmez, 2003: 93).

Ders kitabında kullanılan haritaların büyüklükleri ve kapladıkları alanın boyutu, önem derecesini ve dikkat çekiciliğini etkileyen unsurların başında gelmektedir. İncelenen haritaların %75,78'i (97) "sayfanın bir yerine sıkıştırılmadan" kullanılmışken %24,21'inde (31) bu kritere dikkat edilmemiştir. Buğdaycı vd. (2015: 163) yaptığı çalışmada; ders kitaplarında kullanılan haritaların genellikle küçültülerek basıldığını ve bu durumda haritaların okunaklılığını zayıflattığını vurgulamıştır. Ders kitaplarında yer alan bazı haritalar aynı sayfada kullanılmıştır. Örneğin; Dünya haritası ile Türkiye haritasının aynı sayfada kullanıldığı 6.sınıf Yakın Çağ Yayınları ders kitabında, Dünya haritasının boyut olarak Türkiye haritasında daha küçük olduğu görülmüştür. Bu durum öğrencide Dünya'nın ve Türkiye'nin boyutları hakkında yanlış algılamalara sebebiyet verebilmektedir. Bu yüzden yanlış algılamaları önlemek ve dikkat çekiciliği olumsuz etkilememek için haritaların boyut seçimine ve sayfaya yerleştirilmesine dikkat edilmesi gerekmektedir.

Haritalarda ülke veya bölgeleri birbirinden ayıran sınır çizgilerinin bulunması hedeflenen amaçlara daha kolay ulaşılmasını sağlamaktadır. Bu yüzden bütün haritalarda, sınır çizgilerinin mutlaka bulunması gerekir (Kolukısa, 2003: 79). Çalışma sonucuna bakıldığında 128 haritanın %62,5'inde (80) sınır çizgileri bulunmaktayken %37,49'unda (48) bu durum göz ardı edilmiştir. Sınır çizgilerinin kullanılmadığı haritaların daha karmaşık ve basitlikten uzak olduğu görülmektedir. Gelişim düzeyine bakıldığında ortaokul seviyesindeki bir öğrencinin, karmaşık bir haritadan verim alamayacağı da bir gerçektir. Ancak sınır çizgileri kullanılan bir haritada, bu tür problemlerle karşılaşmayacaktır. Haritalarda ülke ve bölgelerin çizgilerle ayrılması, haritanın hedeflediği amaca ulaşmasını daha kolay hale getirecektir.

Haritaya bakıldığında, içeriği ve türü hakkında çıkarım yapabilmek son derece önemlidir. Bu çıkarımı yapabilmeye yardımcı olan unsurlardan birisi de haritanın başlık kısmıdır. Örneğin; sosyal bilgiler ders kitaplarında onlarca harita

bulunmaktadır. Herhangi bir konuda yararlanmak için ders kitabındaki haritalara bakan bir kişi, haritada başlık bulunmaması durumunda, tüm haritaların içeriğini inceleyerek aradığı haritaya ulaşmaya çalışacaktır. Buda gereksiz bir zaman kaybına neden olacaktır. Bu yüzden kullanılan görsellerde bilginin öğrenciye en hızlı şekilde ulaşabilmesi için içeriği yansıtan başlığın, haritalarda mutlaka bulunması gerekir (Yıldız, 2006: 21). Haritada bulunması son derece önemlilik arz eden başlığın yer verilme durumuna bakıldığında, incelenen 128 haritanın %71,09'unda (91) başlığın bulunduğu görülmüştür. Başlık kısmının bulunmadığı %28,90 (37) haritaya bakıldığında ise içerik ve tür hakkında çıkarım yapılamamaktadır. Tonga'nın (2007: 83) 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitapları üzerinde yaptığı çalışmada, kullanılan haritalardan bazılarında başlığının bulunmadığını belirtmiştir. Bu çalışma 2007 yılında kullanılan ders kitapları üzerinde yapılmıştır. Yani aradan uzun bir süre geçmesine rağmen başlığın bulunmama hatası, ders kitaplarında halen yapılmaktadır.

Haritayı oluşturan temel elemanlardan birisi olan lejant, haritanın dilidir. Yani haritada kullanılan simgelerin, sembollerin, işaretlerin, çizgilerin, coğrafi unsurların, renklerin vb. neyi ifade ettiğinin anlaşılabilmesi için haritada lejantın bulunması bir zorunluluktur. Akar (2008) öğrencilerin, haritalardan etkili bir şekilde yararlanabilmeleri için küçük sınıflardan itibaren lejantlarla çalışma imkânı verilmesinin önemini dile getirmiştir. Garcia ve Michaelis (2001: 298) ise öğrencilerin, özel haritalardaki sembollerini, yeryüzü şekillerini, yükseltileri ya da diğer yerleri göstermek için kullanılan ve lejantta belirtilen renklerin, taramaların, çizgilerin anlamlarını bilmeleri gerektiğini belirtmiştir. Bu düşünceler çerçevesinde ders kitaplarında kullanılan haritaların lejant bulundurma oranına bakılmış ve haritaların % 60,15'inde (77) lejant bulunduğu %39,84'ünde (51) lejantın bulunmadığı görülmüştür. Lejantın yer almadığı haritalar incelendiğinde kullanılan simgelerin, renklerin, işaretlerin, coğrafi unsurların vb. ifade ettiği anlamlar anlaşılabilmemiştir. Bu durumda haritanın amacını olumsuz etkilemiş ve anlaşılabilirliğini ortadan kaldırmıştır. Bununla birlikte lejantta kullanılan semboller hazırlanırken çocukların seviyelerine göre düzenlenmelidir. Sembollerin, çocuklarda bir anlam çağrıştırabilmesi için, semboller kartograflar tarafından somuttan soyuta doğru dizilim göstermeli ve şekil zemin zıtlığı sağlanmalıdır (Koç, 2008: 82).

Lejantın daha sade ve basit olabilmesi için gereksiz bilgilerden arındırılması da önemli bir unsurdur. Bu bakımdan haritada kullanılmayacak olan sembollere, lejantta yer verilmemesi lejantı daha işlevsel ve kullanılabilir hale getirecektir.

McClure'un (1992: 101) belirlediği harita becerilerden birisini oluşturan "*Yönün Anlaşılması Becerisi*" haritada ancak öğrencilerin yönünü tespit edebileceği yön oku/enlem-boylam derecelerinin bulunması ile kazanılabilir. Çalışmada ulaşılan sonuçlara bakıldığında haritaların %39,06'sında (50) yön oku/enlem-boylam derecesine yer verilmişken %60,93'ünde (78) bulunmadığı görülmektedir. Elde edilen sonuçlardan da anlaşılacağı gibi haritaları inceleyen öğrencilerin "*Yönün Anlaşılması Becerisini*" kazanabilmesini sağlayacak unsurlar (yön oku/enlem-boylam dereceleri) haritaların birçoğunda kullanılmamıştır. Ayrıca ders kitaplarındaki haritaların bulunduğu konu içeriğine bakıldığında ise Doğu, Batı, Kuzey ve Güney yönlerini belirten bilgiler yer almaktadır. Ancak yön oku/enlem-boylam derecelerinin bulunmadığı bir haritada, bu yönlerin öğrenciler tarafından tespiti çok zordur. Bu eksiklikte ders kitabında yer alan bilgilerin, harita üzerinde görülebilmesini engellemektedir. Darakçı (2013: 29) bireylerin günlük hayatta yapacakları seyahatlerde yol haritalarını ve karşılaştıkları haritaları okumalarını, gezip gördükleri mekânları daha iyi anlamalarını sağlayacağı için ders kitaplarında ve öğrenci çalışma kitaplarında öğrencilerin günlük hayatta kullanımına yönelik, harita üzerinden yer yön bulma etkinlikleri, yol haritası etkinliklerini sıklıkla kullanılması gerektiğini ifade etmiştir.

Haritada bulunması gereken temel unsurlardan biriside ölçektir (Şahin, 2002: 117; Cinkılıç, 2010: 105; McClure, 1992: 108; Koç, 2008: 25; Buğdaycı vd., 2015: 157). Çünkü, ölçeksiz harita olmaz. Bu yüzden kullanılan haritalarda küçültme oranını gösteren ölçeğe mutlaka yer verilmesi gerekir. Buğdaycı (2012: 168) öğretmenler üzerinde yaptığı çalışmasında ölçeğin öğrenciler tarafından öğrenilmesinin en güç olan harita elemanlarından birisi olduğu sonucuna ulaşmıştır. Ölçeğin bulunmadığı bir haritada ise bu durum daha da zorlaşacaktır. Çalışma sonunda haritaların %83,59'unda (107) ölçeğin bulunduğu %16,40'ında (21) ise ölçeğin bulunmadığı görülmüştür. Bu durumda ölçeğe yer verilmeyen haritaların McClure'nin (1992: 108) belirlediği "*Harita Ölçeği Becerisini*" kazandırmaya yönelik olmadığı görülmüştür.

Sönmez (2010: 183) tarafından yapılan çalışmada, sosyal bilgiler ders kitabı incelenmiş ve harita becerileri ile ilgili altı beceri üst tema olarak içerik analizine tabi tutulmuştur. Bu analiz neticesinde tüm temalar içerisinde en az yer alan üst tema % 10 oranla ölçek kullanma becerisi olmuştur. Temalar arasında uzaklık ölçme becerisi ise hiç yer almamıştır. Haritalarda ölçeğin yer alması kadar yer alan ölçeklerin küçültme oranını doğru bir şekilde göstermesi de önemlidir. Bu yüzden ölçeğin bulunduğu haritalar incelenmiş ve haritaların bazılarında kullanılan ölçeğin, küçültme oranının gerçeğe uygun olmadığı görülmüştür. Buğdaycı da (2012: 89) yaptığı ölçümde, kullanılan ölçeklerin hesaplanmasında hata olduğunu ve gerçeğe aykırı ölçümler yapıldığını belirlemiştir. Örneklerde de ifade edildiği gibi haritalarda ölçeğin bulunması kadar bulunan ölçeklerin doğru bir şekilde hazırlanması da son derece önemlidir.

Haritalarda birçok yer ismi ve işaretler/semboller kullanılmaktadır. Bu bakımdan haritalarda yer alan bu unsurların doğru yerde kullanılması gerekir. Çalışmada sonucunda da haritaların %87,5'inde (112) bulunan yer isimleri ve işaretlerin/sembollerin doğru ve tam yerinde kullanıldığı görülmüştür. Haritaların bu kritere dikkat edilerek hazırlanması yanlış öğrenmelerin önüne geçecektir. Ayrıca haritalarda kullanılan işaretlerin/sembollerin/çizgilerin okunabilir nitelikte olması da önemli bir konudur. Çünkü öğrenci haritaya baktığında göremeyeceği bir sembolden/işaretten/çizgiden her hangi bir bilgi edinemeyecektir. İnceleme sonucunda haritaların %74,21'inin (95) kolaylıkla okunabilir nitelikte olduğu görülmüştür. Sembollerin/işaretlerin/çizgilerin okunabilirliğini engelleyen sorunlara bakıldığında ise genellikle haritalardaki yazıların, resimlerin, çizgilerin birbirinin üzerine gelmesinden kaynaklandığı görülmüştür. Ayrıca haritaların baskı kalitesinin düşük olması da okunuşu etkilemiştir.

Haritalarda kullanılan yazılar, haritalardan bilgi edinilmesini sağlayan en önemli araçlardır. Bu yüzden haritalardaki yazıların okunaklı ve anlaşılır bir şekilde hazırlanması gerekir (Buğdaycı vd., 2015: 151) Alımlı (2007:6) haritanın okunaklılığı için yazıların boyutu, keskinliği, dizilişi, sıklığı ve birbirleri ile olan ilişkisinin dikkate alınmasını gerektiğini vurgulamıştır. Yazının niteliğine dikkat edilmeden hazırlanacak bir harita, karmaşık ve dikkat çekicilikten uzak olacaktır.

İncelenen 128 haritanın %51,56 (66) yani yaklaşık yarısındaki yazıların okunabilir nitelikte olduğu görülmüştür. Bu sonuç haritaların diğer yarısındaki yazıların okunmasında ise problemler olduğunu göstermektedir. Kullanılan yazıların okunuşunu engelleyen sorunlara bakıldığında ise genellikle haritanın baskı kalitesinin düşük olmasından kaynaklandığı görülmüştür. Çünkü düşük baskılı bir haritadaki yazılar, bulanık görüldüğünden net bir şekilde okunamamaktadır. Haritada kullanılan sınır çizgilerinin, resimlerin, simgelerin, işaretlerin vb. unsurların yazıların üzerine gelmesi de okumayı güçleştirmiştir. Sınıftaki her öğrencinin görme yetileri çok güçlü olmayabilir. Bu tip öğrencilerin haritaları okuyabilmeleri ve haritalardan yararlanabilmeleri için kullanılan yazıların çok net, canlı ve kaliteli hazırlanması şarttır.

2005 yılında hazırlanan yeni eğitim-öğretim programı, yapılandırmacı anlayışı temel olarak oluşturulmuştur. Yapılandırmacılıkta, öğrencinin eğitim sürecine aktif bir şekilde katılması gerekmektedir. Ancak yapılandırmacılık sadece eğitim programlarını değil ders kitaplarını da etkilemiştir. Bu bakımdan çalışmada; ders kitaplarındaki haritaların, öğrencinin eğitim sürecindeki aktifleşmesini sağlama konusundaki yeterliliği incelenmiştir. Ancak incelenen haritalarda sadece %3,90'nının (5) öğrencileri ders sürecine dahil ettiği görülmüştür. Bu sonuçta gösteriyor ki haritalar, öğrencilerin konuda aktif bir şekilde yer almasını sağlayacak nitelikte değildir. Yalçınkaya'nın (2004: 133) yaptığı çalışmada, öğrencilerin %63,4'ü haritalara her hangi bir ekleme yapamadıklarını belirtmiştir. Öğrenciler bu şekilde haritalara hiçbir ekleme yapamayarak var olan bilgiyle yetinmek durumunda bırakılmıştır. Halbuki sosyal bilgiler derslerinde; harita okuma, kullanma ve yapma etkinlikleri yapılarak öğrencinin ders sürecinde aktifleştirilmesi gerekir (Taşlı vd., 2007: 57-68; Cinkılıç, 2010: 22; Dönmez, 2003: 93). Darakçı (2013: 29) harita kullanımı ile ilgili becerileri kazandırmak için ders kitaplarında çeşitli haritaların kullanıldığını ancak özellikle yapılandırmacı yaklaşıma uygun olarak öğrencilerin konuyu yapılandırmasına yönelik etkinliklere yer verilmesi gerektiğinin önemini vurgulamıştır. Önemi vurgulanan bu etkinliklerin yapılması halinde öğrenci haritayı daha kolay yorumlayabilecek ve hayatında kullanabilecektir.

Harita Genel Komutanlığının belirttiği, haritada bulunması gereken özelliklerden biriside “Tamamlılıktır” (URL-2). Tamamlılık; Haritaların mümkün olduğunca gerçeğe yakın bir şekilde tüm detayları gösterebilmesidir. Ders kitaplarında kullanılan haritaların coğrafi bilimsel gerçeklere uygun bir şekilde çizilmesi gerekir. Aksi halde haritalar, öğrencilerde yanlış öğrenmelere sebebiyet verebilir. Analiz edilen haritaların %60,93’ünün (78) bilimsel gerçeklere uygun olarak çizildiği görülmüştür. Haritaların %39,05’inde (50) ise coğrafi bilimsel yanlışlıklar bulunmaktadır. Ünal (2008: 58-71) da incelediği haritaların birçoğunda bu türden yanlışlıklar tespit ettiğini ifade etmiştir. Bu durum haritalar tasarlanırken “Tamamlılık” ilkesinin göz ardı edildiğini göstermektedir. Göksel’in (2007: 97) yapmış olduğu çalışmada, öğretmenlerin %42’si ders kitaplarındaki haritalarda çizim yanlışlıklarıyla karşılaştıklarını belirtmiştir. Yapılan hataların en önemli sebebi ise haritalardaki bazı bölümlerin önemsiz görülüp dikkat edilmeden çizilmesi veya hiç çizilmemesidir. Buğdaycı ve Bildirici (2009) ise yapılan hataların nedeninin; haritaların, kartografya eğitimi olmayan ya da harita tasarımı konusunda uzman olup olmadığı bilinmeyen kişilerce tasarlanmasından kaynaklandığını vurgulamıştır. Ayrıca çizilen haritaların ders kitabında iki ayrı sayfada verilip bir kısmının sayfanın ortasında kalması da yapılan hatalardandır (Buğdaycı, 2012: 79). Haritaların coğrafi bilimsel gerçeklere uygun çizilmesi kadar haritada kullanılan yer isimlerinin coğrafi bilgi açısından doğru yazılması da son derece önemlidir. Ders kitaplarındaki haritanın amaçlarından biriside öğrencilere vurguladığı alandaki yerler hakkında bilgi kazandırmaktır. Ancak haritalardaki yer isimlerinin hatalı bir şekilde yazılması durumunda bu amaç gerçekleştirilemeyecektir. Çalışma sonucuna bakıldığında haritaların %83,59’unda (107) yer isimlerinin doğru bir şekilde yazıldığı görülmüştür. Yalçınkaya’nın (2004: 133) ulaştığı sonuçta da öğrencilerin sadece %30,4’ü haritalarda yanlış bilgiye rastladıklarını ifade etmiştir. Buğdaycı’nın (2012: 71) çalışmasında öğretmenler, bazı haritaların hatalı bilgiler içerdiğini ve bazılarının da güncel olmadığını belirtmişlerdir. Haritalardaki yer isimlerinin coğrafi bilgi açısından doğru bir şekilde yazılması halinde oluşabilecek yanlış öğrenmeler engellenmiş olacaktır.

Haritalarda, içeriğin daha iyi yansıtılabilmesi için birçok yer ismi kullanılmaktadır. Ancak bu yer isimlerinin yeterliliği konusunda yapılan inceleme sonuçlarına

bakıldığında, haritaların sadece %39,06'sının (50) yeterli düzeyde yer ismi kullanılarak hazırlandığı görülmüştür. Ünal (2008: 58-71) yaptığı çalışmada, incelediği haritaların birçoğunun yeterli yer ismi kullanılmadan hazırlandığını vurgulamıştır. Göksel (2007: 97) de sosyal bilgiler ders kitabındaki haritaların, öğretmenlerin %65'i tarafından yeterli bulunmadığını ifade etmiştir. Oysaki Öztürk, (2010) öğrencilerin konuda geçen yerleri, haritada gösterebilmeleri gerektiğini belirtmiştir. Bu sayede öğrenciler haritayı kullanarak olayın geçtiği mekanın siyasi, ekonomik ve sosyal özelliklerle ilgili çıkarımda bulunabilir ve mekanın olaya olan etkisini yorumlayabilir. Yer isimleri konusunda yapılan hataların, tarih haritalarında daha fazla olduğu görülmüştür. Bu bakımdan özellikle tarih haritaları hazırlanırken dönemin önemli ülkelerinin, kentlerinin, bölgelerinin isminin yazımının unutulmaması gerekir. Ancak burada göz önünde bulundurulması gereken husus; adı yazılacak olan bölgenin, konuyla bağlantılı olmasına dikkat edilmelidir. Aksi durumda harita, gereksiz ayrıntı barındıracağından sadeliğini ve basitliğini olumsuz etkileyebilir.

Haritaların sade ve basit olması, amaca ulaşmayı daha kolay hale getirecektir. Doğanay (2002: 244) haritaların okunmasını zorlaştırabilecek unsurlardan birisinin de haritalarda bulunan yüksek bilgi yoğunluğu olduğunu belirtmiştir. Bu bakımdan haritaları sadelik ve basitlikten uzaklaştıracak gereksiz bilginin bulunup bulunmadığı sorgulanmış ve haritaların %78,90'ında (101) konuyu amacından saptıracak ve haritayı karmaşık hale getirecek gereksiz bilginin bulunmadığı görülmüştür. Bu sonuçta haritaların gereksiz bilgiler içermeyerek daha işlevsel bir hale geldiğini göstermektedir. Bu kriterle ilgili yapılan en önemli hata; konuyla alakasız bilgilere, haritada yer verilmesinden kaynaklanmaktadır. Haritalarda gereksiz bilginin yer almaması kadar haritayı karmaşık hale getirecek fazla ayrıntının bulunmaması da önem arz etmektedir. İncelen 128 haritanın 96,09'unun (123) bu durum göz önünde bulundurularak hazırlanması, haritalara daha kullanılabilir bir nitelik yüklemiştir. Ancak Buğdaycı (2012: 159) yaptığı çalışmasında harita üzerinde çok fazla coğrafi bilginin gösterildiği, bu nedenle haritaların okuma ve algılama açısından oldukça problemlili olduğunu belirtmiştir. Yapılan çalışmada ise haritaların sadece %24,08'inde (27) gereksiz bilgiye %3,90'nında (5) ise fazla ayrıntıya yer verildiği görülmüştür. Haritaların mümkün olduğu kadar kolay anlaşılır olması, çocukların

harita üzerinden bilgi almalarını ve bilgiyi analiz ederek yorumlamalarını da daha kolay hale getirecektir (Buğdaycı vd., 2015: 166)

Sosyal bilgiler ders kitapları, birçok görsel zenginlik içermektedir. Var olan görselliklerden biriside haritalardır. Ancak kullanılan haritalar gelişigüzel olarak değil, konuyla bağlantılı olarak ders kitabına konulmalıdır. Çünkü materyaller ne kadar mükemmel olurlarsa olsunlar, uygun olarak kullanılmadıkları zaman yararlı olamazlar (Demirel, Seferoğlu ve Yağcı, 2004). Bu bakımdan çalışmada harita-konu uyumluluğuna bakılmış ve haritaların %96,87'sinin (124) konuyla uyumlu olduğu görülmüştür. Bu sonuçta gösteriyor ki haritalar, ders kitabında yer alan konular dikkate alınarak hazırlanmıştır. Konuyla uyumu bulunmayan haritalarda görülen en önemli eksiklik ise amacı farklı olan haritaların, konuda kullanılmasıdır. Örneğin; 6.sınıf Yakın Çağ Yayınları ders kitabındaki ülke sıcaklık dağılışının vurgulandığı bir konuda, ülkenin Doğusuyla Batısı ve Kuzeyiyle Güneyi arasındaki mesafenin gösterildiği bir haritanın kullanılması harita-konu uyumunun göz önünde bulundurulmadan hazırlandığını göstermektedir. Bu türden hatalar, haritaların işlevselliğini ve kullanılabilirliğini olumsuz etkilemektedir.

Konu içeriği dendiğinde akla ilk gelen unsurlardan biriside ders kitaplarında yer alan bilgilerdir. Bu bakımdan ders kitaplarında bilgisi verilen yer isimlerinin kullanılan haritada bulunması, haritanın amacına ulaşması için önemlilik arz etmektedir. Çünkü; öğrenci ders kitabında vurgulan bir yer isminin dünya üzerindeki konumunu, kullanılan harita üzerinde görebilecektir. Ancak kitapta vurgulanan bir yer isminin haritada bulunmaması bu amacın gerçekleşmesini olumsuz etkileyecektir. İncelenen haritaların %50,06'sı (64) ders kitabında vurgulanan yer isimlerinin tamamına yer vermişken %20,31'inde (26) ders kitabındaki yer isimlerinin haritada bulunmadığı görülmüştür. Yıldız (2006: 83) da 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitapları üzerinde yaptığı çalışmada; kullanılan harita, grafik ve şekillerin konuları açıklayıcı özellikte olmadığını belirtmiştir. Çünkü harita ve kitaptaki yer isimleri birçok haritada uyuşmamaktadır. İncelenen haritaların, yarısına yakınında bu kriterin göz ardı edilmesi, konuyla harita arasındaki bağı da olumsuz etkilemiştir.

Haritalarda birçok semboller/simgeler kullanılmaktadır. Bunların neyi ifade ettiğinin anlaşılması ancak lejantın varlığıyla öğrenilebilir. Bu bakımdan haritalarda lejantın bulunması önemlilik arz etmektedir. Ancak haritada lejantın bulunması o haritayı anlayabilmek için yeterli olmayabilir. Kullanılan lejantın, haritadaki simgelerin/sembollerin neyi ifade ettiğini açıklaması gerekir. İncelenen haritalarda bulunan lejantların sadece %12,5'i (16) haritayı tam anlamıyla açıklayabilir niteliktedir. Bu sonuca bakıldığında; bir haritada lejantın bulunması, o haritanın anlaşılabilir olduğu anlamına gelmemektedir. Ortaokul seviyesindeki bir öğrencinin, lejantta yer almayan bir simgeye anlam yükleyebilmesi oldukça zordur. Bu yüzden harita da kullanılan simgelerin/sembollerin tamamının lejantta yer alması gerekir. Ancak o zaman harita tam olarak anlaşılabilir nitelik taşıyacaktır.

Haritalarda yazılara, yer isimlerine, rakamlara, noktalama işaretlerine vb. yer verilmesi önemli bir gerekliliktir. Ancak harita için önemli bir gereklilik oluşturan bu unsurların yazımının Türk Dil Kurumu yazım kurallarına uygun olması gerekmektedir. Bu amaçla incelenen 128 haritanın %85,93'ünde (110) bulunan yazıların; imla, noktalama ve diğer dil bilgisi kurallarına uygunluk taşıdığı görülmüştür. Ancak Göksel'in (2007: 97) elde ettiği sonuçlarda sosyal bilgiler öğretmenlerinin %71'i ders kitabındaki haritalarda yazım yanlışlıklarının bulunduğunu belirtmiştir. Yine Yalçınkaya'nın (2004: 133) çalışmasında, öğrencilerin %30,4'ü haritalarda yazım yanlışlıkları olduğunu ifade etmişlerdir. Yapılan çalışmada ise değerlendirmeye alınan haritaların sadece %6,25'inde (8) yazım yanlışına rastlanmıştır. Bu sonuçtan da anlaşılacağı gibi 2014 ve 2015 yıllarında kullanılan ders kitapları önceki yıllara oranla, yazım kurallarına daha dikkat edilerek hazırlanmıştır.

Çalışmada elde edilen bulgu ve sonuçlar ışığında yapılacak öneriler şu şekildedir;

- Çocukların, haritalardan daha iyi yararlanabilmeleri için öncelikle temel harita bilgisinin kazandırılması gerekir. Bu yüzden ders kitapları, okullara gönderilmeden önce TTKB ve bilirkişiler tarafından sıkı bir denetimden geçirilmelidir. Çünkü incelenen birçok haritada, yapılmaması gereken önemli hatalar tespit edilmiştir. Ayrıca kullanılan her haritanın güncel

olmasına dikkat edilmelidir. Yapılan değişiklik ve düzenlemelere uygun olarak haritalar sık sık yenilenmelidir.

- Haritalar, renk uyumu olarak iyi seçilmeli ve baskı kalitesi düşük olan haritalar, ders kitaplarında kullanılmamalıdır. Özellikle baskı kalitesinin düşük olması, haritalardaki tüm verilerin görülebilmesini engellemektedir. Bu sorunu önlemek için haritaların bulunduğu sayfaların basımı kuşe kağıda yapılabilir. Bu hem haritayı daha canlı gösterecek hem de üzerindeki veriler çok daha kolay görülebilecektir.
- Haritalar, öğrencinin dikkatini çekecek şekilde basit, sade ve ilgi çekici olarak hazırlanmalıdır. Ayrıca haritalar, ders sürecine öğrencileri dahil edebilmelidir. Bu bakımdan haritalara öğrenciler ufakta olsa eklemeler yapabilmelidir. Çünkü öğrenci, ders sürecine katıldığında hem daha çok öğlenecektir hem de öğrendikleri daha kalıcı olacaktır. Bununla birlikte haritalar, basitten karmaşığa doğru gitmelidir. 7. sınıfta kullanılan bir haritanın aynısı 4. sınıfta da kullanılmamalıdır. Yazı puntosu, renk dağılımı ve basitlik gibi unsurlar yönünden sınıf seviyesine uygun hazırlanmalıdır.
- Gelişen teknoloji ile birlikte artık okullarda; etkileşimli tahta, tablet gibi aletler oldukça yaygınlaşmıştır. Kullanılan haritalarında bu değişime ayak uyduracak nitelikte hazırlanması gerekir. Yani e-içerik ve z-içerikli haritalar oluşturularak öğrencilerin kullanımına sunulmalıdır.
- Sosyal bilgiler dersi öğretmenleri harita kullanımının önemi konusunda bilinçlendirilmelidir. Her şeyden önemlisi öğretmenler; haritanın hayatımızın vazgeçilmez bir parçası olduğu inancı, önemi ve gerekliliğini öğrencilere kazandırmalıdır. Gerekirse bu konuyla ilgili öğretmenlere yönelik hizmet içi eğitime gidilmelidir. Ayrıca geleceğin öğretmenleri olacak olan, sosyal bilgiler lisans öğrencilerinin “harita bilgisi” konusunda gerekli eğitimleri almaları sağlanmalıdır. Çünkü birçok öğretmen adayı temel harita bilgisinden yoksun bir şekilde

üniversitelerden mezun olmaktadır. Harita bilgisine sahip olmayan bir öğretmenin, öğrencilere harita okuma becerisini kazandıramayacağı çok açıktır.

- Haritalar çizilirken temel harita elemanlarına (ölçek, lejant, başlık vb.) yer verilmiş olmasına dikkat edilmelidir. Çünkü harita elemanları, haritayı çok daha kolay kullanılabilir ve işlevsel hale getirmektedir. Ayrıca haritalar, coğrafi bilimsel gerçekler göz önünde bulundurularak çizilmelidir.

ALTINCI BÖLÜM

KAYNAKÇA

- Akar, B. (2008). *İlköğretim 6. sınıf öğrencilerinin harita kullanma düzeylerinin ve harita kullanımına ilişkin öğretmen görüşlerinin değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Mustafa Kemal Üniversitesi, Mersin.
- Aksoy, H. (2012). *Coğrafya derslerinde harita becerisi kazandırmaya yönelik uygulamaların öğretmen ve öğrencilerin tutumlarına etkisi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Aksoy, H. & Ünlü, M. (2012). Coğrafya derslerinde harita becerisine yönelik uygulamaların öğrenci tutumlarına etkisi. *Marmara Coğrafya Dergisi*, 26, 16-41.
- Aktürk V., Yazıcı H. & Bulut R.(2013). Sosyal bilgiler dersinde animasyon ve dijital harita kullanımının öğrencilerin mekanı algılama becerilerine yönelik etkileri. *Marmara Coğrafya Dergisi*, 28, 1-17.
- Aytaç, K. (1972). *Avrupa eğitim tarihi*. Ankara: Ankara Üniversitesi.
- Bağdatlı, M. İ. (2010). Kazım Karabekir'in uygulamalarında yaşayarak öğrenme ve eğitici drama. *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 23, 121-140.
- Bahar, H. H., Sayar, K. & Başbüyük, A. (2010). İlköğretim öğrencilerinin kroki okuma becerilerinin incelenmesi-Erzincan örneği. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 20(1), 229-246.
- Barth, J. & Demirtaş, A. (1997). İlköğretim sosyal bilgiler öğretimi. *YÖK Dünya Bankası Milli Eğitimi Geliştirme Projesi*.
- Barth, J.L. (1991). Elementary and junior high/middle school social studies curriculum. activities and materials, *University Press of America Inc*.
- Başbüyük A. & Çıkılı Y. (2002). İlköğretim 6. ve 7. sınıf sosyal bilgiler coğrafya konularında çalışma yaprağı ve dilsiz harita kullanımının öğrenci motivasyon ve başarı üzerine etkisi. *M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 16, 29-38.
- Bilgili, A. S. (Ed.). (2006). *Geçmişten günümüze sosyal bilimler ve sosyal bilgiler*. Ankara: PegemA Yayıncılık.
- Bilgin, T. (1996). *Genel kartoğrafya*. İstanbul: Filiz Kitabevi.
- Brewer C. A. (1997). Spectral schemes: controversial color use on maps. *Cartography and geographic information science*, 24(4), 203-220.

- Brewer, C. A. (2005). *Desining beter maps, a guide for GIS users*. California: ESRI.
- Buğdaycı, İ. (2012). *İlköğretimde harita kullanımı üzerine bir inceleme*. Yayınlanmamış doktora tezi. Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Buğdaycı, İ. & Bildirici, İ.Ö. (2009). *Harita kullanmanın coğrafya eğitimindeki önemi*. Ankara: 12. Türkiye Harita Bilimsel ve Teknik Kurultayı.
- Buğdaycı, İ., Bildirici, İ.Ö. & Tarman, B. (2015). 6-7. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarındaki haritaların kartografik tasarımlarının kazanımlar açısından incelenmesi. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(4), 143-174.
- Cemaloğlu, N. (2003), *Öğretimde ders kitaplarını yeri ve önemi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Cinkılıç, E. (2010). *Ortaöğretim 9. sınıf tarih ders kitapları ile ilköğretim 6. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alan tarih ünitelerindeki görsel malzeme sunumunun karşılaştırılması*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Çelenk, S., Tertemiz, N. & Kalaycı, N. (2000). *İlköğretim programları ve gelişmeler, program geliştirme ilke ve teknikleri açısından değerlendirilmesi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Çelikkaya, T. (2002). *İlköğretim 1. kademe sosyal bilgiler dersi coğrafya konularının öğretimi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Atatürk Üniversitesi, Erzurum.
- Çepni, S. (2014), *Araştırma ve proje çalışmalarına giriş*. Trabzon.
- Çilenti, K. (1998). *Eğitim teknolojisi ve öğretim*. Ankara: Gül Yayınevi.
- Darakçı, S. (2013). Sosyal bilgiler öğretim programı ve ders kitaplarında harita kullanımı. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4, 15-31.
- Demiralp, N. (2006a). *Coğrafya öğretiminde gösteri yöntemi kullanılarak harita ve küre kullanım becerilerinin geliştirilmesi*. Yayınlanmamış doktora tezi. Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Demiralp, N. (2006b). *Coğrafya eğitiminde harita ve küre kullanım becerileri*. Ankara.
- Demirel, Ö., Seferoğlu, S. S., & Yağcı, E. (2004). *Öğretim teknolojileri ve materyal geliştirme*. Ankara: PegemA Yayıncılık.
- Demirkaya, H., Çetin, T. & Tokcan H. (2004). İlköğretim birinci kademe öğrencilerine yön kavramı öğretiminde kullanılabilecek metotlar. *G.Ü. Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 24(3), 39-70.

- Doğanay, H. (2002). *Coğrafya öğretim yöntemleri*. (5. Basım). Erzurum: Aktif Yayınevi.
- Doğanay, H. (2003). *Coğrafyaya giriş genel ve fiziki coğrafya*. Erzurum: Aktif Yayınları.
- Doğaner, Y. (Ed.). (2006). *Türk eğitim sisteminde Atatürkçülük ve cumhuriyet tarihi öğretimi*. Ankara: Hacettepe Yayınları,
- Duman, H. (2011). *Sosyal bilgiler eğitiminde harita kullanımı ve harita kullanımı konusunda öğretmen görüşleri*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Uludağ Üniversitesi, Bursa.
- Ertuğrul, Z. (2008). *İlköğretim 6. sınıf öğrencilerinin harita ve küre kullanım becerilerinin tespiti*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Gazi Üniversitesi, Ankara
- Fer, S. (2005). *1923 yılından günümüze cumhuriyet dönemi ilköğretim programları üzerine bir inceleme*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi ve Başbakanlık Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi.
- Garcia, J. & Mchaelis, J. U. (2001). *Social studies for children a guide to basic instruction*. USA: Allyn&Bacon Company.
- Geography Education Standards Project (1994). *Geography for life: National geography standards*. Washington: D.C. National Geographic Research and Exploration.
- Girgin, M., Koca, H. & Sever, R. (2002). *Coğrafya derslerinde harita kullanımı ve başlıca sorunlar*. Gazi Üniversitesi, II. Coğrafya Kurultayı, 318-324.
- Göksel, O. (2007). *Sosyal bilgiler öğretiminde harita ve grafik kullanımının eğitimi destekleme düzeyi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Celal Bayar Üniversitesi, Manisa.
- Gözütok, F. D. (2003). *Türkiye’de program geliştirme çalışmaları*. *Milli Eğitim Dergisi*.
- Griffin, M. M. (1992). *A comparison of situated cognition and traditional instruction in the teaching map skills*, Yayınlanmamış doktora tezi. Florida State University, Florida.
- Gülersoy, A. E. (2013). *İdeal ders kitabı arayışında sosyal bilgiler ders kitaplarının bazı özellikler açısından incelenmesi*. *International Journal of New Trends in Arts, Sports & Science Education*, 2(1), 8-26.

- Güngördü, E. (2001). *Liselerde coğrafya dersi öğretimi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Güngördü, E. (2008). *Eğitim fakülteleri için harita bilgisi ve uygulamaları*. Ankara: Asil Yayıncılık.
- İşler, A. (2003). Yazılı ders materyallerinde illüstrasyon kullanımının yeri ve önemi. *Milli Eğitim Dergisi*, 157.
- Kabapınar, Y. (2002). İlköğretim hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretiminde kullanılan ders kitapları ve öğretim materyalleri açısından Türkiye ve İngiltere örnekleri. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri/Educational Sciences: Theory & Practice*, 2(1), 247-270.
- Kabapınar, Y. (2012). *Yeni öğrenme anlayışının ışığında sosyal bilgiler ders kitapları*. Ankara: PegemA Yayıncılık
- Karasar, N. (2002). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Keke, M. E. (2002). *İlk ve ortaöğretim coğrafya derslerinde harita ve grafiklerin kullanımı ve analizi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Kırbaş, A., Orhan, S. & Topal, Y. (2012). İlköğretim Türkçe ders kitaplarındaki görsel öğelere öğretmen görüşlerinden hareketle eleştirel bir bakış. *Turkish Studies*, 7(4), 2225-2235.
- Koç, H. (2008). Coğrafya öğretim programındaki kazanımların öğrencilerin harita beceri düzeyleri üzerine etkisi. Yayınlanmamış doktora tezi. Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Koç, H. & Bulut, İ. (2014). Gestalt kuramının öğrencilerin harita okuma ve yorumlama beceri düzeyleri üzerine etkisini belirlemeye yönelik bir inceleme. *Marmara Coğrafya Dergisi*, 30, 1-19.
- Kolukısa, E. A. (2003). *Coğrafyaya giriş matematik coğrafya*. Ankara: Kişisel Yayınlar.
- Maarif Vekaleti İlk Tedrisat Dairesi (1924), *İlk mekteplerin müfredat programı*. İstanbul: Matbaa-i Amire.
- McClure, R. W. (1992). *A conceptual model for map skills curriculum development based upon a cognitive field theory philosophy*. Yayınlanmamış doktora tezi. Oklahoma State University, Oklahoma.
- Michaelis, U. J., Hall, P. & Cliffs, E. (1988). *Social studies for children a guide to basic instruction*. New Jersey: Ninth Edition.

- Milli Eğitim Bakanlığı. (1926). *İlk mektep müfredat programı*. İstanbul: Milli Matbaa.
- Milli Eğitim Bakanlığı. (1930). *İlk mektep müfredat programı*. İstanbul: Devlet Matbaası.
- Milli Eğitim Bakanlığı. (1936). *İlkokul programı*. T.C. İstanbul: Kültür Bakanlığı Devlet Basımevi.
- Milli Eğitim Bakanlığı. (1948). *İlkokul programı*. T.C. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Milli Eğitim Basımevi.
- Milli Eğitim Bakanlığı. (1962). *İlkokul programı taslağı*. Ankara: MEB İlk Öğretim Genel Müdürlüğü Program Geliştirme Bürosu Yayınları.
- Milli Eğitim Bakanlığı. (1968). *İlkokul programı*. T.C. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Milli Eğitim Basımevi.
- Milli Eğitim Bakanlığı. (1998). *İlköğretim okulu sosyal bilgiler dersi öğretim programı*. Ankara: Milli Eğitim Yayınevi.
- Milli Eğitim Bakanlığı. (2005a). *Sosyal bilgiler 4.-5. sınıflar öğretim programı ve kılavuzu*. Ankara: Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı.
- Milli Eğitim Bakanlığı. (2005b). *Sosyal bilgiler 6.-7. sınıflar öğretim programı ve kılavuzu*. Ankara: Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı.
- Milli Eğitim Bakanlığı. (2013). *PISA 2012 projesi ulusal ön raporu*. Ankara: MEB Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğü.
- Nas, R. (2000). *Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretimi*. Bursa: Ezgi Kitabevi,
- NCSS. (1993). *The social studies professional*. Washington DC: National Council for the Social Studies.
- Nelson, R. M. (1998). *Children and social studies creative teaching in the elementary classroom*. Harcourt Brace Collage: Third Edition.
- Ortaylı, İ. (1998). *Tarih öğretimi için yazılabilecek kitaba ilişkin sorunlar*. İzmir: Dokuz Eylül Yayınları.
- Öcal, A. (2007). İlköğretim sosyal bilgiler dersinde 6. sınıf öğrencilerinin mekânsal biliş becerilerinin incelenmesi. Yayımlanmamış doktora tezi. Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Öztürk, C. (Ed.). (2012). *Sosyal bilgiler öğretimi demokratik vatandaşlık eğitimi*. (3. Basım). Ankara: PegemA Yayıncılık.

- Öztürk, C. & Otluoğlu, R. (2005). *Sosyal bilgiler öğretiminde edebi ürünler ve yazılı materyaller*. Ankara: PegemA Yayıncılık.
- Öztürk, M. (2010). *Tarih öğretiminde harita bilgisi ve kullanımı*. İstanbul: Yeni İnsan Yayınevi.
- Savage, V. T., & Armstrong, G. D., (2000). *Effective teaching in elementary social studies*. New Jersey: Upper Saddle River.
- Sönmez, Ö. F. & Aksoy, B. (2012). İlköğretim ikinci kademe öğrencilerinin harita beceri düzeylerinin belirlenmesi. *Turkish Studies-International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 7(1), 1905-1924.
- Sönmez, Ö. F. (2006). *İlköğretim sosyal bilgiler 7. sınıf karadeniz bölgesi konusunun görsel araç gereçlerle öğretiminin öğrencilerin akademik başarısına etkisinin değerlendirilmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Sönmez, Ö. F. (2010). *İlköğretim sosyal bilgiler öğretiminde harita becerileri*. Yayımlanmamış doktora tezi. Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Sönmez, Ö. F. (2013). *Harita okuryazarlığı*. Ankara: PegemA Yayıncılık.
- Sönmez, Ö. F. & Aksoy, B. (2013). Cumhuriyetten günümüze ilköğretim programlarında harita becerileri. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 17(1), 269-288.
- Sözer, E. (1998a). *Sosyal bilimler kapsamında sosyal bilgilerin yeri ve önemi*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları.
- Sözer, E. (1998b). *Kuramdan uygulamaya sosyal bilimlerin öğretimi*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları
- Şahin, C. (2001). *Türkiye'de coğrafya öğretimi. Sorunlar ve çözüm önerileri*. Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayınları
- Şahin, C. (Ed.). (2003). *Konu alanı ders kitabı inceleme kılavuzu sosyal bilgiler*. Ankara: Gündüz Eğitim Öğretim Yayınları.
- Şahin, C. (2006). *Coğrafyaya giriş*. Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.
- Taş, H. İ. (2008). Coğrafi beceriler ve bunları öğrencilere kazandırma yolları. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 13(20), 45-57.
- Taşlı, İ., Çelik, H., & Taşlı, M., (2007). Yapılandırmacı öğretim ve sosyal bilgilerde harita kullanım durumlarının bazı değişkenler açısından incelenmesi- Demirci-Gördes örneği. *Celal Bayar Üniversitesi*, 5(2), 57-69.

- Tonga, D. (2007). *İlköğretim 5. sınıf M.E.B sosyal bilgiler ders kitabında yer alan görsel materyallerin incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Ünal, F. (2008). *İlköğretim 7. sınıf sosyal bilgiler dersi yurdumuzun komşuları ve Türk dünyasında ünitesinde geçen haritaların kullanılabilirlik düzeyi*. Yayınlanmamış doktora tezi. Gazi Üniversitesi, Ankara
- Ünal, F. & Ünal, M. (2012). Sosyal bilgiler öğretim programları (1924-2005) ve ders kitaplarında (2005-2010) harita okuma becerisi. *Milli Eğitim Dergisi*, 193, 165-183.
- Ünlü, M. & Aksoy Güncegörü, H. (2013). Coğrafya derslerinde harita becerisine yönelik uygulamaların öğretmen tutumlarına etkisi. *Marmara Coğrafya Dergisi*. 27, 58-71.
- Ünlü, M., Üçışık, S. & Özey, R. (2002). Coğrafya eğitim ve öğretiminde haritaların önemi. *Marmara Coğrafya Dergisi*, 5, 9-25.
- Üzümcü, N.O. (2007). *İlköğretim 6. sınıf sosyal bilgiler dersinde harita okuma becerisinin aktif öğrenme yöntemiyle kazandırılması*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Yalçınkaya, E. (2004). *İlköğretim okulu 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alan haritaların nitelikleri ve kullanılabilirlik düzeylerine ilişkin öğrenci ve öğretmen görüşleri-Kayseri ili örneği*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Yıldıran, N. B. (2007). *İlköğretim 8. sınıf bilgisayar ders kitaplarının görsel tasarım ilkelerine uygunluğunun değerlendirilmesi ve içerik analizinin yapılması*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Çukurova Üniversitesi, Adana.
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2008). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yıldız, L. (2006). *İlköğretim 7. sınıf sosyal bilgiler derslerindeki harita, grafik ve şekillerin kavranma düzeyi-Aksaray ili Örneği*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Gazi Üniversitesi, Ankara.

Ders Kitapları

- Başdoğan, Ü. (2014). *İlköğretim 4. sınıf sosyal bilgiler ders kitabı ve öğrenci çalışma kitabı*. Ankara: Evrensel İletişim Yayınları.
- Birbiçer, B. (2015). *İlköğretim 4. sınıf sosyal bilgiler ders kitabı ve öğrenci çalışma kitabı*. Ankara: Dikey Yayınları.

Karabıyık, E. Ü. (2015). *İlköğretim 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabı*. Ankara: Evren Yayınları.

Karabıyık, E. Ü. (2014). *İlköğretim 6. sınıf sosyal bilgiler ders kitabı*. Ankara: Evren Yayınları.

MEB Komisyon. (2015). *İlköğretim 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitabı*. Ankara: MEB Yayınları.

Özensoy, A. U. (2014). *İlköğretim 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabı*. Ankara: Harf Eğitim Yayıncılığı.

Tekten, Z. (2015). *İlköğretim 6. sınıf sosyal bilgiler ders kitabı*. Ankara: Yakınçağ Yayınları.

Tüysüz, S. & Yıldırım, Ş. (2015). *İlköğretim 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitabı*. Ankara: Tuna Matbaacılık San. ve Tic. A.Ş.

İnternet Kaynakları

URL-1 - www.tdk.gov.tr

URL-2 - <http://www.hgk.msb.gov.tr/>

URL-3 - <http://harita.gumushane.edu.tr/>

URL-4 - <http://kadirhoca.com/>

URL-5 - www.golkoy.gov.tr.

URL-6 - www.cografyaharita.com

URL-7 - www.mta.gov.tr/

URL-8 - www.turkiye-rehberi.net

URL-9 - www.mapsharita.com

URL-10 - www.geoatlas.com

URL-11 - www.turizmatlası.com/

URL-12 - www.turkcebilgi.com

URL-13 - www.hamamuhendislik.com

URL 14 - www.cografyasozlugu.com

URL-15 - www.eba.gov.tr

URL-16 - www.ogm.gov.tr

URL-17 - www.e-coğrafya.com

URL-18 - <http://cografiharitalar.blogspot.com.tr>

URL-19 - <https://maps.google.com/>

URL-20 - <https://yandex.com.tr/harita/>

URL-21 - www.bilgilersitesi.com

URL-22 - <http://www.bursa.bel.tr>

URL-23 - www.kulturvarliklari.gov.tr

URL-24 - www.tuik.gov.tr

EK-1: Uzman Görüş Formu

Sayın Öğretim Üyesi,

“Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Yer Alan Haritaların, Harita Okuma Becerisi Açısından Değerlendirilmesi” adlı yüksek lisans çalışmasında kullanılmak üzere oluşturulan “Harita Değerlendirme Formunun” uygunluğu ile ilgili görüşlerinize başvurulmasına ihtiyaç duyulmaktadır.

Çalışmanın amacı; Sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alan haritaların, harita okuma becerisinin gelişimine yönelik yeterliliğinin değerlendirilmesidir. Bu amaçla; Özel Yayınevleri ve MEB Yayınları tarafından oluşturulan sosyal bilgiler ders kitaplarındaki haritalar tek tek incelenecektir. İncelenecek haritalarda kullanılacak “Harita Değerlendirme Formunun” içerdiği kriterlerin uygunluğu ve eklenebilecek yeni maddeler konusunda siz değerli öğretim üyesinin görüşlerine başvurulacaktır. Yapmış olduğunuz katkılardan dolayı şimdiden teşekkür ederim.

Kastamonu Üniversitesi Yüksek Lisans Öğrencisi: Cahit UYANIK

chtuynk@gmail.com / chtuynk_37@hotmail.com

HARİTA DEĞERLENDİRME FORMU

A. Biçim Bakımından Haritaların Değerlendirilmesi

	Uygun	Uygun Değildir	ÖNERİNİZ
1. Haritanın renk ve baskısı göz sağlığı yönünden iyi seçilmiş midir?			
2. Harita, metnin uygun yerinde, ilgili olduğu konu ile aynı sayfada bulunmakta mıdır?			
3. Haritanın altında gerekli durumlarda kullanabilmek için “ <i>kaynak</i> ” belirtilmiş midir?			
4. Haritanın kaynağı kaynakçada belirtilmiş midir?			
5. Haritada “ <i>Haritaların sayfanın bir yerine sıkıştırılmaması</i> ” ilkesine uyulmuş mudur?			

6. Haritada ülke ve bölgeleri birbirinden ayıran “sınır çizgilerine” yer verilmiş midir?			
7. Haritada “başlık” bulunmakta mıdır?			
8. Haritada “lejant” kısmına yer verilmiş midir?			
9. Harita lejantında yer alan sembollere, haritada yer verilmiş midir?			
10. Haritada öğrencinin yönünü tespit edebileceği “yön oku” veya “enlem-boylam” dereceleri yer almakta mıdır?			
11. Haritada küçültme oranını gösteren “ölçek” kullanılmış mıdır?			
12. Haritada; kullanılan haritanın dünya, kıta, ülke veya bölge içindeki yerini gösteren “lokasyon harita (anahtar harita)” bulunmakta mıdır?			
13. Haritada kullanılan ilgili yer isimleri ve diğer işaretler/semboller tam yerinde kullanılmış mıdır?			
14. Haritada, konuyla ilgili coğrafi özelliklere/unsurlara yer verilmiş midir ?			
15. Haritada kullanılan işaretler/semboller kolaylıkla okunabilmekte midir?			
16. Haritada kullanılan yazılar öğrencinin kolaylıkla okuyabileceği nitelikte midir?			

Yapabileceğiniz Eklèmeler:

B. İçerik Bakımından Haritaların Değerlendirilmesi

	Uygun	Uygun Değildir	ÖNERİNİZ
17. Harita amaca uygun hizmet etmekte midir?			
18. Haritada “ <i>Bilimsel hatalar bulunmaz</i> ” ilkesine uyulmuş mudur?			
19. Haritada “ <i>Kişi kuruluşları yıpratıcı unsurlara yer verilmez ve siyasi propaganda amacı taşımaz</i> ” ilkesine uyulmuş mudur ?			
20. Haritada “ <i>Gereksiz bilgi ve fazla ayrıntıya yer verilmez</i> ” ilkesine uyulmuş mudur?			
21. Harita; imla, noktalama ve diğer dil bilgisi kurallarına uygun mudur?			
22. Harita; harita-konu uyumuna dikkat edilerek hazırlanmış mıdır?			
23. Harita, yapılan değişikliklere uygun olarak güncelleştirilmiş midir?			
24. Haritada geçen yer isimleri, kitapta yer alan yer isimler ile uyuşmakta mıdır?			

Yapabileceğiniz Eklmeler:

C. Pedagojik Uygunluk Bakımından Haritaların Değerlendirilmesi

	Uygun	Uygun Değildir	ÖNERİNİZ
25. Haritaya bakılarak; Ne, Nerededir? Niçin oradadır? Yerinin önemi nedir? gibi coğrafi sorulara cevap verilebilmekte midir?			
26. Harita lejantında kullanılan semboller/simgeler haritayı açıklayıcı nitelikte midir?			
27. Harita, konunun öğrenimine katkı sağlamakta mıdır?			
28. Harita, öğrencilerin de eklemeler yapabileceği şekilde hazırlanmış mıdır?			
29. Sınıf seviyesi benzer amaçlı haritalarda değişime neden olmakta mıdır?			

Yapabileceğiniz Eklemeler:

EK-2: Yemin Belgesi**YEMİN BELGESİ****KASTAMONU ÜNİVERSİTESİ****SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE**

Kastamonu Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğine göre hazırlamış olduğum **“Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının, Harita Okuma Becerisi Açısından Analizi”** adlı yüksek lisans tezinin içerdiği yenilik ve sonuçları başka bir yerden almadığımı ve bu tezi Kastamonu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünden başka bir bilim kuruluna akademik gaye ve unvan almak amacıyla vermediğimi beyan ederim.

Cahit UYANIK

EK-3: Analiz Edilen Sosyal Bilgiler Ders Kitapları

İLKÖĞRETİM

SOSYAL BİLGİLER

4

1. KİTAP

DERS VE ÖĞRENCİ ÇALIŞMA KİTABI

Ünal BAŞDOĞAN

Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığının 01.06.2013 tarih ve 1909367 sayılı yazılan (31.05.2013 tarih ve 39 sayılı kurul kararı) ile 2014 - 2015 öğretim yılından itibaren 5 (beş) yıl süreyle ders kitabı olarak kabul edilmiştir.

EVRENSEL
İLETİŞİM
YAYINLARI

İLKÖĞRETİM

SOSYAL BİLGİLER

5

DERS KİTABI

Erol Ünal KARABIYIK

Talim ve Terbiye Kurulunun 30.12.2014 tarih ve 121 sayılı kararıyla
2015 - 2016 öğretim yılından itibaren 5 (beş) yıl süreyle
ders kitabı olarak kabul edilmiştir.

evren
YATIRIM VE BAKIM SAN. TİC. AŞ.

İlköğretim

SOSYAL BİLGİLER DERS KİTABI

5

Dr. Ahmet Utku ÖZENSOY

Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığının 16.12.2013 tarih ve 250 sayılı Kurul Kararı ile 2014-2015 öğretim yılından itibaren 5 (beş) yıl süre ile Ders Kitabı olarak kabul edilmiştir.

harf

İLKÖĞRETİM

SOSYAL BİLGİLER

6

Ders Kitabı

Bu kitap, Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığının 30.12.2014 tarihli ve 121 sayılı (ekli listenin 17'inci sırasında) kurul kararı ile 2014 - 2015 öğretim yılından itibaren 5 (beş) yıl süre ile ders kitabı olarak kabul edilmiştir.

Yazar

Zahide TEK TEN

İLKÖĞRETİM

SOSYAL BİLGİLER

6

DERS KİTABI

Erol Ünal KARABİYİK

Talim ve Terbiye Kurulunun 29.11.2013 tarih ve 175 sayılı kararıyla
2014 - 2015 öğretim yılından itibaren 5 (beş) yıl süreyle
ders kitabı olarak kabul edilmiştir.

evren
YAYINCILIK VE BASIM SAN. TİC. AŞ.

İLKÖĞRETİM

Sosyal Bilgiler 7

DERS KİTABI

İLKÖĞRETİM

SOSYAL BİLGİLER

7

DERS KİTABI

YAZARLAR
KOMİSYON

DEVLET KİTAPLARI
DÖRDÜNCÜ BASKI
....., 2015

EK:4**ÖZ GEÇMİŞ**

Adı ve Soyadı : Cahit UYANIK
Doğum Yeri ve Yılı : Ilgaz/ÇANKIRI - 15.09.1992
Medeni Hali : Bekar
Yabancı Dili : İngilizce
E- Posta : chtuynk@gmail.com / chtuynk_37@hotmail.com

Eğitim Durumu

Lise : Kuzeykent Lisesi- Merkez/KASTAMONU
Lisans : Kastamonu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Sosyal Bilgiler Öğr.

Mesleki Deneyim

İş Yeri : K. Kemal Uçar Ortaokulu Sosyal Bilgiler Öğretmenliği
Araç/KASTAMONU (halen)